

מסביב לשולחן מאת מוטי ירדני

כל הזכויות שמורות ©

פרולוג

" בארבעה מיליארד שנים יצרה האבולוציה בפלנטה שלנו מין יחיד של מפלצת מושלמת. והמין הזה הוא אנחנו! ראה באיזה עולם מעוות אנחנו חיים. הסכת ובצע את מה שאתאר בפניך ברגעים הבאים. אין כאן שום מאמץ פיזי חלילה, אתה יכול לבצע את הדבר גם בעצימת עיניים, כאן ועכשיו. דמה בנפשך את אותו חלק של החדשות העוסק בענייני חוץ, אשר יוצג על מרקעך הערב, ואולם הפעם החדשות תופענה מולך כסרט אילם, ללא קול, שאון או רחש. ובכן באיזו תמונה אתה צופה? לאחר פתיח קצר של מגיש מצודד או מגישה חגיגית, יער עבות. ירוק, מתנשא, משתרג, חי. זום אוטו. הפריים מתרחק לאיטו, ונגלות לעיניך בקתות קש מוזנחות, דפנותיהן פרוצות לרוח ולשמש כאחת, גגות הקש המקומרות מעלות עשן. ורק עכשיו אתה רואה את האנשים, חלקם נמלטים לכיוון ימין וחלקם סוברים משום מה, שהעבר השמאלי יושיעם דווקא. חלקם פשוט נרמסים, ונשארים שם, שרועים וגונחים, ללא קול, עיניהם - אם פקוחות הן - נעוצות ברקיע באימת מוות או בזהירות באדמה. פגזים מתפוצצים, אומללים ירועים, ילדים תועים כשארשת בכי על פניהם המפויחות. הקולות אמנם לא נשמעים - אך נראים היטב. פתיח קצרצר נוסף. התמונה מתחלפת לנוף מדבר וציה, ישימון אינסופי של גבעות חול שלוות. ברקע רובצות בנחת גבעות קירטון לבן רך הגורמות לך לתהות היכן נתקלת לאחרונה בתמונה הזאת. כלום היה הדבר בדרך המובילה מערד למצדה? זום אוטו. עכשיו אתה נזכר, הנוף הזה אכן מוכר לך מן המרקע של השבוע שעבר. טנק אדיר, בדממה מוחלטת, קנהו חולף מול העדשה ולא נגמר. ובדיוק במרכזו, כאילו נכתב הדבר בקולמוסו של תסריטאי מוכשר, נרתע הקנה לאחר, רוטט כולו, מזדעזע ונושף עשן לבן אפור, מן הסוג שרואים בתמונות השחור לבן והאפור של מלחמת העולם השנייה. מטוסי קרב עטים וחגים מעל, מוריקים את מטענם בלא היסוס, ובדייקנות המחרידה של מחשב ההפצה שלהם. ורק עכשיו נראים האנשים, הפעם כולם נעים לכיוון ימין בלבד, מסיבה זו או אחרת. במרכז נשארים פצועים הזועקים ללא קול. אחדים כושלים וגונחים אל מול עיניה המקצועיות של העדשה האופטית, וברור בעליל שחלקם לא יקומו. הישימון נעלם לטובת המגיש או המגישה, ומופיע כרך מודרני, כזה שאתה רואה באירופה בטיול של אוגוסט מדי שנה. סגנון בניה מרובע, שבלוני, בסגנון שנות השלושים או הארבעים. זום אוטו. ברנש אחד, שנראה לבוש כמו הרפתן מקיבוץ נירים בשנות השישים, מיישר רובה צ'כי חלוד וסוחט את ההדק בשפתיים חשוקות, ומאי שם מאחור מגיחים שני עמיתים, אחד עם קלצ'ניקוב בעל קנה מושחם הנושף רשפים וגיחים מלועו והשלישי אוחז בידו טיל נ"ט ונראה בעליל כמעדיף להמתין לשעת כושר. מרחוק נראים בתים מעלים עשן, ועדשת המצלמה מחדדת עבורך את התמונה, ואין המדובר במבנה אחד כי אם במבנים רבים, בחלקם קירותיהם נקרעו ונתלשו מהם זה מכבר באירוע אלים וחלקם עולים באש בזמן אמת. ובדממה. ורק עכשיו נראים האנשים - הפעם הזאת נפוצים לכל עבר - ואולם התרבות המקומית ברמה גבוהה ביותר, ואמבולנסים צופרים ללא קול מגיחים מאחורי המצלמה ואפילו ברקע ניתן להבחין באלונקה הנישאת על ידי שני ברנשים מבוהלים, ועליה שוכבת פרקדן אשה שמוטת אברים. לו רק העדשה היתה מקרבת יותר, היה ניתן לראות את הדם המטפטף מן האלונקה, כנראה. ברם, עורכי החדשות המיומנים משמיטים את הצבע האדום העלול לזעזע את בעלי העצבים החלשים שבקרב הצופים. לרגע נדמה לך שלאפך מגיע ריח הדם הניגר והמתחיל להיקרש, וריחם החריף והסמיך שמותירים אחריהם חומרי הנפץ ההודפים והמרסקים. ככה זה, כמעט בכל מקום ופינה בפלנטה שלנו שולחים פוליטיקאים מזדקנים כבני שבעים את נכדיהם בני העשרים למות במלחמה. והסיבות? רק נקוב: כבוד. שנאה. רוע. טיפשות. קנאה. כל אותן תכונות מופלאות, אשר רוממו את האדם מעל לבהמה. אביו של לאון אמר פעם, שהוא דווקא כן מאמין בגן עדן ובגהינום. ולדבריו, הגהינום זה כאן, בכדור הארץ."

"אבי היה מציץ מבעד לחריץ צר שמצא בין קורת משקוף הדלת לבין קירות העץ הדקים עקורי החלונות של המבנה הרעוע המשמש אותם לשינה והיה צופה מרחוק בזוועות. הוא חשש להציץ דרך החלון מפני שמי שנתפש בכך הוצא להורג בירייה בו במקום. בתחילה לא הבין את מה שראו עיניו, עד אשר קלט ועיכל את פשר המעשה. הנבלים הללו, הנאצים, היו מוציאים מייד לאחר ארוחת הערב העלובה כל פעם עבדי אדם מצריף אחר, למקלחות במי קרח. חלאות האדם היו עומדים מסביב, צינורות מים בידי אחדים מהם, והם צוהלים ורווים נחת בראותם את עובדי הכפייה הצנומים והגרומים, בעלי זרועות מצולקות וכפות ידיים עתירי יבלות נפוחות ומיובשות, עומדים בהכנעה וביאוש תחת זרם מים מקפיא ורועדים מן הכפור שחדר בקלות דרך עורם - ולא מצא שום מחסום של שומן בדרכו - והמשיך באין מפריע לחדור ולהתייצב במרכז העצמות ולהקפיא את מוחו. לאחר כמה שניות של סבל החלו להישמע הזעקות ונראו הנופלים הראשונים. ככל שנפלו יותר גופות כך רבתה הצהלה וההנאה בקרב בני העוולה שעמדו מסביב. מישהו סיפר שהם גם הימרו בינם לבין עצמם, כמה ימותו באותה חוויה וכמה יצליחו לחזור חיים לצריף העלוב, לעוד יום של עבודת פרך, לעוד יום של ניסיון הישרדות מחליא. ואז, כאשר הבין אבי את הדברים, חמק מאחורי הצריף, פשט את בגדיו ולאיתו החל להתיישב על השלג הדחוס של אושוויץ. בתחילה נשך את שפתו אולם בהמשך התרגולים שלו מצא קת ישנה של פטיש או גרזן ונעץ בה את שיניו, וכך התפלש מדי ערב במשך זמן ההולך וגדל בהדרגה בשלגים של ינואר ופברואר, והרגיל וחיסן את גופו לקור. ורק בזכות זה הצליח לשרוד במקלחות הקרח של הנאצים".

מרים לאטה: "אלוהים אדירים!"

ויקטור לפת את כוס הפונץ' המלאה והגיר את תוכנה ללועו בהרקה אחת, ממש כשם שהיה עושה לכל כוסית 'סמירנוף', 'פינלנדיה' או 'טטוליצינאיה' לו היתה מזדמנת לידי, ואחרי כן שלח יד עבה, עגלגלה, קשוחה ומאובנת משרירים קשים ודחוסים כגרניט לבן והוריד קלף אס תילתן בטרם לקח תחתיו חדש מהערמה, על פי סדר הפוך שנהג לעשותו בתדירות גבוהה. הוא היה מוצק וחסון מאוד, "ציקלוטימי פיקני טיפוס", כפי ששמע פעם בהרצאה בגרפולוגיה שנדמן אליה דרך מקרה, מאישה אחת צנומה ואפורה שיער, שנראתה בעצמה כרכיכה שמנונית. בצידי עיניו האפורות נחרשו חריצים של ניסיון חיים, ואולם מעל מצחו נחרצו קמטים עמוקים שעוללו למצחו צללים כהים כגאיות וואדיות המשוכות מצפון לדרום בשעות הערביות, כשהשמש מסתלקת לה מן הארץ, מאז עזב בנו יעקב את הארץ והשתקע בלונדון. כשהיה יעקב בן עשר, קרא בעיתון מדעי מיושן שאפשר להפיק מסוכר לבן רגיל, זה שממתיק את התה בביתם מדי בוקר וערב, יהלומים, כדבריו 'תחת לחץ וטמפרטורה גבוהים ובתהליך מיוחד, עשויים להפוך פחמימות הסוכר לגבישי פחמן טהור, הוא היהלום'. ולמרות שצוין במפורש בכתבה שהתהליך יקר מאוד ואינו כלכלי, וגם שאיכות היהלומים איננה כיהלומים טבעיים, - החליט בינו לבין עצמו להקדיש את חייו למטרה זאת, מכיוון שהכתבה הייתה ישנה, ולדבריו הטכנולוגיה התקדמה מאז בקצב אקספוננציאלי, והוא אכן החל ללמוד במרץ רב וביסודיות לקראת הגשמת שאיפת חייו, ואולם כרגיל אצל בני האדם האירועים משתלשלים מעט אחרת, מבלי שויקטור היה בקי בפרטים המדויקים, ובנו סיים בהצלחה תואר שני בביזימייה באוניברסיטת קיימברידג' והחל לעסוק במחקר בנושא 'הנזקים המצטברים של הגשם החומצי בדרום סקנדינביה', שגם זה "חשוב מאוד", אליבא דויקטור. אבל הוא לא היה מסוגל למנוע את עמעום הברק שבעיניו ואת העצב הדק שניבט דרכו, כל אימת שחזר ונזכר בפרידה הכפויה מבנו. הוא נתמתח מעט והתרווח לאחור, שמע את אורנה אשתו מפטירה "ולחשוב שבעוד מאה שנה מהיום יכחישו כל אומות העולם את קיומה של השואה, פרט למדינה אחת קטנטונת, ולא נוכל לעשות בדבר הזה שום דבר", ואז נד בראשו, הרפה את גופו המתוח והוציא מתוך קופסת כסף מעוטרת בסגנון סיני או תאילנדי שקיבל מתנה מגדעון לפני כמה חודשים סיגריה להצית אותה. בנינוחות שאף את העשן לתוך ריאותיו, המלאות זה מכבר בפחם זפת שחורה ומצחינה הרובצת בתחתיות סמפונות המשנה ואחר כך פלט אותו והעשן החל להתאבך מעליו וטשטש ועמעם את ההדפס של נחום גוטמן שהיה תלוי מאחוריו, "בדיוק מספר חמישים מתוך שלוש מאות וחמישים", כפי שאמרה בגאווה ובסיפוק מרים, ביום שלאון תלה אותו בחדר המגורים.

לאון קם ממקומו ונעלם בתוך המטבח ושב משם ובידו בקבוק וודקה "סמירנוף סילבר" אשר הטמין במקפיא מאמש. עיניו של ויקטור ברקו בעונג. בעיניים מתנוצצות עקב אחרי מילוי הכוסיות שהיו מונחות סמוך למרכז השולחן, לא הרחק מערמת הקלפים ההפוכה, והיה הראשון ליטול את אחת הכוסיות ולקרבה אל עינו. עתה החל בפולחן הרגיל שכולם כבר הכירו על בוריו. ויקטור היה מותח את צווארו מעט קדימה, כאשר הכוס מונפת באוויר מול עיניו

ואצבעותיו לופתות את עמוד הזכוכית וממוללות אותו בעדינות הלך ושוב מבלי לחמם את המשקה, והוא בוחן את צלילות ושקיפות הנזל במשך כמה שניות, ואז הכוס מתקרבת להרחה ממושכת, ואחרי כן הוא מותח לאחור את צווארו, מקמרו ומקשיחו - שואף אוויר מלוא ריאותיו המצומקות מפאת המשקע הכרוני של זפת הטבק - ואז נשמע רחש פרודות האלכוהול הפוגשות את חיכו וגולשות בשאון ובשצף בתוך לועו הפעור בלגימה אחת מהירה. ואז עיניו נעצמות ונפקחות מייד, הוא מטלטל את ראשו לשני הכיוונים לנער את זרזיפי המשקה האחרונים וממריצם לגלוש פנימה, כמו כלב הפודל של נינה, המתנער מן המים כשיוצא מן הגיגית לאחר אמבטיות הסיוט שלו. נינה היתה השכנה הקשישה מקומת הקרקע שמאז שהתאלמנה מבעלה חיה בזכות 'צירקי', שאת עיניו לא הצליח לראות איש מעולם, ולבסוף ויקטור פולט "זה היה טוב", מניח את הכוס וחוזר אל הסיגריה המעשנת והמעלה צחנה מחניקה.

למרבה התמיהה, שערו של ויקטור נשאר שחור ברובו, ורק בסמוך לצדעיו החל להאפיר, למרות מנין חמישים ומשהו שנותיו. אמנם במרכז פדחתו נסתמנו ניצני קרחת אך עדיין נראה היה מרשים למדי. גרונו היה קצר כלא היה, וצווארון חולצת הכותנה הצחורה נראה היה דחוס ולחוץ ומתקשה למצוא את מקומו בין השכמות הרחבות לעורף, ואף קשר העניבה נראה היה פחוס בין שיפולי הסנטר לבין שום מקום מוגדר המסמן את תחילת הגרון או אולי את סופו. אפו של ויקטור היה מעוות בצורה יוצאת דופן, רחב ופחוס, עם שתי צלקות זעירות בשני צידי גשר האף.

מרים שאלה:

"מה זאת אומרת לא נוכל להוכיח? הרי יש המון עדויות והכל", ולאון נטל קלף זרק אחר והחל להסביר לרעייתו באורך רוח: "באמת? אז עכשיו אני אראה לך כמה שזה קשה להוכיח. השנה עכשיו 2045, מאה שנה אחרי, בסדר? כל העולם לא יודע על מה את מדברת. איזו שואה? אף אחד לא הרג אפילו יהודי אחד, זה הכל בראש שלכם." ואז הרים את כוסו והחל בטכס השתייה האישי שסיגל לעצמו, שלא היה אלא חיקוי דל וחסר חן ומעוף לעומת זה של ויקטור. "יש לנו את כל העדויות במוזיאון יד ושם, ויש סרטים, ויש תמונות, ועדויות, והכל", ניסתה להגן בעוז רוח על התיזה שהציגה. "אז לידיעתך, - התיז בתקיפות שהפתיעה אותה - הכל מבוזבז. בסרטים אפשר לביים מה שרוצים, חלליות, דינוזאורים, וגם שואה, ומסמכים ותעודות אפשר לזייף, כמו שמשה הגרוזיני מתחנת הטוטו למטה סיפר לנו על התעודות שלו ורשיון הנהיגה שלו ובכלל, שהוא לא זוכר אי פעם שהיתה לו תעודה אחת אמיתית ביד, וגם את העדויות אי אפשר להוכיח שהן אמיתיות. אז על איזו שואה בדיוק את מדברת?" והיא החווירה מעט, נשנקה וכמעט נחנקה מעשן הסיגריה של ויקטור ומהפרכת הרעיון המרכזי שאחזה בו, שקרס כמגדל קלפים מהר מציפתה.

אורנה שאלה: "אז מה אתה מציע?"

ויקטור אמר: "לאון צודק. לא נוכל לעשות שום דבר. אנחנו נגיד שהיתה שואה וכל העולם יגיד שלא הייתה, והכל רק בראש שלנו, ולא נוכל לעשות כלום." ושלח את ידו ומזג לעצמו כוסית וודקה נוספת. ומרים, בראותה שתמו הטיעונים הרציונאליים שבפיה התנתקה מיד מן המישור של ההגיון ופנתה למפלטה הרגיל, למישור הרגש והאמוציות, ואמרה: "אני לא מאמינה שזה כל כך פשוט כמו שאתם אומרים, חייבת להיות הוכחה לעולם כדי שהגויים לא יוכלו להכחיש אותה אף פעם." ולהפתעתה, דווקא לאון נחלץ לעזרתה. הוא סיים את שתיית כוסו הראשונה ושיגר לאוויר דעה נוספת, "לדעתי, רק הממשלה הגרמנית תוכל לעזור לנו בזה, אם היא תרצה. הם חוקקו חוק, שהשואה באמת התרחשה על ידם וקבעו עונש בחוק למי שטוען אחרת או מנסה להכחיש את עצם קיומה. רק אם לא יבטלו את החוק הזה בעתיד, נוכל לטעון שהנה, המדינה שעשתה את זה מודה בדבר ואפילו חוקקה חוק מיוחד, וכידוע אף מדינה לא הייתה מתנדבת לחוקק חוק כזה אם זה לא היה נכון. אבל הבעיה היא, שאי אפשר להבטיח שבעוד חמישים או מאה שנים לא תקום ממשלה לאומנית שתבטל את החוק הזה, תעלים את הראיות ותשכתב ותשפץ את ההיסטוריה." והשתררה שתיקה של כמה דקות תמימות, כדי שיהיה סיפק בידי כולם להפוך ולהרהר בדבר.

אורנה אמרה: "ספרת להם על השירים שמה, באשוויץ?"

ומייד אחר כך הגיע תורה, והיא משכה קלף והחלה להתלבט, כמנהגה. לעתים תהו כל מכריה, איך אישה כמותה מסוגלת לבצע איזה שהוא מעשה בחיים, אם להוריד קלף אחד כל כך קשה לה. נדמה היה שהיא כלל לא מסוגלת להגיע לכלל החלטה באיזה שהוא עניין. נאה ואצילית מאוד הייתה, כתפיה מרובעות וחטובות, בעלת גב דק וצוואר ארוך, צחור, זקוף. כאשר הייתה בת 17 זכתה בתחרות יופי בבית ספרה בצ'רנוביץ'. ומאז, דומה שהזמן רק הטיב עמה, ושמר עליה מכל משמר. אף שיערה החלק נשאר שחור למרות שהחלה לאחורנה להיעזר בחומרים כימיים. רק צבע עיניה נשאר בגדר תעלומה לכל מי שבא במחיצתה: לא היה לה כל צבע

מוגדר, עד אשר זכתה לכינוי 'בעלת עיני הזיקית', וזאת משום שהן היו מתחלפות ומשתנות בהתאם לבגדיה או לצבעו של הרקע שמאחוריה. כך שפעם הן היו כחולות כמו הים או תכולות כמו הרקיע, ירוקות-אפורות כמו מקטורנה ואפילו אפורות-שחורות כצבע הדמדומים כאשר הביטו בעיניה מכיוון מערב. לאחר רגע, אולי כדי להקטין את תחושת הזמן המתארך עקב לבטיה, דחקה בבעלה: "ספר להם, ספר להם".

לילי תמחה: "היו שירים באושוויץ?" היא ישבה בצד בכורסת הטלוויזיה והעדיפה את עיתון ליל ששי על פני המשחק "עם חתיכות הקרטון המרובעות האלה שלא תורמות דבר וחצי דבר לחברה האנושית".

ויקטור נאנח: "שירים..." והתמרח על משענת כיסאו. ולאחר שתיקה קצרה המשיך: "שירים באושוויץ". עוד הברקה של מפלצות האדם ההם. לפעמים, בערבים, כשהם היו משתעממים היו מביאים למועדון החמים שלהם יהודי שהיה נבחר באקראי. אבי היה מספר, שבפנים היו תנורי חשמל, ובהתחלה ההרגשה היתה די טובה, לעזוב את הצריף הקפוא עם הדמויות האפורות והעלובות, צלילות האדם, ולהגיע לקן חמים, עם מוזיקה של ואגנר או שופן, ולראות דמויות של בני אדם מלאי בשר, רחוצים ונקיים, לבושים במדים מגוהצים ומעומלנים, ואולם בתוך כמה דקות מתגלה לך שבעצם הכל הפוך, והכל אינו אלא מסיכה שמסתירה את התגלמות הרוע שבאדם. הוא זכר שעמד שם בצד אחד מהמפלצות, ענק במידותיו, ובידו אלת עץ שכל אדם היה מתחלחל רק מהמראה שלה. אבל לא היו מכים אותם סתם, בכל אופן לא בשעשוע הזה. בחוץ - כן, בעבודות - כמובן, בדרך לאוכל - בהחלט כן! אך בתוך המועדון - לא. כאן היו כללי משחק שונים. נאצי אחר עם חיוך ארסי על הפנים היה מחזיק ביד ספר שירה, ומקריא לקורבן את השורה הראשונה 'כדי לבדוק את הזיכרון של היהודונים'. אם היהודי ידע לחזור בלי אף טעות על מילות השיר, לא הוענש ולא הוכה. ואז הנאצי היה ממשיך עוד שורה, ועוד שורה. עד שהקורבן היה טועה, ואז הגברתן בעל האלה היה מניף את זרועו האדירה בקשת ארוכה, לנצל את מומנט המנוף, ומנחית מכה, הצלפה אחת בגב על כל טעות. אבל אבא שלי ניצל בנס מן המכות האלה, כי היה לו זיכרון ברזל. הוא פשוט זכר את כל המילים, וכך חזר שורה שורה אחרי המשורר במשך שעה ארוכה, ולא חטף אפילו מכה אחת עד שהתייאשו ממנו והחליפו אותו באחר. אבל כאשר היה בחוץ, שמע את אוושת ההצלפות, את פגיעת האלה בגבם של האומללים בעלי הזיכרון החלש ואפילו את התפוקקות העצמות, מבעד לצהלול ולשאגות הצחוק של הנאצים שחזו בהצגה הזאת. "אביו, איליה, היה אז כבן עשרים, אבל כבר אז היה לו מקצוע טוב, טכנאי שיניים, שהספיק בכדי להשאירו בחיים".

מרים חזרה ואמרה: "אלוהים אדירים", והזדעזעה קלות. ואחר התייאשה מההמתנה הממושכת, וקמה למטבח וחזרה משם עם קערה עגולה ובתוכה תערובת של כל הפיצוחים אשר הצביעה עליהם באותו בוקר, אצל 'גרעיני שמשון'. ויקטור, שמעולם לא התבייש במאומה, אלא ניחן בביטחון עצמי ואומץ לב, גחן וגהר מעל הקערה ונטל חופן והתחיל מלקט מתוך חופנו את השלל לפי המינים מבלי לערבבם. התחיל באגוזי הקשיו, והמשיך בשקדים, באגוזים, בבוטנים וסיים בגרגרי החומוס העגולים חסרי הטעם. מרים בחרה את הפיצוחים על פי העיקרון שאין צורך בקעריות לקליפות, כך שלא נשארת ביד כל פסולת מטרידה. למרות זאת נערמה פסולת פיצוחים בכמות מופלאה על השטיח הזול המעוטר בסגנון מזרחי.

אורנה הורידה סוף כל סוף קלף.

ועכשיו יכלה לשאול: "מה חדש אצל רפי?"

מרים נאנחה: "לא טוב, לא טוב", והחרישה.

אורנה הבחינה בארשת פניה המתכרממת של ידידתה, ולא הוסיפה להקשות, וידעה שתבוא על סיפוקה הסקרני בשבוע הבא, מפני שהתהליכים והתמורות העוברים בשלב הזה של חייו הינם מהירים וזורמים ומתגלגלים ככדור שלג השועט במורד משופע של הר.

ויקטור האמין באלוהים.

הוא האמין בו, למרות שהיה חילוני מובהק. הוא רק לא האמין "באותם אנשים שמשוכנעים שהם שליחיו ונציגיו עלי אדמות ורק הם רשאים ומוסמכים לפרש את רצונו וכוונותיו". ובהתאמה מלאה לדעתו, פירש את המצוות וכל ענייני הדת והפולחן לפי מיטב הכרתו. "משה רבנו היה גאון אמיתי", הסביר פעם, "הוא בעצם היה זה שהמציא את השבת. לפני כן כל הגויים עבדו כל חייהם בלי יום אחד של מנוחה, ובאמת החיים שלהם היו

קצרים. ואז הוא המציא יום אחד של מנוחה בשבוע, והצמיד את העם היהודי לקדמה. "ואז המשיך כשעצב דק נסוך על ארשת פניו, "אבל היום באו הגויים והחליטו על יומיים של מנוחה בשבוע, ועקפו אותנו בסיבוב. ועכשיו כשעוברים אצלנו ליומיים הם כבר בשלבי מעבר לשלושה ימי חופשה בשבוע." אורנה הכירה על בוריה את מגילת העשה ואל תעשה' של בן זוגה, כך על כל פנים סברה לעצמה, למרות שמדי פעם הצליח להפתיע אותה בכלל חדש או במעשה בלתי צפוי. הוא נהג להקפיד על הדלקת נרות מדי ערב שבת, עד כדי גערה במקרה והייתה מתרשלת ושוכחת או חוטאת באיחור. אבל את כל יתר הפעולות התיר לעצמו לבצע ביום הקדוש, פרט לעבודה במשכורת. עד כאן. ביום שבת הקפיד לא לעבוד לפרנסתו.

"כאשר גרנו ברמת-גן, ראיתי מהמרפסת את הרבי, יעקב שוב, ראשי תיבות שוחט ובודק, ישיש כבן שבעים, יוצא מדירתו בשכונה שלנו, והולך לבית הכנסת שלו בבני ברק. מרחק של שלושת רבעי שעה, בשמש היוקדת, בחמסין בעל הלחות המתישה, והרבי היה מגיע לבית הכנסת סחוט, מותש, נקבוביות עורו פתוחות ומפהקות כאילו יצא כרגע מהסאונה של חמי טבריה הצעירה, ומתחיל את התפילה, ובסופה עושה את כל הדרך חזרה. ואם זו לא עבודה, אז מה כן. לא היה יותר הגיוני שיצא מפתח הבית שלו ישר לתוך דלת פתוחה של מונית ממוזגת, יגיע לאחר שתי דקות, כוחו במותניו, וינהל ברעננות את התפילה?"

ויקטור לא היה זקוק להוכחה בדבר קיומו של הבורא. "השולחן הזה שאנחנו משחקים עליו נברא על ידי מישהו, לא? נגר עשה אותו. אז מישהו בטוח ברא את כל העולם." זה סיפק את הגיונו והניח את דעתו, ויותר לא נפנה לערער או להרהר בדבר. בסוגיה הזו לאון היה היפוכו המובהק, והיה משוכנע בינו לבין עצמו בביטחון מוחלט שאין ולא היה מעולם דבר מוחשי כלשהו מאחורי המושג. "הדבר היחיד שקיים זה המושג עצמו, כי הרי כל העולם מדבר עליו, ורוב העולם סוגד לו. אלא שאת האלוהים המציא האדם. שום דבר אמיתי לא קיים מאחורי המושג הזה. וגם הטענה שמישהו ברא את העולם הזה, ובכלל את כל החומר של הגלקסיות והכוכבים, לא ממלאת כוס מים. ההבדל היחיד ביני לבין הדתיים הוא צעד קטן נוסף באקסיומה של התחלת הבריאה. אני מאמין, במוחי המוגבל, במה שהמדענים טוענים. בדבר המפץ הגדול, באותו פיצוץ אדיר של אטום קדמון עצום, שהחל למלא את החלל בבלייל של קוורקים, פרוטונים, ניוטרונים ואלקטרונים, שמהם התהוו הכוכבים, הצמחים והחיים ביקום. ואין לי תשובה מאיפה צץ והופיע אותו אטום קדמון, וגם לא משנה לי כל כך שאני לא יודע, מספיק שזה אכן קיים, אני רואה את זה וחי בתוך זה וחלק מזה. הדתיים קופצים כנגדי וטוענים בהתנשאות, ומי יצר את האטום הקדמון הזה? רק אלוהים, הוא אשר ברא את הכל. אבל הם אינם שמים לב לעובדה, שהם הלכו רק צעד אחד לפני, אני מאמין בקיומו של האטום הראשון והם בקיומו של אלוהים אשר יצר אותו. אבל הם לא מסוגלים להשיב לי מהיכן צץ האלוהים, או מי יצר אותו עצמו, אלא מתחילים ממנו כאקסיומה. ולכן הם באותה דרגת אי ודאות או אמונה כמו שלי. שינו יוצאים מאיזו הנחה ראשונית, ובכלל לא משנה לי מי מאתנו צודק. גם סטיבן הוקינג בעצמו שואל: 'אם אומרים שהבורא ברא את הכל, מי ברא את הבורא?'"

גדעון, כדרכו, החזיק בדעה מתונה המפשרת בין שני היריבים. כאשר עלה הנושא הזה בהתחלת החורף שעבר, שהיה שחון וכאילו שכח את תפקידו להחזיר לאדמה את המים, והחלו לדבר על כך שהדתיים מרימים תפילה לאלוהים כדי שיוריד גשם, פרץ באותו ליל שבת ויכוח נוקב בנושא הזה. ואז חרץ במשפט קצר את דעתו בעניין, ובזה אמר למצות את כוונתו בנושא. גדעון אמר: "עוד אף אחד לא הצליח להוכיח לי שיש אלוהים, ואף אחד לא הצליח להוכיח לי שאין אלוהים. אז נכון לעכשיו, אני פשוט לא יודע אם הוא קיים או לא, וכאשר לחצו עליו לפרט במה הוא כן מאמין, נאות לאחר השתדלויות רבות להוסיף ולבאר כדלקמן:

"לפני שבע מאות שנים בערך, פרחו התרבות האצטקית באזור של מקסיקו כיום. גם לבני העם הזה היו אמונות רבות ומגוונות. על אחת מהן אני רוצה לספר לכם. הם האמינו שהשמש, כדי לנוע במסילתה היומית ברקיע, זקוקה לדם של ילדים, כי כאשר זרחה בצד מזרח ושקעה במערב - הרקיע נראה להם אדום כדם. ולכן, מדי יום ביומו, אמונתם הורתה להם להחזיר לשמש את הדם שאבד לה תוך כדי זריחתה ושקיעתה, ולהקריב למענה חיי ארבעה ילדים ולהתיז את דמם. בדרך כלל הם שחטו את ילדי שבויי המלחמות שלהם, אך בעתות 'בצורת' בשביים נאלצו להעלות לקורבן לתנועת השמש את הילדים שלהם עצמם. זוהי כוחה של האמונה. עכשיו לך תסביר לאותם שליחים שבאים לקחת את הבן שלך ולעקור את

ליבו על המזבח, שהם אינם אלא פרימיטיביים נבערים מדעת האוחזים באמונות אויליות וחסרות שחר. גם השומרים הקדמונים, ממציאי הכתב, האמינו שאחרי מות המלך הוא מתחיל בחיים חדשים, וקברו יחד איתו מאות מעבדיו האומללים, וגם הכנסייה האמינה שהארץ שטוחה ונמצאת במרכז העולם, והוציאה בייסורי תופת את הנשמה לאלה שהעניזו לחשוב בצורה אחרת. ועוד אמונה חסרת בסיס: בין השנים 1348 ל-1350 התחוללה באירופה המגפה השחורה שהמיתה כשליש מאוכלוסיית היבשת. אף אחד לא ידע מה הסיבה למגפה ולמוות הסיטוני, כמובן. אבל זה לא מנע מבני האדם להאמין שהאשמים הם היהודים, והם ריכזו אותם במרכזי הכפרים ושרפו אותם למוות. למען האמת ההיסטורית, רק שלושה כמרים העיזו להעלות טיעון מוזר שהסיבה לא נעוצה ביהודים, שהרי היהודים מתים במגפה הזאת בדיוק כמו הנוצרים. אבל את הרוב זה לא עניין כל כך, מפני שעובדות או ראיות לא מונעות ואינן מפריעות לאנשים להמשיך ולהחזיק באמונותיהם האויליות, חסרות הביסוס, המוטעות, והם נוטים להחזיק בעקשנות גם באמונות שהראיות וההוכחות מפריכות אותן בעליל. לכן, אני עם אמונות לא מתווכח, ורק משתדל להימצא בתוך חברה ובקרב אנשים אשר דעותיהם ואמונותיהם קצת יותר מבוססות על עובדות וקרובות להגיון שלי ולצורת החשיבה שלי."

מאז ומתמיד לא אבה לחוות את דעתי בנושא האלוהים ובמאמיניו. לדידו, זו איננה אלא ברכה לבטלה במקרה הטוב, או עסק ביש של ממש במקרה הרע, עיין ערך סלמאן רושדי שהעלה את חמתה של הקנאות המוסלמית שפסקה עליו גזר דין מוות.

אורנה הופיעה בפתח הסלון ובידה מגש ובו חמישה ספלי קפה מחרסניה צהובה מזהבת, ודמויות של גיישות יפניות ובידן מניפות צבעוניות מעטרות אותן, על צלוחיות תואמות, וקיטור לבנבן עדין ודליל מיתמר מהם אל על. ניחוח הארומה המטריף הישרה על המסובים מסביב לשולחן אווירת רגועה ושלווה המתאימה להפליא להורדת סף רגישות הויכוח.

לאון כבר החל לתכנן את מתקפת הדעות והטיעונים הבאה, החליק בתנועת יד איטית את צווארון חולצתו מאיזו שערה או קשקש שלא היה קיים, ואמר:

"פעם אחת, כשהתארחנו אצל דורון, והוא התפאר בשולחן שערכה אשתו ובמאכלים המיוחדים שהכינה, שאלתי אותו בסוף הנאום שלו: אתה בטוח שהאוכל הזה כשר? -הוא נבהל לרגע, והשיב, כן, בוודאי! - אם ככה, אני לא אוכל אותו, הכרזתי וכולם התגלגלו מצחוק."

לאון אהב להרבות בהלצות על הקשר שבין הדת והגסטרונומיה. לטענתו, "קיימים רק שני סוגי אוכל: אוכל כשר ואוכל טעים".

הוא היה היפוכו של ויקטור במראהו החיצוני. לעומת ויקטור הנמוך, החסון והשרירי, היה לאון "לפטוסומי סכיזותימי", כפי שהסבירה אותה מומחית לכתב יד אפורת השער. גבוה ורזה, מן הסוג שמסוגל לחסל בארוחה אחת שש פרוסות לחם כפרי משובח מחיטה מלאה בסיוע מרק בשר עתיר שומן, לעשות אתנחתא קלה עם שלושה סוגי סלטים, ואז להמשיך במנה עיקרית הכוללת כמות דמיונית מעוררת קינאה של צ'יפס עם קטשופ, מנת כוסכוס עם גרגרי חומס וצנברים, ורבע עוף מטוגן, ולסיים בקפה ועוגה, ואותו אלוהים שלדידו איננו קיים העניש אותו בחילוף חומרים כל כך תמוה, או שמא ברך אותו בהעניקו לו מראה של צנום תמידי. בטנו נראית תדיר כדבוקה לגבו ובכלל, נראה היה ממבט ראשון כאחד שסובל מחוסר תזונה ושלא בא מזון אל פיו בשלושת השבועות האחרונים.

עניו היו שחורות, ערניות מאוד, משדרות פיקחות ואינטליגנציה. לבוש היה ברישול מובהק, בניגוד גמור לדידו הטוב ויקטור. באותם פעמים נדירות שענב את עניבתו, היתה עקומה ומרופטת; כנפי חולצתיו המקומטות נתחבו שניהם לתוך מכנסיו רק כאשר מרים היתה עושה זאת בעצמה, תוך כדי רטינה עמומה. מחזה שכיח אצלו היה זוג גרביים שונות, ולעתים היה יוצא מפתח ביתו כאשר רוכסן מכנסיו פתוח. היום הזה מראהו היה דוקא שפיר, אך מרים שבחנה אותו ביסודיות הבחינה שאחד מכפתורי חולצתו פתוח. היא משכה כתפיה ביאוש, ובחרה שלא להגיב. הוא גמר אומר להמשיך ולפתח את הנושא, אך לפתע נרתע מכוונתו ורוחו נעכרה.

מרים אמרה, "מספיק כבר עם הוויכוחים האינסופיים האלה על הדתים".

היא אמרה את זה מאחר וראתה כיצד מתקדרת ארשת פניו של בעלה, גבותיו מתקרבות האחת לאחתה, אישורו מצטמצמים, גופו מתקשח ומתקמר והוא נע וזע במושבו המרופד כאילו סבל מטחורים. רפי. זו היתה הסיבה שבעטיה החל שיער ראשו להלבין, תהליך שליווה את תהליך ההידרדרות

של בנו. ודווקא ללאון, האתאיסט המובהק, היה מגיע עונש כזה, שמצד אחד היה מחריד ומצד שני דווקא הולם להפליא את המצב.

ההתחלה היתה מתונה, מדודה, כמעט ואיננה מורגשת, ולאון העדיף להבליג ולהתעלם מכיוון שסבר שהדבר יעלם מעצמו, כי ידוע וגלוי הוא שהורים המתנגדים לתהליך מסוים יוצרים נוגדנים בגנים של צאצאיהם ומשיגים את המטרה ההפוכה. רפי פגש ידיד חדש, בחור חמד לדבריו, חכם ופתוח, שמלמד אותו המון ופוקח את עיניו. הפגישות הפכו לתכופות, ורפי התוודע לידידים חדשים ונפלאים, ועד כאן באמת הכל היה סביר ותקין. גם כאשר סירב רפי בפעם הראשונה לנסוע בשבת לקאנטרי, בתואנה של לימודים לקראת אחד המבחנים, עדיין לא חש לאון בסכנה. כסומא מובהק נהג, והצטער על כך ואף התייסר מאוד בהמשך, מכיוון שהיה משוכנע שעדיין באותו שלב יכול היה להתערב ולהשפיע לטובת בלימת ההידרדרות. לנפתולי הגורל, הוא נרדם בשמירה.

ושבת אחת התברר להם, שרפי החליט להפסיק לנסוע בשבתות, מן הטעם של שמירה על מסורת האבות, ושמירה על צביון ותרבות העם היהודי. זו היתה הפעם הראשונה שלאון תפש בידיו את ראשו, חיוור כסיד, ומתחיל להבין את הכיוון החדש ולעכל את גודל ועוצמת הבעיה.

לילי ואורנה זכרו את רפי לטובה משלהי 1983 עת נאחזו בתבהלה לקראת שנת נבואת החורבן אשר עתיד להתרחש בעולם בשנת 1984 כאשר פרט לכדור הארץ כל כוכבי הלכת יסתדרו מצידי האחר של השמש, ויגרמו לזעזועים, רעידות אדמה, התפרצויות של הרי געש, ולבסוף יחריבו את כדור הארץ בקולות נפץ, ברקים ורעמים אדירים ופירוטכניקה מרהיבה וקטסטרופה הצפויה להתחולל, על פי תחזיות קודרות של עשרות אסטרולוגים, עתידנים ושאר מביני דבר למיניהם, כל אחד על פי שיטתו. או אז היה זה דווקא רפי הצעיר שחש במצוקתו ונחלץ לעזרתו בדרך יעילה ותכליתית. עלם חמודות היה בימים ההם, נער ערני ומצודד, מסופר קצר ומקרין נינוחות, פקחות ואהבת הידע וההשכלה. כאשר שמע את חששותיה של לילי, הפטיר כלאחר יד "נכון, את כל הזוועות האלה מנבאים האסטרולוגים, לכן פניתי לשמוע מה שאומרים האסטרונומים, ואז נרגעתי." הן לילי והן אורנה הפנו אליו מייד מבט שואל, סקרני, מבקש נחמה. "מה האסטרונומים אמרו?" הזדרזה אורנה לחקור, בהיותה המאמינה מבין השתים בעתידות האסטרולוגיות. "אני זוכר שראינו מדען אחד, אסטרופיזיקאי, בשם דרור שדה, והוא הסביר בפשטות שהירח - מבחינה גרוויטאציונית - מושך את מימי הימים והאוקיינוסים בערך כמטר אחד, בתופעה המוכרת לכולם כגאות ושפל. השמש, אשר המסה שלה אמנם גדולה בהרבה, אך עקב המרחק העצום שלה מאתנו, מוסיפה למשוך את המים בעוד כרבע מטר בלבד. וכל יתר כוכבי הלכת, אשר ימצאו בצידה האחר של השמש - כל מה שהם ישפיעו מבחינה גרוויטאציונית זה משיכה נוספת של המים בחלקיק המילימטר. וזה כל מה שיקרה בפועל, כנראה." זה נשמע משכנע מאוד, והרגיע במידת מה את שתי הנשים אסירות התודה והממשיכות לרטוט ולחשוש כמקודם.

לאון קונן בקול מריר: "מדהים איך שאדם מתהפך. אין סימנים חיצוניים למחלה הזאת. אתמול היה ככה, והיום ככה. הפוך. כאילו התרחש משהו במוחו שכיבה לו את כל תהליכי החשיבה ההגיונית, הלוגית, הרציונאלית, והפעיל תהליכים המבוססים על רגשות, אמוציות, אמונות - ועכשיו אותה נקודת המשען של ארכימדס, שממנה אפשר לצאת לשיחה, דיון, וויכוח או מריבה - התפוגגה ונעלמה ואיננה קיימת. כמו שני קווים מקבילים, שלא נפגשים לעולם. לאן נעלמו בתודעתו כל התהליכים האיטיים של יצירת היקום ומערכת השמש וכדור הארץ? התפתחות החיים האיטית של הצמחים, המיקרו אורגניזמים הראשונים, החיידקים, האצות, הספוגים? הוא הלוא היה מלך מומחי דינוזאורים, והרצה באוזני שעות על סוגיהם השונים ואורחות חייהם בפירוט מדהים... אתם ידעתם למשל, שלבראכיוזאורוס הענק, שאורכו היה בערך 40 מטרים, היה מוח בגודל מוחו של עכבר בן ימינו? ואיך תיאר באוזני את התפתחותו של האדם עצמו, בן דודם האינטליגנטי של השימפנזה, הגורילה והאורנג-אוטנג - בתהליך איטי והדרגתי? ובתוך שביר של שניה הכל פרח ונעלם - והאדם נוצר לפני חמשת אלפים שנה ועוד קצת בהתערבותו הישירה של הבורא".

ויקטור התריס במתינות: "אבל אולי עכשיו הוא צודק, ולפני כן הוא טעה לאורך כל הדרך?"

והוסיף מייד בנצנוץ קצרצר בעיניו האפורות וכתם של חיור מסתמן בקמט חיבורי שפתיו: "בדיוק כפי שאתה טועה לאורך כל הדרך..."

"אני לא מדבר על עצם נכונות האמונה עצמה, אלא על עצם ההתהפכות באמונה. בצג המחשב הישן היו שחור, לבן, ובניהם כמה אלפי גווני אפור. אז איך אפשר לדלג על כולם, ולדלג ישר מלבן לשחור, או, לשיטתך, משחור ללבן?"

ויקטור ציין:

"עשית טעות. נתת לו פחות מדי יהדות בילדותו."

לאון הנהן בחיוך מריר:

"עד גיל שמונה עשרה בן האדם סובל מהטעויות של הוריו, ואחרי גיל שמונה עשרה הוא ממשיך לסבול מהטעויות של עצמו."

לילי הקשתה:

"אתם חשים בשינוי נוסף פרט לדעותיו?"

לאון לאט:

"לפני שבועיים התחיל ללכת עם ציציית."

מרים הפטירה בתוגה אמיתית, בקול נמוך, "ואתמול התקשר והודיע לנו שלא יוכל יותר לאכול אצלנו בבית."

3

יום ששי, 26 במרץ

ויקטור היה מתווך דירות, לאון היה מהנדס אלקטרוניקה במפעל בטחוני, וגדעון היה מהנדס תוכנה במפעל טכנולוגי עתיר ידע. ויקטור מצא את פרנסתו בשלב זה של חייו בתיווך דירות ונכסים, ואולם כל אחד הכירו כברנש הנכון לעסוק בכל מלאכה אשר הכנסת כסף בצידה. דומה היה שאין להעלות על הדעת תחום מסחר, תיווך ועסקים אשר ויקטור לא היה מעורב בו, ברמה זו או אחרת. "אני לעולם לא מסוגל להגיד 'לא' להצעת מסחר," היה מעיד על עצמו. "אם מישו יעצור אותי באמצע הרחוב ויבקש לקנות את חולצתי, השאלה הראשונה שאשאל אותו איזו הצעה הולמת יש בפיו. אם, לדוגמא, החולצה עולה 100 שקלים והוא מציע 200 - אני פושט אותה בו במקום ומוכר לו. מייד לאחר מכן אני נכנס לחנות וקונה לי חולצה אחרת, ויש לי בכיס רווח נקי של 100 שקלים."

את לאון הדבר היה משעשע עד כדי גיחוך. "ממני לא היו מצליחים להוריד את החולצה באמצע הרחוב בשום מחיר." ויקטור היה מושך בכתפיו, ומתייאש מניסיונות הסרק להבין את רזי הגיונותיו הכלכליים - מסחריים של רעו הקרוב.

ויקטור עשה את שנות חייו הראשונות עד לבגרותו בצ'רנוביץ, בשכונה מעוטת יהודים. את תופעת האנטישמיות חש לראשונה על בשרו בגיל 7, כאשר ביום הראשון ללימודים הקיפו אותו חבורת ילדים מקומיים והיכו אותו מבלי שהיה לו מושג לפשר הדבר. רק אותו ערב הוברר לו בשיחה עם אביו שכל חטאו בזה שהוא יהודי בסביבת גויים עויינת. באותה שיחה שמע לראשונה על "ארץ ישראל", שהיא המקום של כל היהודים, והוא זוכר את עצמו שואל "אז למה אנחנו לא הולכים לשם?" ואביו רק נאנח ומלמל תשובה מעורפלת ומתחמקת.

אבל אם בערבו של יום פורענות זה החל לנבוט בו זרע הרעיון של העלייה לארץ ישראל, באותו אירוע גמלה בו ההחלטה להיות חזק. בתחילה לא ידע איך בדיוק לעשות את זה, אך החל להתאמן בבית בכל תרגילי ההתעמלות שהכיר, כדי לחזק ולתרגל את כל תאי שריריו.

מעט אחרי גיל 12, שמע על מועדון האיגרוף לנוער של ימק"א, והחליט שזה מתאים לו מכל הבחינות, וכבר באותו ערב התייצב במועדון. היה זה אולם רחב ידיים, הומה בנערים, ילדים ומבוגרים בכל פינותיו ואגפיו, ורוחש פעילות ככורת דבורים. רוב עמדות האימונים היו תפושות וכמוהם גם מתקני האימונים המיוחדים. בתחילה היסס מעט, ועמד שעה ארוכה בצד ורק סרק והזין את עיניו במתרחש. הוא למד להכיר כל מתקן אימונים, את הציוד האישי של כל מתאגרף, את ההתנהגות בזירות, את מדרג המאמנים והמדריכים. לבסוף אצר אומץ בנפשו וניגש בצעדים החלטיים למאמן הראשי. הלה לטש בו מבט חקירי כשויקטור אמר:

"אני רוצה ללמוד איגרוף."

המאמן, גבר גבוה וחסון כבן שלושים, ניגב את ידיו המיוזעות בגופייתו הרטובה וסקר את הנער הצעיר שהתייצב בפניו. למרות שהיה בן 12, ויקטור נראה היה חסון מעט לגילו, נמוך מעט אך מוצק, ושריריו נראו גמישים ונוקשים כאחד, מרעידים קלות מחמת ההתרגשות.

"אתה רוצה להיות מקצוען?"

"כן."

ואז עשה המאמן רבע תפנית לאחור בפלג גופו הימני, רגלו הימנית נסוגה מעט לאחור, כף ידו הימנית התאגרה במהירות בלתי נראית, ואגב הטיית הכתף הימנית בפתאומיות קדימה, בתנופה מלאה של האגן ובקיבורת זרוע שרירית כפלדה שילח המאמן מכת מגל מהממת, מהירה כברק, היישר לאפו של הילד

הנדהם. ויקטור, המום כולו, עצם אפו מחוצה, מרוסקת לחלוטין, והסחוס מעוך ומעוות, נפל לאחור, ונביעה בלתי רצונית כמעין מפכה של דמעות ניגרה משתי עיניו. אפו החל לדמם כאשדות ויקטוריה. הכאב היה אדיר, ללא נשוא. בבכיו השתלבו כאבי התופת יחד עם העלבון, התמימות וחוסר האונים. חמש דקות תמימות שכב דומע ודועך ביסוריו עד ששריריו החלו להשמע לפקודות מוחו, להתחיל להזדקף. הוא קם באיטיות, הצליח במאמץ ניכר לשמור שיווי משקל על שתי רגליו, ולבסוף התייצב מול המאמן, דומם, דומע ומדמם, וממתין.

"בסדר גמור, אתה תהיה מקצוען. אין אף מתאגרף עם אף שלם, לכן שברתי לך אותו. לך ושטוף את הדם, תתאים לידיים שלך כפפות ובוא אלי."

"ולהורים שלך תספר שהתנגשת בעץ," קרא אחריו.

ויקטור הלך, ונטל כפפות, וחזר להתייצב בפני מאמנו, בעוד אפו זולג דם. לימים הפך לאחד המצטיינים בעיר, והצליח להגיע בתחרויות אין ספור למקום השני. משום מה, מבלי שידע לתת הסבר לעצמו, תמיד כשל בקרבות הגמר ומעולם לא זכה בגביע או במדליה, אך מוניטין יצאו לו כמתאגרף מצטיין, קשוח, עובד הרבה על כוח פיזי, מעולה בטכניקה, תוקף ללא פשרות, אם כי במהירות ובזריזות לוקה מעט בחסר, ולעיתים על חשבון הזנחת ההגנה.

וכאשר נטש את האיגרוף המקצועני, מספר חודשים לפני עלייתו ארצה - עבר ניתוח השתלת צמד פני פלטינה בגשר אפו, אשר חזרו להעניק לחוטמו מראה סביר ככל שניתן היה לאל ידם של הכירורגים המקומיים לעשות.

לדבריו, מעולם לא ניצל לרעה את כוחו הגופני ומקצוענותו באיגרוף בתגרות רחוב או בכדי לקדם את מטרותיו, למעט פעם אחת, שעליה מ'אן לדבר. "אולי יום אחד אני אספר," הפטיר אגב כיוון עפעפיים חמצמץ, ואף אחד לא אבה ללחוץ עליו בנושא זה.

לאון זכר את עצמו תמיד כאחד התלמידים המצטיינים בלימודים, עובדה שתרמה למעמד רם בכיתתו, ומיעוט צרות בגין יהדותו. סיפור ילדותו כלל לא היה שייך לו עצמו, כי אם לאביו רווי הסבל והתלאות.

"אבי גויס לצבא הרוסי לפני המלחמה, ושובץ ביחידה קרבית, בחיל הרגלים, לתוך כוורת רוחשת של שרצים אנטישמיים. בשנים המעטות בהם זכיתי לראות אותו אני זוכר במיוחד את רזונו הבולט. היה צנום עד להחריד, אך יחד עם זאת כולו שרירים משורגים ומחושלים, והוא ניחן בזריזות מפתיעה. אמי הוסיפה לי שהוא היה אמיץ לב אמיתי, עשוי ללא חת, בעל כוח סבל מדהים, וצייתן ללא תקנה. כל אלה עשו אותו לחייל מצטיין מסוגו בחיל הרגלים, וכעבור זמן לא רב נעשה מפקד כיתה."

לילי גרסה:

"עכשיו אני מבינה ממי ירשת את מבנה גופך הרזה."

והתרווחה בכורסת העור אשר הדיפה תדיר ריח חריף אשר השתלט והאפיל על הבשמים הנעימים של הנשים. עיתון השבת היה פרוש על ירכיה.

לאון מיהר להכריז אגב נפנוף בכף ידו בתנועת ביטול "אני עב בשר לעומתו. מכל מקום, החיילים הכפופים לו לא יכלו לקבל את העובדה שיש להם מפקד יהודי, והחלו להאכיל אותו מרורים. בהתחלה במבטים, בלחשושים מאחורי גבו, בהפצת רכילויות זדוניות וחסרות שחר, ובהמשך בגלוי, בחרפות ובקללות, בהלשנות על מעשים שלא היו ולא נבראו, בריקות ולבסוף בתגרות שהלכו והתחממו והחריפו מפעם לפעם.

"ופעם אחת קרה המקרה ששינה את חייו, ואשר עד היום לא הובררו לי הפרטים על בוריים מכיוון שהוא לא רצה לספר ולפרט. באחת מהפעילויות המבצעיות של כיתתו, ארע משהו בינו לבין חייליו - בעיצומו של קרב - והוא לא מסוגל היה לשלוט ברוחו, וירה באחד מחייליו בגבו למוות."

אורנה דימתה לעצמה שהדגים באקווריום המרהיב בסלונם נאלמו דום לשמע הדברים. היא לא יכלה להמיש את עיניה מן המכלול ההרמוני הצבעוני, המכיל מים זכים אשר בועות אויר ומניפת פלסטיק יוצרות בהם תנועה מחזורית שאיננה מסתיימת לעולם, שפע של צמחים ירוקים, אדמוניים וסגולים שתולים בתפוזות משובבת לב, צדפים ואלמוגי ים מיובשים וחסרי חיים שובצו בקרקעית בצד שושנת מים לבנה - ורודה הנראית כשאולה מהמוזיאון התת ימי באילת, ובין כל אלה משייטים כמה עשרות דגיגים בשלל צבעי הקשת - וכל אלה דומה שפסקו משוטטותם וחדלו מעיסוקיהם וניפנו להקשיב עתה בדממה להמשך סיפורו של לאון.

"אבי נכלא מייד, נשפט ונדון להוצאה להורג. מה שהציל אותו מכיתת היורים היה השם שיצא לו כלוחם מצטיין, ועונשו הומר בהצטרפות ליחידה המיוחדת הקרויה 'יחידות העונשין' הידועות לשמצה, ואשר הפילו את חיתתן ומוראן על הגרמנים. זה היה מוסד ידוע ברוסיה הסטאליניסטית, קבוצת אסירים אשר עונשם הומר מהוצאה להורג לפעולות קומנדו של מתאבדים. ההבדל הוא, שבפעולות המלחמתיות האלה קיים סיכוי תיאורטי שהחייל-האסיר

ישאר בחיים. בדרך כלל, המבצעים היו כאלה שהנדונים מצאו את מותם בפעולות המיוחדות האלה, אך לא כולם ולא תמיד. וככה החל אבי לרצות את עונשו ביחידת העונשין.

"מה שארע הוא, שבפעולות ההתאבדות שנשלח אליה הוא כל כך הצטיין, עד שזכה בחנינה כללית מעונשו וגם בציון לשבח. בפעולה נועזת על בונקר פיקוד של קצינים גרמניים, הרג בדממה את כל הזקיק, והצליח להפתיע אותם בעיצומו של דיון ולקח את כל הקבוצה הנאה והמכובדת בשבי. למזלו של אבי, היה בין השבויים גם בריגדיר-גנרל גרמני, מה שהפך את המבצע למוצלח במיוחד מבחינתו של הצבא הרוסי, וכאמור חרץ את גורלו של אבי לחסד. הוא הוחזר לשרת ביחידה רגילה, והצליח לסיים את המלחמה בחיים, פחות או יותר."

"מדוע אתה אומר פחות או יותר?" לילי, רכונה קדימה וסנטרה נתמך בידה, אהבה ביותר סיפורים מן הסוג הזה, ופעם אף הרהרה בקול ששומה עליה ללקט כאלה ולאגד אותם בספר.

"מכיוון שהוא היה שבר כלי בתום המלחמה. נפצע עשרות פעמים, לא תוכלי לנקוב בשם של אבר אחד בגופו שהיה שלם. עבר ארבעה ניתוחים כירורגיים 'כבדים', מכיוון שניתוחים 'קלים' כמו תפרים וסתם שברים הפסיק בשלב כלשהו לספור. גופו היה מצולק, חבוט, משופשף, מרוטש, מעור, וגם בתוך גופו היו תקועים כדור רובה ורסיס של פצצה, שנשארו בגופו עד יומו האחרון. הוא היה חייל שלא ידע מהי הנאה, לא הבין את המושג אושר ושרירי שפתיו לא הכירו את זוויות החיוך. ואחרי המלחמה, אחרי שהצליח למצוא בנס את אמי כאשר שבה מטומסק לצ'רנוביץ, והמשפחה התאחדה - וגם אחרי שאני נולדתי - גם אז לא זכה להיות מאושר. פרנסה לא יכול היה להשיג, אף מעסיק לא היה מסוגל לתת עבודה לאדם מצולק וצמוק גוף, בפרט שבמראהו העלוב נראה היה כמי שעומד להיפרד מן העולם בעוד מספר רגעים."

"ואז הוא פנה לעישון אובססיבי, כמפלט למהלך חייו הדל ועצוב. אמי עסקה בניהול משק בית של משפחה אמידה, וכך שרדנו תקופה קצרה - עד אשר עלינו ארצה. כאן המצב השתפר מעט, כי אבי הצליח לקבל עבודה כמחסנאי ב'סולל בונה', בשנותיה הראשונות של המדינה - ובכל פרק הזמן הזה גופו התמכר לעישון, הפיצוי ומקור ההנאה היחיד שהכיר."

והמשיך במרירות חמוצה:

"כאשר הטבע מחליט להתאכזר למישהו, כנראה הוא איננו מכיר בגבולות ואינו מציב לעצמו סייגים. אבי לא סבל מספיק בחייו, כשנגזר עליו לחלות בסרטן הריאות? אותה מחלה שאיש ממנה לא נשאר חי? שכרסמה אותו מתוכו, מבפנים, ומחקה כל צל של צלם אנוש שעדיין שרד בו? ואיפה האלוהים שלך, ויקטור, מדוע הוא המשיך להעניש את אבי עד ליומו האחרון? והרי לא ספרתי לכם איך כל משפחתו של אבי הושמדה בשואה, נכון? ועל ילדותו האומללה גם לא ספרתי לכם. עדיין לא ספרתי לכם אלא קצה קצהו של קרחון הסבל והעינויים שלו. ואני ראיתי אותו נובל וקמל מול עיני, במשך שנה תמימה."

מרים אמרה:

"מספיק, לאון, אתה מתרגש יותר מדי. תמשיך בפעם אחרת." לאון ביטל את דעתה בתנועת כף יד, המעידה שאין הדבר כך, והוא נכון ולהוט להשלים את דבריו. "יש שם מועדון, בבית החולים, של חולי סרטן הריאות. מועדון של כרטיס לכיוון אחד. אתה רואה את זה בביקורים, איך מתמעטים מספר חברי המועדון הוותיקים, ואת מקומם תופשים חדשים. ואני זוכר את אבי, שוכב במיטתו, נטול תנועה וצבע, ועדיין איננו מוותר על הסיגריה הבוערת אשר המיטה את חורבנו, ומשקלו יורד מול עיני עד כדי שלושים קילוגרמים. שלושים קילוגרמים, אתם מסוגלים לתפוס את זה? כמו ילד בן עשר. גבר כבן ארבעים, שלכד במבצע קומנדו מזהיר בריגדיר גנרל נאצי, שוכב מול עיני גוסס, מעלה עשן מצחין מראותיו האכולות פחם וזפת ובהם תאים מפלצתיים המתרבים וגדלים בלי בקרה גנטית, ומשקלו רק שלושים קילוגרמים!"

"ויש במחלה הזאת גם בדיחה שחורה, המומר מקאברי. חודש לפני הסוף, החולים מתאוששים ומתחילים להרגיש שיפור במצב הבריאות. צחוק של הגורל, התעללות של הטבע בקורבן ובבני משפחתו. כולם מתעודדים, צל של חיוך מופיע על שפתיו, מתפללים ומקווים שמתחולל הנס שאלי ייחלו כל העת. ואז המוות נוחת בחטף ומכה בקורבן ומנחית ארצה את רוחם ואמונתם של הנשארים הסובלים לא פחות, כנראה. אני יכול להגיד באחריות ובהכרה, שאבי לא זכה ליום אחד של אושר בחייו. רק תלאות, סבל ומכאובים. וכל זה קרה מול עיני, נער מתבגר המום ומיזש, אשר לא זכה מעולם לראות חיוך על השפתיים של אביו."

וביום פטירת אביו נמחק מושג העתיד מתודעתו של לאון.

כתופעת לוואי, הוא עקר מעצמו את עישון הסיגריות, אך בעיקר הוא איבד את אמונתו בעתיד. רק העבר היה קיים, וההווה המתרחש כרגע. אין ולא יהיה לו כל שיקול העוסק במחר. מאותו יום הוא לא יפתח תוכנית חסכון, לא יאגור מזון לימי סגריר, לא יחסוך אגורה אחת לימים יבואו. העתיד נגזז, נמחק, נעלם, התבטל,

התפוגג והתאייד ממוחו, מהכרתו, ממחשבותיו, מתודעתו, מתת-הכרתו וממערכת מושגיו.

ועוד החלטה גמלה במוחו ביום ההוא - הוא עצמו יבלה וישלים את המכסה גם עבור אביו - את כל שהחסיר אביו ישלים על עצמו, כדי לאזן את המשוואה. אביו סבל כדי שהוא עצמו יהנה בחייו הקצרים. ומכיוון שאין כלל עתיד, הרי שכל יום עליו לבלות, להנות, לפצות עצמו על סבלו וסבל אביו שלא זכה בכך. "אכול ושתה והתענג ובלה בנעימים כי המחר איננו קיים. ובכלל, מה זה מחר, לעזאזל?" ואת כוסית ה'פינלנדיה' שהוציא מן המקפאי, הגיר אל לועו בהנאה יתרה.

אורנה החליפה נושא.

"מתי גדעון חוזר?"

"ביום רביעי הקרוב."

"ומה שלום אמך?"

"אותו דבר. זיפת."

לילי פלטה אנחה דואבת ממעמקי הסרעפת ברובד הגופני, מתוך ליבה ברובד הרגשי וממעטפת קרום המוח במישור ההכרתי-שכלי.

4

יום ששי, 2 באפריל

גדעון שב משליחות מפעלו, "עבודה בכמה מדינות אסייתיות", שזוף, שיערו השחור פרוע וארוך מעט מהרגיל, זיפי זקן בן שלושה ימים מניצים במשטחי הלחיים החלקים, עיניו מאירות ומתנוצצות והוא רגוע ושלו, כהרגלו.

ניצב היה בתווך בכל אמת מידה הניתנת לכימות. גבוה מויקטור ונמוך מלאון, רחב מלאון וצר מויקטור. גם מרבית דעותיו ועמדותיו לא נשמעו אלא כמפשרים ומתווכים בין שניהם. בשתי תכונות היה עקבי ללא מתחרים. האחת - בורך בקור רוח ושלוות נפש מופלאים ומעוררת השתאות. כל אדם בר דעת שהכירו ולו גם באופן שיטחי היה עומד במהרה על טיבו, קובע וחורץ בפסקנות שהאיש פשוט "אדיש מוחלט ללא תקנה". לילי רעייתו סיפרה פעם אחת שכאשר היה פיצוץ עז ברחוב המקביל של חפץ חשוד וכל דיירי הבניין, הרחוב, הבלוק והשכונה החסירו פעימה ונמלטו בבעתה כל אחד למחבוא אחר, ושרתה המולה כללית הומה וקולנית יותר משאון מפלי הניאגרה, ראשו של גדעון לא זע ולא נע, "ואחרי שהכל התברר הייתי צריכה לספר לו מה קרה ולשכנע אותו שבכלל היה פיצוץ." ופעם אחרת "הייתה רעידת אדמה קלה, 4.8 בסולם ריכטר לפי הקריינית בחדשות, התמונה שעל הקיר נפלה ובנס לא התרסקה, האקווריום שלנו רקד טוויסט על כנו והכורסה החלה לטייל לאיטה לרוחב הסלון, ואני זינקתי בפאניקה אל המשקוף של חדר האמבטיה וצרחתי 'אוי, האדמה זזה' ו- 'גדעון, ברח, הצל את עצמך', - והוא רק הפך את הדף של העיתון והמשיך לקרוא."

ומסתבר, שהתיאורים האלה היו משחק ילדים לעומת הסיפורים שסיפרו עליו החברים מהתיכון, מתנועת הנוער, מהצבא וממקום עבודתו. ככל שעלה גיל המספרים, כך רבתה ההפרזה, ונוצר מיתוס מושלם על "אדישותו הפנטסטית של גדעון, שמן המפורסמות היא, ואין לה אח ורע בעולם כולו" וכמובן "עשרה קבין של אדישות ירדו לעולם, תשעה נטל גדעון ואחד נותר לכל העולם כולו".

התכונה השניה שניחן בה בנדיבות מופלגת הייתה סלידתו מאלימות. בתחילה ניסה לאון להוכיח שהוא עצמו כזה, אך כשנבר מעט בעברו הודה שאין הדבר אפילו מתקרב לרמתו של גדעון. כאשר לאון היה בן שמונה הביא לו אביו סט של לוח מטרה עשוי עץ ושלושה חיצים ברזל גסים וחלודים, שבקצותם כנפוני פלאסטיק.

"אני זוכר את הזריקה הראשונה שלי, כאילו היא התרחשה היום. אחזתי בעדינות בגליל הפלסטיק, בנקודת התפר של שיפועי הכנפיים, ייצבתי את החץ בקו ישר כלפי המטרה, ושחררתי אותו בעדינות מעוררת גיחוך וחמלה. סברתי שהחץ יתעופף מעצמו וינעץ בכוונו במרכז הלוח, אבל מה שקרה הוא, שהחץ נפל בזווית ישירה כלפי מטה, מצייט לחוק כוח הכבידה, וננעץ למרבה המזל בחריץ שבין הבוהן והאצבע של רגלי הימנית. אפילו אז אבי לא צחק. הוא רק נד בראשו, פסע לעברי והדגים לי כיצד יש לבצע את ההטלה. החץ שלו סטה מעט, ונתקע - אמנם בעוצמה אדירה - רק בשולי המטרה, ואני זוכר שהייתי קצת מאוכזב כי ציפיתי מאבי לפגיעה מדויקת יותר.

"אבל הוא לימד אותי להטיל בדרך שונה מהמקובל. כאשר החץ מוסתר בשורש כף היד, והיד נטויה כלפי מטה, ישרה, צמודה לברך, להטיל בהפתעה ובמהירות תוך הנפת זרוע ישרה בקשת ארוכה כלפי מעלה, ושחרור החץ בתזמון מדויק. הטלה כזאת הייתה קשה ומסובכת, ולאחר כמה כישלונות נואשתי והפסקתי. אבי ממילא נעלם לשבועיים, ושכחתי מכל הנושא הזה."

וכאשר שב אביו הביתה, ושאל את לאון הקטן 'התאמנת הרבה?

אתה כבר מומחה עולמי?" זה האחרון לא ירד לסוף דעתו - או אז כיהה בו והסביר שהלוח והחיצים אינם משחק אלא חובה עליו להתאמן שבועות, חודשים ושנים ארוכות "מפני שכל אדם צריך להיות לפחות בתחום אחד הכי טוב מכולם". ותחת השגחתו הצמודה ועיניו הזעופות והעצובות התחיל לאון להתאמן בדבר שסברו בתחילה לשעשוע. כאשר אביו לא היה בבית, התאמן בהטלה עלית, זו היוצאת מן השכם, סמוך לעצם הבריח, ועושה את דרכה הארוכה מעבר לכתף, דרך הזרוע הקפיצית המתיישרת ומשחררת ברגע הנכון את האחיזה - ולאחר כמה שנים של אימונים ומיליוני הטלות לאון העיד על עצמו שהיה מסוגל לפגוע "בפיו של הזבוב בקצה השני של החדר, אם רק היה הזבוב מפהק במהלך מעופו". לאון טרח להדגיש שלהוציא פעם אחת, לא עשה כל שימוש במיומנותו זו.

ויקטור חקר מייד, וגל חמים חלף באבריו הרוטטים מהנאה לשמע תיאור הקרב הצפוי:

"ומה הייתה הפעם הזו?"

אבל לאון הניף ידו בביטול, וסירב לספר:

"לא חשוב. זה כתם בעבר שלי, ואני לא אוהב לספר עליו."

ארשת פניו של ויקטור הייתה אפופת אכזבה, ובסתר ליבו ידע שלאון מודד לו כגמולו על הסיפור שהוא עצמו מנסה להסתיר. ומלבד זה, לאון היה חבלן בצבא, והתמחה בסוגים רבים של חומרי נפץ ופצצות, ובריא לכל בר-בי-רב שהוא אכן רחוק מאוד מגדעון כמרחק מזרח מן המערב.

גדעון רק היה מושך בכתפיו בביטול. "כשנולד הכדור הראשון", נהג לצטט את הפתגם הערבי, "מת הגיבור האחרון". קולו היה צלול, איטי מאוד, כדרכם של השלווים בגופם והרגועים ברוחם. "לפני שלוש מאות שנים בערך, ביפן של השוגונים ותגרות החמולה האוויליות, עטופים בפלוגות סמוראים, בגדודי ניג'ות, בשמרים חמושים וברוצחים שכירי חרב, על כל אחד הייתה החובה לשלוח באומנות לחימה זו או אחרת בכדי לשרוד. אבל כיום, על כל התורות הללו אבד הכל. הנשק החם המית את כולו. היום כל נמושה שברירית וזבת חוטם המצוידת באקדח מכריעה בנקל את האדיר שבגברתנים, המאומן שבלוחמים, רב האמן בחרב הקאנדו או אשפי מוט הבו והנוצ'אקו. היום הכל פסה. אין כל תועלת ותכלית באלימות. הפעם היחידה שנלחמתי הייתה בעזרת העט שלי, באמצעות מכתב קבילה ששלחתי בכמה העתקים לאנשים המתאימים. ותאמינו לי, שגם את זה שנאתי לעשות, ואני מצטער על שנאלצתי לכך."

סבא של גדעון נולד וחי בצ'רנוביץ, ספק ברומניה ספק בברית המועצות, עד אשר גויס לצבא האדום ונשלח לשרת בעיר מס' 2, אי שם בסיביר, במקום שמחמת החשאיות הרבה לא ידע בעצמו היכן היא נמצאת במפה ומהו שמה האמיתי. יום אחד התבונן במפה בשטחי סיביר האדירים, הסתכל אנה ואנה, ולבסוף משך כתפיו ביאוש. לא ידע אפילו אם המחנה ששירת בו פרק נכבד בחייו היה ממערב לטומסק או ממזרחה, מצפונה או מדרומה. ובמחנה הסודי הזה היה מופקד על צביעת השלג בלבן והדשא בירוק.

מרים זקפה בתימהון את אוזניה.

"מה זאת אומרת?"

"כל שרץ או רמש-אדם בעל דרגות קצונה שהיה מגיע לביקור, הייתה קיימת יחידת ניקיון מיוחדת, שסבי נמנה על שורותיה. בחורף, היו צובעים לכבוד הביקור את השלג בצבע לבן, ובקיץ, היו צובעים את הדשא בירוק. זה כל מה שסבי עשה בצבא, מכיוון שהיה חולה אסמאטי ולא התאים ללחימה. הוא סיפר לאבי שהוא צבע ורטן, צבע וקילל, צבע ושטם, צבע והתיימש מהחיים, והגרוע ביותר - הכל היה כלפי פנים, ללא קול, ללא עווית שפתים מחשידה אחת שהייתה עולה לו במאסר ובחיי תופת או בהוצאה להורג. לימים סיפר שבמהלך החיים תחת דיקטטורה מהטיפוס הסטאליניסטי הדבר הקשה ביותר אלו החיים הכפולים. בגלוי קיימת החובה של התנהגות חיצונית בהתאם לכללים, ומבפנים הקרביים בוערים ומתהפכים והנפש המדוכאת מאיימת להתפוצץ בכל רגע."

אורנה שאלה:

"ומה עשו בעיר הצבאית הזאת?"

גדעון משך בכתפיו.

"מי יודע? זה בערך כמו בבדיחה המפורסמת, על הרוסי שעבד במפעל ליצור עגלות לתינוקות. כשאשתו נתעברה, החליט לגנוב מדי יום חלק אחד, ולהרכיב עגלה בחינם לאחר הלידה. וכך סחב לביתו מדי יום חלק אחר. כאשר לבסוף אשתו ילדה התחיל לחבר ולצרף את כל החלקים, להפתעתו במקום עגלה הרכיב לעצמו מכונת ירייה."

ויקטור הוסיף בנחת:

"אני הכרתי חבר ברוסיה שסיפר לי בדיוק אותו דבר, אלא שאצלו זה היה במציאות. שנים הוא עבד במפעל רדיו והיה משכונע שבית החרושת שלו מייצר רק מקלטי רדיו לאזרחים, והיה המום כאשר נודע לו שבעצם מייצרים שם ראדארים צבאיים."

כאשר היה גדעון בן שבע, ועמד במטבח וצפה בעיניים בוהקות באמו המפעילה את מטחנת פולי הקפה, התפרקה המכונה לפתע והאם המבוהלת צווחה קצרות ונרתעה לאחור. הוא טיפס ועלה על כסא העץ המתנדנד ומול עיניה הנדהמות הרכיב את המכונה בשלמותה בתוך מספר רגעים. "ואז, היא סיפרה לכולם בביטחון מוחלט ובגאווה אם מופגנת שאני אהיה מהנדס או מדען". בהמשך לא אכזב, ויצאו לו מוניטין כגאון מכני בכל השכונה. הוא תיקן את פטיש ההלחמה הגדול בבית הספר, את הפטיפון של השכנה ואת הרדיו לפני שמלאו לו עשר. כאשר הביא לו דודו מתנה מתקן שעשוע המורכב ממששה חלקי עץ שונים ופירק אותו בנוכחותו, הצליח להרכיב אותם בתוך שלוש דקות וגרם לדודו אכזבה מרובה על מתנתו שאיבדה מקסמה בטרם עת.

בבתי הספר הצטיין, באופן טבעי, בכל המקצועות הטכניים. את התיכון העביר ב"יד סינגאלובסקי", וסיים שם בהצלחה את לימודי האלקטרוניקה. לאחר ששירת במקצוע הזה במעבדה בחיל הקשר, יצא ללמוד בטכניון וסיים בהצלחה יתרה את התואר הראשון בהנדסת מחשבים, המשיך לתואר השני ונתקע בתזה, אשר לא הצליח לסיימה מפאת לוחות הזמנים הצפופים בעבודתו. "אחרי כן העבירו אותי במילואים ליחידת מחשבים, לעשות עבודה שלאף אחד אין מושג מה הוא עושה."

אורנה השתוממה:

"איך זה יכול להיות?"

"כל מתכנת מקבל מודול, או חלק מסוים של תוכנית, ואין לאף אחד מושג מה החלק שלו עושה, ומי עושה את החלקים האחרים, ומי מחבר ביניהם, ואיזה מוצר או יישום נוצר מהם. כך שאין לי מושג אם התוכנה שאני כותב שם משמשת להנחות טיל למטרתו, לגלות את המשתמטים מהשירות הצבאי או לפצח את הצופנים של המטכ"ל הסורי."

והוסיף:

"וגם לא איכפת לי."

עתה כבר היה מסופר, מגולח, מקרין הילה של נועם. עדיין גוון עורו סמוק וכה מהרגיל. לא היו לו שפתיים כלל, ורק אם היו בוחנים את הדבר בהגדלה בעזרת עדשה מתאימה, היו מגלים כתם שפתיים צרות, שטוחות וחיוורות. שפתו התחתונה היתה משורבבת קדימה, ומפריעה מעט למראה פניו הנערי, הבתולי.

והמשיך בקולו האיטי והרגוע, בחיוך קריר: "אבל בעבודה שלי אני יודע בדיוק על מה אני עובד. אני כותב תוכנה למערכת שמטרתה לקטול בני אדם, כמובן. בדרך מתוחכמת, בשיטה מתקדמת, בסגנון אלגנטי."

אורנה דחקה בו, מייחלת להססת הנושא:

"נו, ספר קצת על חוץ-לארץ."

וגדעון סח:

"בעצם, הייתי במסע במכונת זמן."

נשא את דבריו באיטיות, כל מילה מדודה ושקולה, והוריד קלף ונטל אחר מן הערימה ההפוכה. "בהנחה שארצות הברית מוגדרת כהווה, ישראל היא עשרים שנה בפיגור אחריה. רוסיה מפגרת כארבעים שנה אחרי ההווה, ואני בקרתי בכמה מדינות של שישים או שמונים שנים אחורנית בציר הזמן."

מריה חקרה:

"באיזה מדינות בדיוק היית?"

לאון טרח להסביר:

"אסור לו להגיד את השמות שלהם, ככה הוא התחייב במפעל שלו. אבל מה זה משנה? אני יכול להגיד לך, שאפשר להניח שהמדובר במדינות כמו סין, הודו, קוריאה, אולי הפיליפינים, אולי אפילו קמבודיה. או לאוס, או וייטנאם. או מאלזיה. מה זה חשוב בעצם?"

ויקטור התיז בחיוך, ללא שמץ של התנשאות או שטמה.

"כולם אותו דרעק. אנטישמיים מחורבנים."

מרים הביעה אכזבה:

"אז אתה לא יכול לספר כלום?"

גדעון השיב במתינות:

"וודאי שכן. אני יכול לספר הכל. בעלך כבר אמר לך באילו מדינות הייתי, כנראה, ואני יכול לספר את החוויות שלי משם."

הוא נטל את כוסית הפונץ' שהדיפה ריח חריף של קינמון וציפורן, ולגם לגימה קצרה, איטית, מדודה. "במקומות שבקרתי לא היה משקה כזה. הסתובבתי שם בשוק עלוב וענק, המשתרע על שטח בגודל של כמה מגרשי כדורגל, והמכיל - אלפים או עשרות אלפים של רוכלים זעירים, כל אחד יושב ישיבה מזרחית מול שמיכה קטנה, מאובקת ומרופטת, ועליה פרושה כל מרכולתו, ומחכה עד בוש ללקוחות. הטמפרטורה שם 45 מעלות בצל, וצל אין. כולם יושבים בשמש, שעה אחרי שעה, יום אחרי יום, כך במשך כל ימי חייהם, כדי לקבל כמה פרוטות מהמטבע המקומית שלהם, ואם יתמזל מזלם - כמה סנטים או דולרים. עברתי שם, בשבילים הצרים, בין האנשים המצומקים, המחורצים, המגויידים והמיובשים האלה, והודיתי בכל ליבי לזיליס קרייר, שהמציא את המזגן הראשון, שנה

אחת לפני שהאחים רייט הטיסו את המטוס הראשון. באותו סיוור איבדתי ארבעה או חמישה ליטרים של נזלים מגופי, וקשה מאוד להחזיר את הנזלים האלה חזרה לגוף - מפני ששתיית מים מן הברזים המקומיים לאיש מערבי משמעותו כנראה מוות בייסורים לאחר שש שעות בערך. רק בערב, כשחזרתי למלון, יכולתי לרכוש מים מינרליים בבקבוקים חתומים ומצבי החל להשתפר.

"אבל כל מה שספרתי לכם, משמש רק רקע. המיוחד בשוק ההוא איננו גודלו, ולא מידות החום הקיצוניות, אלא בסוג הסחורה המוצעת שם למכירה. רוכל אחד מכר אבזמי מתכת משומשים של סנדלים. אין לי מושג מי קונה סחורה כזאת בכלל. מוכר אחר הציע למכירה את הידיות המתכתיות הזעירות של הרוכסנים. תארו לעצמכם ממה האיש מתפרנס: אפילו לא ממכירת רוכסני ריץ' ראץ' שלמים אלא רק הקצה שלהם בלבד. וכנראה שיש גם לסוג זה של סחורה צרכנים, הרוכשים ממנו את הפריטים האלה. ריחמתי קצת על הקשיש הזה, רכנתי, 'מיששתי' את הסחורה, ורכשתי אחד מהם. נתתי לו את המטבעות שביקש מבלי לעמוד על המיקח, דבר שאיננו מקובל במקום ההוא, ושמתי את הפריט החיוני הזה בכיס. כעבור כמה ימים, באמצע דיון טכני, חשתי שמשהו הציק לי בכיס, מעין דקירה קטנה וטורדנית. הכנסתי יד לכיס ומצאתי את זה, והשלכתי את זה לאשפתון הקרוב."

מרים תהתה:

"אז למה לא נתת לו נדבה, אם לא היית באמת צריך את זה?"

"רק זה היה חסר לי. מייד היו מסתערים ועטים עלי מאות אם לא אלפי קבצנים, חלכאים ונדכאים, אשר רק ממתנים לתייר שיכשל ויוציא מטבע לנדבה. למזלי ראיתי תייר אחר שעושה את הטעות הזאת, ומתקשה להשתחרר מעדת הטורפים הללו, והוא נחלץ משם בעור שיניו, ושובל הקבצנים דולק בעקבותיו כזנב שביט שסופו אינו נראה באופק."

לאון ניחש:

"הודו."

גדעון המשיך. "יש לי תמונה נוספת לספר לכם על אותו אזור. בחלק אחר של אותה עיר נמצא שוק המזון של המקומיים. בשולי אותו שוק נמצאת המזבלה, שם משליכים הסוחרים את הסחורה הישנה והמרקיבה. כאשר סיירתי בשוק והגעתי לאזור מדמנה זה, ראיתי פרה, קדושה כמובן, עומדת בנחת ולוחכת מזון מתוך ערמת הזבל והפסולת הזאת. ולאטו קרב אליה באיטיות בן אדם, ללא רגליים, כאשר הוא הולך על שתי ידיו ופלג גופו התחתון, והחל לנבור באותה ערמת זבל כדי לאכול בעצמו. וכך שניהם מצאו את מזונם, זה לצד זה, באותה ערמה מצחינה של אשפה, רקב ודומן."

מרים התחלחלה והתאוננה: "סיפור כזה לא מספרים כאשר אוכלים ליד השולחן," והניחה בשאט נפש בצלחתה את הבורקס שהיה בידה.

לילי אמרה: "חיי סחי ומאוס."

לאון קבע: "בטוח הודו. הפרה הקדושה הסגירה את שם המדינה."

גדעון התחייך, וויקטור התלהב והחל לספר על הטיול שלו במזרח הרחוק, והתעכב במתכוון בתיאורים עסיסיים על בירת תאילנד, בנגקוק, ומאסאז' הגוף שעשה. "באישור מלא של אורנה," אמר במאור פנים, ורכן וחיבק בחום את כתפי זוגתו, שהסמיקה קלות ונסוגה מעט לאחור בניסיון בלתי מוצלח להיחלץ מזרועו העבה והחסונה. "מראש, עוד בארץ. אני נוסע ל'בודי מאסאז', והיא משוחררת באותו זמן לקניות עם נשים אחרות."

"נכנסנו למונית, שלושה בעלים מאושרים המצוידים באישורי רעיותיהם, ואמרנו לנהג, קשיש מקומי דליל שיער בעל עצמות דקיקות עטופות בעור מצולק, 'בודי מאסאז'. 'או, יא, יא, חייך אלינו עם שן צהובה אחת, 'מונה ליזה. דה בסט. או קיי?' 'או קיי.' 'גוד טיים, גוד טיים.' ואז צפר בערך אלף פעמים בתנועה הצפופה ומורטת העצבים, 'מי שלא היה תקוע בפקק בבנגקוק לא היה תקוע בפקק תנועה מימיו', על הכבישים המשובשים והמאובקים ולבסוף עצר מול מבנה מודרני ומהודר יחסית, קיבל את המגיע לו כולל הטיפ ונעלם."

ויקטור מזג לעצמו קוניאק והגיר לתוך לועו הצמא.

"איזה בחורות היו שם. ככל שהן יפות יותר, מחירן גבוה יותר. כולן יושבות על דרגשי בטון מוארכים בחצי גורן, כמו אמפיתיאטרון קטן, ושלט עם מספר על הבטן של כל אחת, כדי שלא יסתיר חלילה את מחשוף החזה. ואתה עובר ומתבונן בהן, וכל אחת מנסה לקרוץ לך, לחייך, להתחנחן, לעשות עיניים, כדי שתבחר בה. והבחירה קשה, תאמינו לי, כל אחת שם היתה יותר יפה מחברתה. ואחרי שאתה מסיים להתבונן בבחורה ועובר לשכנתה, אי אפשר שלא להרגיש את תחושת האכזבה של הדחייה. אני זוכר שהתלבטתי כמה דקות. יונתן, השלישי מהקבוצה, לא יכול היה להחליט, ואחרי כמה רגעים הסתובב, לקח טוק-טוק וחזר לבדו למלון."

"בחרתי לבסוף את מספר 36. היא נראתה כבת 15, למרות שסיפרה לי שהיא בת 18. יפהייה אקזוטית, שער משי שחור גולש לה עד לעורפה הגבוה. גוון עורה היה שחום ופניה היו מרוחות

בטלק, שהלבין אותה 'כדי להיות יפות כמו במערב, באמריקה'. לשווא ניסיתי לשכנע אותה שהיא יפה כמו שהיא, והיתה נחשבת יפהפייה גם באמריקה. 'נו, נו, וויט איז ביוטיפול'. התייאשתי. ויקטור אהב לספר סיפורים כאלה, מכיוון שכל משפט הצמיא אותו כהוגן, ועתה רוקן כוסית נוספת. "השיטה במקומות היוקרתיים היא תשלום מירבי, והבחורה חייבת לבצע את כל דרישות הלקוח. אם היא טובה במיוחד, נהוג להוסיף לה טיפ". אורנה התמתחה בחוסר נוחות במושבה. הוא הבטיח לה אינסוף פעמים שפעילותה כללה אך ורק את העיסוי המיוחד, ולא מעבר לכך. ואולם כאשר שהה לבד במחיצת הגברים, ובאין אוזן נשית בשטח, הצהיר שמעולם לא בגד באשתו כאשר היו באותה עיר, ולאון נתן לזה פירוש משלו: 'הכוונה לאותה דירה'. ועוד ידעו, שאת ויקטור קשה לתפוס בדבר אמת, כך שסיננו כראוי את דבריו במסננת הראויה.

"שמה היה סום צ'נהום. עלינו לחדר בקומה עליונה, כאשר היא מובילה ובידה סלסילה מלאה בתכשירים שונים. החל מפודרה, סבון תמרוקים, שמפו ריחני, משחות גוף ושמינים שונים ומגוונים. במהלך שעת הטיפול, כל אחד ואחד מהחומרים האלה נמרח על גופי או על חלקים ממנו."

ויקטור הגיר ללועו כוסית נוספת, הרהר מעט והחליט להמשיך את התיאור בגוף שני.

"תחילת הטיפול במקלחת רגילה. היא שוטפת את הגוף שלך, ומסבנת בו כל סנטימטר מרובע, תחילה בסבון רגיל, אחרי זה מקרצפת לך בספוג עדין, חופפת בשמפו את השיער פעמיים, ומושחת את כל הגוף באחד מהשמינים הריחניים שלה. באותה הזדמנות היא בודקת ואומדת את מצב בריאותו של הלקוח שלה."

מרים שאלה:

"היא לבושה באותו זמן?"

ויקטור משך בכתפיו.

"בודאי שלא, הרי היא רוחצת גם את עצמה באותה הזדמנות."

"ואיך היה הגוף שלה?"

ויקטור נאנח:

"משהו, משהו."

ללאון ולגדעון, בזמנו, פירט את הגרסה המורחבת. "הגוף שלה כאילו נוצר על ידי פסל מחונן. מותניים צרים, ישבן מושלם כתפוח עץ בשל ועסיסי, בהיר בצורה מפתיעה, ירכי שיש חלקות, מטריפות, ושדיים - בדיוק במקום הנכון ובגודל הנכון. שני משולשים שווים שוקיים, בין הטבור, שתי הפטמות הזקורות, ושקע הגרון. פשוט מושלמים, כמו שכתוב במפרט שעל פיו יצרו את ונוס ואפרודיטי גם יחד. לא גדולים מדי אך מוצקים וגורמים להזעה מוגברת וזקפה מתמדת. אי אפשר למנוע אותה. והיא יודעת את זה, הממזרתה הקטנה הזאת, ולא יכולה להתאפק מחיוך."

"ואז היא מורחת על עצמה משחה או שמן, משכיבה אותך על הבטן, עולה על הגב שלך ומתחילה להחליק את עצמה, גוף מתחכך בגוף, הלך ושוב, עד שהגוף שלך רועד מרוב תענוג והנאה. ואז היא הופכת אותך על הגב, מורחת עליך שמן נוסף ועל עצמה חומר אחר, ומתחילה בהחלקות נוספות. איזה תענוג. שעה שלמה. וכהדרן, כאשר אתה רכון על הבטן, היא מתיישבת על גבך, מכופפת את רגליך, ומעסה לך את כפות הרגלים עם פטמותיה!" ובגרסה הגברית הוסיף וסיפר על החדירות שחדר לתוכה, בשלושה אופנים שונים לחלוטין. אופן אחד היה אוראלי. מצד שני השותפים לאירוע.

לילי חקרה:

"צילמת אותה?"

עפעף לא נע כאשר השיב:

"לא. לרוע מזלי שכחתי את המצלמה במלון."

אבל לאון וגדעון ראו את התמונות שהטמין במשרדו, במקום מבטחים, הרחק מעיניה של אורנה. שלושים ושש תמונות של גופה העירום, תווי פניה המושלמים, שיערה המשיי, הפחמי, החלק והמושלם, גבותיה המטופחות ביד אמן, ריסיה הארוכים, עיניה השחורות, המלוכסנות, אפה הסולד, שפתיה החושניות, צווארה הענוג, כתפיה המחוטבות, שדיה המעוצבים, מותניה הצרים, עכוזה החצוף, גבעת ונוס החלקה, ירכיה המרהיבות, אפילו בתמונות שמצד גבה היא הייתה פשוט נהדרת, מרהיבה, נפלאה, איומה. ויקטור הזיע.

לעיתים אורנה היתה מהרהרת בנושא אשר העסיק מאוד את דמיונה, ותוהה כיצד גדעון מענג את לילי במיטה, עם האדישות המדהימה שלו ושלוות נפשו הרגועה כאשר בהשוואה אליו הר הגריט של ציפור הזמן הינו סערת טיפון גועשת. שלוש פעמים כבר שמעה את ויקטור מתאר את חוויותיו ב'מונה

ליזה', וכל גירסה היתה שונה במקצת, אך הדבר לא שינה לה ולא כלום. היא הטיבה להכיר את בעלה, ובדמיונה השלימה את התמונה כהווייתה, ואולם הפער לא הטריד את מנוחתה ונפשה אף לא כזית.

ויקטור היה מחזר נלהב, מאהב נפלא, גבר מושלם. הוא אהב אותה בכל גופו, אבריו, גידיו, עצמותיו ושריריו המשורגים. נהג להחמיא לה תדיר, מעומק ליבו ובכוונה אמיתית. הוא קינא לאשתו לאחר שלושים שנות נישואין באותה מידה ועוצמה שקינא לה בתקופת החברות, ההתאהבות והחיזור. בכל אירוע מצא סיבה להביא לה זר פרחים, בכל הזדמנות קנה לה שי סימלי. הוא העריך את אישיותה, העריץ וסגד לגופה שהיה מחוטב מאז ועד היום. כאשר היתה בת שבע עשרה זכתה בתחרות יופי מקומית, ומאז היה ידוע לכולם שאותה בריה שרק תהין לפזול לכיוונה תסתכן במפגש מתסכל וחסר סיכוי עם אגרופיו מזרי האימים של ויקטור, ששםם הלך לפניהם.

אורנה ידעה היטב על בגידותיו, והסכינה עם הדבר בהשלמה מלאה. את התיאוריה שלו עצמו הסביר פעם ללאון, שהקשה "אותן בחורות צעירות ויפהפיות שאתה שוכב אתן לא מפריעות לך ביחסיך עם אורנה?" ויקטור הזדעזע מתימהו. "מה פתאום? האם לאחר שאתה אוכל מזון משובח במסעדה יוקרתית, זה מפריע לך לחזור הביתה לאוכל הרגיל, המוכר והאהוב שיש לך במטבח?" לאון נואש מרעהו ודיכא את יצר סקרנותו בתחום הזה.

הפגישה הראשונה שלה אתו התרחשה במועדון האגרוף. אחיה של אורנה, עדין תחת שם נעוריה אירינה, החזיר אותה משיעורי הפסנתר, ליווי שנהג לעשותו מדי סיום שיעור. אולם בדרך חזרה, כאשר עברו ליד מועדון 'ימק"א', התחנן אליה שתתלווה אליו, כי בדיוק באותה עת התחולל קרב על המקום הראשון. באי חשק בולט נשתרכה אחריה, וחזתה בעל כורחה ב'גועל נפש' הזה, קרב שבו שני צעירים מכים אחד את השני ללא רחמים עד זוב דם. היה זה הקרב הראשון שויקטור הפסיד, ופתח את מסורת הפסדיו בקרבות על תואר האלוף. רחמיה של אורנה נכמרו עליה, והיא נדחקה בתום הקרב לעבר ויקטור "רק כדי לעודד את רוחו על ההפסד". ויקטור נשא אליה את מבטו העייף, החבול, כאשר קריש דם תלוי מתחת לגבתו הימנית. יופייה הרב סנור את עיניו. בהתבוננו בה קהו חושיו ולא היה לו מושג כיצד לשונו מצאה את המילים. "אם הייתי יודע שאת צופה בקרב הזה", אמר לה, "לא הייתי מפסיד בו". ויקטור חזר וטען מאז בהתמדה שדבריו היו נכונים. הוא מעולם לא זכה במקום הראשון מכיוון שאורנה מעולם לא נכחה בקרבות הגמר לאליפות. "לו הייתה נוכחת - הייתי מנצח", נהג להכריז בביטחון. אולם היא מיאנה לשמוע. "אני לא הייתי מסוגלת לראות איך מחטיפים לו ולעולם לא נכנסתי עוד למקום ההוא."

אורנה סיפקה היטב את צרכיו הגופניים ודחפיו המיניים עד אשר הרתה, והחלה לשאת ברחמה את עוברם, לימים בנם יעקב. למרות אושרו והתלהבותו, ומעקב צמוד ומתמיד אחר התעגלות הבטן הצחורה ונטולת הרבב, החל להיווצר הפער הבלתי נמנע בין הביקוש הרגיל שלו לבין יכולתה לספק את צרכיו. ויקטור התלבט והתחבט והתייסר שבועות מספר, וכסוס נמרץ ומיוחם בקרפיו הרבה להתהלך מיוסר בביתו, ונראה היה שאורנה מבינה את מצבו ומאשרת לו חופש פעולה בעצם שתיקתה. לבסוף הכריע אותו יצרו, ונסע לתל-אביב. בחר את היצאנית הנאה ביותר, שגר חדר במלון זול, ערך אמבטיה משותפת לשניהם, ובסיום שילם פי עשרה ממה שדרשה. כך הכיר את איריס, אשר גרה בדירת רווקות, ואצלה המשיך להעביר את הלילה. כעבור שלושה לילות שב אליה, ואז הכיר את חברתה הטובה ציפי, ג'ינג'ית מלאת בשר ולוהטת, רווקה אף היא, ואף זו נפלה ברשתו ועינגה אותו ויותר מכך את עצמה. כאשר איריס וציפי לא היו זמינות, נהג להרחיק לנסוע ליבנה ולעיתים ביכר לפקוד את אחד ממכוני העיסוי היוקרתיים בתל אביב כדי לגוון את הפעילויות והעינוגים, ומכל שותפה למשגל למד שיטות, טכניקות ודרכים חדשות, ושיפר את ביצועיו והשתבח עם הזמן כיין טוב. וכאשר חזר לחיים המשותפים עם אורנה, הבינה את אשר התרחש על פי ביצועיו החדשים, ובחרה שלא להגיב ולא להתייחס לנושא. בצדק רב נהגה, מכיוון שויקטור מעולם לא הפסיק להרעיף עליה אהבה אמיתית, וכל פרשיותיו מן הצד לא היה להן כל ערך פרט לסיפוק דחפיו הפיזיולוגיים. רק אותה אהב באמת, ולא הפסיק להצהיר על כך קבל עם ועדה. היא כינתה זאת 'החלקות'.

ואולם גם משחזר אליה לאחר הלידה, לא חדל עם 'החלקות'. וכאשר מבטה של אורנה היה לוכד את ארשת פניו האדישה והשלווה להדהים של גדעון, חזרה להתחבט ולהתייסר בשאלה אשר ריחפה מעת לעת מעל מחשבותיה ודמיונה כענן ערפילי מסתחרר בלי קץ עד אשר נואשה מן האפשרות שיתבהר והיא תמצא דרך לספק את סקרנותה. איך הבחור הזה מענג את לילי, אשר לבטח מתייסרת מחסך תמידי באמנות האהבה.

לילי מעולם לא שיתפה פעולה ולא חלמה לספק את סקרנותה של אורנה בתחום הזה, והגנה באדיקות על טאבו פרטיותה. מרים לא הערימה קשיים על אורנה, וספרה לה הכל, ובעצם לא סיפרה

מאומה מאחר ולא היה כלל על מה לספר. אורנה ריחמה בסתר ליבה על חברתה הטובה ביותר שמעולם לא חוותה עינוגים לשמם. לאון דומה ולא הכיר שום תנוחה אחרת פרט למיסיונרית, ומרים הכירה ורכשה דעת בעיקר באמצעות סיפוריה של אורנה, ואת החסר השלימה ברומנים שנהגה לקרוא וכן בסרטי ששי בחצות, שנהגה ללכת עם לאון כאשר לא נפגשו בערבי הקלפים.

גדעון המשיך לספר על המזרח הרחוק:

"יום אחד נסעתי מעיר אחת לעיר אחרת, במשהו דמוי אוטובוס מימי מלחמת העולם השנייה, בערך, נסיעה בכביש הדומה לגבינה צהובה מחוררת במשך שתיים עשרה שעות רצופות, כאשר בכל מדינה מתוקנת הדבר היה אורך שלוש שעות באוטוסטרדה או שלוש דקות במטוס. הדבר היחיד שיכולתי לעשות על ישבני הכואב, זה להתבונן בנוף.

"תמונה אחת נחרטה בזיכרוני. נסענו במקביל לשדה רחב ידיים, כלומר לא ראיתי את תחילתו ולא את סופו. ובאיזשהו מקום באמצע, מקומי אחד עם כובע רחב שוליים וסיגריה נעוצה בפיו, פוסע מאחורי מחרשת עץ בעלת שן אחת, הנשרכת באיטיות גדולה אחרי איזו בהמת משא, ובאמת ובתמים, כשחלפתי על פניו ניסיתי להבחין בקצהו של השדה ההוא ולא הצלחתי. איזו תמונה. שדה בגודל של ים רחב ידיים, מתחיל ונגמר בשום-מקום, ואדם אחד בודד חורש אותו. אפילו אני הייתי מאבד את הסבלנות שלי, כנראה. איזה מקומות נידחים ושכוחי אל נמצאים פה ושם. טרקטור מודרני אחד היה מסיים לחרוש את כל השדה הזה במספר ימים."

לאון קבע:

"סין."

לילי שאלה:

"איזו בהמה זו הייתה, שור, תאו או יאק?"

"אין לי מושג. אני לא יודע להבחין בין כל המינים והסוגים האלה. הציבי מולי מסדר זיהוי של ראם, ביזון, גנו, יאק או תאו ואין לי מושג מי הוא מי. ולכן אימצתי לעצמי מערכת מושגים כוללנית ביותר, מעין 'מכנה משותף' רחב, המספק את צרכי היום-יומיים. אני לא מומחה גדול בזיהוי מינים בטבע. בשבילי יש רק עץ, שיח, פרח, עשב ודשא. אני לא צריך להבחין בין הכריזנטמה לבאובב. לאסקימוסים בצפון, יש שמונה מילים שונות של שלג, כולם טיפוסים וסוגים שונים, ואף לא מילה אחת מאגדת כמו 'שלג' בשפה שלנו. באיי הפיליפינים יודעים להבחין בין שלושים סוגי לכידת דגים שונים, בחכה, בצלצל, ברשת זו או אחרת, במלכודות כאלה ואחרות, ולי מספיק המונח הכוללני 'דיג', ובאמת שלא משנה לי באיזו דרך בדיוק נלכד הפורל או הבורי המוגש לי במסעדה. ומצד שני אני מניח, שהאסקימוסים או הדייגים בפיליפינים לא בדיוק מכירים את כל חמשת מערכות ההפעלה שאני מכיר או את שמות שפות התכנות שאני משתמש בהן, ולהם יש שם כוללני אחד, מחשבים, כנראה."

מרים גרסה:

"לדעתי חובה על כל אדם תרבותי לדעת קצת יותר על החי והצומח בטבע."

לאון פסק:

"זה היה באפאלו מים."

גדעון המשיך: "אדם תרבותי אמרת, אז הרשי לי לספר לך על תמונה נוספת שחזיתי בה, ואם לא הייתי רואה אותה במו עיני לא הייתי מאמין. ערב אחד יצאנו, מנהל הפרוייקט ואני, לחפש מסעדה שמישהו המליץ לנו עליה, בחלק פחות טוב של העיר. הסבירו לנו בדיוק איך להגיע, ונסענו לשם. לאט לאט הלכו ודעכו הרחובות. הם הוצרו, התאורה בהם הופחתה ככל שהרחקנו, הלכלוך והזוהמה תפחו, ובקרבן זווית של רחוב אחד, מתחת לפנס רחוב בודד, שהפיץ אור קלוש ביותר, משהו כמו ארבעים וואט להערכתי, הצטופפו כשלושים מקומיים, מסודרים במעגלים סביב איזו פעילות שהתרחשה במרכז. בתחילה חשבנו שהמדובר באיזשהו אקט אלים ורצינו להימלט, אך הכל נראה שקט, רגוע, סטאטי, ודממה מוחלטת הייתה שם. לאחר שוויידאנו שאין כאן שום פעילות בלתי חוקית ואין סכנה בדבר, נסענו באיטיות ליד ההתקהלות.

"בדיוק מתחת ל'פנס', על פח זבל מתכתי הפוך אשר שימש ככיסא, ישב 'פאציינט' בפה פעור, בדממה ובסבלנות. הקיפו אותו במעגלים פציינטיים נוספים, הממתינים לתורם בדומיה. 'רופא השיניים' המקומי, היה מצויד בצבת ובפלייר תעשייתיים, כאלה שאפשר לקנות בכל חנות לחומרי בניין ואחרי שנתיים הם מחלידים ללא תקנה. הרופא רכן מעל הפציינט, ולאור הפנס עקר את השן החולה. בלי הרדמה, ללא היגינה מינימלית, רופא שיניים בקרן רחוב אפולונית."

לאון היסס הפעם הזאת:

"הונג קונג, קרוב לודאי."

מרים ציינה:

"איום ונורא! אני לא הייתי מוכנה בשום פנים ואופן לחיות בתנאים כאלה."

"אז יש לי תמונה נוספת בשבילך. כל עוד שהינו בעיר הבירה,

תנאי המגורים היו סבירים למדי. העיר נחשפת למערב, מארכת תיירים ואנשי עסקים, אבל כאשר רוצים לראות את הדבר האמיתי, צריך להרחיק לאחד הכפרים בפריפריה. וזה בדיוק מה שעשינו יום אחד, שכרנו רכב עם נהג מקומי ויצאנו לבקר באחד הכפרים הנידחים. אני מעוניין לספר לך רק על נושא אחד: לאחר ארבע שעות של התאפקות, הייתי חייב להגיע לשירותים ולהשתחרר. הבעיה הייתה, שלא היה שם שום דבר שמתקרב לשירותים המוכרים לנו. לבסוף נכנעתי ללחצים, ונאלצתי להיכנס לפחון המטונף המקומי, ששימש כשירותים הציבוריים של כל הכפר. על אסלות אין מה לדבר, כמובן. הדבר הזה היה עשוי משלושה תאים, המופרדים על ידי פחון בגובה של חצי מטר, כך שכל אחד יכול לראות את שכניו הכורעים. גם תעלת הביוב היתה משותפת לכולם והזרימה נעזרה על ידי עקרון הגרביטציה, מאחר ושלוש התאים היו באלכסון. התא הראשון הגבוה ביותר, והתא האחרון הוא הנמוך ביותר. העדפתי כמובן את התא הגבוה, אשר ממנו מתחילה הזרימה לעבר שני התאים הנמוכים יותר. על הזוהמה והצחנה גם אין לי כוונה לדבר. אבל אני בהחלט רוצה להתעכב על מה שתפס אותי: מקומי אחד, כמו בשיר 'פנקס הקטן', צמוק כמו כער, נכנס עם עיתון לתא התחתון, ועשה את צרכיו בשלווה כאשר הוא מתייחד עם הקריאה, בעוד שמתחתיו זורמים לאיטם השפכים המצחינים של שני שכני העליונים."

לאון הסביר:

"הם נולדו שם, ולא יודעים שקיים משהו אחר. כאשר רפי היה בן שלוש עשרה, נסעתי איתו לטיול לקניה במקום חגיגת בר המצווה המסורתית והשגרתית. שבועיים של תרבות זרה, קמאית, נוף בראשית, טבע נטו. לכל מקום יש את חומרי הבנייה שלו, אם זו אבן מקומית, בלוק, פלדה ועץ, חימר או בוך. ובכפר אחד שהגענו אליו, חומר הבנייה המקומי היה תערובת צואה של צאן ובקר. לא תאמינו, אבל הנעליים שלנו בוססו בצואה, הסרחון היה איום ובלתי ניתן לתיאור, והמקומיים עיבדו בטכניקה כלשהי את הצואה ובנו קירות מן החומר הזה. ותאמינו או לא - לאחר כמה שעות גם אנחנו התרגלנו לריח האיום הזה. אז את מדברת על הסכמה לחיות בתנאים כאלה? מי שנולד שם לא יודע שקיים משהו אחר. רובם של הכפריים האלה לא ביקרו מעולם אפילו בניירובי."

מרים דומה ונחנקה רק מהתיאור המבחיל. גם אורנה נשתנקה מעט. נושא הריח הזכיר לילי שסיפור לידתה שלה עצמה ועצם היותה קיימת קשור בסיפור עצוב ומעניין אודות חוש הריח, או ליתר דיוק על חסרונו, על תתרונותו המוחלטת של אביה. והזמן עתה נראה לה המתאים ביותר.

"רק בזכות חוש הריח - או העדר חוש הריח של אבי, ניצלו חייו ובהמשך כמובן גם חיי. כבר סיפרתי לכם פעם שאבי איבד את חוש הטעם והריח שלו, או שהוא נולד עם מומים אלה - אבל לא סיפרתי לכם שבזכות זה חייו ניצלו. בשנת 1941, כאשר נראה היה שהיטלר עומד להכריע את אירופה, והנאצים הנתעבים החלו בחיפושים שיטתיים אחרי יהודים המסתתרים בכל מחבוא אפשרי המתקבל על הדעת, מסתבר שהם פשוט הצליחו למצוא את כולם. לא היה כמעט מקום מסתור שהנאצים לא גילו את המסתתרים, ואז היו בוחרים - בהתאם למידת הקושי של הגילוי - אם להרוג את המסתתר בירייה מיידית בראש - או שליחה לגטאות, שהפכו בהמשך למחנות ההשמדה. אבא שלי הסתתר אצל משפחת מלאכים בכפר פולני, והנאצים הגיעו למבואות הכפר עם הנשק והכלבים לחיפושים השיטתיים שלהם.

"אחד אחד נתפשו היהודים, ונטבחו במקום. לאבי נותרו כמה דקות למצוא מקום שאף נאצי לא הכיר או חשב על קיומו. בתחילה הסתתר במתבן העילי, מתחת לערמות חציר, אך מבעד לחרך צר הציץ והבחין לחרדתו שזה המקום הראשון שהם מחפשים, ומול עיניו נתגלה ידיד שלו שנורה במקום. ואז הגיעה למתבן אלנה, בתה הצעירה של בעלי הבית, וקראה לו לרדת משם במהירות. המום ירד בעקבותיה, מדוכא, מיואש, מוכן ומזומן להיפרד מן העולם. הוא החליט לציית לה באופן מוחלט, ולמלא אחר כל הוראותיה. למזלו, סיפר לה על מומו כמה ימים קודם לכן, ועתה היא הצביעה בידיה על בור המדמנה בחצר האחורית ששימש כמחארה וכמשתנה של הבית, וציוותה עליו להיכנס פנימה מייד. הוא הרים את לוח העץ הרקוב וקפץ לתוך הבור. שלוש דקות מאוחר יותר הגיעו הנאצים לחצר, כמה פרצו לתוך הבית, הפכו את המיטות, דקרו את המזרונים, רוקנו את הארונות והשידות, נאצים אחרים ערכו חיפוש מדוקדק ויסודי, כשיטתם, במתבן ובמחסן. לאחר שנאשו, החלו לפנות את המקום. המפקד עשה סיבוב אחרון בחצר, והתקרב בלי משים אל הבור, ואולם הריח המצחין והכבד של השתן והצואה הבריחו אותו והם עזבו את המקום. לאחר כשלוש שעות אבי עלה ויצא מן הבור, ולא הבין למה כולם נמלטים ממנו כאחוזי אמוק וכרדופי שדים דמוניים. לבסוף אלנה צעקה לו מרחוק שילך לרחוץ את עצמו היטב, ואז אבי החל לעכל איך ניצלו חייו."

הניחוח העדין של החביתיות ברוטב המייפל אשר הובלו על עגלת תה דקיקה ושברירית בעלת רגלי עגור נטמע ונעלם בתוך תיאורי

צחנת השואה. דומה היה שאיבר ההרחה נכנע ומשועבד לחוש אחר, נסתר, הנישא מעליו ברמת ההיררכיה הפיקודית. גם ריח העשן המבחיל מהסיגר של ויקטור הפך לשקוף ופסח על נחירי המסובים. המוח, שליטו הבלעדי של גוף האדם, הוא הפוקד על שיגור מלותיו דרך מיתרי הקול והוא המורה על מצב הריגוש הנוכחי, הרגעי, וכך שולט אף על טעמו ואופיו של הריח, למרות הפרודות המוגדרות המרחפות בחללו הקרוב של החיישן. באותה מידה אחראי המוח על כל מכלול הרגשות של האדם, מאהבה ועד שנאה, מיצר האלטרואיזם ועד ליצר הנקמה הכביר הבלתי ניתן לעצירה. וכל תחושת האהבה הנפלאה, מושא אין ספור שירים ואגדות, מנקודת מבטו של המוח - אינו אלא שחרור חומרים כימיים מקשרים, ניוטרנסמיטרים, שאנשי המדע יעניקו להם שמות יומרניים, כגון הפנולאטילמין, הנוראפינפרין והדופאמין, העוסקים באהבה וברומנטיקה, וחומרים אלה המופרשים בו זמנית - אפורים מן הסתם - יעניקו לאדם תחושת אושר עילאי וריחוף שמיימי או חומר אחר, סרוטונין - האחראי על תכונת המנהיגות ועל הרגזנות, אשר זה יוליך ויוביל את האדם אל תחתיות בורות השטנה והשטמה.

אורנה שינתה את הנושא.

"מה חדש אצל רפי?"

לאון התנדב לענות. "משתפר לרעה. במילים אחרות, אני זוכר שהוא העביר באוזני הרצאה מאלפת על קריסתו והתמוטטותו הגרביטציונית של כוכב בעל מסה אדירה, לקראת הפיתו לחור שחור. זה בדיוק התהליך שמתרחש עכשיו לתבונה שלו."

מרים הפטירה בכאב:

"אל תגזים."

לאון המשיך. "רפי, כידוע, היה חובב נלהב בכל הקשור לאסטרונומיה, קוסמולוגיה ואסטרו-פיזיקה. הוא הסביר לי בפירוט מדהים כיצד נוצר היקום לפני כחמישה עשר מיליארד שנה, עד כדי כך שכמעט שאלתי אותו אם הוא היה שם. ולפני שלושה חודשים, הוא אימץ תזה חדשה, הגורסת שהיקום קיים בדיוק חמשת אלפים ושבע מאות שנה ועוד קצת, וצירף מייד את ההסבר להקייית הסתירה בין הדעה הקודמת שהחזיק בה. לדבריו, אלוהים ברא את העולם לפני חמשת אלפים שנים באופן כזה, שכאלו היה קיים חמישה מיליארד שנה. כלומר, הדינוזאורים בעצם לא היו ולא נבראו - רק עקבותיהם ועצמותיהם נמצאו כדי לשוות לארץ צביון עתיק. ולפני שלושה ימים, בשלב הנוכחי של הידרדרותו המוחית, הוא כבר למד על תזה חדשה וסיבר בה את אוזני. אילולא אלוהים היה קיים, הרי שגיל העולם אכן היה כחמישה מיליארד שנים, אך בעזרת ההתערבות האלוהית התקצר התהליך לכדי חמשת אלפים שנה. אני מקווה לזכור ולעדכן אתכם בתזה החדשה שימציא באוזני בעוד שלושה חודשים מהיום."

מרים הרטיטה את נחיריה בזעף, ובעיניה הרושפות סימנה ללאון לחדול מליהוגיו ומלעגו. משנדם נפנתה לעבר לילי, אשר עדיין נאבקה באחד מגלגלי העגלה שסרח ומרד וגרם לעגלה לסטות ממהלכה ימינה והיא נואשה מליישר את מסלולה ולבסוף רכנה מלפניה וגררה אותה בחוזקה ובאיטיות.

"מה חדש אצל אלון?"

"עדיין לא סיפרתי לכם. דבורה עברה כל גבול בשבוע האחרון. מה שהיא מסוגלת לעשות לא יעלה בדעתו של אף אחד אחר. זו שטן, ולא אשה. ולחשוב שרק לפני ארבע שנים השניים האלה התחתנו, מאוהבים עד מעבר לראש!"

אורנה שאלה: "הוא החליט סופית להתגרש?"

לילי הניעה בראשה. "איזו ברירה אחרת יש לו? אבל היא הקדימה אותו, הגישה תביעה בבית הדין הרבני וגם בבית המשפט האזרחי, והצליחה להטיל עיקול על כל חשבונות הבנק המשותפים שלהם, עד שתתברר בבית המשפט התביעה שלה למזונות."

מזה כעשר שנים שחייה של לילי היו גיהנום אמיתי, עקב מצבה הבריאותי של אמה, המשותקת בכל פלגי גופה פרט למוחה, שנותר למרבה הפליאה צלול כבדולח. מדי יום ביומו, בעשר השנים האחרונות, נאלצה לסעוד ולטפל באמה בבית החולים הגריאטרי, להאכילה, להשקותה, לרחוץ את גופה ולנקות אותה מצרכיה. היא נאלצה לעשות זאת בגפה, לאחר שאחיה אהרון ואחותה יוספה התכחשו לאמם החל מהיום הראשון לכניסתה לאשפוז, ולכולם היה גלוי וברור שאין באמתחתה של האם מאומה הראוי לירושה. לילי שינסה מותניה ונרתמה למלאכת הסיעוד ואיבדה אגב כך את הברק בעיניה, את חריצי החיוך ואף את זיכרונות הבלויים מן העבר, כאשר נהגה לצאת למסעדות עם גדעון, או למסיבות בתקופות המוקדמות יותר. גדעון היה נוח להפליא לרעייתו, ואפשר לה לעשות כנהיית ליבה. רק בימי ששי בערב הרשתה לעצמה לצאת לבילוי היחידי בחייה - ערבי הקלפים. ואף זאת בסייגים מופלגים - לילי עצמה מעולם לא שיחקה, וליותה את השיחות מן הצד, תוך כדי קריאת עיתון השבת, שהיה העיתון היחידי שהתפנתה לקרוא.

ופיסת האושר האחרונה והבודדה אשר נאחזה בה בחוזקה ובתקווה כבקרנות המזבח, חתונתו המאושרת של בנה אלון, קרסה

כמדגל קלפים בטיפון כאשר נאלצה ללוות בשברון לב את תהליך התמוטטות חיי הנישואין הללו, אשר הומתו על ידי כלתה. או אז שיערה של לילי החל להלבין, קמטי הדאגה והצרה נחרשו עמוק במצחה ובפאתי עיניה, ואולם היא שמרה בהתמדה ובקנאות על אצילות נפש מופגנת, אשר הסתירה בהצלחה את סערת רוחה. שקיקי הדמעות של לילי למודת הסבל וקשיי החיים כמעט ויבשו לחלוטין, ומרים ואורנה הזילו דמעה בעבורה.

6

יום ששי, 16 באפריל

עלה בידם של ויקטור ואורנה להעלים את דבר קיומה של אירית, בתם הצעירה. מיד לאחר לידתה אובחן אצלה פגם בלב ונזק מוחי, וכשיצאה מבית החולים הועברה למוסד מתאים, ושמה, אזכורה ועצם הימצאותה עלי אדמות הוסתרו בהסכמת השניים ובהצלחה יתרה. רק קומץ בני משפחה וידידים קרובים אשר ליוו את הריונה של אורנה ידעו במעורפל את אשר ארע, ומכל מקום הנושא לא הועלה על שפתי איש.

יעקב נהג בעבר להגיע לחופשות מולדת קצרות, והתגורר בחדרו השמור בבית הוריו. ויקטור, שמעולם לא איבד את התקווה שבנו יחזור לארץ, התאכזב פעם נוספת כאשר קיבל בצביטה צורבת את הידיעה המרה, שבנו החל לצאת עם גויה "יפהייה", מקסימה, חביבה, צנועה ואינטלקטואלית, אך כל אלה לא נחשבו והיו כלא כלום בעיני ויקטור, וכך המאזניים נטתה לחובתה עקב היותה 'שיקסה'. בסתר ליבו עדיין קיווה שרומן הבלהות הזה יסתיים במהרה, ומעתה ייחל לעצמו לקבל בוקר אחד טלפון ובו בשורה כפולה ומכופלת - שיעקב סיים את ההרפתקה האווילית עם הגויה והחליט לחזור סופית לארץ. הוא אף הבטיח ליעקב תשורה נאותה - דירה - עבור אותו טלפון, אולם פרט לחיך סתום ונבוך ומשיכת כתפיים מצונפת לא זכה לתגובה המיוחלת.

רפי נבלע בישיבה עלומה אי שם בתוככי בני ברק, ופרט לידיעה הלאקונית שהוא הצטרף לשורות החסידים לא ידעו לאון ומרים להוסיף פרטים. הקשר הפך להיות חד צדדי, טלפונים קיבלו ממנו אחת לשלושה או ארבעה ימים, ופעם בשבועיים ביום חול הגיע לביקור חטוף בשעות בין הערביים. מובן שהוא לא אבה לטעום מאומה מן המוגש לפניו, ועד מהרה נואשה מרים מן הדבר והסתגלה למצב וחדלה מלהציע לו. מדי פעם נעתר לכוס שתייה רק לאחר שווידא חתימת כשרות של הבד"ץ על תווית המותג וכן שהכוס חד פעמית.

ויקטור עשה חיל בעסקי התיווך. שליטתו בשפה הרוסית סייעה בידו להחזיק נתח נכבד משוק ההשכרה, וכשרונו המסחרי אפשר לו לבצע מדי חודש עסקות מכירה רבות לזוגות צעירים ואף לקשישים. פה ושם הצליח גם למכור דירת גג או בית דו קומתי לאנשי המעמד הבינוני הגבוה, וכל עסקה כזו שלשלה לכיסו מזומנים בשפע. "לפני חמש שנים, היה לי תפקיד ניהולי בחברת אספקה טכנית קטנה, הייתי אחראי על שישים אנשים ועל מאתיים לקוחות ועל שש מאות עסקות, על כתפי רבצה אחריות עצומה, נשארתי לילות להשלים עבודות ולהבטיח שהכל יעבוד וידפוק כהלכה, והיום אני עובד לבדי, ובשעות שלי, בלי טיפת אחריות, ומשתכר פי חמש מאשר אז."

לילי אמרה:

"זה עניין של אופי. לא כל אחד מסוגל להיות מתווך."

לאון אמר:

"זה בטוח. ספר להם על הזקן ההוא."

ויקטור סיפר:

"לפני שבועיים נכנס אלי קשיש, משהו כמו שבעים פלוס, וחיפש דירה רק עם מעלית. הייתה לי דירה בקומה רביעית בלי מעלית, שלא הצלחתי לשכנע אף אחד לקחת אותה. שאלתי אותו, 'אתה עוסק בספורט כלשהו?' הוא הניד בראשו, וזה נראה לי די נכון מפני שהוא נראה לי כאחד שהיה נופל ונופח את נשמתו לאחר שלוש שנים של פעילות ספורטיבית כלשהי. לאחר כמה רגעים שכנעתי אותו, שהדירה הזאת והטיפוס אליה במדרגות היא הצלתו היחידה בחיים, ועשיתי מכירה מהירה וחלקה."

מרים הפטירה:

"אלוהים אדירים!"

עפעפי עיניו של גדעון התכווצו ואישונו הצטמצמו לכדי מחצית.

הוא סיפר:

"להבדיל, הקשיבו לסיפור החיים של סבתי. היא הייתה תמימה מאוד, חסרת השכלה, ואולם אופייה היה שלהבת אש וחומצה גופריתנית. קשת עורף כפרד, שתלטנית כאמה החורגת של שלגיה. תוסיפו לזה בעל צייתן וכנוע ככבש, עושה דברה בנאמנות, והרי לכם מתכון לבלייל חיים נפתולי וסבוך, קשוח ועצוב. 'הייתה לה טבעת זהב, עבה ויפה, במשקל עשרים גרמים לפחות."

אחת החברות שלה שכנעה אותה שתפקיד אותה בידה למשמרת. למרות ההתנגדות ילדיה, העבירה לה את הטבעת לשמירה. חלפו עשרים שנה, והחברה הנאמנה החזירה לה טבעת פלסטיק מצופה זהב, שמשקלה בערך שני גרמים.

"אבל מה אני מספר לכם על הטבעת? היא הפכה מגרש ובית למקרר, ובית חרושת לנעליים הפכה לשרוך נעל."

ויקטור ציין:

"מתחיל להיות מעניין."

לאון העיר:

"בדרך כלל סיפורים כאלה מעניינים, בפרט כאשר הם קורים אצל אחרים."

אורנה הקשתה:

"איך הופכים בית חרושת לנעלים לשרוך נעל?"

"צריך מעט כשרון לכך. היא מכרה את מפעל הנעליים שסבי הקים ובנה, תמורת 14 אלף לירות. זה היה בתקופה שהם נחשבו להרבה כסף. את הסכום הפקידה בבנק, בתוכנית חסכון המניבה ריבית מדי חצי שנה. הקרן נשארה, ומדי חצי שנה היא קיבלה מהבנק סכום כסף צנוע. אבל כל זה היה סביר עד לתחילת שנות השבעים, כשהסכום היה עדיין משמעותי. כאשר החלה האינפלציה לתפוח, הלך ערכה של הקרן והצטמק מחודש לחודש, משנה לשנה."

אורנה לא הרפתה:

"אז מדוע לא שכנעתם אותה להעביר את הכסף לתוכנית חסכון צמודה?"

גדעון רק גיחך.

"היה קל יותר לשנות את כיוון הסיבוב של כדור הארץ, ושהשמש תזרח במערב ותשקע במזרח, מאשר לשכנע את סבתי לשנות את עמדתה. מכל מקום, היא נפטרה בשיבה טובה לפני כמה שנים, ואני ניגשתי לבנק לסגור את החשבון. היו בו בדיוק שקל אחד וארבעים אגורות. שרוך נעל."

ויקטור התערב:

"ניסית לעשות משהו? אני לא הייתי מוותר לבנק."

"בודאי, ניסיתי. הכל היה חוקי וכשר. הבנק היה מכוסה מכל הכיוונים."

אורנה קראה בסערת רגשות:

"שכה אחיה! נבלות!"

וגדעון המשיך:

"זו הייתה תוכנית חסכון כשרה למהדרין, שהניבה ריבית מדי חצי שנה, והבעיה של ניהול החשבון כולה חל על אחריות הלקוח. אבל הסיפור על הבית עצוב מזה. עוד לפני שהנאצים עלו לשלטון בגרמניה, סבתי חשה את האנטישמיות המתגברת באירופה, ושלחה בשנת 1928 את סבי לארץ ישראל להכין את התשתית למעבר כל המשפחה לארץ. הוא התגלגל באוניה מהוהה והגיע ליפו, והחל לעבוד כפועל. הוא חסך פרוטה לפרוטה, ושלח אליה לזוורשה, שם גרו באותה עת, מנות כסף זעומות, שאכן הועילו למשפחה, ובמקביל הצליח לחסוך בעצמו סכום נכבד. באיזו עסקת קומבינציה, והרבה תודות לפורטונה אלת המזל, הצליח לרכוש מגרש בחולות חולון, שני דונמים, ועליו צריך נאה, ונשאר לו גם כסף לשלוח למשפחה למסע ההגירה. וכך, עם סרטיפיקטים מזויפים, הגיעו כולם - כולל אימי - באוניה האחרונה שלא נתפשה ע"י האנגלים ליפו. האוניה הבאה אחריה נתפשה והוחזרה לאירופה, וכל אנשיה נטבחו בשואה."

"וכאן נכנס הנושא של המגרש והצריף - סבי עבד במפעל הנעלים שהקים, וסבתי ניהלה את משק הבית. לבסוף החליטה שנמאס לה מחולון, ועליהם לעבור לתל אביב. שוב, סבי הצליח לרכוש בשארית חסכונו דירת אבן קטנה בתל אביב, והיא מכרה את המגרש והצריף ורכשה בכסף הזה מקרר חשמלי, אחד הראשונים שנראו בתל אביב. מרחוב הרצל ועד יפו הגיעו אנשים לחזות בפלא החדש הזה. היום היינו יכולים לקבל על מגרש כזה, במרכז חולון של היום, ארבע דירות לפחות..."

ויקטור חיך בטוב לב.

"כמו כלום. ודרכי היית מקבל בנוסף לזה גם שתי חנויות לפחות."

אורנה פלטה: "שכחתי מהתה!" ונזדרזה לקום אגב ניגור אברים קליל, וחמקה למטבח. בטרם חזרה דמותה והופיעה מעבר למחיצת הפורצלנים והקריסטלים, ריח בושם חריף אפף את כל פרודות הבית והשרה תעלומה בדבר מקורו. מנין הופיע? משל התפוצצה במרכז הסלון פצצת ריח מעורר חושים ומייד אחרי כן הופיע סיר אלומיניום מהוה, מרופט, מעוקם במקצת, חרוש וחבול במכתשי ירח, ובעזרת שתי ידיים שחורות בעלות חתחתים של שיתוך, נישא על ידי אורנה כאשר מבטה נעוץ בגאווה אל תוכן הנוזל שבתוכו וניכר היה שהינה מתעלמת כליל ממצבו החיצוני של הכלי, ולאון סבר שהכלי הזה שירת את הפלמ"ח בתש"ח והרווה את החבריה בקומזיצים מסביב למדורה בקפה מבושל.

"תה צמחים?" שאלה מרים.

"לא - - - כן. בעצם, זה לא תה קנוי, אלא שלושה צמחי תבלין

שבישילתי עם סוכר."

עתה נתגלתה גם המצקת שהציצה מן הסיר, ואורנה מילאה בעזרתה את ספלוני החרסיה. קצרה רוחה של מרים והיא נטלה את הספל הראשון שנתמלא וגמעה ממנו.

"זה פשוט נפלא!"

לילי ציינה:

"לפי הריח, יש כאן נענע."

"נכון, וגם ג'רניום ורוזמרין. שלושתם צומחים אצלי באדנית, והרי לכם תה מתוצרת עצמית."

ויקטור גיחך:

"זה לא תה, זה מרק."

"מרק..." פניה של לילי נתכרכמו ודוק של עצבות ירד בו ברגע על ארשת פניה.

בשקט שנשתרר המשיכה מרים לגמוע מן המשקה באיטיות, מוצצת ומתענגת מכל קמצוץ של לגימה, בעודה עוקבת אחר לילי בסקרנות.

"קרה משהו?"

לילי הקשיתה לרגע את גבה ואחר כך הזדקרה בחוסר נוחיות. "לא כלום... נזכרתי באירוע שקרה בימי הרעב הכבד ב- 1914, שהיה קשור במרק."

כהרגלה לא הסבה עם האחרים לשולחן הקלפים, אלא העדיפה את כורסת העור החומה בעלת הריח הסמיך. דומה היה שהייתה זו כורסתה הפרטית בכל עת שהתארח אצל אורנה. מרים התמתחה מעט, ובתנופה קלילה הטתה את זווית הכסא כלפי כורסת העור, בכדי להקל על השמיעה.

"התקופה ההיא היתה איומה. סבתי, סבי וארבעת ילדיהם ובהם אימי - היו מצויים במצב טבעי של רעב מזה כמה חודשים. רעב אמיתי. זה לא דומה כלל וכלל לרעב שאנו מכירים, או חושבים שמכירים. אצלנו אין רעב. וכאשר מישהו אומר 'אני גווע ברעב' - אין לו מושג על מה הוא מדבר, כי כוונתו שארוחתו מתאחרת מעט, ולכל היותר עוד שעה או שתיים הוא יגיע אל המקרר המלא מכל טוב או למסעדה. אבל רעב אמיתי הוא, כאשר אין לך כל דבר מאכל בבית, ואין לך מושג מתי תזכה לאכול את הארוחה הבאה שלך. חוסר הוודאות לגבי מועד הארוחה הבאה - זה רעב אמיתי. היו הרבה ערבים שאמי בקשה מסבתא משהו לאכול, והיא רק ספקה שתי כפיים ושלחה אותה לישון. על בטן ריקה, כמובן."

"יום אחד, ואימי לא ידעה לספר כיצד, סבתא הצליחה להשיג שני תפוחי אדמה ושני בצלים, ובישלה מרק. אותו ערב ישבו ליד השולחן, כמעט הייתי אומרת בחגיגות, וכל אחד קיבל צלחת מרק! ואחרי שסיימו לאכול, ביקשו תוספת, כמובן, כי כולם נשארו רעבים. כולם ראו שבתוך הסיר נשארה תוספת, מנה שלמה נוספת, וכל אחד מבני המשפחה חמד אותה לעצמו."

"ואז סבתא אמרה: 'אין תוספת...' הבן של השכנה שלנו חלה בטיפוס, ואני הולכת להביא לו את השאריות של המרק שלנו..." והיא לקחה את הסיר והלכה אל השכנה. הילד אכל את המרק, אבל אחרי שלושה ימים נפטר. זה אולי לא סיפור גדול, אבל אני לא מסוגלת לשכוח אותו."

מרים לחשה:

"אלוהים אדירים..."

אורנה שאלה:

"אז איך הם יכלו להתקיים ברעב כזה?"

"האח הבכור של אימי עבד בפרך, 14 שעות מדי יום, בהעברת משאות, סבלות. שכרו היה חצי כיכר לחם ובצל קטן אחד. רבע הוא היה אוכל, ובנוטר התחלקו ברוטציה. מדי פעם הצליח גם סבא להשיג קצת דוחן, ממנו אפו כמה לחמניות חסרות טעם, והם הצליחו לשרוד איכשהו."

מרים אמרה: "את הסיפורים האלה שמעתי גם על תקופה השואה."

הגיע תורה של אורנה להוריד קלף. הערב עצר מלכת.

גדעון נזכר בחוויה מן המזרח הרחוק:

"להבדיל אלף אלפי הבדלות, הזכרת לי קטע קצר מהמזרח. יום אחד, אחרי שסיימנו את העבודה בערך בארבע אחרי הצהריים, הלכתי עם חברי לטיול במקדש שבמרכז בעיר. זו הייתה כיכר עגולה, גדולה למדי, ובמרכזה גבעה או תל, ומדרגות בטון תלויות ומוזנחות הובילו למקדש הבודהיסטי, שהיה מסוג של 'טמפל', כלומר מקדש שאפשר להיכנס אליו כדי לכרוע ברך מול בודהה. חלצנו את הנעליים שלנו, כמנהג המקומיים, ונכנסנו פנימה להתרשם מן שלוות הנפש המופלאה של המאמינים."

"אחרי שטיילנו מעט, וצילמנו מה שצילמנו, נשמנו את המחצלות המאובקות וריח הטחב שנדף מהקירות המרופטים והמקולפים, יצאנו לרחבה שמסביב לטמפל. בפינות הרחבה היו מקדשים קטנים נוספים, מסוג 'סטופה', כאלה היצוקים מיקשה אחת ואין אפשרות להיכנס לתוכם. גם מולם כרעו מאמינים על שטיחים זולים, ועל מחצלות קש. פה ושם ילדים מוזנחים, מטונפים, שלא הכירו מים וסבון מהם, כרכרו סביבנו, הושיטו ידיים לעברנו והתחננו לדולר."

נתתי להם מסטיקים, והם חטפו אותם בהנאה, את הנייר השליכו למרגלותיהם כאילו הגבעה הייתה פח זבל, וחזרו לבקש דולר. אני עצמי התכופתי והרמתי את הניירות ודחפתי לתוך כיסי.

"אבל פתאום החבר שלי נעץ לי את מרפקו בצלעותי, וסינן בשקט: - הבט, הבט לשם! - ולא הרחק ממני, בכיוון שהורה לי, ראיתי אישה מקומית, צעירה כבת עשרים וחמש, רוכנת ליד בנה הקטן. לאט לאט קרבו אליה לשפר את הצפייה. האישה הזאת היתה בעלת יופי מהמם. תווי פנים מושלמים, שער משי שחור כפחם, גולש על כתפיה בחינניות ובאצילות, גופה צנום, חזה שטוח, כממוצע אצל המקומיות הללו.

"יפהייה, - ציינתי, וכבר רציתי לרדת משם, כי הרעב החל להציק לי והגיע הזמן להתחיל לחפש מסעדה שגם תוכל להשביע אותנו וגם שנשאר אחריה בחיים. אבל הוא לחש שנית, - הבט, הבט עכשיו! - ואני חזרתי והתבוננתי, ולכל הרוחות, כל התיאבון שלי נעלם כלא היה. היפהייה הזאת פלטה כינים משיערו של בנה, והכניסה אותם לתוך פיה! עמדתי שם כמוכה ברק. מצאה כינה - לתוך הפה. שלטה עוד כינה - לפיה. תוספת חלבוניים למזונה... שום הבדל בינה לבין השימפנזים, פרט ליופייה האנושי המדהים."

לאון קבע:

"קמבודיה."

גדעון חיך במבוכה.

למרבה ההפתעה, אורנה הורידה קלף ואפשרה למסובים להמשיך במשחק.

לילי שאלה את מרים:

"את יודעת מה בדיוק גרם לרפי לחזור בתשובה?"

רפי נקשר מאוד במרוצת השנים לשלושת חבריו הטובים ביותר. את רוני הכיר בתנועת הנוער, יחדיו הכירו את יואב בתיכון, ושלושתם צירפו לחברות את גרישה, בגדוד ההנדסה הקרבית. ארבעה צעירים חילונים, אוהבי חיים ובילויים, משתפים את חיייהם בכל, כולל בבירה ובבחורות לעת מצוא. והחיים לעיתים נוטים להאיר פנים למי שגישתו הבסיסית והפשטנית היא, 'חיים רק פעם אחת, לעזאזל, אז צריך לחיות אותם כל רגע בכיף'. אבל רק לעיתים, כמסתבר. גרישה, שרק שנתיים לפני כן עלה מאוקראינה, נהרג בלבנון ממטען צד, שנים אחרי שהסתיימה שם הלחימה, וצה"ל החל נאבק על השליטה הטריטוריאלית חסרת התכלית כדי ליצור את אזור הביטחון. כחודש לאחר מכן יואב נהרג בתאונת דרכים בכביש הערבה, בגלל שנהג הרכב שבא מולו נרדם על ההגה. חלף כחודש נוסף, ורוני יצא לחפש את עצמו במקדש זן בגבול שבין הודו לנפאל, ולא חזר מאז. לא יצאו ימים מרובים ונולד הנבט הראשון במוחו של רפי. לעבור את המפתן של חיים גשמיים, מאופסים, מאכזבים, מרוקני תוכן ותכלית, לעבר חיי רוח עילאיים והתקרבות לבורא העולמות.

מרים השיבה:

"לא כל כך."

לאון השיב:

"כן. הוא פשוט יצא מדעתו."

גם ויקטור בחר להגיב בחיך אבהי:

"להיפך. הוא נכנס לתוך דעתו."

7

יום שני, 19 באפריל

"ההתעניינות היא הדבר שעל ידיו התבונה נעשית למעשית, כלומר לסיבה הקובעת ומניעה את הרצון. לפיכך אומרים רק על יצור בעל תבונה כי מוצא הוא עניין באיזה דבר, ויצורים מחוסרי תבונה מרגישים רק דחיפות חושיות. התבונה מוצאת עניין ישר באיזו פעולה כשהחלות הכללית של כללה המעשי היא נימוק מספיק לקביעת הרצון; הן היא התעניינות טהורה. אבל אם התבונה אינה יכולה לקבוע ולהניע את הרצון אלא באמצעות מושא אחר שלשקיקה, או מתוך הנחת איזה רגש המיוחד לפועל - מוצאת התבונה רק עניין בלתי ישר בפעולה; ומכיוון שהתבונה, כשהיא לעצמה בלי עזרת הניסיון, לא תוכל לעמוד על מושאים של רצון ולא על רגש מיוחד שיעורר אותו לפעולה, תהא ההתעניינות האחרונה רק ניסיונית ולא התעניינות טהורה שבתבונה. ההתעניינות ההגיונית אשר לתבונה (היינו בהתקדמות ההכרה) אינה ישרה לעולם, אלא תלויה במגמות שלשמן התבונה משמשת."

אלון תהה בנפשו אודות קאנט, אשר מעודו לא עזב את גרמניה מולדתו, וכמעט לא יצא מעולם מקניגסברג עיר לידתו, ויחד עם זאת השפיע על פילוסופים ואנשי רוח לדורותיהם בכל העולם הנאור. ואולם מה זה נאור? ומהי השפעה? מי רשאי להגדיר מיהו נאור ועד כמה הושפע? את כל אלה היה עליו לסכם בעבודה להגשה, "מידת השפעתו העקיפה של עמנואל קאנט על דעותיו של סטיוארט מיל". ואולם, התוכן החל לרצד מול אישורו של אלון, המילים נתעמעמו, האותיות התערבלו והמחשבות נתערפלו ככל שהעמיק בתכנים שהגה ויצר אותו פילוסוף שנבעו מחריצי קליפת מוחו העוטפים את

שכבת הקורטקס.

אלון לא יכול היה שלא לחוש בכך, שהוא מעמיק לצלול ולהתמסר לעבודתו זו ככל שהלכה ונפרמה המסגרת המשפחתית המתפוררת והמתפרקת שלו. היה זה תחליף מוזר, משונה, אפילו עלוב משהו ומעורר רחמים, אך מחוסר ברירה היה נמלט תדיר מקשיי היום וצולל למעמקי הספרייה האוניברסיטאית, נושם באהבה את ריח הספרים הנודף מן המדפים המאובקים, אשר מתערבב עם השטיח המרוט והרהיטים המחורצים והזנוחים וכסאות הפלאסטיק החדשים, נוטל את ערימת הספרים ומתמסר בכוונה יתרה למחקר. הוא הבין היטב ללא אשליות שווא עצמיות שזו אינה אלא בריחה מהמציאות, הדחקה, ומחוסר ברירה הסכין והשלים עם הדבר.

לרגע חטא בסטיית מחשבותיו, והחל להרהר בדבר חוכמתה של דבורה. כיצד הבחורה הפשוטה הזאת מצליחה לחולל לו צרות מרובות כל כך? כל מהלך שלה מצליח להפתיע אותו, לתפוס אותו בלתי מוכן לחלוטין, לגרום לו להגיב באיחור, להיגרר אחר יוזמותיה ומהלכיה היעילים בפיגור ובנחיתות מתמידים. מי מסייע לה בדרכה? מי משיא לה עצות נאמנות? בוחש בזיכרוננו, עלו דמויות חברותיה הגרושות של דבורה, בתיה ועדינה, אשר סלד משתייהן סלידה עזה, ועתה הבין שהן התורמות במישרין למצבו המתערער והמידרדר. חש בוודאות שהשתיים האלה מנחות ומובילות את דבורה להשיגה הנוכחיים ואל ניצחונה הוודאי הקרוב בבתי הדין, הן הרבני והן האזרחי. גם עורכת הדין הממולחת ששכרה שיפיה בהכרח את מצבה, לעומת הפרקליט הרדוד, הפשרני, חרוף הסנטר ונטול המרפקים שנאלץ לשכור במחיר זול.

רזיפי השאריות מן הריח הדבשי והמתקתק של האזדרכת בעלת ארבעת הנצרים המפותחים אשר צמחה בחצר הכניסה לספרייה עדיין לא נמוגו בתוך קולטני חוטמו, ולתימהונו נדמה היה שהם מתעצמים דווקא תחת להיחלש ולהתפוגג.

"סלח לי... אולי אתה יודע איפה קטלוג הספרים?"

רצף מחשבותיו של אלון הופרע על ידי שואלת אלמונית בעלת קול צעיר וענוג, עדין והססני, והוא ביכר לענות תשובה דחוקה ולהמשיך ולשקוע בשרעפיו.

"את יכולה לגשת לספרנית, הכל מקוטלג אצלה במסוף," השיב מבלי לשאת את מבטו.

השואלת הצעירה נסוגה מעט לאחור, ופלטה המיית מבוכה קצרצרה, מהולה בחוסר אונים. "סליחה... אבל אני בעצמי הספרנית, כלומר אני חדשה כאן, זה היום הראשון שלי... אני עדיין לא יודעת להשתמש במחשב, ואני מחפשת את הקטלוג הרגיל..." קולה היה חרישי, דומה שנאמר לאוזניו בלבד, ולשמע גוון הצניעות והרכות, חוסר הישע והכנות גמר אומר בנפשו לשאת לעברה את מבטו.

ובמעמקי לבו פרצה שאגה אדירה, אילמת:

"אלוהים - - מה הבאת לי!"

הכל שמעו את קריאת ליבו הנרגשת. בשבעת הרקיעים, החל מן הבורא בכסא הכבוד וכלה באחרוני מלאכיו, כרוביו ומשרתיו. אף פורטונה אלת המזל ואפרודיטה אלת האהבה חייכו ממרומי האולימפוס. אלון מעולם לא נתן את דעתו לנושא של התאהבות ממבט ראשון, ולו היה עושה כך היה בוודאי מגיע לכלל דעה שאין בכך כל טעם, הגיון או תכלית. ומנגד ידע היטב שהיופי הוא בעיני המתבונן. כך שכאשר היה אומד ומעריך את הדמות המצטנפת במבוכה ובתחינה מולו, באורח אובייקטיבי לחלוטין, כזה המוגדר רק במילון, היה מעריך אותה כנאה מאוד, אולי יותר מדי. הייתה זקופת גב, דקת מותניים, שחורת שיער ועיניים, גבות מעודנות ומסודרות בקפידה, וכתפיה חטובות למדי, מרובעות ומהוקצעות, אולי אתלטיות מעט יתר על המידה. הוא שנא לתת ציונים לבחורות שראה, כפי שלימדו רעו סמי מהתיכון, אך זו בהחלט הייתה מקבלת ציון 9 פלוס בסולמו של סמי, וגם זאת רק מהסיבה שסמי סירב בעקשנות להעניק את הציון עשר מפני ש"אין דבר כזה בחורה מושלמת".

ברם, מבעד לחלבונים השקופים של הלחמיות, הקרניות, האישונים ועדשות עיניו הועברה תמונה שונה לחלוטין, הוטבעה ברשתיות ואחר כך הועברה במהירות הבזק למוחו ונחרתה שם במאגר הזיכרון של הטווח הארוך, הבלתי מחיק, מקום בו היא עתידה להישאר חקוקה לעדי עד. היתה זאת תמונה שונה, דמות ייחודית שנגלתה לאלון, ולו בלבד. הוא כבר ראה את עצמו מטייל אתה שלוב זרועותו במזידאון 'מאדאם טוסו' בלונדון, ומפגין באוזניה את ידיעותיו המרובות; הן מכיר הוא כמעט את כל הדמויות המפורסמות בהיסטוריה, באמנות ובתרבות. בתמונה נוספת שהופיעה בדמיונו ראה את שניהם בטנדר הסאפארי בערבות סראנגאטי המשתרעות מדרומה של קניה ונמתחות בנדיבות בצפונה של טנזניה, כאשר הוא מרשים אותה בהסבריו ובהדרכתו המיומנת בדבר טבעו של הטבע; את הדמיון פינו תמונות אלה לתמונה אחרת, בה שניהם שנית שוהים בלונדון, וצופים בלב מתמוגג ב'פאנטום האופרה'. התמונה נמוגה לאיטה וכדיסולב התבהרה תמונה נוספת, בה שניהם נמצאים במסעדה מונגולית,

בקופנהאגן הקרה והמושלגת, וניחוח הבשרים החמים הטבולים ברוטב הסויה שבצלחתם מטריפה את חושיהם לאחר שסיימו להתענג מפסלה המולבן של בת הים המושלגת. מפני מה הביקור בדנמרק בדמיונו חל בשיאו של החורף? את פריז יראה לה ממרומי מגדל אייפל, מן המפסל השני לפחות, ואם יתאפשר, אז מהמפסל השלישי, הגבוה, בשעת בין ערביים כאשר כל האורות קמים לתחייה והמוח נכנס לרוויה מפאת הצפייה ביופי המושלם של העיר היפה בעולם המתעוררת לקראת שנת הלילה, ובחר לסיים את מסעם בגשר קארל בפראג היפהפייה, מתענגים על הפסלים ואמני הרחוב המציגים לתיירים המוקסמים מכשרונם.

כמה מוזרים הם דרכי הדמיון, ועד כמה מהירה הינה המחשבה. הוא כבר נדדזז לגעור בעצמו על מחשבותיו הסוטות. מאין אזר בעצמו אומץ, ושמא יש להגדיר זאת כחוצפה גסה, להתערב בצורה בוטה וגלויה מעין זו בחיי האלמונית הזאת? האין היא נשואה, כלום אין לה חבר או ארוס? ואולי אין את נפשה בשלב זה של חייה לקשור קשר עם גברים? אם תמשיך ככה, חלילה גם תגורר אותה לשירותים ותאנוס אותה, שמע בת קול פנימית מכה בו.

עתה נוכח לדעת שריח האזדרכת אינו אלא ריחה שלה הוא. מבלי שעלה בידו להבין מדוע, נראתה לו עתה נבוכה יתר על המידה. דומה שכבר נואשה מההמתנה לעזרה ונשאה מבטיה לצדדים, יתכן והחלה לתור אחר מקור סיוע אחר. אלון סקר את שטח הספרייה בניסיון לאתר את כץ, הספרן הקשיש והוותיק, אך זה לא נראה בסביבה. למבוכתו הרבה, מספר סטודנטים נעצו בו מבטים משתאים, מבלי שנראתה סיבה הגיונית כלשהי לפשר הדבר.

היא נמלכה בדעתה מעט והחלה לסגת לאחור. נתבהלה מעט, בהבחינה בו מזדקק בפתאומיות וקם בתנועה גמלונית, מגושמת, חסרת עידון. בידו סימן לה לבוא בעקבותיו, והיא הלכה אחריו בצייתנות אל מאחורי המדפים, שם נתגלתה לעיניה דלת המובילה לחדרון צר, ובו שידה חסרת חן של מגירות עץ המצופות בפוליטורה חומה, עתיקה, מחוספסת ומתקלפת. על כל מגירה הייתה רשומה אות עברית אחת ולעיתים שתיים.

"זה קטלוג הכרטסת הישן. עד כאן זה לפי שמות הספרים, ומכאן לפי שמות המחברים. השתמשו בכרטיסים האלו לפני שנכנס המחשב, אבל כץ דואג לעדכן הכל במקביל לעדכונים במחשב, כך שבהחלט ניתן להשתמש גם בזה, לדעתי," אמר, מאושר בינו לבין עצמו על שעלה בידו להוציא משפטים רהוטים ללא גמגום מפיו, עקב התרגשותו לנוכח היצור המושלם שלצדו.

"אני מודה לך."

אלון סב לאחור ויצא וחזר אל כיסאו, אל עימנאל קאנט, סטיארט מיל, ז'ן ז'ק רוסו, תומס הובס. אל שיגרת חייו האפורה. אל אשתו המתענגת בדבר דעיכתו. אל ג'רמי בנתם, ההדוניסט הנהנתן. אל המצב הטבעי. אסור לו להיכשל ואפילו בחלום בהקיץ, בדבר אפיזודה חולפת שרק תרע את מצבו. אסור לו לחשוב אפילו על בחורה, פן תצוץ דבורה ותגלה את הדבר ובתרועת ניצחון תחשוף את הדבר בבית המשפט ותזכה בשפע של הישגים נוספים. לא ולא. אלון חשש אפילו מלהרהר בדבר כזה, פן תתפוש אותו אפילו במחשבתו הקלוקלת.

עתה ניסה ונואש מכישלונות ההתעסקות בקאנט, ובעל כורחו החל להרהר על ההתאהבות ממבט ראשון. מהן יתרונותיה? מהן חסרונותיה? מה פשר המגנטיזם הזה, המשיכה הפתאומית הזאת, שבעטייה חולף גל של הזיות והגיגים רק בדמותה של בת הלילה השני? בדבורה לא התרחש תהליך מן הסוג הזה. הכל היה איטי, מתמשך, מבוקר, נשלט בכל שלב על ידה. למרות שהוא עצמו סגד לראציו, לשכל ולהגיון, יתכן והיה התהליך הזה משופע יתר על המידה ברגשות ואמוציות, אשר בהם הוא התקשה לשלוט ולפקח. על פני תקופת ידידות ארוכה עדיין לא גיבש לעצמו כל תוכניות ברורות בהקשר לעתידם המשותף, ולמעשה דבורה היא שניתבה וקבעה את דרכם המשותפת כמו גם את תהליך פרידתם המכוער.

וידע גם, שחולשת אופיו תהיה בעוכריו, עתה, משנחשפה דמותה של הספרנית החדשה ונוצקה בתודעתו. מעולם לא זכה לנצח בשום קרב בימי חייו. קיים אצלו איזה גן פגום אחד, המונע ממנו לחוות את חדוות הניצחון. וכאשר נגזר היה עליו להיאבק עם מישהו, רק בוויכוח, כמוכן, מפני שמעולם לא סיבך עצמו בעימותים פיזיים, וכבר נכמרו רחמיו על הצד המפסיד וחש בצער ממושך הממלא את גופו רק על כך שנאלץ לנצח מישוהו בטיעון חכם יותר. מעולם לא חש צורך או דחף לנצח, להביס, לגבור, להקדים, להכניע, להכריע, למגר, למחוץ, להשמיד, כל אדם או יצור אחר בתבל. לאמיתו של דבר, נהנה להיווכח שהאחרים מרגישים טוב כאשר הם חשים על הגובה, ושמח בשמחתם כאשר חשו כמנצחים. בתחרויות ספורט כיתתיות מעולם לא הצטיין, ובספורט תחרותי כלשהו לא היה לו מה לחפש, בהיותו נושא את תכונתו זו.

ממי ירש את התכונה יכול היה רק לשער, כאשר הניח בהגיון רב שזו תכונה מורשת ולא מעוצבת על ידי הסביבה. נראה לו שהגן המדכא את הרצון לנצח מאביו, שונא האלימות, ואולם במחשבה נוספת גם אמו לא הצטיינה מעולם בעימותים, מאבקים

או מריבות, וגם היא שואפת לחיים שלווים ויציבים, חסרי סיעור וריגוש, התמודדויות או קונפליקטים. ואולי זאת הסיבה ששניהם נפגשו והתאהבו? אם כך הדבר, הרי אותו גן קיים גם אצלה, כלומר שני הגנים שירש מהוריו הביולוגיים הינם אחידים, ואין פה שאלה של גן אחד דומיננטי והשני רצסיבי, ואלון קבע על עצמו שהוא הומוזיגוט לתכונה של דיכוי תחושת וחדוות הניצחון. וכיון שכך, ידע עתה בוודאות שעתידו צופן לו תבוסה צורבת לדבורה, והזיות נפלאות על הספרנית החדשה, זו שנשלחה אליו הישר מריבון העולמים.

חייו של אלון לא היו קלים מעולם. "זו אחת ההצלחות הגדולות שלי בחיים", נהג גדעון להתגאות, "הבן שלי לא יצא מפונק". יעקב, ובמידה רבה גם רפי, כמעט ולא שמעו מהוריהם את המילה 'לא'. ויקטור ממש היה מאושר שביכולתו הכלכלית לספק את כל רצונותיו ודרישותיו של יעקב. לאון השתדל לכך במלוא כוחו, כאשר הוא נאלץ להתמודד עם מצב כלכלי שאינו מן המשופרים, ועם הגישה הייחודית שלו לחיים. אלון שמע 'לא' כשבע פעמים מתוך עשר, "מפני שהחיים אומרים לנו לא במרבית הפעמים", הסביר גדעון, "לכן כדאי להרגיל אותו לכך מילדות". וכך, מצא אלון את עצמו לובש בגדים רגילים, בעוד מרבית ידידיו מסתובבים בחזות נפוחים וביהירות בולטת עם מותגים מפורסמים. כאשר סיפר לחבריו על התרנויות שלו בבית, לא הבינו חבריו על מה הוא מדבר. פעם בשבוע מדי שבת הדיח את הכלים לאחר ארוחת הצהרים. פעם בשבוע תלה כביסה, נהג לטאטא ולשטוף את רציפת חדרו, ועזר לאמו להוריד את שקיות הזבל באורח תדיר. "מה פתאום אתה רוחץ את החדר שלך?" תמנהו ידידיו. "זה התפקיד של אמך". בתחילה ניסה להסביר את ההגיון שבדבר. "אבל אני זה שמלכלך, אז למה שמישהו אחר ינקא אחרי?" "ומה בקשר לרחיצת הכלים?" שאלוהו. "מה רע בזה? במקום שאני אדיח בכל יום את הכלים שאני אישית משתמש ומלכלך, אני מדיח פעם אחת בשבוע את כל הכלים של המשפחה." כאשר נוכח לדעת שהוא בבדידות גמורה, הפסיק לשוחח על כך בכיתה.

גדעון וילי השכילו לגלגל את האחריות לחייו עליו עצמו. חבריו לא ידעו אחריות אישית מהי, והיא נישאה כנטל רק על הוריהם. כאשר ביקר את חבריו, נדהם למראה חדרם האישי. בגדים, גרביים, נעלים, ספרים, מחברות, ניילונים וחפצים שונים היו מתגוללים בחדר בכל מקום אפשרי: על המיטה, על השולחן, על הריצפה והשטיח. רק אצל אלון היה הכל מסודר תמיד. פעם אחת, בימים שלפני השליטה העצמית, גדעון נכנס לחדר של אלון, ודרך בלי משים על המחשבון שלו, שהיה על השטיח, ומחץ אותו לחלוטין. "אלון חמוד שלי", אמר לו, "מהיום, כל פעם שאני רואה חפץ על הרצפה, שיש סיכוי שאדרוך עליו ואשבור אותו, פשוט אקח אותו ואחרים אותו. אם יכולתי לשבור משהו זה כאילו שאתה ויתרת עליו". ומאז, לא היה שום דבר על הריצפה. כאשר לא מצא בגדים נקיים בארון ושאל את אמו מדוע, הסבירה לו שהוא לא הניח את בגדיו המלוכלכים בסל הכביסה, והרי ידוע שהם לא קופצים לשם בעצמם, ומאז הוא היה אחראי להכניס את בגדיו המשומשים לסל הכביסה. כאשר היה עדיין עול לימים, סיים את שלב הניקות ועבר לשלב הילדות הראשונה, בחן - כמו כל ילד ממוצע - את הגבולות של המותר והאסור. עד היכן נשקו מגיע בהשלטת רצונו על הוריו. ויקטור, עתיר החלבונים האון והאומץ, לא היה מסוגל לשמוע כי של תינוק או ילד. יעקב עמד על כך במהרה, וזכה לקבל את כל מבוקשו בנקל. אולם את גדעון בכי לא הרשים כלל ועיקר. "אתה יכול לבכות כמה שאתה רוצה", הודיע לאלון הקטן, "להיפרך, זה דווקא די בריא ומפתח את הריאות". ומאחר וניטל מאלון הקטן כלי הבכי, פנה לנשק יעיל יותר, והוא סצינת ההתרגזות, בה הוא מכחיל עד לסף התעלפות. לילי לא שהתה אותה עת בבית, למזלה ולשמחתו, כי רק בעל עצבים מיוחדים כגדעון יכול היה לשאת משא כזה. בעודו יושב על הכורסה ובידיו עיתון, צרח אלון הקטן על הרצפה הקרה, בעט בכל כוחו בידיו וברגליו, האדים, הכחיל, הפסיק את נשימתו עד לאיבוד הכרתו, וגדעון לא נע ולא זע בכורסתו, פרט להפיכת דפי העיתון. לבסוף, אפסו כוחותיו של הילד והוא זחל משם לחדרו לנוח, מובס. ובגיל ההתבגרות, עשה את הניסיון האולטימטיבי האחרון. כאשר מבוקשו לא ניתן לו, צעק ברתחה: "אם ככה, אני הולך להתאבד! אני יכול יותר לחיות ככה!" וגדעון השיב מיידית, מודה לגורל שלילי איננה נוכחת בעימות הזה, "אם ככה, תתאבד. אתה יכול לפתוח את החלון ולקפוץ ברגע זה." ובעוד אלון הנדהם אינו מוצא מילים בפיו, המשיך אביו: "תבין, אם אתה באמת החלטת להתאבד, אז אין לי שום סיכוי אמיתי לעצור בערך. אפילו אם אמנע ממך היום לקפוץ, אז מחר תוכל לזנק מתחת לגלגלים של משאית, בדרך לבית הספר. כך שאם באמת כל כך רע לך והחלטת להיפרד מן החיים, אז לא אני ולא אף אחד אחר יכול למנוע את הדבר ממך. אני יכול רק להצטער על כך, כי אני חושב שלא רע לך באמת עד כדי כך. אבל יש לי עצה טובה בשבילך. חשוב מאוד לשקול שנית בצורה רצינית, אחראית והגיונית

אם אתה באמת רוצה להיפרד מן העולם, כי אם אתה תעשה לעצמך נזק בלתי הפיך, אין אפשרות להתחרט. לא תוכל להגיד 'רגע, רגע, באמת לא התכוונתי', זו הייתה סתם פזיזות, ותחזירו לי את החיים בחזרה'. אז אני מציע לך לחשוב טוב מאוד לפני שאתה גורם לעצמך נזק בלתי הפיך כזה." ואלון נמלט לחדרו, והתבגר במשך מספר רגעים במספר שנים. והכנתו זו לחיים, כפי שהכינו אביו, תרמה לו רבות לעבור את שעותיו הקשות בימים אלה ממש.

8

יום ששי, 23 באפריל

רק נושא אחד היה מחוץ לתחום בפגישות ערבי שישי. כל השישה הסכימו והסכימו שאין ולא יהיו וויכוחים פוליטיים מסביב לשולחן. פעם אחת בלבד פרץ וויכוח סוער שגלש עד מהרה לטונים מכוערים וזורמים ואיים לפלג את ההרמוניה ששררה עד לעת ההיא. ואז גרס גדעון שעמדות פוליטיות דומות לאמונות דתיות, מכיוון שגם הן מבוססות בעיקר על אמונות אישיות סובייקטיביות, ובחשיבה רציונלית עולה שאת המשוכה הזאת כבר עברו, רוצה לומר כשם שאין בכוונתו להתווכח עם אדם דתי בנושאי דת כך אין בכוונתו להתנצח עם פלוני בנושא פוליטי כלשהו. ושאר הידידים נבונים דיים היו לראות את הצדק והשכל הישר שבטיעונו, ומני אז נמוג האיום והחשש של מחלוקות וסלעי מריבה מיותרים וחסרי תכלית. גדעון הודיע: "בשבוע הבא אני טס שוב למזרח הרחוק. משהו דחוף צץ פתאום."

ויקטור התעניין לאן.
"למדינה עלומה. מותר לי רק לספר שאני טס לתאילנד."
מרים פלטה: "אלוהים אדירים... לילי, את יודעת בדיוק לאן?"
לילי ענתה: "לא, וגם לא מעניין אותי."
"אני לא הייתי מסכימה שלא לדעת לאן בעלי נוסע בדיוק."
"אני רק יודעת שכל פעם כשהוא חוזר משם, הוא מביא לי כמות גדולה של חולצות משי. משי תאילנדי, משי סיני, כבר יש לי יותר מחמישים חולצות משי. אפשר להעביר את החולצות האלה דרך טבעת ומייד לאחר מכן ללבוש אותן, ללא קמט."
אורנה הודיעה: "אני לא הייתי מתנגדת לטוס יחד עם בעלי למדינות האלה."
ויקטור נשף ענן לבנבן כחלחל שיצא ממעמקי הנאדיות המפויחות של ריאותיו.

"תזכיר לי לתת לך כתובות וכמה עצות טובות לפני שאתה טס."
לילי דווחה על הכישלונות האחרונים של אלון, שבו זמנית היו גם ההצלחות של דבורה, מדרך הטבע. למרות שהוא סיפר לבית המשפט שהוא סטודנט ועובד בחצי משרה בכדי לממן את חייו ואת לימודיו, החליטה השופטת בהחלטת ביניים להעביר מחצית ממשכורתו הדלה לדבורה, דמי מזונות עבור עומר. המשמעות המיידית של ההחלטה הקשה הזאת, שהעומס הכספי יוטל על ההורים. גדעון ואלון ישבו יחד וחישבו חישובים ומצאו שאלון איננו מסוגל לממן בכוחות עצמו את לימודיו, וגדעון הסכים לסייע.
וסיימה בתוגה: "ופתאום קיבלנו מכתב מקופת החולים, שחלקם במימון בו הם השתתפו בהחזקתה של אמי בבית החולים הגריאטרי יורד מעתה בשליש. כמובן, שההפרש צריך לחול עלינו."
מרים תהתה:

"סתם ככה? איך אפשר?"

"את רואה. הכל אפשרי."

ויקטור לקח לעצמו פרוסה מן הכרוכית האפופה בפתיית סוכר גס וקינמון חרוך ומפוחם. משנעמה לחיכו, נטל אחת נוספת.

ואמר: "אנשים גרועים."

לאון אמר:

"המערכת גרועה."

"אז תן לי לספר לך סיפור שקרה לי אישית. פעם אחת חליתי. 39 מעלות. באותה תקופה היו מגיעים לחדרה של הרופאה, ורשמים את השם על פתק תלוי על הקיר. כשהגעתי, חשכו עיני: הייתי מספר 17 ברשימה. על הכיסאות ישבו זעופי פנים וקפוצי שפתיים אין סוף זקנים וזקנות, וכולנו חיכינו בסבלנות מכיוון שהרופאה עצמה עדיין לא הגיעה. בשלב הזה הייתי מיואש לגמרי. בחישוב פשוט של חמש דקות לפצינט במקרה הטוב, הייתי אמור להתייבש שם לפחות שעה וחצי."

"פתאום נראה אדם בגיל העמידה, נמוך ושמן, חביב, חייכני, מתקרב לרשימה. הוא עיין בה מספר שניות ואז עשה פנייה אל הדלת ואמר להיכנס לחדר הרופאה. הזקנים ההמונים קפצו לעומתו ושאלו: 'איפה דוקטור בריימן?' ואז הוא ענה שהיא איננה יכולה להגיע היום, והוא מחליף אותה."

"וכאן אני מגיע לחלק המעניין - בבת אחת קפצו כל האנשים

שלפני והסתלקו מהמקום. נשארתי היחיד, וכנראה שהייתי בעצם החולה האמיתי היחיד. אז מה אתה אומר, אנשים גרועים או שיטה מעוותת?"

לאון ענה בנחת: "בוודאי שהשיטה מעוותת. ידוע שהזקנים המשוועמים שבאים לפטפטת היומית עם הרופא סותמים את המערכת. אבל המערכת לא היתה צריכה לאפשר להם לסתום אותה. אם כל ביקור היה עולה סכום סמלי אפילו, הם היו מחפשים להם את הרכילות היומית במקומות אחרים, זולים יותר."

"אני מבין שאתה מחפש דרכים לשלם קצת יותר."
"להפך, בסופו של דבר נשלם פחות. המערכת תתייעל, יהיו פחות תקנים לרופאים, פחות הוצאות מיותרות, אלא שקשה לראות תהליכים כאלה במאקרו. באמריקה גובים כסף עבור כל ביקור, ותופעות כאלה לא מתרחשות שם."

"תגיד לי למה אתה בתור שכיר צריך לשלם חצי מהשכר שלך למס הכנסה?"
מרים צחקה.

"מהשאלה הזאת אני מבינה שאתה לא משלם חצי למס הכנסה."

ויקטור ענה בנחת:

"בוודאי שלא. אם הייתי יכול לא הייתי משלם בכלל."

לאון אמר:

"זו בדיוק התשובה לשאלה שלך. אני צריך לשלם הרבה מדי מס הכנסה כי אתה משלם פחות מדי."

"הבעיה היא באנשים. כל אחד מוכן לעבוד בשביל עצמו. ואם אני מצטיין בעשיית כסף, הוא צריך להיכנס לכיס שלי ולא להילקח ממני ע"י האח הגדול לשם חלוקה מחדש."

"הבעיה במערכת הפגומה. הגבייה הייתה צריכה להיות יעילה יותר ושוויונית יותר. במקרה כזה כולם היו משלמים - והרבה פחות. לדעתי, יש צורך לשנות את החוק, ולקבוע שעבירה על תשלום מס הכנסה היא עבירה פלילית שהעונש עליה הוא מאסר ממושך. במקרה כזה גם אתה היית משלם, וגם אני כמובן, אבל כל אחד מאתנו רק עשרים וחמישה אחוזים, נניח."

"תיאוריה מעניינת, שלא תפעל לעולם. אלה שיוכלו ימשיכו להתחמק מהתשלום והכל יחזור להיות כשהיה. האנשים מתחלקים לשתי קבוצות: כאלה שלוקחים מאחרים וכאלה שלוקחים מהם. זה טבע האדם, מה לעשות."

גדעון אמר:

"תומס הובס אמר על זה בערך ככה, 'במצב הטבעי חיינו של האדם היו קשים, אלימים וקצרים'. אבל המדינה הרי נוצרה בדיוק כדי למנוע את התיאור הקצר והקולע הזה."

אורנה התלבטה והתחבטה מזה זמן רב בסוגיה באיזה קלף שומה עליה לבחור ולהוריד, וניצלה את המצב לשהייה נוספת, התמתחה מעט, והישירה מבט לעבר לאון.

"ויקטור צודק. אני רואה מה קורה על הכבישים, כולם חיות. פראי אדם, נוהגים כמו משוגעים. כל כך הרבה אנשים נהרגו לנו בתאונות דרכים. יותר מכל המלחמות שהיו בארץ."

וחזרה לבהות בקלפים שבידה.

מרים תרמה אף היא את חלקה הצנוע.

"וגם גונבים המון מכוניות, והכל."

לאון אמר:

"גם כאן הבעיה נעוצה בשיטה. אני בעצמי אוהב לטוס. אני נוהג מצוין, ולא מסוגל לנסוע במהירות המותרת. נתפסתי פעמיים, והלכתי לקורס נהיגה מונעת. מאז לא נתפסתי אפילו פעם אחת. ואני מודיע לך, שמאז שאני חושש להיתפס, ירדתי בעשרים קמ"ש לפחות."

גדעון פירש: "במילים אחרות, אתה מדגים כיצד אכיפת החוקים ומתן עונשים משפרים את תרבות ההתנהגות בכבישים."

"בוודאי. לו הייתה אכיפה כפי שצריך, ועונשים הולמים, הרבה מאוד אנשים היו נשארים מורכבים מחתיכה אחת."

לילי התערבה:

"אם זה היה תלוי בי, הייתי פותרת את בעיית תאונות הדרכים בדרך מאוד פשוטה ויעילה. מה שמשפיע ביותר על הנהג הישראלי המצוי זה מצב הכיס שלו, ובזה בדיוק הייתי פוגעת. על כל עבירת תנועה חמורה, נניח מתוך סל של חמש עבירות: חציית קו לבן, מהירות מופרזת, חציה באור אדום, אי עצירה בתמרור עצור ואי מתן זכות קדימה להולכי רגל, הייתי מכפילה את הקנס. עבירה ראשונה - 500 שקלים. עבירה שניה - אלף שקלים קנס. החל מהעבירה הרביעית אותו נהג היה מפסיק לעבור עבירות, וכמות המתים והפצועים בשנה הייתה יורדת פלאים."

גדעון התבדח: "יש כמה אנשים שאני מכיר, שכבר אחרי חודש אחד היו מגיעים לקנס של מיליון שקלים, לשיטתך."

לילי לא נסוגה. "אפשר לתחום את הגבול המירבי לסכום סביר, כגון עשרת אלפים שקלים. אפשר גם להוריד בכל שנה תמימה שלא בוצעה אף עבירה מהסל הזה לרמה אחת אחורה. ניתן להעלות על הדעת הרבה רעיונות יצירתיים."

לאון הסכים: "סביר בהחלט. וגם לי יש רעיון לא רע. מדינת ישראל

מממנת דמי אבטלה למובטלים רבים. אם זה היה תלוי בי, הייתי מעביר את כל המובטלים קורס שיטור תנועה מקוצר, מלביש אותם במדי שוטר, ומציב אותם בכל הצמתים בארץ. עבודה קלה ופשוטה, של חצי מישרה או אפילו רק רבע מישרה לכל מובטל. רק לעמוד בצומת לבוש מדים. עם ישראל היה משפר את נהיגתו בצמתים, וכמות התאונות היתה יורדת באורח דרמטי."

מרים אמרה: "צריך רק לחוקק את החוקים הנכונים."

גדעון אמר:

"אני זוכר ציטוט יפה מגבריאל גרסיה מארקס. הוא אמר בערך ככה, מחוץ לגבולות הורגים אותנו בכדורים, ובתוך הגבולות הורגים אותנו בחוקים."

לאון אמר:

"זה אולי מתאים לשם, לקולומביה, או לשאר רפובליקות הבננה החשוכות. אנחנו התקדמנו קצת, משטר דמוי דמוקרטיה, וחופש רצון באופן תיאורטי."

גדעון החזיר:

"יפה אמרת, תיאורטי. כשאני חושב על החיים שלי עד היום, אז מאזן חופש הרצון שלי עלוב מאוד. עד גיל שמונה עשרה שמעתי לקול הורי. בצבא ובמילואים המפקדים הורו לי מה לעשות. בעבודה המנהלים החליטו בשבילי, ובבית אני מבצע את רצונה של אשתי. במחשבה יסודית יותר מתברר, שחופש הרצון שלי מתבטא בפעולה אחת ויחידה: אני בוחר איזה ספר לקרוא בשירותים."

ויקטור בחר לשנות נושא:

"עדיין לא סיפרתי לכם איך חסכתי הרבה כסף כאשר בניתי את הבית שלי. היו לי שתי אופציות לשלם: תשלום מיידי בחתימת החוזה, או פריסה בתשלומים בהתאם להתקדמות הבנייה. ההבדל היה אז הרבה כסף. חמישים אלף דולר חסכון אם משלמים מראש. אבל אז מסתכנים בפשיטת רגל של הקבלן, ובמקרה כזה הלך כל הכסף."

"אני זוכר שהסתובבתי בתקופה ההיא כמה ימים כמו סהרורי. מצד אחד חסכון גדול, מצד שני נטילת סיכון. הקבלן הזה לא היה מוכר כקבלן גדול, ולי היה קשה מאוד לפרוס את הסכום בתשלומים וללכת על האופציה הבטוחה והיקרה. ואז מישוה הפגיש אותי עם 'מאכר' אחד, שתיווך ביני לבין 'הפיגורה'."

"זה היה בחור צעיר, אתלטי, חסון, עבריין - ותמהוני. הוא הסביר לי שקבלנים לא פושטים את הרגל. הם פשוט גונבים את כספי הלקוחות שלהם, ונעלמים. בשיחה ההיא שנערכה בחדר המדרגות של המתווך הוא הציע לי את העסקה הבאה: ביטוח על כל הכסף, תמורת שני אחוזים ממחיר העסקה. אני אשלם מראש לקבלן, ואתן למבטח שלי את הסכום שלו. ובתמורה - אם הקבלן אינו מקיים את חלקו בעסקה - הוא מתחייב לגבות מהקבלן את כל הכסף שלי ולהחזיר לי. או כדבריו: 'אני אשיג את הקבלן הזה אפילו בקצה העולם ואחזיר לך את כל הכסף'."

"החלטתי ללכת על הרעיון הזה. למזלי, הקבלן עמד בחוזה ועשה עבודה יפה, כמו שאתם רואים, והצלחתי לחסוך כסף טוב."

לאון שאל:

"ואיזו ערובה נתנו לך שהבריון ימלא את הבטחתו, אם הקבלן היה מפשל?"

גדעון העיר:

"שאלה מעניינת."

ויקטור אמר:

"קבלתי עליו המלצות טובות, חקרתי עליו קצת, וזהו, בערך."

ואחר כן הוסיף:

"לכן אמרתי עליו תמהוני. יש גם אנשים כאלה. בשבילם החוק אינו שווה יותר מקליפת השום. אבל מילה שלהם חזקה מהסכם חקוק בסלע. וראיתי את זה אצלו בעיניים."

והוסיף שוב:

"לך תבין."

אורנה התערבה: "אני לא הייתי נותנת אמון באנשים כאלה."

לאון תמך ברעיון באופן כללי, והמשיך וקידם אותו: "אני לא נוטה לתת אמון באף אחד."

ויקטור העיר במתינות, "קצת קשה לחיות בתנאים כאלה."

לאון אישר. "בוודאי שקשה לחיות, אבל מהן הברירות האחרות? חייבים לחיות, חייבים לשרוד. ראה את ראשי האומה, את המנהיגים, ובעצם לא דווקא רק את הפוליטיקאים. אינני יודע אם עשו מחקר כזה, אבל אני משוכנע שאם היינו בודקים כל עשור את כמות עברייני הצווארון הלבן ואיכות ועוצמת העבירות, הרי היינו מוצאים עלייה לא ליניארית, אלא אקספוננציאלית. פשוט, אי אפשר לתת אמון באף אחד יותר, מפני שאינך מסוגל לדעת מי מושחת ומי לא. אינני אומר בשום מקרה שכולם מושחתים, כי אתם יודעים מה דעתי על הכללות שטחיות. אבל האחוז הגדול והולך שלהם בקרב כלל האוכלוסייה, מוביל את האדם הפשוט להתיימש ולהגיע למסקנה המדכאת שלי, שאין לתת אמון עיוור באף אחד."

גדעון הנהן בראשו, והוסיף לחיזוק הרעיון. "דעתי כדעתך. קחו מקרה לדוגמה, של מבנה עתיק ונדון להריסה, ובעל עסק מושחת

מעוניין לנצל אותו לרווחיו האישיים. במקום להרוס את המבנה, הוא יקבל אישור מהעירייה לנצל את המבנה המסוכן. מישוהו כבר קיבל שוחד עבור האישור הזה. מכבי האש אמורים לפסול את השימוש במבנה הזה לקהל הרחב, אבל באורח פלאי בעל העסק מקבל אישור ממכבי האש המתחדש בכל שנה. מישוהו גם כאן קיבל את השוחד שלו. עכשיו צריך לעשות שיפוץ כלשהו, בעל העסק יעסיק את ההצעה הזולה ביותר האפשרית מבחינתו, כלומר קבלן שאין לא את הכישורים, או את האישורים, או ללא שום אמצעי בטיחות נאותים. אותו קבלן יעסיק את הצוות הזול ביותר מבחינתו, עובדים ארעיים שגייס אותם בשוק העבדים באחד הצמתים. מכאן ועד לאסון טוטאלי, כגון דליקה הרת אסון, קצרה הדרך. ואז, אם מתחילה חקירה, מתגלים מחדלים ועבירות לאין ספור. כל המערכת, המורכבת מאנשים, קורסת ומתמוטטת. חלק מהקבלנים יעשו הכל לחסוך בכסף, להגדלת רווחיהם, וישתמשו בחול מהים עם צדפים במקום במלט היקר. ברור, שלא כל הקבלנים עושים זאת. אבל איך האדם הפשוט יודע להבחין ביניהם? איך אפשר לתת אמון במבנה שאתה גר בו, שלא יקרוס ויתמוטט על ראשך ברעידת האדמה הקלה ביותר?"

אורנה הקשתה: "אז מה אפשר לעשות? איזה מסקנות יש מהדברים האלה?"

גדעון ולאון אמרו כאיש אחד: "אין לי מושג." ויקטור אמר: "אני מסכים שמה שאמרתם יכול להיות, וקשה מאוד לאדם הפשוט להתמודד עם הדברים. אבל בשביל זה יש משטרה, שאמורה להתמודד עם הנושאים האלה." לילי התערבה. "ומניין לך לדעת שהתופעות האלה לא מתרחשות גם בתוך המשטרה עצמה? אף שוטר לא מקבל שוחד? לא מצאו שוטרים מושחתים פה ושם?"

מרים שאלה, "מעניין איך זה במקומות אחרים."

ויקטור אמר, "בכל מקום זה אותו דרעק."

לאון השפיל לרגע את עיניו לכיוון נעליו.

"אני רוצה לספר לכם משהו על אתיופיה."

גדעון אמר: "קדימה."

לאון נשא את מבטו וקימט מעט את מצחו, על מנת להיזכר בפרטים הקטנים.

"הרקע לדברים שלי זו המלחמה שפרצה ב-1998 בין אתיופיה לאריתריאה, בעקבות מחלוקת גבולות, על איזה שטח מדברי שכוח אל. פרצה מלחמה, ושתי המדינות העניות האלה החלו לכתוש ולהפציץ אחת את השניה, ולהפנות את משאביהם המצומצמים ממילא לכלי נשק ומשחית. יום אחד הפציצו מטוסים של אריתריאה איזה בית ספר באתיופיה, וששה עשר תלמידים נהרגו. האתיופיה הפגועים והכואבים הפכו את התאריך ההוא ליום אבל, והחלו לציין אותו מידי שנה בעצרת זיכרון המונית.

"חלפו שנתיים ימים, ואתיופיה ניצחה בקרב, והכניעה את אריתריאה באופן מוחץ. כך קרה, שיום האבל לזכר הרוגי בית הספר, השתלב ברגשות הגאווה הלאומית על רקע הניצחון הצבאי. אלפי בני אדם הגיעו והצטופפו באמפיתיאטרון הגדול בבירה, אדיס אבבה, להשתתף בטקס הזיכרון.

"קרה המקרה המוזר, כדרכה של האקראיות בטבע, ולפתע החל לרדת גשם עז על ההמונים. פרצה מנוסה המונית, ושישה עשר ילדים נרמסו למוות באירוע הטראומטי הזה. אבל לא זו הנקודה שרציתי לספר לכם, כי אין לי שום טענות לגבי מזג האוויר או הגורל, אירועים כאלה עלולים להתרחש בכל מקום. יש לי טענות רק לגבי החלטות רעות ומטופשות של אנשים.

"מה שעדיין לא סיפרתי לכם, שבדיוק באותה תקופה שזה אירע, מאי יוני שנת אלפיים, התחוללה בצורת חמורה בדרום מזרח המדינה, ומאות אלפי אנשים גססו ומתו ברעב שם, ולאיש בממשלת אתיופיה לא היה איכפת. באותו יום של עצרת זיכרון, מתו בממוצע שישה עשר ילדים ברעב מידי יום*², ועל כך לא קבעו שום יום זיכרון, ולא נקפו אצבע לסיוע, כלום. פשוט, זה לא עניין אף אחד שמידי יום מתים אנשים ברעב, ושהחלטות חכמות יותר של הממשלה, כגון הפניית משאבים כספיים לנושא הזה, יכלו רבים להינצל ולהישאר בחיים.

"עד כאן העובדות, ועכשיו אני רוצה להדגיש לכם את האבסורד. אתיופיה נלחמה עם אריתריאה להשיג פיסת מדבר קטנה ועלובה, כאשר בפיסת מדבר אחרת שלה גוועו ומתו באותו זמן מאות אלפי אנשים ברעב. המשאבים המעטים של המדינה הופנו לנשק ולתחמושת, ולא להצלת הרעבים. והם מצטערים על מוות חד פעמי של 16 ילדים, ולא שמים קצוץ על פינה אחרת שלהם, שבה מתים מספר דומה של ילדים מידי יום. איזו דוגמה מאלפת של טמטום מערכות, של אווילות אנושית!"

ויקטור ציין: "זו בכלל יבשת עלובה ואומללה, שהתקומה שלה לא נראית באופק. הם לא מסוגלים לייצב דמוקרטיות, ולא מסוגלים לבער את הגנבות, השוחד והשחיתות."

לאון הנהן בראשו. "ביבשת השחורה הזאת, אין שיערות

שיבה."

ומתוך הדממה שהשתררה, גדעון המשיך לספר על המזרח.
"אנשים טובים באמת מצאתי במזרח הרחוק. אין לי הסבר איך זה קרה שדווקא באזור הזה של העולם נוצרו אנשים כל כך טובי לב, נוחים, רגועים, נטולי רוע. אולי זה בגלל האקלים היציב והנוח שלהם, אולי בגלל האמונה הבודהיסטית. אבל העובדה היא, ששם נמצאים האנשים הנוחים והנעימים בעולם. הם חיים בזבל, בתת רמה כלכלית, חיי צנע פרימיטיביים, אבל אופיים זהב טהור. הם משלימים עם מצבם ומקבלים אותו בהכנעה."
לאון שאל:

"במה זה התבטא?"

"ראשית כל, תמיד לפני שנסעתי למדינה אחרת, קראתי עליה חומר רקע בספרים, ודווקא על המדינה הזאת, שבואו נכנה אותה לצורך הסיפור כשכנה של תאילנד, שזה בערך מה שמותר לי להגיד עליה, קראתי בכמה מקורות שונים שנמצאים בה האנשים הטובים ביותר. למען האמת, די התפלאתי לקרוא את זה עליהם, ומה שהפליא אותי יותר - שרק עליהם שמעתי את ההערכה הזאת, ולא על שום מקום אחר בעולם. ונסעתי לשם מסוקרן מאוד מבחינה אישית, ותאמינו לי, אחרי מספר ימים קצר נוכחתי בעצמי שכל מה שנכתב עליהם ונאמר עליהם זו אמת לאמיתה. אלה פשוט אנשים נפלאים. בשלב מסוים שאלתי את המארחים שלי אם יש במדינה הזאת בכלל בתי כלא, מכיוון שהאנשים האלה לדעתי לא מסוגלים לעבור שום עבירה. אין בהם קב אחד של אלימות, של רוע, של רצון להערים על מישהו. הדת שלהם מורה להם לקיים חמישה דיברות, או מה שלא יהיה: לא לרצוח, לא לגנוב, לא לשקר, לא לבגוד ועוד אחד שאינני זוכר, והם בפשטות מקיימים אותם בלשונם, באמת ובתמים, פשוט מדהים.

"אתן לכם דוגמה אחת מני רבות. מצב התחבורה במדינה הזאת רעוע למדי, ומזכיר את ישראל של שנת 1950 בערך. כבישים ישנים ומוזנחים, מכוניות מעטות מיושנות ומקרטעות. וכללי הנהיגה שם פשוטים למדי, העדיפות בתנועה תמיד לכלי הרכב, ולא להולכי הרגל. כלומר, האחריות במקרה של תאונה תמיד על הולך הרגל, במקרה של תאונה עם מכונית, או על המכונית הקטנה במקרה והתאונה עם משאית גדולה. החזק יותר על הכביש הוא בעל העדיפות. כך שמבחינתי, כל חצית כביש היתה סכנת נפשות. אני לא מבין בכלל מדוע היו מסומנים סימני מעברי חציה בכבישים, אם ההתעלמות מהם היא מוחלטת, אולי רק כדי לחקות את המערב.
"ועם חוקים כאלה, בכל חצי דקה מתרחשת כמעט תאונה קטלנית. בפעם הראשונה שעליתי על הכביש, משדה התעופה למלון, אחרי עשר שניות כבר הספקתי לראות כמעט תאונה קטלנית ראשונה: טנדר אחד ניסה לפנות שמאלה בפזיזות, ומכונית פרטית שבאה ממול כמעט והתנגשה בה חזיתית. נשמעה חריקת בלמים קצרה, והפרידו רק כמה מילימטרים ביניהם כשנעצרו.
"אני רוצה להגיד לכם, שבשארל היו במקרה כזה שני נהגים נורמליים יוצאים מהרכב ומתחילים לקלל וללכת מכות, והייתי בטוח שזה מה שאני הולך לצפות גם כאן. מה שנדהמתי לראות, זה רק חיוך לבבי ונפנוף יד חברית בין שני הנהגים, וכל אחד המשיך לו לדרכו. רק שלוש שניות לפני כן כמעט הרגו אחד את השני, והתוצאה - חיוך ונפנוף יד. חשבתי שראיתי מקרה חד פעמי, משהו חריג, אולי שניהם מכירים במקרה, והמכונית שלנו המשיכה הלאה.
"לא חלפו שלושים שניות נוספות, ונהג המונית שלנו כמעט דרס אשה שניסתה לחצות בפזיזות במעבר חציה. באותו שלב עדיין לא הכרתי את חוקי התנועה שלהם, וראיתי אותה מרחוק שהיא מנסה לחצות את הכביש כאשר שיירה ארוכה של מכוניות מתעלמת ממנה לחלוטין, ודווקא מולנו החליטה לזנק, והמונית עצרה מספר מילימטרים לפני ההתנגשות הקטלנית. בישראל הנהג היה מוציא את הראש ושואג עליה, 'איך את הולכת, יא פוסטמה אחת', והיא היתה צועקת עליו בתגובה 'איך אתה נוסע, יא מניאק'. וכאן - חיוך מבוש משני הצדדים, הנהג שלנו והאישה, נפנוף ידיים לשלום והתקרית מאחורי כולם.

אורנה התפעלה. "באמת? משהו!"

"וגם הפעם שפשפתי את העיניים בתימהון, כמו שאומרים, וחשבתי שמדובר בהתנהגות חריגה. אבל עד שהגעתי למלון חזיתי בעוד כמה מקרים כאלה, ובמשך הימים הבאים לשהותי שם נתקלתי בעוד עשרות מקרים כאלה בדיוק, ואני אומר לכם במלוא הרצינות, שאם לא הייתי רואה זאת במו עיני, לא הייתי מאמין. אלה פשוט אנשים מיוחדים במינם. אבל לא רק על סמך זה הסקתי ועמדתי על טיבם הפנימי. חייתי ביניהם כמה ימים, התהלכתי ברחובות, בקרתי בשווקים, תיירתי בפגודות המוזהבות, התארחתי בבתיים שלהם, ואני אומר את הדברים האלה על סמך תמונה מקיפה ושלימה. אנשים פשוטים, צנועים ונפלאים. במדינה הזאת יש מחצבי זהב רבים, אבל עקב אמונתם, הזהב משמש אותם לצפות את פסלי הבודהה והפגודות המרהיבות שלהם, במקום לסלול כבישים, לבנות פסי רכבת, להקים גשרים ולפתח במדינה תחבורה נורמלית. למי שמטייל בלונדון, ומשייט על התמזה, רואה

כמה עשרות גשרים המחברים את שני חלקי העיר. זה כל כך טבעי, נכון? בבירה שאני הייתי, יש נהר רחב שחוצה את העיר לשני חלקים, ואין אפילו גשר אחד. נתק מוחלט בין שני חלקי העיר. יש רק קו מעבורות שמעביר אנשים מגדה לגדה, במסע שאורך יותר משעה."

לאון שאל:

"איזה משטר יש להם?"

"אני לא יכול לספר על המשטר שלהם, כדי לא להסגיר את שם המדינה, אבל מה שאני יכול להגיד הוא, שהמשטר בהחלט לא מגיע לעם הנפלא והשקט הזה. אני ממש מקווה בשבילם שהם ישכילו להחליף אותו ולהתחיל להתרומם מעל לגובה הדשא."

לאון פסק:

"בורמה. או בשם החדש שלה, מיינמאר."

גדעון חיך.

* * *

ויקטור נהג לצאת פעם או פעמיים בחודש לגיחות קצרצרות לחו"ל. היה נוהג להיפרד מאורנה בתחילת השבוע, ולחזור לאחר שלושה ימים. מעולם לא הציע לה להתלוות אליו למסעותיו הקצרים, מפני שמטרתם היתה 'עיסוקיו המשעממים בנדל"ן', כדבריו, ואותה יצרף רק למטרות טיולים ובילויים. אורנה, שנתנה בו אמון מלא בעיסוקיו ובעסקיו, ומאחר והתחום הכספי מעולם לא היווה לה בעיה או מכשול בתוכניותיה וברווחתה הכלכלית, הסכינה עם המצב ולא אבתה לחקור יתר על המידה, והסתפקה בהודעותיו ובשפת גופו, כלומר בדברי ארשת פניו. ואכן, ניכר היה שבדרך כלל הצליח לעשות חיל, מפני שחזר קורן ומאושר. אולם לאחרונה חל שינוי במגמה, ולא ניתן היה שלא להבחין כי דבר מה השתבש בהצלחותיו בעסקיו בחו"ל. בגיחותיו האחרונות החל לחזור ללא חיך, ללא נצנוץ בעיניים, בלא דיווחים על הצלחה בעסקים, ובמצב רוח קודר וזועף, קודר והולך.

9

יום שני, 26 באפריל

אלון החליט לקצר גם הפעם הזו את הדרך בהליכה אל האוניברסיטה. בעצם, כבר מזמן הפך את הדרך החדשה להרגל. ומהו הרגל? תמה בלבו. כבר הירודוטוס היווני עמד על הטבע המשונה הזה של בני האדם. היוונים, שנהגו לשרוף את מתיהם, נתבקשו לנקוב במחיר כספי כדי לשנות מהרגלם, ולאכול את מתיהם. הם סירבו בכל תוקף. ההודים שבאותה עת נהגו לאכול את מתיהם, נתבקשו לנקוב בסכום כסף בכדי שיאותרו לשרוף את מתיהם, ואף הללו סירבו בכל תוקף. אם ככה, ההרגל הוא השליט. עתה מזכר בהלצה הידועה, שאדם נוטה להתרגל לכל דבר חדש, ולדוגמה: האדם התלוי. בתחילה משתולל, מתפרע, ולבסוף מתרגל. והנה, מאז החליט לקצר את הדרך בסמטה הצרה והשקטה הזאת, שאת שמה לא ידע, התרגל לכך והפך את הדבר לדרך קבע. תוך כדי הליכתו נגח ראשו קלות בשרכיה התלולים והמשורבבים של ערבת בבל הבוכיה, זו המשתפת באבלם של היהודים הגולים מארצם והעורגים לשוב אליה.

דווקא עץ הערבה הזה גרם לו להיכנס לסמטה הזאת בדרכו לאוניברסיטה. רק לפני חודש אחד היו שרכיו תלולים ערומים, מדולדלים, שמוטי גב ונכאי רוח, ואילו עתה היתה עלוותו עטורת עלים ירוקים ומשתלשלים בקלילות ועליצות ובגאווה מרובה. הענפים התלולים כבשו את ליבו. בכל פעם שחלף מתחתם, נגח קלות בענפים החלושים והנרעדים, ונהנה מליטופם. הוא שאף אור במלוא ריאותיו, ואולם כל ריח מיוחד לא עלה באפו. שוב ושוב דימה בנפשו שהנה, הפעם הזאת יפיץ העץ הזה ריח נעים, וכל פעם התאכזב. נראה היה, שדווקא לזה לא הצליח להתרגל. ושמה התרגל דווקא לניסיון הכושל הזה? כלום ציפה שהעץ ינעם יום אחד?

עתה, משחלף את עץ הערבה, שם לבו לכך שהוא מצפה לדבר מה חדש. בכל פעם הציב לעצמו יעד חדש, עמדה לנגד עיניו מטרה חדשה שלהשגתה יש לשאוף. ומהי המטרה הזאת? כן, לראותה שנית. את אותה אלמונית שגרמה לליבו לשאוג בתוך דממת חייו האפורה. האם היא תהיה בספרייה? הן אמרה שהיא הספרנית החדשה. ואולי דווקא היום זו איננה המשמרת שלה? ואולי בכלל התפטרה, או פוטרה? דמותה עמדה ניצבת בדמיונו, זקופת גב, משום מה בפרופיל. מה הסיבה שהיא ניצבת שם בצדודיתה, לא ידע להשיב לעצמו. הוא רצה להושיט יד ולסובב אותה, ואולם אז היא נעלמה לרגע קט, ומששבה - שבה בצדודיתה המצודדת.

מיד כאשר חלף על פני סף חדר הקריאה, קלט את דמותה היכן

שציפה שתהיה. הדבר שהפליא את תודעתו היה, עצם העובדה שציפה למוצאה ישובה מאחורי שולחן הספרנים הארוך, לא הרחק מן המסוף והמקלדת. אכן, הוא שאף לראות אותה שנית. הפעם הזו, עדיין מרוחקת, מעורפלת מעט, וכבר קווי המתאר של פניה התרעננו בתאי הזיכרון של מוחו ומחקו את זיכרון הקונטורה הקודמת שהיטששה מעט.

סטודנטים מעטים היו פזורים אותה עת באופן אקראי ליד שולחנות הקריאה, כל אחד רכון על ניירותיו. אלון ניגש אליה מבלי להתעכב על המראה שכה אהב, שכה השיב את רוחו. הוא אהב את הטבע, משטחי הדשא, יערות האורנים, גבעות הקירטון החשופות, נחלי אכזב ומפלי מים באותה מידה שאהב לראות סטודנטים העוסקים בעבודותיהם המלומדות. זה היווה לגביו שיא היצירה, נזר הבריאה, מותר האדם.

משקרב, נשאה אליו את עיניה, וחיכה.

"עימנאל קאנט?"

אלון הופתע מעט.

"לא... הפעם אני צריך את רוסו."

"מעניין. דווקא את רוסו? מה מצאת בו?"

"כן, דווקא אותו. הפילוסוף המתוסבך הזה מקסים אותי. הוא היה הראשון שהבחין בחוסר הצדק של העבדות. הוא השפיע על המהפכה הצרפתית ועל עקרונות החוקה האמריקאית אולי יותר מכל פילוסוף אחר. ואולי..."

"ואולי מה?"

"לא חשוב."

הוא לא שש להגיד לה שהוא עצמו מתוסבך לא פחות מרוסו, אבל התחרט, ומן הנצנוץ שראה בעיניה נתבהל לרגע, מכיוון שסבר שהיא הבינה זאת בעצמה.

"למה בכלל אתה לומד פילוסופיה?"

אלון הרבה קמעה בטרם השיב. לבסוף נואש מלסגן תשובה מורכבת או מתחכמת ובחר להשיב כך:

"כנראה שזו בריחה מהמציאות."

היא פנתה לעבר המסוף, והקישה באופן מגושם ואיטי על מקשי המקלדת. ניכר היה עליה שהיא עדיין בוסר בתפקידה. חלפו מספר שניות והמדפסת החלה לפלוט את הדף היישר לתוך אצבעותיה המושטות.

"נה, אלה הספרים שעוסקים ברוסו. כאן רשום המקום שלהם במדפים. אתה צריך עזרה או שאתה יכול להסתדר לבד?"

"כמובן שאני אסתדר לבד."

הוא נטל את הדף והתרחק. הלוא ידע היכן נמצאים כל ספרי הפילוסופים עוד לפני שחלמה לעבוד במקום הזה.

לאחר שנטל את שני הספרים שהזדקק להם, התיישב במתכוון עם גבו אליה, כדי שלא תסיח את דעתו. התכוון להתמקד בעבודה בכל ליבו. קרא פעם ופעמים ושלוש פעמים את הקטע הראשון, ולא עיכל את הכתוב. הגיגיו רפרפו עדיין ליד שולחן הספרנים ותווי פניה המאירים.

נזף בעצמו כמעט בקול רם. ההצלבה בין כתביו של ז'ן ז'ק רוסו בספרו 'ווידויים' לבין האמת כפי שנכתבה ע"י חוקרים אחרים, מאוחרים יותר, הייתה משימתו הנוכחית. רוסו לא כתב את האמת. רוסו הרבה להפליג, להגזים, לשקר. הניסיון לחקור ולגלות את כל אי הדיוקים הרבים לא מלאכה קלה היתה. ויותר מכך, הניסיון להבין מהי הסיבה לאי הדיוקים האלה, נראה לו בשלב הזה משימה בלתי אפשרית.

"התשובה שלך מצאה חן בעיני."

אלון נבהל לרגע מן ההפרעה הבלתי צפויה. היא ישבה מולו, מחייכת, ואפילו לא שם לב כאשר התיישבה שם. להרף עין התערבלו מחשבותיו, ובאמת ובתמים לא ידע למה כוונתה.

"על מה את מדברת?"

"על התשובה שלך, על הבריחה מהמציאות. אני מאמינה שאתה אמרת את האמת, והכנות הזאת והישירות הזאת שלך מצאה חן בעיני."

אלון לא ידע מה להגיד.

"זה תחביב שלי. אני אוהבת לשאול כל סטודנט שמתעסק בפילוסופיה - מה הסיבה שהוא בחר ללמוד דווקא את המקצוע הזה. ואני שומעת הרבה תשובות מהי הסיבה שהם לומדים פילוסופיה, אבל תשובה אמיתית כמו שלך עדיין לא שמעתי. אני רואה את זה על הפנים שלך."

"רואה את זה שאמרת את האמת או את זה שאני סובל?"

"את - - - שניהם."

"אז הצדק עמך. שניהם נכונים."

ואחרי כן הוסיף:

"יש לך טביעת עין. אני בהליכי גירושין."

ואז חלה שתיקה ממושכת.

"ומה את עושה בחיים שלך?"

"אני חצי לומדת, חצי ספרנית וחצי עובדת בחתונות."

מבלי שהתפנה להתעמק בתוכן תשובתה, חיך לאלתר:
"יש יותר מדי חצאים במשוואה שלך".

היא הצטחקה בחינניות.

"אני מוכרחה לחזור לשולחן, מישהו שם מחכה לי. ביי".
אלון אמר בקול נמוך:

"להתראות".

ואז החל להרהר לתוך עצמו, מהי הסיבה האמיתית שהוא בחר בפילוסופיה. הוא בחר גס ומגושם, בעל שתי ידיים שמאליות, שלא יודע לנעוץ מסמר כהלכה בתוך הקיר. והוא מודע היטב למגרעותיו. אולי הפילוסופיה היא חיפוי רוחני, מנטלי, על הנחיתות המוטורית, התפעולית, הגופנית היחסית? ואולי דבורה אשמה בכלל? הלוא סוקרטס אמר את המשפט המפורסם, כשנשאל ע"י בחר צעיר האם כדאי להתחתן או להישאר רווק: 'בודאי. אם תהיה לך אישה טובה, תהיה מאושר, ואם תינשא לאישה רעה, תהפוך לפילוסוף'. זה היה יותר מרמז לטיבה של רעייתו, קסנטיפה. אבל פעם, כשניסה לחקור האם באמת הייתה קסנטיפה מרשעת איומה כפי המוניטין שיצאו לה, נוכח לדעת שאין לכך כל אימות במקורות. הווה אמר, אין הוכחה לכך שאשתו הייתה מכשפה, ויותר מכך, אין כל עדות לכך שדווקא בגלל אופייה הקשה הפך לפילוסוף המפורסם בעולם. אין לכך סיכוי. הוא היה לפילוסוף המפורסם בעולם בזכות מוחו החרוף והנדיר, מן הסוג שהאדמה מעניקה כמתנה לאנושות אחת לאלף שנים בערך. וגם לו עצמו, הלוא אהב את הפילוסופיה ואת הפילוסופים עוד לפני שהכיר את דבורה. אם כך, סיכם בלבו, הכל נאמר באירוניה צינית.

ועדיין לא ענה לעצמו, מדוע באמת אוהב את הפילוסופיה ואת הפילוסופים.

'אולי זאת באמת בריחה מהמציאות', סיכם לעצמו.

אביו סיפר לו על אחד החברים שלו, לאון, שמסרב להתקשר עם בני אדם. מלבד קומץ חברים של פגישות בליל ששי, ומשפחתו הקרובה - מעדיף להתבודד, להתכנס בתוך פקעת תאיו העטופים היטב בשכבת תאי האפיתל, היוצרים את מעטפת העור המופלאה והמגוננת. הסיבה לכך, אליבא דלאון, שהוא שונא להתקשר מכיוון שהוא שונא יותר להיפרד בתום הקשר, ותמיד יש סוף לכל קשר. כשם שאין יופי נהדר יותר מן הטבע, אין גם אכזר מן הטבע. כל אורגניזם חי מתקיים על חשבון אכילת אורגניזם חי אחר, על פי רוב נחות יותר. ואלה הסבורים שהצמחים אינם אורגניזמים חיים טועים המה, מפני שצמח הוא יצור חי בדרכו שלו, מתרבה ומעביר את המידע התורשתי לצאצאיו באמצעות כרומוזומים וגנים, ומורכב מתאים דומים לתאי בעלי חיים, כך שכל מין טורף מין אחר או נטרף על ידי מין אחר, וכאשר מדובר בבני אדם, אלה אומנם גם טורפים בתיאבון את מרבית הצמחים ואת רוב בעלי החיים, וכמעט כל בעל חי מוצא בשלב כלשהו את עצמו בצלחת האדם, אך בני האדם טורפים גם את עצמם, במגוון רחב ידים של שיטות ודרכים והזדמנויות. ובאמת ובתמים, אין זה משנה כלל אם הפרידה הכפויה בין שני אנשים שנקשרו ביניהם חלה בעקבות מלחמה, תאונת דרכים, מחלה או טביעה בים. הסיבות לצרות רבות מספור, ריבוא של רבבות. אך הפרידה תמיד עצובה, מדכאת, מאמללת, ואין נחמה לאדם שנאלץ להיפרד בעל כורחו מיקיריו. והפתרון שלאון מצא לעצמו זה להימנע מראש מן הקשר. כאשר פלוני מת ולא הכרת אותו כלל, לבך אינו מתמלא צער על אובדנו של אותו פלוני. ואולי שומה על בני האדם לאמץ את גישתו של לאון? להיפרד ולהתפצל לרסיסי חברה, ולחזור למצב הקדמון של בדידות נפשית?

מדוע אנשים בכלל עושים מעשים המנוגדים להגיון?

למה אנשים נוהגים באווילות, ומפני מה אינם מוכנים להודות בטעויותיהם?

ואולי הכל בעצם אינו אלא דיסוננס קוגניטיבי?

מה זה בעצם דיסוננס קוגניטיבי?

את המושג הזה שמע פעם מאביו.

"זוהי אחת התיאוריות הנפלאות ביותר של הפסיכולוגיה החברתית", אמר גדעון. "היא נפלאה בכך, שהיא פשוט עובדת. בעזרתה אפשר לנבא מראש כיצד ינהגו בני אדם. גם כפרטים, וגם כקבוצות."

"תתחיל בבקשה לאט לאט, מה הרעיון המרכזי שלה."

"התיזה פשוטה למדי. בני האדם שואפים להראות כלפי חוץ כאנשים הגיוניים ותבוניים. לרוע המזל, ברוב המקרים יוצא להם בדיוק להיפך. הכישלונות, הטעויות והשגיאות הן הכלל, ההצלחות הן היוצאות מן הכלל. אז איך בני האדם פותרים את תחושת הכישלון, מפח הנפש והאכזבה? הרי קשה מאוד להודות שטעינו ונהגנו ככשילים. הפתרון הפשוט הוא, אם כן, לעוות את המציאות ולשכנע את עצמנו שפעלנו כהלכה. משייפים קצת את המציאות, מעוותים את המטרות, מייפים את התוצאות, וממשיכים לדבוק בעקשנות בקו המוטעה, הכל כדי להרגיש טוב עם הכרתנו, ובלשון התיאוריה, משנים את התפישה שלנו כדי להפחית את הרגשת הדיסוננס, היא חוסר האיזון ההכרתי."

"אולי באמת כמה דוגמאות יעזרו לי", התוודה אלון.

"בוא נראה כמה דוגמאות ברמת האדם הבוודי. אחת התופעות הידועות ביותר היא תופעת הזבור. מי לדעתך יהיה נאמן יותר לארגון כלשהו, אחד שהתקבל במיליון טפסים רגילי, או אחד שערכו לו זבור אלים ומשפיל? משהו כמו תנאי קבלה מחפירים ומבישים?"

"זה שהתקבל ע"י מיליון טפסים," ניסה אלון לנחש. "טעות. זה שעבר זבור אלים או מביש יאהב ויעריך יותר את הארגון. זה שמילא טפסים, לא חש שום תחושת דיסוננס, ויכול לעזוב את הארגון באותה קלות שהתקבל אליו. אבל זה שחווה על בשרו זבור טראומטי, אומר לעצמו: 'אם הסכמתי לעבור את ההשפלה הזאת כדי להיכנס לארגון, הרי שהארגון הזה בוודאי חשוב מאוד, וראוי לנאמנותי. ועוד: אחרי שעברתי אירוע כזה, איך אעז לעזוב? לשם מה סבלתי כל כך בכניסה? ואיך יגיבו אחרים, שראו אותי סובל, ולבסוף הכל לחינם? לכן, עדיף לי לדבוק בארגון בהתלהבות יתרה'. אדם כזה, לא רק שמפגין נאמנות יתר, אלא גם עושה נפשות לגיוס חברים נוספים לאותו ארגון, מן הטעם הפשוט, להפחתת הדיסוננס הפרטית שלו: אם עוד אנשים יעברו את הטכס המשפיל הזה, אזי התנהגותו שלו עצמו לא היתה חריגה ואיננה מטופשת ולא היתה לחינם."

"יפה מאוד," ציין אלון. "ועוד דוגמה: שני סטודנטים לומדים באוניברסיטה. את האחד מממנים הוריו. השני נאלץ לעבוד ולממן את לימודיו בעצמו. מי מהשניים ישיקיע יותר רצינות בלימודים?"

"ענה אתה," ביקש אלון, שחש שעדיין איננו בקיא דיו ברזי התיאוריה על מנת להשיב.

"כמובן שזה המממן את עצמו. זה שמקבל את כל הכסף מהוריו, לא מתנסה בשום תחושה בלתי נעימה, אפילו יכשל. הוא לא נאלץ להשקיע דבר, ומה בכך אם נכשל? אולם על הסטודנט המממן את עצמו, יש לחץ עצום להצליח. סטודנט זה חושב לעצמו כך: 'אני נאלץ להשקיע עבודה רבה, זמן רב, משאבים וכסף לטובת שכר הלימוד. אני מוותר מראש על כסף וזמן לבילויים, לטובת הלימודים. מכאן, שהלימודים בודאי חשובים מאוד ואני חייב להצליח בהם'. במקרה של כשלון תהיה לו תחושת דיסוננס חריפה במיוחד. הכל ירד לטמיון. איך יראה בציבור? לכן, סטודנטים כאלה בעלי מוטיבציה אדירה להצליח."

"עוד דוגמאות," ביקש אלון. "ככל שההתלבטות לפני קניית מוצר כלשהו גדולה יותר, תחושת הדיסוננס בעקבותיה תהיה חריפה יותר. לכן אנשים נוהגים להצדיק את בחירתם ביתר שאת והתלהבות לאחר הרכישה, או לאחר קבלת ההחלטה. כמעט לא תשמע מישהו המודה בכישלון בבחירת היעד שלו לבילוי. 'אם כבר השקעתי כסף רב לנסיעת הבילוי שלי, הרי בוודאי נהניתי מאוד. אפילו אם זה לא כך, לא אודה בכך לעולם. אחרת, יצחקו וילעגו לי, שהוצאתי כספים רבים לשווא ונכשלתי בהחלטה שגויה ונהגתי כאוויל!' אחרי רכישת מכונית יקרה, האדם ייטה לאסוף יותר מידע, כתבות ופרסומים על המכונית שלו, מאשר לפני הרכישה, רק כדי להצדיק את בחירתו שהיתה מוצלחת, וכדי להיות בטוח שלא טעה ולא יראה כטיפש או כמי שביצע עסקה כושלת."

"ואיך זה פועל על קבוצות או המונים?"

"בדיוק באותו אופן. למה היה כל כך קשה לנו לצאת מהבצה הלבנונית? בגלל הדיסוננס הקוגניטיבי. אם השקענו כל כך הרבה במלחמה ההיא, זמן, כסף, חיילים מתים, אז בוודאי ההישארות שם בשטח חשובה ביותר. ומלבד זה, מי מוכן להודות בטעות? יציאה משם פרושה הודאה בכישלון, ואיך נראה אז? יבואו הטוענים ויטענו, שהכל היה לשווא חלילה, ותהיה לנו תחושה חריפה של דיסוננס. אז מה הפתרון? להישאר שם, להעמיק ביתר שאת ועוצמה! להוסיף חיילים, לכבוש שטחים נוספים, להלום בעוצמות יתר! רק מנהיג חדש שלא נגוע בתהליכי קבלת ההחלטות השגויות, יכול להתעלות על עצמו ולנתץ את מעגל הקסמים הזה. ובאותו אופן, קל למנהיגים לבקש סליחה ומחילה מהציבור על מעשים שקודמיהם ביצעו, אך אף מנהיג לא מסוגל לבקש סליחה מהציבור על מעשה או מחדל שהוא עצמו ביצע."

"ואיך אפשר לנבא מראש איך ינהגו אנשים במצבים שונים, בעזרת התיאוריה?"

"ניקח דוגמה של דפוס הצבעה בבחירות לכנסת. כיצד יצביעו מרבית האנשים, נניח של עיירת פיתוח ענייה, לאחר שהמפלגה שלהם בגדה בהם או לא עשתה דבר לשמור על האינטרסים שלהם? השכל הישר אומר, שהם ישנו בבחירות הבאות את דפוס ההצבעה שלהם, ויחליפו למפלגה אחרת שאולי תנסה להיטיב עם מצבם. אולם התיאוריה שלנו מנצחת. האנשים יחזרו בעקשנות להצביע לאותה מפלגה שוב ושוב, לא עקב עיוורון פוליטי, אלא בגלל תחושת הדיסוננס. 'אם הצבענו עבורם כל כך הרבה פעמים בעבר, הרי שהם חשובים מאוד, ועלינו להצביע עבורם פעם נוספת. אחרת, אם אינם ראויים באמת, טעינו כל כך הרבה פעמים? יעשו מאתנו צחוק, הכל ילעגו לאיוולת שלנו!' ורק כדי לא להיראות כמי

שטועים באופן שיטתי, ממשיכים לדבוק בעקשנות בטעותם שוב ושוב, ומנמקים את בחירתם בסיבות מגוונות ושונות לחלוטין. הדבר אינו תורם מאומה לשיפור מצבם, כמובן, אך משפר מאוד את תחושת הדיסוננס. גם המפלגה עצמה, שמקבלת את קולותיהם, אינה מרגישה שום מחויבות לטפל במצבם של עניי העיירה. הן הקולות של המצביעים מובטחים להם מראש, ולכן מדוע להשקיע בהם ואפילו שקל אחד? עדיף להשקיע במצביעים מתנדדים, לא בטוחים, קולות צפים. וכך אנו מגלים תופעות של הצבעות עדר, שמלוות בארבע שנים של אי עשייה ואי קיום הבטחות, רק כדי לחזור ולהצביע לאותה מפלגה ולקבע את המצב.

"איך זה יכול להיות שכל כך הרבה אנשים לא מבינים את זה?"

הרהר אלון בקול רם.

גדעון נאנח. "אנשים בעלי 70 i.q לא מסוגלים להבין את מה שיודעים בעלי 71 i.q."

עתה נוכח בחוסר הטעם שבלימוד הנוכחי, ונואש מניסיונות הסרק להתרכז בחומר שבהק מול עיניו. ואולם מאחר שנתבייש להיכנע ולפרוש מההתעמקות בחומר בתוך פרק זמן כה קצר, שלבטח אינו מעיד על עמקנות יתר כפי שהפילוסופיה ראויה לה, ובוודאי לא יצור רושם טוב על הספרנית החיננית, בחר להמשיך בדפדופי סרק עוד כשעה תמימה בטרם קם ויצא לשעות קפה בקפטריה, לא לפני שנוסף לעברה לשלום בחיך ביישני ובלב הולם ומרוגש. ואז שם ליבו לכך, שפעילותו בשעה האחרונה לא היתה אלא אחד הביטויים של הדיסוננס הקוגניטיבי.

10

יום רביעי, 28 באפריל

ויקטור צדק. 'אכן, מי שלא היה בפקקים של בנגקוק, לא היה בפקקים מימי'. גדעון חיך לעצמו כשנזכר בדברי רעו ומדריכו. ופעם אחרת היה לויקטור חידוד נוסף, אם כי לא מקורי, 'עשרה קבין של פקקי תנועה ירדו לעולם, תשעה נטלה בנגקוק והיתר לכל העולם כולו'. למרות הנסיעה האיטית עד לטירוף, נהנה מכל רגע. הרוח שייפה את ראשו מן הכיוון המנוגד להגיון, דווקא מכיוון עורפו. השם 'טוק-טוק' שניתן לכלי הרכב בו זחל כעת היה קולע עד להחריד. רעש המנוע הקולני של תלת-האופן הממונע טירטר את ממברנות אוזניו. להפתעתו, שינה לפתע הנהג הצעיר - גדעון לא נתן לו שש עשרה שנים - את הכיוון, ונכנס לדרך צרה ומקרעת, ודווקא במקום הזה האיץ הנהג את כלי רכבו המוזנח והחלוד, ובעוד רגע קט יצא מצידה האחר של דרך ראשית, ואז לפתע נשתתק הרעש והרכב עצר.

לרגע תהה מה קרה לכלי הרכב או לנהגו, אך התעשת משהבחין במבנה המפואר 'מונה ליזה'. לדרישת הנהג, הוציא שטר של 200 בטים והושיט אליו, וזה האחרון תמה מדוע אין הלקוח המטופש שלו מתמקח איתו, כמנהגם של מרבית התיירים הלבנים שהסיע.

למרות שמימיו לא ביקר במקום כגון זה, נכנס בצעדים החלטיים ובוטחים היישר אל חלונות הראווה. שני גברים מקומיים, בגיל המבטה, מחויטים ומעונבים כאנשי עסקים מערביים עקבו אחריו במבטה, והנהנו לעצמם. גדעון עצר את נשימתו למראה צבר היפהפיות אשר ישבו על גורן חצי עגולה, העשויה מאבן, מעין אמפיתיאטרון בזעיר אנפין. תאורת הניאון הלבנה כחולה רק הגבירה את יופיו. כל אחת הייתה עטויה בחלוק כחול מפתה, וגדעון החל לסקור אותן בהנאה אמיתית. אכן, נאות למראה עד להכאיב היו הן. משום מה לא הסתדר לו פרט אחד בהדרכה המפורטת של ויקטור - אף אחת מהן לא לבשה בקיני עם מחשוף נדיב, כפי שהבטיח. ואולם, הצצה מהירה לעבר חלון הראווה הימני העמידו באחת על טעותו. נעמד בטעות מול מבצעות העיסוי הרגיל, ולא אלה המתמחות בעיסוי הגוף המיוחד.

בכדי להמעיט ברושם של טעותו, המשיך וסקר את הבנות לאיטו עד שסיים את כולו. עתה נפנה אל הדבר האמיתי. כאן ישבו רק כחמש עשרה בנות, וכאן נעתקה נשימתו לחלוטין. כל אחת ואחת היתה ראויה לתואר מיס תבל לכל הפחות.

ופרט ליופי פניהן, שערות המשי השחורות שגלשו בחינניות על עורפן, והטלק הלבן ששיוה לפניהן גוון צחור בניסיון הנואש להידימות לנשות המערב הלבנות, המחשופים הנדיבים הבלויטו את גופן החטוב עד להדהים. את הבטנים המחוטבים מן הסתם הסתירו שלטי קרטון נושאי מספרים, לכל נערה מספרה הפרטי.

גדעון הסתחרר מעט. כל אחת ואחת אשר התבונן בה, חייכה לעומתו בציפיה מהולה בתחינה. 'בחר בי', אמר מבטה. ומייד התחלפה ארשת פניה לאכזבה גלויה ויאוש עמוק משחלף ועבר לשכנתה. הללו מניסיון ידעו היטב, שהסיכוי לבחירתן יורד באם המבט חלף מן הלאה לעבר עמיתותיהן. כך קרע את ליבותיהן של כל הנערות, וליבו נקרע בתוכו מכיוון שידע כי עתיד הוא לאכזב את

כולן.

הוא חיפש רק את מספר 36, את סום צ'נהום. אבל את המספר הזה לא ראה. בתחילה הניח שהיא עסוקה כרגע עם לקוח, ותהה האם שומה עליו לחכות. לבסוף סב על עומדו ופנה אל שני הגברים המביטים בו בדומייה וממתינים לבחירתו.

"אנחנו ממליצים היום על מספר 15, היא נהדרת. היא תעשה לך הנאה מיוחדת," אמר אחד מהם באנגלית טובה למדי.

גדעון נד בראשו.

"אני מחפש את מספר 36. אני רוצה רק את סום צ'נהום".

שני הגברים נרתעו קלות, והחווירו.

אחד הניד בראשו באיטיות. גם השני החל להניע בראשו לשלילה. שניהם ניקבו אותו במבטיהם, ובוהק לובן עיניהם שידר דוק של עצב עמוק.

אנחת בהלה פתאומית בקעה משני מיתרי קולו. הוא חש שהוא מחסיר פעימה, ודמו קופא. וכשנסוג והחל לרוץ, הלם ליבו בפראות, כאצוות תופים במקצב אפריקאני בלתי סדיר.

הוא לא שת ליבו לשעה המקומית ולא ניפנה לחשב מהי השעה בארץ. כל מחשבותיו היו להגיע בהקדם האפשרי אל הטלפון הקרוב - - -

* * *

שמש אביבית צוננת למדי עמדה תלויה בשמיים, קצת אחרי אמצע מסלולה היומי, השגרתי להשמים. ויקטור סיים את ארוחת הצהרים העסקית שלו במסעדה הסינית הסמוכה. מייד כשנכנס למשרדו, צלצל הטלפון. הוא חשב בליבו:

'אני אוהב לשמוע את הטלפון מצלצל, זה טוב לעסקים'.

אפס, השיחה הזאת לא היה לה דבר וחצי דבר בהקשר לעסקיו הטובים.

תחושת בחילה חריפה פשטה בתוכו, והוא הספיק להגיע לתא השירותים בטרם הוציא לתוך האסלה את כל הארוחה הטרייה. כאב ראש חד דקר את מצחו בקצב של הלמות ליבו, שהואצה מאוד. הוא חש היטב את הדופק ברקותיו. שיערות ראשו התקשחו והזדקפו כדורבנות הקיפוד.

בטרם ניתק, הספיק לשמוע את גדעון מייעץ לו למהר ולהיבדק. המילה להיבדק הדהדה בקודקודו, כתופי טאם טאם בקונוכיית אקוסטית.

"לעזאזל! לעזאזל! לעזאזל!"

הוא שאג בחמה שפוכה והלם באגרופו בדלת העץ של חדרון השירותים. קול פקיעה נשמע, ואחריו חריקה קצרה, הציר העליון נשבר והדלת נשארה שמוטה באלכסון. קצב הלמות הלב רק הלך וגבר, ועמו הדקירות שברקותיו. עתה הלך הכאב והתפרש מן המצח וכבש את כל עצם הגולגולת. גם גרונו התייבש במהירות ונשימתו הפכה לשרקנית.

משרדו היה ריק מאדם באותה עת. אף נפש חיה לא שמעה אותו שואג לעבר בוראו:

"אני צריך למות בגלל איזו זונה מסריחה מתאילנד?"

לראשונה בחייו חש אימה אמיתית מהי. בירכיו החלו לרטוט. דמו התחיל לרתוח בעורקיו. זיעה רותחת החלה לבצבץ מנקבוביות עור גבו. המושג 'שערו סמר' נתפש לראשונה בתודעתו כהוויתו. הוא לא שיער שהדבר כה מדויק וכה אמיתי. ניגש אל הדלת ונעל אותה, משם כשל אל הוילון, הסיטו, חזר אל שולחנו וצנח על כיסאו.

הטלפון החל לצלצל, והוא תלש את הכבל מן השקע שבקיר. הטלפון שעמד על השולחן השני המשיך לצלצל, ואף אותו ניתק בעצבנות.

'אורנה! פילחה המחשבה את מוחו כברק. 'מה יהיה עליה? חסר לי שהדבקתי גם אותה! ואיך אספר לה? איך היא תשתכנע ללכת להיבדק?'

'ואיריס? וציפי? מה יהיה אתן? לעזאזל, מה עשיתי?'

ויקטור נוכח לדעת עכשיו שאם הדבר היה קורה במהופך, והיה הוא עצמו נדבק מאחת הנשים שסיפקו את תאוות הבשרים שלו, היה מחסל אותה בו במקום באותו רגע שהדבר היה נודע לו.

הכאב הדוקר בראשו הלך וגבר. הוא פתח את אחת המגירות וחיטט מעט ודלה מתוכה כדור אופטלגין, ובלע אותו ללא מים. לאחר מכן קם וניגש למטבחון ושתה כוס מים צוננים.

"זה לא שווה, זה לא שווה," יילל כילד, "לא שווה לגמור את החיים בגלל שעה אחת גם עם הזונה הכי יפה והכי סקסית שבעולם".

מספר רגעים נוספים חלפו עד אשר חזר לציית לתבונת ההגיון. 'גדעון אמר לי להיבדק. להיבדק! כלומר יש סיכוי שלא נדבקתי'.

הוא פתח את העמוד האחרון של היומן הגדול, ומצא את מספרו של דוקטור בירמן. ביד רפה ורועדת חייג פעם ופעמיים, בטרם הבין שהקו מת מעשי ידיו. הוא שב וחיבר את התקע לשקע, אולם החיבורים נקרעו כאשר תלשם בחוזקה. הוא ניגש לשולחן השני, שם ניתק בעדינות את הקו, חזר וחיבר אותו, ואז חזר לשולחנו

לקחת את יומנו כי שכח את המספר.
 "איזה מטושטש אני!" גער בעצמו. ואז חייג, ורטן על כך שהקו היה תפוס. ושב וחייג, ובפעם השלישית לחץ על לחצן החיוג החוזר. הפעם הצליח.
 הרופא ניסה להרגיע אותו בטלפון, ואמר לו לבוא אליו לקליניקה בקופת החולים, ושם יעשה מייד את בדיקת הדם הנדרשת. התוצאות? בעוד כמה ימים. אבל צריך לשמור על קור רוח, יש סיכוי סביר שלא יתגלו הנוגדנים בדם, והכל יהיה בסדר. וגם אם יתגלו נוגדנים, יש עוד הרבה שנים לחיות. ותמיד קיים הסיכוי, שעד לפריצת המחלה עצמה המדענים ימצאו את התרופה.
 ועוד מספר פרטים ביקש הרופא לדעת, מתי היה המגע המיני עם האשה ההיא, והאם הוא השתמש בקונדום, ומתי היא נפטרה. ויקטור ידע להשיב רק על שתי השאלות הראשונות. זה היה לפני כארבע שנים. ולא, הוא לא השתמש בקונדום. למה? אין לו תשובה על זה.
 ורק אחרי שניתק, הוא ידע את התשובה. פעם לאון אמר לו, "כשהזין עומד - השכל בתחת." וזו אכן הייתה התשובה, כנראה.

* * *

מצאי התרופות של ויקטור רק הלך וגדל ותפח כשמרים במרוצת השנים. בתחילה אוכסן בקופסת פלאסטיק קטנה של עזרה ראשונה, עם ציור מגן דוד אדום, אולם עד מהרה עלתה על גדותיה והוחלפה בארנית דקורטיבית, זו נזנחה לטובת ארון תרופות רחב ידיים, וכיום אחד מחדרי ביתו דומה יותר לבית מרקחת מאשר לחדר מגורים טיפוסי. "אני יכול להתמודד עם כל דבר בגודל ובטווח האגרופים שלי", נהג להכריז. "אבל אני לא יודע להתעסק עם היצורים הקטנים מדי האלה שאני לא יכול לראות אותם".
 ולכן, מיהר לרופאו בכל חשש קטן של מחלה, ועד מהרה הרחיב את מספר רופאיו עד שאימץ ארסנל מלא של רופאים ומומחים נודעים בכל תחום, ולכל בעיה ידע לפנות אל המומחים המתאימים. ללכת לשמוע חוות דעת שניה היה זר לו לחלוטין ולא מתקבל על הדעת, מן הטעם הפשוט שבכל מקרה ומצב שמע לפחות שלוש דעות משלושה מומחים. מצב רוחו נעקר עקב הסיבה שהפעם שמע משלושת רופאיו הערכות דומות למדי, למען הדיוק זהות לחלוטין.

לאון היה היפוכו הקוטבי של ויקטור, כרגיל. הוא חשב בריא, ולכן היה בריא. בויכוחיו לאין ספור עם ויקטור ניסה ללמד אותו את צורת החשיבה שלו. "אני אדם בריא מאוד", טען. "וגם כשאני חולה, אני משוכנע שאבריא. לכן, אני לא הולך לרופאים, ולא לוקח תרופות, ובאמת, בתשע מתוך עשר פעמים אני מחלים בעצמי. פה ושם לוקח תרופות להורדת חום, ובערך פעמיים בשנה כדור נגד כאב ראש."

גדעון נטה להסכים עקרונית עם לאון. "קראתי הרבה מאמרים על כך. המשקל שיש לפסיכולוגיה של האדם על המחלות הוא הרבה יותר גדול ממה שהציבור הרחב יודע. אנשים המאמינים שהם בריאים, ואלה המאמינים שיחלימו וימגרו את מחלתם, משפיעים בדרך כלשהי על המערכת החיסונית שלהם לטובה, וברוב המקרים אכן הדבר מתממש. אלה הפוחדים מכל מחלה ולא נותנים אמון רב בתרופות, מחלישים את המערכת החיסונית הטבעית שלהם, ורגישותם למחלות גדולה יותר."

גדעון גם טען שהפחד של הציבור מפני המחלות גורם לניצחון בקרב בטווח הקצר, אך יוביל להפסד כולל במלחמה. "הרופאים שלך נכנעים לפציינט כמוך", הסביר לויקטור, "וממהרים לרשום לך אנטיביוטיקה, גם כשאין לזה הצדקה רפואית. מתרחשים כאן שני דברים: ראשית, בטווח הקצר, אתה באמת מחלים, הן מפני שהיית מחלים גם בלי האנטיביוטיקה, והן מפני שאתה מאמין שקיבלת תרופה נכונה לבעיה שלך, ופסיכולוגית אתה מחזק את גופך ומחלים. והדבר השני שקורה, בטווח הארוך, שהחיידיקים רבים יותר שורדים את האנטיביוטיקה ונשארים בחיים, ומביאים לעולם צאצאים שגם הם יהיו כמובן עמידים בפני האנטיביוטיקה. זו הולכת ומאבדת מיעילותה, כי בכל פעם יותר ויותר חיידיקים נשארים בחיים. ובעתיד הלא רחוק, נשק הפלא הזה שיש לנו כיום יחל להיות יעיל, ונחזור למות ממחלות שעד לפני זמן לא רב מיגרנו אותן בקלות וכמעט שכחנו מהן."

ויקטור לא הבין מה השניים האלה רוצים ממנו. "אני צריך לדאוג מה יהיה בעתיד?" תמה. "אני צריך לדאוג רק לעצמי. אני חולה היום, אני צריך להבריא היום. מה איכפת לי מה יהיה בעוד מאה שנים? האנשים שיחיו בעוד מאה שנים, שימצאו לעצמם את התרופות שלהם."

לילי שאלה פעם אחת, איך זה שהחיידיקים מסתגלים לאנטיביוטיקה והופכים להיות עמידים יותר. "הרי אין להם שכל", הקשתה, "אז איך הם יודעים להסתגל לרעל שמצאנו נגדם?" אלון ביקש מאביו רשות לענות במקומו. "זה כל כך פשוט, אמא, הסביר. "המשפט הזה פשוט לא מדויק. זה מתאים אולי לציבור

הרחב, כי זה הסבר פופולארי ושטחי, ומפני שקשה להסביר את התיאוריה של הברירה הטבעית להמונים. במציאות, אף חידק לא מסוגל להסתגל לאף רעל. אף חידק לא אומר לעצמו, 'היי, בני האדם האחרים האלה הטילו עלי רעל חדש, בעל נוסחה כימית כזו וכזו, אז אני צריך להזריק לעצמי נסיון הגנה בעל מיבנה מולקולארי כזה וכזה'. זה לא קורה! מה שקורה באמת, זה דבר פשוט מאוד. כאשר הרעל מגיע לחיידקים, יש לכל חידק רק שתי אפשרויות: או למות, או להישאר בחיים. הרוב הגדול באמת מתים, ואלה לא מסתגלים לכלום, הם פשוט מתו מבלי להמשיך להתחלק ולהתרבות. הבעיה היא, שיש מספר חיידקים מעטים, שבדרך כלשהי שורדים ונשארים בחיים. הם הצליחו להמשיך לחיות כי היה להם משהו בתוכם שהגן עליהם מפני הרעל. איזה אנזים, או איזה חלבון מוצלח. זה חלק מהשונות הטבעית שיש לכל אוכלוסייה גדולה בטבע. ברור שלאף אחד מהחיידקים לא היה מושג מה שקרה להם. אלה מההמונים שמתו, לא ידעו בכלל שהם מותקפים. ואלה המעטים שניצלו ושרדו, לא ידעו כלל שהותקפו על ידי רעל, ורק בנס זכו להישאר בחיים. והבעיה הגדולה שלנו, שאלה שהצליחו לשרוד הם ההורים של הדור הבא, שיקבל מהם בגנים את אותה הגנה טבעית שהיתה אצל הוריהם ושמרה אותם בחיים מול אותו רעל, אותה אנטיביוטיקה. ולאורך השנים, מספרם היחסי בכלל אוכלוסיית החיידקים הולך וגודל. לדוגמא, נניח שבפעם הראשונה שמופעל רעל חדש נגד חיידקים, מתוך מליון חיידקים רק אחד בלבד שורד. כעבור עשר שנים, מתוך מליון חיידקים ישרדו אלף, שרובם צאצאיו של אותו אחד ששרד לפני עשר שנים. ובעוד עשרים שנה, מתוך מליון ישארו בחיים ארבע מאות אלף חיידקים, ואז כבר אותו רעל מאבד את יעילותו, ואנחנו חייבים לחפש רעל מסוג חדש. בתהליך הזה החיידקים מנצחים, כי דור של חיידק הוא עשרים דקות, ודור של בן אדם זה בערך עשרים וחמש שנים. לילי נחרדה: "אז מה יהיה?" ואלון ידע רק למשוך בכתפיו, דבר שרק העצים את חרדתה.

* * *

בערב אורנה התקשרה לשתי חברותיה וביטלה את המפגש בערב שבת. גרעון בחו"ל, וגם ויקטור לא מרגיש כל כך טוב.

11

יום שני, 3 במאי

אלון אהב לצטט במיוחד את האמרה המיוחסת לשפינוזה:

"אותו דבר מסוגל להיות בעת ובעונה אחת - טוב, רע וחסר משמעות; למשל המוזיקה משובבת נפש נכאי הרוח, צורמת אוזני האבלים, וחסרת משמעות לגבי החרשים."

וזו התשובה ההולמת לכל המבקרים למיניהם, הרהר, והלוא הורציוס כתב כבר במאה הראשונה לפני הספירה ש'אין דבר שיראה יפה מכל נקודת מבט', וכיצד, אם כן, על האדם היצירתי להתייחס לביקורת כלפיו, ובפרט כאשר היא קטלנית? אולי בהקשר הענייני בלבד, מבלי להתייחס לצדדים הרכילותיים, האישיים או מחלחלי הארס. והלוא אם היה מתקיים האבסורד הבא, וכל בני האדם היו זהים לחלוטין ברצונותיהם, טעמיהם ומאוויהם, הרי שבעיני כולם היא הייתה מוצאת חן מאוד - - -

ורק עתה שם לב לכך, שעדיין אינו יודע את שמה. הלוא רק לפני דקות מספר הגישה לו את החומר על דקארט ושפינוזה, לאחר שסיפר לה כי עליו להשוות את מושג האלוהים אצל שניהם, או ליתר דיוק לבדוק עד כמה השפיעה משנתו של דקארט על ברוך שפינוזה, מגדולי הפילוסופים שקמו לעם היהודי, למרות שכל כך דחוי ונתעב היה בעיניהם. והיא חייכה את חיוכה המקסים, הממס, משובב הנפש, ואמרה לו לשבת ולהמתין, ומקץ רגעים מספר הגישה לו את הספרים שביקש, וחייכה שנית וחזרה למקומה.

'קשה לנתח את שלושת ההוכחות האונטולוגיות לקיומו של האלוהים כאשר דמותה מרחפת לי בראש', קבל והתלונן, 'ועוד כאשר אינני יודע אפילו את שמה'.

וקם ממקומו, וניגש את הדלפק הגדול, והמתין בסבלנות עד אשר סיימה לטפל בסטודנט טרחן וכשהתפנה המקום פנה אליה בקול נמוך:

"את יודעת שאינני יודע מה שמך, ואת אינך יודעת מה שמי?"

ציננה:

"טעות בידך, אלון. רק אתה לא יודע מה שמי. אני יודעת עליך הרבה מאוד."

"כיצד?"

"לפי כרטיס הסטודנט שלך, ולפי השאליתא במחשב. ואתה בלש כמו שרלוק הולמס כבר לא תהיה, לדעתך."

הוא התבייש מעט על חוסר ערנותו.

"אז מה שמך?"

במקום תשובה, הצביעה על תג שמי שהיה מוצמד לדש חולצתה. שנית נכלם בדבר חוסר ערנותו, והתחוויר לו שבידיעותיה היא מכריעה אותו ארצה. הלית שמה, ובעוד הוא אינו יודע עליה דבר וחצי דבר, היא יודעת עליו הכל, ולא רק נתונים גולמיים כגון כתובת וגיל, אלא אף פרטים רבים על חייו האישיים ואפילו על תכונות אופיו, שהוא מנסה להסוות ולהסתיר בשלומיאליות מופגנת.

"את יודעת עלי שאני בתהליכי גירושין מדבורה, ושאי חובב פילוסופיה, ושאי קצת מבולבל ולא עירני, ומי יודע מה עוד, ואני לא יודע עליך כמעט כלום. וזה בערך מה שקרה לי גם עם דבורה. היא ידעה עלי יותר מדי, ואני עליה פחות מדי."

"אולי יש לך יותר מדי פילוסופים בראש, במקום תכל'ס. אתה קצת אסטרונאוט, אבל אנחנו חיים על האדמה."

"יתכן. נכון."

התבונן בה ארוכות, בשיער המשיי השחור-פחם, המבריק, האסוף בגומייה פשוטה. היא הבחינה במבטו הגס, המגושם, חסר הטאקט. היא שבה לנעוץ את מבטה בצג המחשב, מודעת לבוננותו.

"השם דיקלה מתאים לך יותר."

"מה פתאום?"

מכיוון שאני לא יכול לקבוע לפי המראה שלך בת כמה את."

"אז מה הקשר לדיקלה?"

"זוהי תכונה של העצים ממשפחת הדקלים. בגזע שלהם לא מתהוות טבעות שיכולות להעיד על גילם. הגזעים שלהם צומחים לגובה במקביל, ומקשים מאוד על החוקרים להעריך את גילם."

"נחמד."

סטודנטית נוספת קרבה לקבל שירות. אלון התרחק קמעה, חנך קלות בדעתו וחזר אל שולחנו. שוב צלל לתוך מחשבותיו בדבר מוזרותו וחריגותו של שפינוזה בקרב בני עמו, על הנידוי והחרמות שספג, ועל ההכרה המאוחרת מדי בגדולתו, שהתרחשה כמובן שנים רבות לאחר מותו ורק לאחר שהרצל חולל את התפנית הציונית והחילונית. והוא עצמו, בהכרה מלאה, מזדהה מאוד עם דמותו של שפינוזה. ניסה להשיב לעצמו על השאלה מדוע נדבק דווקא לפילוסופים, והלוא דמויות מחוננות מן הסוג הזה שקיבלו הכרה עולמית בכשרונם מצויות גם באמנים בתחומים אחרים כגון מוזיקה וציור, מוצרט ובטהובן, פיקאסו וואן-גוך, אמנים רב צדדיים כגון ליאונרדו דה-וינצ'י ומייקל אנג'לו, מדענים מהליגה העליונה, משוררים וסופרים, ואף ז'יל ורן כשל אצל חמישה עשר מוציאים לאור בטרם התגלה והתפרסם בעולם בין לילה. ואולם משום מה הוא אינו מצליח להזדהות עמם אלא רק עם חכמי הפילוסופיה. ושוב שקל ודש והתחבט בפשר הדבר ולא הגיע לכלל מסקנה נחרצת.

הדיון בבית הדין האזרחי הסתיים אתמול. אלון לא שיקר לעצמו, והכיר בתבוסתו המלאה ובניצחונה המוחץ של גרושתו. עליו להמשיך ולשלם בנוסף למזונות לעומר בן השלוש גם את המשכנתא על הדירה. מחצית מערך הדירה כשתימכר בעתיד תהיה שלו. המכונית תישאר בבעלותה, מכיוון שהיא השתמשה בה בתדירות רבה יותר. מרבית תכולת הדירה נשארה בידיה, והוא יוצא רק עם רכושו האישי, שהביא עמו לפני הנישואין.

כאשר נשא את עיניו, הבחין בה ישובה מולו, ומבטה נח עליו ושפתיה מחייכות. שוב כעס על עצמו מדוע אינו עירני יותר להבחין בהגעתה. כמה זמן היא כבר יושבת מולו ונועצת בו מבט? דקה? רבע שעה? ומה זה בעצם משנה כמה זמן, הלא רק הכוונה שלה או המטרה שלה מעניינת ודורשת הבנה וגילוי. הוא החזיר לה מבט ישיר, מנסה לתהות על קנקנה, לפצח את צפונותיה.

הלית הצטחקה.

"אתה רוצה מאוד לספר לי, נכון?"

ראשו של אלון הנהן לחיוב, כאילו מאן דהו אחז בראשו והובילו בתנועות קצובות מעלה-מטה.

"אולי בפעם אחרת. היום לא יהיה לי זמן, אבל אולי נצא ערב אחד לבית קפה, ותספר לי הכל על דבורה. זה מעניין אותי."

אלון רצה לספר לה שבשבוע הבא הוא לא יגיע.

"דרך אגב, הקדימה אותו, ביום שני בשבוע הבא אני לא אהיה כאן. אני עובדת בערב."

"גם לי יש אירוע משפחתי באותו יום, הודיע לה."

הלית קמה. "אם ככה, נתראה בעוד שבועיים. ביי."

עוד בטרם חלפה מעל פניו, וכבר החל להצטער על כך שלא הציע להזמין אותה לבית קפה.

בערב קיבל ויקטור שיחה מרופאו, והקשיב היטב למונולוג שבפיו. "אתה יכול להתחיל להירגע. לקחתי לך שתי דגימות דם, לשתי שיטות שונות של בדיקה. בדיקת הנוגדנים, הפשוטה והמהירה יותר, מראה שאין לך נוגדנים בדם. אין לך, אתה מבין? זאת אומרת שהסיכויים שלך טובים מאוד. ועכשיו, רק ליתר ביטחון, נחכה עוד כמה ימים לבדיקה השנייה, של הנגיפים עצמם, שהיא קצת יותר ארוכה. אבל אתה יכול להתחיל להירגע. נראה לי שהכל יהיה בסדר. למרות שקצת קשה לי לתפוס איך זה קרה, אבל הסטטיסטיקה מראה שיש גם מקרים כאלה ברפואה."

ויקטור אמר:

"תודה רבה, דוקטור. עשיתי לי את היום."

עדיין הלמות ליבו הייתה מהירה ורכה, בניגוד לחוסנו הפיזי הרב. ורק לאחר שהניח את השפופרת על כנה, נזכר לפתע.

אכן, הוא לא השתמש בקונדום. היא עשתה זאת. לאחר שרחצה וסיבנה כל סנטימטר מגופם בסבון ריחני וקרצפה כהלכה בספוג עדין, רכנה ארצה, ובחנה היטב את איברו הזקור, מיששה אותו, בבת צחוק על פניה, חיפשה אחר מחלות או פגמים הנראים לעין, ולבסוף נטלה קונדום והלבישה אותו בעדינות. ויקטור, שחוויה זו הייתה הפעם הראשונה בחייו, גמר אומר בלבו שלא להתנגד למאומה ממעשיה בכל מהלך האירוע.

רק עתה מוחו הניח לעצמו להיאנח אנחת רווחה.

'ולחשוב שחתיכת הגומי הקטנה והזולה הזאת הצילה את החיים שלי'.

ומנו וגמור היה עמו שלא לספר על כך דבר לאורנה, אבל לגדעון יספר גם יספר. גם ללאון, כמובן.

12

יום ששי, 7 במאי

בחוף השתולל השרב הכבד הראשון של האביב, הכניע את בני האדם ללא תנאים, הכריע ארצה את בעלי החיים, הבריה את הנמלים מקיניהן והניע אותן לנדידה בשיירות טורים ונחילים דרך החלונות והמרפסות לתוך הדירות המוצלות מעשי ידי בני האדם. החום רבץ בכבדות על האדמה ואפף אותה בפרודות אוויר רותחות ונטולות חמצן, עטף את נקבוביות העור ביאוש מעיק וקודר, והבריה את כל אשר ביכולתו להימלט אל האמצעי היחיד היכול לו. ורק שם, מתחת לכנפי המזגן, התאפשר להתלונן על החום הרב שבחוץ.

מרים התאוננה:

"אלוהים אדירים, איזה חמסין בחוץ."

אורנה נאנחה: "משהו, משהו."

הדיון בנושא מזג האוויר היה הערב הזה קצר ולעניין, ולמעשה תם כאשר לאון פתח בנושאים השוטפים.

"הבוס שלי סיפר לי על המקרה שקרה לו עם הדיירים שלו. אשתו ירשה דירה צנועה, שלושה חדרים בשולי בת-ים. הוא השכיר את הדירה לעולים מרוסיה. לקראת סוף שנת ההשכרה עמדה בתו להתחתן, והוא הודיע להם לעזוב את הדירה עם תום החוזה. לעזוב? הדיירים פשוט צחקו עליו. נשארו לגור בדירה, והמשיכו לשלוח לו תשלומים לפי החוזה למרות שתוקפו פג. לא הייתה לו שום ברירה. הוא פנה למערכת היחידה שהכיר לפתרון בעיות מסוג זה - למערכת המשפטית. לפני כחודשיים בית המשפט פסק לטובתו, ורק לפני כשבוע פינו לו את הדירה. אבל הפואנטה של הסיפור הזה, שכל העסק המשפטי הזה ארך שלוש שנים! מה אתם אומרים?"

מרים אמרה:

"אלוהים אדירים! ממש מסוכן להשכיר היום דירה, אתה לא יכול לדעת עם מי יש לך עסק."

ויקטור החזיר:

"עדיין לא סיפרתי לכם על המקרה שקרה לי, כשלקוח אחד סירב לשלם לי את שכרי. בתחילה הוא נראה דווקא די הגון, עשה רושם של 'נובו-ריש' צעיר, שאפתן ומצליח. הסתובב כל הזמן עם טוקסידו מהודר. חיפש וילה בהרצליה פיתוח, או בכפר שמריהו. כששמע כמה מחירים על המקומות האלה, החוויר קצת, אבל בסוף הצלחתי לסדר לו וילה מקסימה ברמת אפעל. הייתה לה בריכה קטנה, מוזנחת אמנם, אבל עם השקעה קטנה יחסית אפשר היה לעשות ממנה חומד של דבר. החצר היתה בסדר, בעלת דשא קצת מוזנח, אבל מוקפת בשדרת פיקוסים ובכמה צמחים טרופיים נדירים, פרגולה אקזוטית. אבל לא משנה הסיפור של הדירה, אלא הסיפור של הכסף."

"בפעמים הראשונות כשצלצלתי בקשר לתשלום, דחה אותי בתירוצים סבירים. כבר אז התחלתי להריח שמשהו כאן קצת לא בסדר. בפעמים הבאות רמת התירוצים ירדה לילדותיות ממש. לבסוף הוא הודיע לי שהוא לא מכיר אותי, שאחדל להטריד אותו

בטלפון, וטרק לי את השפופרת בפרצוף. מדובר היה על סכום של עשרת אלפים דולר.

ויקטור בחר כאן לעשות אתנחתא קלה, וערך טכס מקוצר הפעם הזאת, ולגם בהנאה מרובה כוסית ברנדי צלולה בגוון הברונזה.

"במקום לפנות למערכת הצדק של הבוס שלך, פניתי למערכת פתרון הבעיות של השיטה האחרת, המהירה והיעילה יותר. יש לי קשרים טובים עם הרבה מאוד אנשים. קיבלתי תשעים אחוזים מהכסף בתוך פחות משבועיים."

מרים הגיבה: "אלוהים אדירים."

לאון גרס: "זו לא שיטה, זה העולם התחתון."

"לא בדיוק, זה העולם האפור. יש גופים שמתמחים בהוצאה לפועל פרטית."

"שמעתי על זה. זה לא פועל כל כך מוצלח אצל כולם. ידיד שלי שעוסק במשרד חקירות, סיפר לי קצת על העבודה שלו. פעם אחת נכנס אליו ישיש אחד עם צ'ק שחזר אליו, במטרה שיפדו אותו בעבורו. 'התשלום הוא עשרה אחוז מראש', אמר לו, קיבל את הכסף, ועשר שניות בערך אחרי שהישיש עזב את המשרד קרע את הצ'ק לחתיכות והשליך אותן לאשפה."

אורנה ציינה: "איזו נבזות!" ונטלה קלף וזרקה אותו מייד להפתעת כולם.

ומייד לאחר מכן קמה וחמקה למטבח, וחזרה משם לאחר רגע קל עם שני מגשים מוכנים עמוסים מכל טוב, האחד הכיל בורקסים, חביתות, דלתונים מלוחים וגבינה מתובלת מעשי ידיה ובמגש השני פחזניות, רולדה משובבת נפש ודובשניות קנויות, עד שהמסובים תהו האם יש קשר בין הורדת הקלף המהירה כברק לבין הזריזות במעשה ההגשה, ולכלל דעה ומסקנה לא יכלו להגיע.

לאון אמר:

"בעבודה שלי יש הרבה סיפורים פיקנטיים כאלה. טכנאי מחשבים אחד, ממחלקת השירות, ותיק מאוד בעבודה, נזקק לניתוח ערמונית, והוא סיפר לנו שקבעו לו תור לשלושה חודשים, ושנאמר לו שאחד הסטאז'רים שיהיה תורן באותו יום יבצע את הניתוח 'אבל תחת השגחתו הצמודה של הפרופסור'. כעבור יומיים הוא לא הגיע לעבודה, וכשחזר סיפר שהפרופסור עצמו עשה את הניתוח. אפילו לא הייתי צריך לשאול כמה, הוא הראה לי שתי אצבעות."

אורנה שאלה: "אלפיים שקלים?"

לאון הגיב בנימה מזלזלת. "בישראל משלמים בדולרים."

לילי סיפרה:

"לפני מספר שבועות פגשתי את אחד המורים של אלון, בן אדם די מבוגר, ששמרתי איתו על יחסים קרובים בתקופה שעדיין לימד את אלון. יצא לי לפגוש אותו בתור למרפאה. הוא סיפר, שהיתה לו בעיה של קטרקט בשתי העיניים שלו. מה אפשר לעשות, העדשה מתחילה להתעכר והראיה משתבשת, זו בעיה די אוניברסלית בגילאים מתקדמים. בקיצור, קבעו לו תור לניתוח בעין ראשונה, ואיזה סטאז'ר ביצע את הניתוח, ונכשל. המורה סיפר שהמנתח חסר הניסיון הרס לו את העין כמעט לגמרי. בבית החולים ספקו כפיים, שאין מה לעשות, ואי אפשר לתקן. רק כאשר התברר שהוא מוכן לשלם, והרבה, מנהל המחלקה ביצע ניתוח חוזר, והציל לו את העין. הסיפור עלה לו חמשת אלפים ירוקים, אבל באותו כסף הוא עשה לו ניתוח גם בעין השנייה."

ויקטור אמר:

"המצב בישראל עדיין רחוק מלהיות גרוע כמו ברוסיה. שמעתי כמה סיפורים מזעזעים, ותאמינו לי, אני לא מזדעזע בקלות, ואם אני כבר אומר את זה, אז זה ממש סיפור מצמרר, על אדם תמים שבא להיבדק אצל רופא במרפאה פרטית, הרופא עורך לו בדיקות מקיפות, ואז מרים את הטלפון ומזמין מישהו להיכנס, ולמשרד נכנס איזה גבר גברתן, ושואל את הרופא: 'אתה בטוח שהוא מתאים במאה אחוזים?' והרופא מהנהן שהוא בטוח, ומול עיניו הנדהמות של הפציינט ההמום הגברתן מוציא אקדח, מרכיב עליו משתיקול, ויורה בראש של הפציינט והורג אותו במקום, והרופא והגברתן משכיבים את התורם האומלל על שולחן המנתחים, והרופא מוציא ממנו מייד את האיבר הדרוש להשתלה, בדרך כלל כליה, לתוך צידנית עם קרח יבש, הגברתן לוקח את הצידנית ומוסר חבילת שטרות בתמורה, ובשק אחר את הגופה שממנה יפטר בנהר, או באיזו יציקת בטון באתר בניה כלשהו. מה תגידו על זה?"

מרים נבעתה: "שאלוהים ישמור, אני לא יכולה להאמין שיש מעשים כאלה! אלוהים אדירים!"

ויקטור המשיך בשלווה, "חכי, זה עוד לא הסוף, לעיתים במקום שטרות של כסף בתמורה לרופא, הרופא זוכה אף הוא לכדור בראש, דבר שמקל מאוד על הבריון, מפני שאז הוא משאיר את שתי הגופות במרפאה וממהר ללקוח שלו לגבות את יתרת הכסף."

לאון פלט במרירות: "איזה עולם נפלא!"

לילי גרסה: "אינני מאמינה שנגיע אי פעם בישראל למצב כזה."

ויקטור אמר:

"שטויות. רפואה שחורה ואפורה ומכל הצבעים והגוונים קיימת

בישראל כל הזמן. בסוף נגיע למצב של רוסיה, אולי לא ברמה שתוארה, אבל בשחיתות בדרג נמוך יותר זה בטוח. שוטר שעוצר מכונית על עבירה מקבל את הרשינות עם שטר מקופל בתוכו, ולאחר בדיקה קצרה הרשיון מוחזר ללא השטר והעבירה נעלמת ומתאיידת. מישו סיפר לי בדיחה, שפעם אחת עצר שוטר אחד סתם נהג, לחינם. 'למה אתה עוצר אותי, לא עשיתי שום עבירה', אמר לו הנהג, והשוטר השיב לו, 'הילדים שלי רעבים, אתה חושב שיש לי זמן לחכות עד שתעבור עבירה?' ולא רחוק היום, שנגיע למצב כזה גם בישראל."

אורנה אמרה: "אני לא מאמינה."

לאון אמר:

"רק רפואה? ומה עם החינוך? יש חינוך לבני עניים ויש חינוך לבני עשירים. הכל אפור במדינה הזאת. השכן שלי ספר גברים פשוט, יש לו מספרה צנועה ופשוטה בשכונה בפרוורי העיר. הבחור הזה - לא רק שמרוויח יותר ממני - הוא לא משלם מס הכנסה בעשר שנים סכום שמורידים לי בחודש אחד."

אורנה, שקועה בהרהורים לגבי השאלה בדבר הקלף שעליה להוריד עתה, ובוחשת באצבעה המורה בקווצת שיער בדלנית שנשזרה סמוך למצחה, פנתה אל מרים:

"את זוכרת את תמרה, שסיימה יחד איתנו את התואר? העצלה הזאת, עד לפני שנה סירבה לצאת לעבוד. עד שמישהו פנה אליה בבקשה לתת שיעורים פרטיים באנגלית לבת שלו, והציע לה כסף טוב. היא נדלקה על העבודה הזאת, והיום היא נותנת שיעורים פרטיים לכל כך הרבה ילדים, שכמעט ואין לה זמן לעצמה. שמעתי שהיא מרוויחה עכשיו פי שניים מבעלה."

לאון אמר: "וכל זה נקי ממס הכנסה, כמובן."

אורנה המשיכה:

ואת הסיפור על הבת של תמרה, שמעת? הבת שלה, דיקלה, יפהייה מהממת, התחילה ללמוד נהיגה לפני הגיוס. היא נכשלה בהרבה טסטים, תמרה לא רצתה לגלות לי את המספר המדויק, ופתאום היא קיבלה רשיון נהיגה. מתברר, שדווקא מספר הטסטים שהיא נכשלה היה סוד כמוס, אבל זה שהיא שילמה שוחד לבוחן שהעביר אותה, זה לא היה פרט סודי כל כך. את זה היא כן גילתה."

ויקטור הסתקרק:

"היא שילמה בכסף או בסקס?"

אורנה התבלבלה מעט מן השאלה. "תמרה אמרה לי רק שהיא שילמה, אז הנחתי שהמדובר היה בכסף. עכשיו, כששאלת, אני כבר בעצם לא כל כך בטוחה..."

ולאחר שהיה קצרה המשיכה:

"את הסיפור של גרישה כבר סיפרתי לכם? הוא היה אדם פשוט, חסר השכלה, ועבד כקצב. מאז שעלה לארץ, עמד מאחורי המעדנייה של הסופרמרקט והכין עופות ללקוחות. שנים על גבי שנים עבד ופירנס את אשתו, ובכספו למדה רפואה עד אשר השלימה את התואר. לאחר שקיבלה עבודה כרופאה, אמרה לו שהיא משלילה והוא אדם פשוט וחסר השכלה, וזה לא יאה ולא נאה לה להיות נשואה לאדם נחות כמוהו, וזרקה אותו לכלבים. עד היום הוא ממשיך לפרוס עופות, גרוש ומבוזה."

לאון אמר:

"כל החיים זה ניגודי אינטרסים. בין כל אחד לשני, בין כל אחד לשאר העולם. תראו אפילו בדוגמה הפשוטה ביותר שאפשר לחשוב עליה: מה יותר פשוט מלהיכנס לגלידריה, לקנות גביע גלידה, ולצאת וללקק בהנאה את המעדן הזה? אפילו כאן יש ניגודי אינטרסים. בעל הגלידריה רוצה למכור לך כמה שפחות גלידה בכמה שיותר כסף. האינטרס שלך הפוך, אתה מעוניין לקבל כמה שיותר גלידה ולשלם מעט ככל האפשר. העסקה מתבצעת רק כאשר קיימים שטחים חופפים בגבולות של האינטרסים המנוגדים האלה. ככה זה בכל תחום בחיים: המעסיק שלך רוצה להעביד אותך כמה שיותר ולשלם לך שכר כמה שפחות. אתה רוצה לעבוד כמה שפחות, ולקבל שכר כמה שיותר. באופן דומה אפשר לתאר ניגודי אינטרסים גם בין מורה לתלמיד, בעל ואישה, הורים וילדים, בין מדינות, הכל בחיים הקצרים שלנו אינו אלא ניגוד אינטרסים אחד גדול."

חלפה אתנחתא קצרה של נשנושים. ויקטור התעניין:

"מה המצב אצלך בעבודה? קראתי בעיתון שהמפעל שלך נמצא בקשיים כלכליים."

לאון ענה בארשת פנים מכורכמת: "יש בזה משהו. הבעיה היא בעצם בתזרים המזומנים הגרוע של המפעל. הבנקים מתחילים להתערב בניהול הפרייקטים, ולוחצים על תוכנית הבראה. ההנהלה שלנו מצידה לוחצת על פריסת חובות, ומנסה ליצור לובי בכנסת ללחוץ על הבנקים. בקיצור, שמח אצלנו."

לילי הקשתה: "זה עלול להשפיע עליך בעתיד?"

לאון לא הבין את השאלה. "איך אני מסוגל לדעת מה יהיה בעתיד?"

אורנה שאלה: "מה חדש אצל אלון?"

לילי הייתה רכונה על עיתון ערב שבת, חוככת בדעתה האם שומה עליה להתחיל את פתרון התשבץ או שמא מוטב לה לקרוא את ההבלים של האסטרולוגיה על מנת לגחך על תמימותם ופתייתם של האנשים, ולפתע ניעורה מלבטי ההווה האישי שלה והוסטה בעל כורחה אלי ההווה של בנה ומשם כמו נלקחה אל עברו ונעצרה שם.

והתחילה לספר:

"אני לא מאשימה את דבורה כמו שאני מאשימה את אמה. דבורה הייתה בסך הכל ילדונת קטנה של אמא. אולי כמו שאלון היה - ונשאר עד היום - ילדון קטן שלי. אבל היא הייתה יותר תלותית באמה, חסרת עצמאות, למרות שהייתה אסרטיבית והיה לה טמפרמנט סוער. ומה שהתחיל להידרדר במערכת היחסים המורכבת הזאת, בין המשולש אלון - דבורה - ושרה - זה שסר חינו של אלון בעיניה של שרה. או שסתם היא החלה לראות בו יריב, מתחרה על אהבתה, והחלה לסכסך בין שני הצעירים. "אני עצמי קיבלתי את דבורה בלב שלם. ואם לא בלב שלם, אז בצורה בוגרת, מכל מקום, לא התבטאתי נגדה ולא הראיתי שום סימן לדחייה ואפילו לא בשפת הגוף. היא הייתה נאה למראה, ואלון - כנראה - חיבב אותה מאוד, ואולי גם יותר מזה. כמדומני הוא גם אהב אותה בתחילה. אולי בעצם העריץ את האישיות החזקה שלה, את הכשרון שלה לסדר עניינים ולפתור בעיות, את הפה חד הלשון שלה. אבל הוא לא היה מאוהב בה מעולם, במשמעות של התאהבות, או נפילה לתוך האהבה. היא פשוט קבעה לו עובדה, והוא, שגם אצלו המרפקים לא פעילים מי יודע מה, נפל לתוך החתונה האומללה הזאת ולצפורני החותנת המרושעת הזאת."

"הם הסתכסכו כבר בהתחלה?"

"לא. כל עוד אלון התנהג בסדר, כלומר על פי אמות המידה שלהן, התנהלו החיים בצורה סבירה, פחות או יותר. אבל מערכת יחסים כל כך מעוותת, חד צדדית, לא יכולה היתה להחזיק מעמד לאורך זמן, וזה היה רק עניין של זמן עד שהעניינים יסתבכו ויגיעו לכדי פיצוץ."

לאון שאל: "הם גרו ביחד עם האמא שלה?"

"כמובן, וזו אחת הסיבות לחיכוכים היום-יומיים, למריבות, למתח. שרה עברה לגור איתם כדי להשגיח עליהם מקרוב, מספר חודשים לפני שעומר נולד. אני משוכנעת שזו הסיבה, שכמעט ולא זכיתי לראות את הנכד שלי."

מרים הזדעזעה: "איום ונורא! אלוהים אדירים!"

"ולדעתי, זו היתה התחלת המריבה הגדולה. אלון לא יכול היה לשאת את העובדה, ששרה מונעת ממני לראות את הנכד החמוד שלי. וכאשר החל להתמרד, הפכו חייו לגהינום. ואז גם אני התחלתי לחוש רגשי אשמה, שבעצם אני מעורבת בעקיפין בהידרדרות במצבו, והדבר לא תרם לי תוספת בריאות, אני מבטיחה לכם."

מרים נרעדה: "שאלוהים ישמור!"

ולילי השפילה את מבטה. "די, די, אין לי כוח להמשיך לדבר על זה."

* * *

בתחילת השבוע ציפי פוטרה מעבודתה, בעקבות צמצומים במרכול בו עבדה כקופאית. שלושים שניות לאחר שויקטור קיבל את שיחת הטלפון, התוכנית נרקמה במלואה והייתה ערוכה ומסודרת לפרטי פרטיה ובדקדקנות מלאה בראשו. כבר מחר יריב עם חנה לוי, המזכירה הכחושה והמזדקנת, שאמנם הייתה יעילה למדי אך עבדה בכוח האינרציה וללא התחדשות או מוטיבציה יתרה, וסר חינה בעיניו; היא תתפטר או תפטר, מה שיתרחש קודם, ציפי תתפוס את מקומה כמועסקת החדשה כפקידתו, ויום לאחר מכן יביא את ניסים השיפוצניק, לבצע שינוי מבנה למשרדו הרחב. מהות השינוי תהיה, כמובן, הקטנת משרד קבלת הקהל ויצירת מחיצת קיר לחצי חדרון, שישמש למנוחה.

ביום שני חנה התפטרה בחרון וקצף, בעינים יורקות גיצי אש, במצח חיזור וסומק חליפות, בשנאה מבעבעת ובשטף קללות ומארות המסונן חרישית מפיה.

ביום שלישי ציפי ישבה על מקומה, והחלה להקיש בהססנות ובכבדות על מקלדת המחשב, תחת הדרכתו הצמודה והסבלנית של ויקטור. באותו יום אף הביא לה את התשורה הראשונה - בושם אמאריז' - והסביר לה שזהו הבושם שהוא אוהב, ומאחר ותהליך ההתרכבות שלו עם עורה הנפלא של האשה אורך מספר שעות, עליה להקפיד לבשם עצמה מייד לאחר המקלחת, השכם בבוקר, והניחוה הנפלא יהיה בשיואו לאחר מספר שעות.

ובאותו יום ניסים השיפוצניק הגיע עם שני ערבים והחל לשבור את הטיח, להביא בלוקים ומרצפות, שקי מלט, חול וסיד, והפך את המקום למחצבה מאובקת למשך כל אותו סוף השבוע.

אולם החתונות נראה היה פשוט ודל, בהתאם לתקציב המצומק של דודתו, אם החתן. הקשר המשפחתי היה רופף וחסר עניין, מרוחק ומנוכר, כמעט רשמי. המשפחה נהגה להתאחד במפגשים בעיקר בשמחות, כגון שמחה זו של היום, ומעבר לאמירות הנדושות כגון 'מה נשמע' ו'טוב תודה', 'נפלא לראות אתכם' ו'נהדר שבאתם' לא הועברו חילופי רגשות כנים או מסרים בעלי עניין ראוי לשמו. אולם משפחה זו משפחה, ומן הראוי שלא לנתק קשרים, ולכן ההתייצבות של כל בני המשפחה המורחבת הייתה כמעט מלאה.

בריא היה לאלון שיואבס בשעמום כבד, מאחר ולא יוכל למצוא בן שיח בערב הזה פרט להוריו, אולם גם תקווה זו נגוזה מאחר והם איחרו שלא באשמנתם והמשפחה נאלצה להיפרד ולשבת בשולחנות נפרדים. וכך ישב גלמוד, דומם, קדורני, מכונס בתוך עולמו המופנם, ומלבד הבלחות קצרצרות של הצצה לעבר הוריו לא עשה דבר.

מבעד לשיממון הישימון שוטטו עיניו על צלוחיות הסלטים שעל השולחן, שהונחו בחוסר טעם על מפת הויניל הזולה, כמו הושלכו אליו בחופזה ממרחק. במהרה התחוויר לו שרובם היו אף חסרי טעם, כפי שציפה. אפילו המיץ הממותק לא היה צונן, אלא פושר ודוחה למדי.

גם כאשר בחן את שכניו לשולחן, התאכזב. קבוצת אנשים אפוריים, מעונבים ומעומלנים, בעלי חיוך מאולץ ומלאכותי, ונראים כמיחלים לרגע בו יקומו ויודיעו למארחים ש'היה נפלא, חתונה נהדרת' ויפרדו לשלום עד לברית או לבר המצווה.

אלון בז לכל אלה המשלים את עצמם וחיים בתוך בועת השקר המלאכותי והצביעות המזוייפת והמתחסדת. מאז ששמע מאביו על התיאוריה הפסיכולוגית של הדיסוננס הקוגניטיבי, החל להבין את הפן הזה בהתנהגותן של הבריות. כל אחד ישכנע את עצמו בנושא אחר ובתחום שונה, מדוע החתונה הממוצעת הזאת היתה נפלאה, מעל ומעבר. אחד ימצא שהאוכל היה משהו חלומי, השני יגיד לעצמו שהמוזיקה היתה נהדרת, השלישי ישכנע את עצמו שהריקודים היו שווים הכל, ובעצם אף אחד לא מסוגל להודות בפה מלא שהכל בעצם תירוצים עלובים, והחתונה הזאת בעצם אינה מתרוממת למחצית גובה הדשא.

מצב הדברים הנוכחי התאים מאוד למצב רוחו השפוף של אלון, שהחליט בינו לבין עצמו לשקוע ברחמים עצמיים בעקבות פסיקתו של בית הדין ולהרהר בהשלכות ובתמורות שיחולו עליו מכאן ואילך.

התזמורת החלה לנגן, וכפי שהניח אף זו הייתה כושלת. הזמרת פשוט זייפה, והנגנים לא ידעו לשמור על הקצב. איכות הצידוד הקולי היתה נמוכה, והחריקה הצורמת של הפיד-בק כל אימת שהזמרת עשתה תנועה מסוימת עם המיקרופון פשוט הייתה איומה, והזכירה לו את הציוד בבית הספר היסודי והצרימות שחלו באמצע המסדרים או הטכסים.

נראה היה, שהתזמורת איננה מתייאשת וממשיכה לנגן, ואף בעוצמת קול גוברת והולכת. המוזיקה הפכה ליותר ויותר קצבית, בסגנון הדיסקו, או משהו דומה, וכאשר נשא את מבטו החולמני ראה להפתעתו שכמה זוגות כבר רוקדים ברחבה המרכזית, ממול לתזמורת. ממקומו המרוחק נראו לו רקדנים אלה כירקות המוקפצים על האסכלה.

להפתעתו, שכנו לשולחן רכן ליד אוזנו ואמר בלחש:

"היא נהדרת... זאת הכי טובה בארץ."

אלון תמה בלבו. ראשית, לא הכיר כלל את הברנש, ולא הבין מדוע טרח האיש הזר הזה לשתף אותו בדעתו הפרטית. ושנית, אף את פשר ההערה לא הבין כלל. למי הוא כיוון בדבריו? מי זאת 'זאת'? והכי טובה במה?

ליבו חדל לפעום, לפתע.

ליבו חדל לפעום כאשר זיהה אותה בוודאות. כהרף עין עיבד המוח את פרטי הדמות הנוכחית עם זו השמורה בזיכרון. למרות שעד היום ראה תמיד את שיערה אסוף, את פניה ללא איפור, את לבושה המלא, הצנוע, ועתה שיערה היה פזור ומתנופף בקצב לכל עבר, סרט אדום מעטר את מצחה, ולבושה המזערי - שדמה לבגד ים לבן - הצליח מוחו האנושי לוודא שזאת היא בתוך שבריר של שניה. או אז חדל ליבו לפעום.

כמהופנט הביט בה. למרות ריחוקה, היא נראתה היצור הסקסי ביותר בחלד, מציגה לראווה את גופה המרהיב, החטוב, העשוי ללא פגם רבב וכתם. הגוף שלה נע, התפתל, רטט, הסתחרר, שלט במוזיקה. נראה היה שהתזמורת כולה שועבדה לשרת אך ורק את גופה המרקד והמחולל. ממילא, כל מאות זוגות העיניים שבאולם היו נעוצים אך ורק בה, פרט לאלה הבוודדים שרקדו

ברחבה והיו שקועים בעצמם.

"מי זאת בכלל?" לחש לעבר שכנו.

כפרפר יפהפה המרחף בחינניות קרבה בריקוד אל אחד השולחנות, והקדישה את נענועי גופה לגבר מקריח, גדל מידות. אחזה בידו בעדינות, וכאשר כל גופה מתערבל וזורם וגולש שלחה את ידה השניה אל זוגתו, אשה מלאת אברים בזכות עצמה, והשניים קפצו ממקומם כנשוכי נחש. בעדינות כיוונה אותם לעבר רחבת הריקודים, ושיחררה אותם. השניים המשיכו לרקוד ואז נפנתה לרקוד מול גברבר נוסף, ממושקף וסמוק לחיים, ובתוך חמש שניות מצא את עצמו אף הוא משוגר על ידה לכיוון רחבת הריקודים.

"זאת המקימה לרקוד".

"בכלל לא ידעתי שיש דבר כזה," לחש.

"אומרים שעוד לא נולד האדם שיכול לסרב לה. היא מקימה את כולם."

עתה רקדה מול קבוצה של ארבעה חיילים במדים, אולי חברים של החתן, וארבעתם קמו והחלו לרקוד אתה בהתלהבות, והיא לרגע קט שכחה את עצמה, והמשיכה להתחכך בהם בחיך ובהנאה עד אשר נזכרה לפתע מה תפקידה. הדפה אותם קלות, והתעופפה בסחרור אל שולחן אחורי, שם ישבו שתי נערות, והובילה אותן בריקוד אל ארבעת החיילים. אחד החיילים הצמיד ללחייה נשיקה מצלצלת, ובראותה את שלושת חבריו מוריקים מקנאה, ריחפה כשפירית לידם והגישה את לחיה לכל אחד מהם. ואז נפנתה מהשישייה הרוקדת וחזרה להמשך מסע כיבושיה.

היא המשיכה בסדרה של סגנונות ריקוד שונים. את הזוג הבא הקימה בסגנון הסלסה, ולאחריה בסגנון רומבה, סמבה, טוויסט, וקינחה בפאסאדובלה הספרדי.

אגוז אחד קשה לפיצוח ניצב עתה מולה, והיא חוללה מולו מזה כשלושים שניות והוא טרם קם. שוב השתנה סגנון ריקודה, והיא הושיטה יד ושלפה את מפית הבד מכוסו, ופצחה בריקוד בטן מפתה. ביטנה השחומה וטבורה החלק עינטזו מולו, ושדיה הרטיטו את עצמן ואת כל גופו. הסרבן נכנע ללא תנאי וקם, מושך בכוח את רעייתו לעבר הרחבה. יתר שכניו המבוגרים יחסית נשארו קפואים במושבים. היא עלתה על הכסא, והמשיכה בריקוד הבטן שלה ממרומים. אחד אחד משכה את ידו והצמידה את כפו אל אזור טבורה, לחוש את גלי שרירי ביטנה החלקה. לא חלפה חצי דקה נוספת וכל אורחי אותו שולחן מצאו את עצמם רוקדים בהתלהבות ברחבת הריקודים.

כאשר לא הקימה איש ולא רקדה מול אף אחד, רקדה עם עצמה. ודומה שדווקא הריקוד הזה היה המגרה והמרגש ביותר. כאילו פיצתה את עצמה בחצי דקה של ריקוד טהור בעבור כל שלוש דקות של מלאכת הפיתוי שלה. אחרי שבאה על סיפוקה העצמי נשאה את עיניה וסימנה לעצמה את האובייקט הבא לכיבוש ולהכנעה. כצל נאמן ליווה אותה צלם הווידאו כל העת.

בפעם השניה ליבו החסיר פעימה כאשר עיניה שלה קלטו אותו.

את המרחק אל הטרף החדש שלה בחרה לגמול בצעדי ברייקדאנס מרהיבים שסחטו מטר מחיאות כפיים. בדרך, כבדרך אגב, הקימה עוד חמישה זוגות, עד אשר ניצבה מולו במלוא הדרה, דוממת לשניות ספורות, פשוט רגלים, גבה זקוף, ידיה נחות בהתנשאות על מותניה, בנויה לתלפיות, נועצת בו מבט למעלה בעודו מצטמק במושבו מאימת הזרקורים, המבוכה והביישנות.

כך דממה לרגע, כדי לאפשר לו להטיב ולהתבונן בה. כמו פקדה בלי מילים: 'סקור אותי היטב!' גופה היה פשוט מפואר, מושלם. מייקל אנג'לו, ליאונרדו דה וינצ'י ורודן, לו היו עמלים על פרוייקט משותף, לא היו מסוגלים לפסל גוף יפה מזה. שדיה איימו לפרוץ החוצה בעוצמה, לפוצץ ולפרוץ את מעט הבד שניסה לשווא להסתיר את פיטמותיה. הסרט האדום למצחה שיווה לה מראה של אינדיאנית נועזת, מסעירה, קשוחה ואמיצת לב. שעון זהב עדין היה ענוד בידה השמאלית, תואם לשני עגילי הזהב שהשתלשלו מתנוכיה. עתה גם הבחין שרקדה יחפה.

גופה, שעד עתה ניצב עומד דומם כפסל שיש, החל לנוע. תחילה באיטיות, בעדינות וברכות, חזה החל לנוע מעלה ומטה, בגלים בעלי תדירות עולה ומשרעת הולכת וגוברת, והשתנו בהדרגה לסיבובים מקסימים ומגרים. עתה ירכיה הצטרפו ושריריה הניעו את רגליה בגליות האחד אחר השניה. לבסוף הצטרפו ידיה להתנופף בגלים עוקבים, וכל גופה הפך לגלי ים סוערים והולכים. שולטת בשלמות בכל סיב משריריה, מחיאות כפיים החלו להישמע מן השולחנות הסמוכים, ואלה סחפו את כל האורחים הנוכחים באולם, העוקבים אחריה בעיניים מרותקות. "קום, קום כבר," שמע מצדדיו ומאחוריו. הוא הבחין היטב באגלי הזיעה שעל מצחה, הנקווים ונספגים בסרט האדום הכרוך בדיוק מעל גבותיה.

"אני לא יודע לרקוד," אמר לה בקול נמוך, מבויש.

גופה החל לרטוט ולגעוש בריקוד הלבמבאדא האירוטי. היא הושיטה לו את ידה הזורמת, ושדיה החלו לחולל גלי אור ליד אפו. החזה שלה קרב אליו, גאה, התנפח, וחזר אחורנית מעט בכדי

להגביר את הגל הבא. באפו עלה ענן ריח הבושם החרף שלה ואיים לשכר אותו לחלוטין. עתה חש, לראשונה מזה זמן רב, את איברו מזדקק ככל שהבחין בפטמותיה הזקורות הרוצות לפרוץ לעצמן דרך החוצה ולהשתחרר מן הלחץ העצום. ואלון קם.

והוא רקד מולה, כשם שלא רקד מימיו. והוא נהנה כשם שלא ידע מעולם. לרגעים אחדים שכח את שמו. ואת שמה של דבורה, ועומר, ואת כל שק צרותיו עלי אדמות.

זמן כה רב חלף! איברו, הנלחץ בעל כורחו בכוח רב במכנסיו, שימח מאוד את ליבו. חודשים ארוכים של אין-אונות, נקטעו בערב הזה למראה הסוחף והמלהיב של הלית. דבורה הפכה אותו לחסר כוח גברא. ככל שרשעותה ואכזריותה פרחו וגאו, כך כוח חלציו דעך וכבה. והזיקפה, השואבת במידה רבה את כוחה ועוצמתה מן הדמיון - נקברה על ידי התנהגותה הסוררת של רעייתו, שכבר בחרה בין אמה לבינו, והנחיתה מכת מוות על חייהם המשותפים. עתה חש עליצות ועליזות רבה. אין הוא אימפוטנט עוד, איברו הזדקק גם הזדקק. עתה לא היה לו איכפת על כך, שחלק מהישיגיה הבלתי מבטלים של דבורה בבית הדין הרבני היו בכך, שטענה כי חדל מלספק את עונתה.

וחש גאוה עצומה בלבו, שאין איש באולם הזה שמכיר את המרקידה הזאת כמותו, שאין איש יודע את צפונותיה, ואיש לא זכה לדבר אתה כמוהו. וכבר החל לחשוב על הכרת התודה שיהיה חייב לה, על הרגעים הנפלאים האלה שהעניקה לו, על כל קשיי היום והצרות שהטרידו אותו, שהצליחה להדחיקם ולהעלימם ממנו. ואולם... אולי היא תתחיל להתנשא מעליו בגלל כישוריה המיוחדים הללו? ואולי כל מירקם היחסים העדין, האפלטוני ביניהם, ימחה ויהרס? הלוא הבחורה הזאת מסוגלת להשיג כל גבר שבעולם, בנתונים המרשימים האלה. ולא רק להשיג, אלא לכבוש, להכניע, לדכא, לשלוט שלטון ללא מיצרים...

והוא חש, שזו לו הפעם השניה שהוא עתיד להינגף בפני בת המין החלש.

ואף זאת ידע היטב, שאת החתונה המיוחדת הזאת לא ישכח לעולם, והפעם אין כאן דיסוננס קוגניטיבי.

14

יום ששי, 14 במאי

רק פעם אחת פרצה מריבה מסביב לשולחן.

הדבר ארע כאשר הבריות סברו שהעת היא שלהי מלחמת לבנון, או 'מבצע שלום הגליל', מעט לפני היציאה הראשונה מהארץ העלובה והאומללה ההיא, אולם באותו יום ארוך עדיין לא ידוע היה מתי יסתיים המבצע האמור, מכיוון שכידוע קשה מאוד לבא את העתיד, וללאון נמאס מהתלהמותו של ויקטור 'להכניס להם ולדפוק אותם כמו שצריך', ופלט איזו הערה עוקצת ברוח השמאל, ויקטור התפרץ מייד בהערה ארסית משלו 'אתה והשמאל המתיפיף והמחורבן שלך', ולאון פלט ברוגזה 'לא, זה אתה והימין הפאנאטי והאוויילי שלך', וגדעון עמד בתווך חסר אונים ודומה שלראשונה בחייו לא ידע כיצד להגיב.

ולמחרת התקשר לשניהם בשעות העבודה והזמין את שניהם לבית קפה ושלושתם נפגשו שם, קרים, שקולים ומבוגרים יותר, והחליטו שאין טעם במריבות מטופשות מן הסוג הזה וקבעו את הכלל שיותר אין פוליטיקה מסביב לשולחן.

ודווקא באותו בית קפה צנוע נמשך הוויכוח, והפעם הזו ללא רגשות טעונים. לאון ציטט מזיכרונו בדיוקנות מפתיעה כמה שורות מספר ואחר כן שאל שאלה:

"על פני העולם כולו, מכל עברי קו החזית, הקריבו נערים את חייהם למען הדבר שנאמר להם כי מולדתם הוא, ודומה היה שלאיש לא היה אכפת, פחות מכל לנערים שהקריבו את חייהם הצעירים". אתה יודע באיזה ספר מדובר?"

"לא."

"מלכוד 22. ועל איזו מלחמה מדובר?"

"לא."

"על מלחמת העולם השניה. ותראה כמה שזה מתאים למלחמה האומללה שלנו. למה צריכים להיהרג בחורים צעירים שלנו בהרי השוף, אתה יכול להסביר לי?"

ויקטור הסביר בלא טינה וכעס הפעם הזאת: "כי כנראה זאת הדרך להשיג שקט בצפון הארץ, אבל מה אתה רוצה, גם אריק היה רוצה מאוד לצאת מלבנון."

לאון התיז באירוניה מרה: "בוודאי שהיה רוצה לצאת, אבל כנראה מהגבול הצפוני."

"תפסיק להיות כזה ציני."

גדעון חייך. "חברים, אני מכריז בזה על הפסקת אש מסביב

לשולחן הזה. אנחנו יורדים ברמה. בואו נישאר כמו שהיינו לפני ויכוח הסרק הזה."

שני הניצים הסכימו, וסוכם בהרמת כוסית שהיה זה הריב האחרון.

בחדשות ראו את רפי בטלוויזיה. בעצם, לא ממש ראו אותו, הוא היה שם, אבל רק רגע קצר ונראה רק מצדודיתו. מכל מקום, מרים קראה ללאון שיבוא מייד לראות, מאחר וזיהתה בנקל את בנה בין קבוצת החרדים המתפרעת והמשתוללת על הכביש, ואולם עד שלאון הגיע, חגורתו עדיין איננה מהודקת וחולצתו מתנפנפת כדגל ברוח כאשר הוא נאבק ברכיסת הכפתור העליון של חולצתו, כבר חזרה הקריינית אל המרקע והחלה לראיין פוליטיקאי לתגובתו. גם אורנה שהתה במקרה באותו ערוץ וראתה את אותה כתבה, אולם לא הצליחה לזהות את רפי.

"למען האמת, כולם נראו לי די דומים," הודתה. ומיהרה והבהירה, "בלבוש, הכוונה."

גדעון, שחזר מדושן עונג מביקורו במזרח, והוסיף כמה קילוגרמים למשקלו, נע מרבצו ורכן מעט קדימה לעבר מגש הפיצוחים, מאחר ושם עין על אגוזי הקשיו מתחילת הערב, ואולם הבחין בזוית עינו במבטה הצונן של לילי, מכורסתה, וזרועו שינתה את מסלולה לעבר כוסית הויסקי. שיערו שוב צמח לממדים מבהילים, לטעמה של לילי, והוא הבטיח שיסתפר בתחילת השבוע הבא, וגם שיתחיל לשמור על כמות הקלוריות שנכנסת אל לועו כדי לשוב למשקלו הקודם, ואולם היא ידעה לבטח שהמאבק הזה אבוד, וכן זוגה לא יצליח במשימתו לעולם, מכיוון שבכל נסיעה הוא מעלה שניים שלושה קילוגרמים ומצליח להוריד בקשיים מרובים ומאמצים בלתי נלאים בקושי קילוגרם אחד, עד שנאלץ לצאת שוב לחו"ל. היא תהתה אילו מאכלים יש שם שאין פה, וכאשר החל לספר לה צעקה: "די, די!" מפני שתיאור שרצי הים הבחיל אותה כל פעם מחדש.

אבל את ויקטור ואת לאון זה די עניין, וכך נאלצה לשמוע אותו מספר להם בפירוט רב, ומבחיל כמובן, אילו שרצים, או בלשונו המתורבתת 'פירות-ים', בלע בתאווה אל קירבו, ועכשיו הם נראים בבירור בחגורת השומן המקיפה את מותניו. אולם הפעם הבלגיה, ורק ניסתה להתעמק במוסף השבת בלא הצלחה יתרה.

אורנה שאלה: "אתם שמים לב כמה שזה מתקשר אחד לשני? משהו!"

מרים שאלה: "מה מתקשר?"

"מצד אחד גדעון מספר לנו על האוכל שאכל במזרח הרחוק, שכמובן לא כשר, ומצד שני רפי שלך מנסה לשמור על כשרות בכל מאודו."

ויקטור אמר במתינות: "לא בזה העניין, הוא מנסה לכפות את דעתו ואת דרך חייו עלי. רפי רוצה לשמור שבת? בבקשה. שישמור. שיערב לו ויבושם לו. אבל הוא מנסה להכריח אותי לשמור על השבת לפי הדרך שהוא מאמין בה, ולפי הכללים שלו, ולזה אני לא מוכן. מספיק שנים חיייתי ברוסיה כדי לדעת שאני לא אוהב כשמכריחים אותי לעשות דברים בניגוד לרצוני."

הזכירה לו: "אבל הלא אתה מאמין באלוהים."

ויקטור לא הצליח להבחין באיזושהי סתירה בין הדברים, ואמר בתימהון: "בוודאי. אני לא עובד בשבת. אבל עונג השבת שלי שונה משלו. עונג השבת של כל אחד יכול להיות שונה משל כל אחד אחר. אחד הולך לבית הכנסת. אחר הולך לתיאטרון. שלישי לא יכול בלי משחק כדורגל, ורביעי חייב לטגן את עצמו בשמש של הים. זהו מקור העונג שלו, מישוהו רשאי להגיד לו שלא?"

"הדבר הרבה יותר חמור," הוסיף לאון, "רק במדינה שלנו אדם לא יכול להגיע לים בעזרת התחבורה הציבורית. וזה בגלל שהאנשים שהולכים לבתי הכנסת כופים את המצב הזה על המדינה כולה, על אותם אנשים שרוצים להגיע בשבת למגרש הכדורגל או לתיאטרון."

מרים אמרה:

"אני דווקא מצדיקה את המצב הזה. בכל זאת אנחנו מדינה יהודית, וחייב להיות שוני בינינו לבין הגויים. אפשר קצת לוותר לדתיים."

אורנה התריסה: "למה שהם לא יוותרו לנו?"

גדעון אמר:

"יפה אמרת, ודוגמאות טובות הבאת. לכל אחד יש את עונג השבת שלו. אבל המדינה חייבת לספק לתושביה גם בתי כנסת, וגם תיאטרונים, וגם מגרשי כדורגל, כדי שכל אחד יוכל למצוא את מקומו ולבוא על סיפוקו. והמדינה עושה את זה באופן חלקי בלבד - אמנם יש מגרשי כדורגל ותיאטרונים, אבל אין לך דרך ציבורית חוקית איך להגיע אליהם. המדינה לא מספקת תחבורה ציבורית, וכבר כאן נוצרת אפליה חריפה ומעוותת, כי לים יכול להגיע רק מי שגר במרחק הליכה ממנו, או מי שיש לו רכב פרטי. ומשפחה ללא רכב פרטי ושגרה רחוק מן הים - נמנע ממנה להגיע אליו! מדוע? ולמה לאון לא יכול לאכול מנה פלאפל בחול המועד פסח? הוא

אוהב פיתות ולחמניות בכל ימות השנה, והמדינה הייתה חייבת לספק לו אפשרות חוקית לכך." לילי ציינה: "הוא יכול להקפיא פיתות במקפיא, בדיוק כמו שאנחנו עושים."

"נכון, אבל מה תעשה משפחה שאין לה מקפיא? או אדם שמעדיף לאכול רק פיתות טריות? לא, אתם טועים. זו בעיה עקרונית של המדינה."

ואחר המשיך:

"והנה, למרות שהמדינה לא מספקת תחבורה ציבורית בשבת, גם את השימוש בתחבורה הפרטית, ברכב הפרטי שלי, הבן שלך מנסה למנוע בדרך כוחנית, בהתפרעויות ובמהומות ובכוח הזרוע ובכוחו הפוליטי. מה זה בעצם סגירת כבישים? איך אני אמור להגיע ממקום למקום כשהכבישים יהיו חסומים?"

"לא כל הכבישים חסומים."

"נכון. אבל אנחנו מדברים על עיקרון, ולא על הכמות. אפילו אם רק כביש אחד בארץ סגור מנימוקי דת, אפשר תיאורית לשנות אותו לכל הכבישים בארץ באותו נימוק. ואם תצא הגדרה שכל רחוב אשר יש בו בית כנסת יסגר לתנועה בשבת, יוקמו בכל הרחובות בארץ בתי כנסת וכל הרחובות יסגרו, או אם יהיה חוק שבכל רחוב ובו עשרה אחוזים מתושביו דתיים יסגר בשבת, הרי מצב כזה עלול להיות מיושם במהרה. החוק צריך להיות פשוט ביותר, אין סגירת רחובות בשבת על פי החוק. החלטה כזאת כגון סגירת כביש המשמש את הציבור הרחב צריכה להתקיים רק בהסכמה הדדית."

לילי טענה: "גם כאן יש כשל חשיבתי. אם תושבי רחוב אחד, חילוניים ודתיים, יגיעו להסכמה לסגור את הרחוב בשבת, הרי אני, כאורחת, לא אוכל לעבור באותו רחוב בכפיה."

גדעון הסכים: "צודקת." והמשיך: "אבל זהו חלק מכללי המשחק של הדמוקרטיה. כל עוד הם לשון המאזניים, ואיני רואה איך המצב משתפר באופן האפורי שלנו, כל מה שנותר לנו לעשות זה לנשוך לעצמנו את המרפקים."

ויקטור אמר:

"בשם הדמוקרטיה הזאת רק מחרבנים לנו את החיים."

לאון הגיב: "מישהו בשם הנד אמר פעם, 'יש רק שתי דרכים בעולם להחלפת שלטון: האחת על ידי מניין גולגלות, והשנייה על ידי ניפוצ'. כל מדינה בוחרת את השיטה המועדפת עליה בהתאם לאיכות ההון האנושי שמצוי בה. איזו שיטה אתה בדיוק מציע לאמץ?"

ויקטור השיב, "אני רק חרד מה יקרה במדינה הזאת כשהם יהפכו להיות הרוב, בשם הדמוקרטיה." דבריו צרמו לאוזני כולם, מכיוון שאי אפשר היה לדמיין מצב כלשהו בכדור הארץ שויקטור עלול לפחד ממנו.

אורנה הכריזה בפסקנות: "כל החילוניים יברחו מהארץ."

מריה ידעה לנבא: "תוך שלושה שבועות."

לילי חיוותה את דעתה: "הדתיים יסגרו את המדינה ולא יתנו לחילונים לברוח."

"למה?"

"כי מישהו יצטרך להיות כאן כדי לעשות את העבודה."

"איזו עבודה?"

"חוץ מלימודי תורה וגמרא צריך במדינה עוד כמה דברים."

חקלאים, רופאים, מורים, בתי חרושת, בנקים, צבא, לא?"

"נכון. אז אני לא יודעת מה באמת יקרה כאן."

"גם אני. זה יהיה אסון. נהפוך להיות מדינה מפגרת כמו אירן שאחרי מהפיכת חומייני."

ויקטור קבע נחרצות: "לא יקום ולא יהיה, לעולם לא. כשאמרתי שאני חרד לא התכוונתי להגזמה הפראית הזאת. אולי כמה חוקים דתיים נוספים, יתכנו קצת הגבלות נוספות לחילונים, בטוח שיכריחו אותנו להעביר להם קצת יותר כסף. אבל מדינה חומייניסטית? בחיים לא!"

לאון טען במרירות: "אתה לא יכול להיות כל כך בטוח. מה שקרה לבן שלי ברמת המיקרו, עלול לקרות למדינה שלמה ברמת המאקרו. מלבד זה, הרי יש מספיק דוגמאות בהיסטוריה שמדינות נסוגו לאחר בגלל הקנאות הדתית, או סתם בגלל שאיזה רודן תפס את המדינה בביצים ושיבש לה את הצורה ומירר לתושבים את החיים."

ויקטור התעקש: "לא בישראל."

"איך אתה יכול להיות בטוח בכך?"

ויקטור נדם. לא ידע כיצד להשיב, ואפילו איך להתחיל לנסח את תשובתו, למרות שהוא ידע בתוך לשד עצמותיו פנימה את התשובה. הרי הישראלים פקחים וחכמים מספיק לכך, ולעולם לא יהרסו את המפעל הציוני הנפלא שהקימו, וגם הדתיים עצמם מספיק חכמים לדעת את הגבול שלעולם לא יחצו במערכת הגומלין העדינה והשבירית שלהם עם החילוניים, ולא ימתחו את החבל כדי שלא יקרע, ותמיד יעדיפו להמתין שהחילוניים יבינו את טעותם הגדולה ויחזרו אל המקורות ולבסוף יחזרו בתשובה ויתחילו לקיים

את המצוות, ובנוסף לכך, הלא ברור וידוע בוודאות הוא שהיהדות היא הדת האמיתית היחידה. היא מבוססת על תורת האמת, שניתנה לעם הבחירה על ידי בורא העולמות בכבודו ובעצמו. והתורה הלא מעודדת את העבודה והמלאכה, ומחייבת את החקלאי ליצר קמח ואת הרופא לרפא את החולה, ובכלל, הרי ברור לכל בר דעת שמצב מטופש כזה לא יכול לקרות לעולם בישראל.

"יש דברים שאני פשוט בטוח."

מרים תרמה:

"הרי אלוהים נתן לנו את התנ"ך בכבודו בעצמו. והכל."

לאון גיחך במתיקות מצודדת.

"את התנ"ך כתבו אנשים. הרבה אנשים. ובהרבה תקופות."

ויקטור:

"ואיך אתה יודע את זה בוודאות כזאת? היית שם?"

לאון נימק במתק שפתיים:

"לא הייתי שם, אבל המקור של הידע הזה בתפוחי אדמה."

ויקטור משך בכתפיו, תוהה לאן נסתתרה בינתו ותבונתו של רעו.

ולאון הוסיף בשלווה:

"ואני רוצה להגיד לך רק עוד דבר אחד. אם באמת אלוהים ברא

את העולם הזה, אז יצא לו חרא של מוצר."

ואז שקע בהגיגים נוגים בדבר מצבו של בנו, ולא יכול היה שלא להגיע למסקנה שבנו אבד לו ולמדינתו, בכל אותן משמעויות שהיו נחשבות בעיני עצמו, כאב בוגר, בשל ועתיר ניסיון חיים. רפי כבר חדל לפקוד את ביתם, הפסיק אפילו להתקשר ולשאול מה שלום הוריו המזדקנים, ושכח מן הדיבר החמישי המורה עליו חד משמעית לכבד את הוריו. כאשר צלצל אליו ביוזמתו כדי להתעניין מדוע שכח את הוריו, הסביר רפי, המתבל כבר את לשונו במיטב פסוקי חז"ל, שהוא לא שכח כלל וכלל את הוריו, אלא חדל לכבדם במצוותה של התורה. וכשלאון הרים גבה, הסביר לו חד וחלק שאינו מחויב עוד לכבד את הוריו, מאחר והם אינם שומרי מצוות, ועל פי רבו המחמיר הינם משולים לרשעים, ויותר לא יכבד אותם אפילו בשיחת טלפון סמלית ולו גם אחת.

והוא מצא את עצמו ממלמל: "ככה זה, אני איבדתי את רפי, אתה

איבדת את יעקב."

עיניו של ויקטור רשפו: "אני לא איבדתי את יעקב! אל תקשר את הבן שלי בבעיות של רפי. יעקב עוד יחזור לישראל כאשר ישלים את הדוקטורט, ויועיל למדינה הזאת קצת יותר מרפי, אפילו אם יהיה פרופסור בתלמוד."

גדעון גער: "חברים, שכחתם את מלחמת שלום הגליל?"

והשניים השתתקו מייד והשפילו מבט לעבר קלפיהם. שלוש הנשים לא הבינו על מה הוא דבר. אורנה נטלה קלף, והחלה להתלבט מה להוריד.

גדעון במיקוד מרשים שלח יד למשימת נטילת חופן שקדים מקערית מרוחקת שאילץ אותה לתמרן בעדינות ובמיומנות בין מכשולי בקבוקי יין, קנקני שתייה קרה מומתקת שקוביות קרח מתמסס צפות עליה בדומיה גוועת, לעקוף קערית פונץ' בעל ניחוח משכר חושים, וכן את כוס הזכוכית שהכילה את מנת הוודקה של ויקטור, ושם, מאחורי אגרטל הפרחים הקריסטאלי הצר והמוארך עלה לבסוף ביד היד לחפון קומץ שקדים מעוררי תיאבון, ובהמשך, בפיזור הדעת, החזיר את היד בקו אווירי ישיר אל פיו ואגב כך גרם למהומה רבת על השולחן, שהביאה לקצה המהיר ובטרים עת כל מה שהתרחש בו עד לאותה שעה, כאשר כלי הזכוכית משוגרים לאגפים ומתנפצים בשאון רב ובהבהקי אור מעין ליל הבדולח בזעיר אנפין, להבדיל אלף אלפי הבדלות, אגב מזרקה רבגונית של שפע נוזלים המגירים עצמם לכל עבר ומצליחים להטביע חותם על כל סנטימטר מרובע אפשרי בחדר.

מאז שזכר את עצמו, היה גדעון שלומיאל. במיוחד זכורה היתה לו החוויה קצרת הימים בקיבוץ, בימי בחרותו המאוחרת. הגיע עם קבוצה של תנועת הנוער להתנדב למספר ימי עבודה באחד מקיבוצי הנגב, אי אז בתחילת שנות השישים, וביום הראשון התבקש להסיע טרקטור לשדה, שהוביל פלטפורמה להעמסת יבול. "אתה יודע מה זה שטוצר?" שאל אותו יוסקה, בעל כובע הטמבל בצבע החקי, שעליו סופר שהוא ער, ישן, אוכל ואף ימות עם הכובע לראשו, ומשנענה בשלילה הסביר לגדעון, שהשטוצר זה בעצם השיבר הראשי של המים לקיבוץ, ובינו לבין מי הכינרת אין שום ברז נוסף, ושאינו ואביו לו אם יתקרב לשטוצר, ושזה הדבר היחיד שעליו להיזהר כמו על בבת עיניו, והמשיך לדבר עוד על השטוצר שאם יקרה לו משהו, כל הכינרת תתרוקן בערך כעבור חצי שעה, וגדעון נשבע שהבין ולקח את הטרקטור ונסע לשדה, ואחרי שלוש היה השטוצר מרוסק לגמרי. בפאתי שדות השלחין על גבול פרדסי ההדרים פרצה מזרקת מים אדירה שהגיעה לגובה של חמישים מטרים. כשהופיע גדעון הרטוב והמבוהל במשרדו של יוסקה, זעק זה האחרון בפאניקה: 'לא! אל תגיד לי! פגעת בשטוצר!' ולמחרת, שלחו אותו לשדה התלמים של הכותנה, והזהירו אותו שאסור באיסור חמור לעשן, בתקופה שעדיין עישן באיוולתו, והוא הבטיח ונשבע שהדבר כלל לא יעלה על דעתו,

ועבד שעות אחדות בנאמנות ובכוונה יתרה כדי לכפר במשהו על יום האתמול, ובהפסקה התיישב בצל המכולה המלאה, ואמר לעצמו, מי כבר יראה אותי מעשן סיגריה אחת, ועישן בהנאה, והשליך את בדל הסיגריה לאחוריו וכאשר אמר לחזור לעבודה, עלה בחוטמו ריח חשוד של שריפה, וכאשר הפנה מבטו לאחור חזה בנפש מתפעמת בלהבות בגובה של שלושים מטרים המסיימות לכלות את כל יבול הכותנה שנאסף באותו יום. ביום השלישי מצא את עצמו משובץ לעבודות המטבח, והצטוו להמתיק את התה של ארוחת הבוקר, והבזיק קילוגרם אחד סוכר לתוך הסיר הענק, ומשטעם אותו ולא היה מספיק מומתק לטעמו, נפנה לחפש סוכר נוסף, ופתח ארונות, מגירות, מאחורי מדפים ובתוך קרטונים וארגזים ולבסוף מצא צנצנת גדולה, ובתוכה אבקה גרגרית לבנה ומתאימה, ובלא היסוס זרה את תכולת הצנצנת לתוך סיר התה, ובחש כדבעי וטעם, וכעבור רבע שעה חש ברע והובהל לבית חולים במצב אנוש, כאשר מיעיו מבעבעים, מפולשים וממררים בבכי, ולאחר שמצבו התייצב הראו לו הרופאים באיחור את שלא הבחין בו בשעתו, את הצנצנת בעלת התווית המכריזה על התכולה, שהיתה חומצה חריפה להמסת אבנית בקומקומים, ואת איור גולגולת המוות והאזהרה באותיות קידוש לבנה האדומות 'אזהרה - רעל' ולא עלה בידו להסביר כיצד הצליח למצוא את הצנצנת הזאת שרעננה, אחראית המטבח, הקפידה וטרחה להסתיר אותה היטב בתוך קרטון סגור, עתיק ומאובק, עטוף בנייר עיתון מצהיב וכרוך בגומיות, במעמקי מגירה עמוקה, הקבועה בארונות מצהיבה ומרופטת בחצר האחורית של המטבח, במקום שאפילו העכבישים סירבו לטוות שם את קוריהם. ומשהשתחרר מבית החולים שב לביתו והחלטה גמלה בליבו: הוא יגור בעיר במשך יתרת חייו.

לאחר שוך הסערה בסלון גדעון אמר: "בסופו של דבר, כל הבעיה בין החרדים לחילונים בארץ היא בעצם בעיה כלכלית בלבד."

אורנה שאלה: "למה הכוונה?"

"הרי לחילונים כמונו לא אכפת באמת איך החרדים בחרו לחיות את חייהם. לא ממש משנה לנו מה הם מעדיפים ללמוד, או איך הם מקיימים את הפולחנים שלהם. גם לא מעניין אותנו במה הם מאמינים. הבעיה ביסודה היא כלכלית טהורה."

"לפעמים אנתרופולוגים מוצאים במקומות נידחים כמו בג'ונגלים של האמזונס או של פפואה איזה שבטים שלא מכירים את האדם הלבן ואת הציביליזציה. כאשר חוקרים את אורחות חייהם, מגלים שלמרות שהשבטים האלה פרימיטיביים, הם מסוגלים לקיים את עצמם בהצלחה. הם יכולים להאכיל את עצמם, אם בליקוט מזון ואם בצייד, הם מסוגלים להגן על עצמם בעזרת כלי הנשק הפשוטים שלהם, כגון חניתות או קני נשיפה, והם אפילו מסוגלים לרפא את עצמם, ברמה זו או אחרת של הצלחה, בעזרת עשבים או צמחים מקומיים שהם מצליחים למצוא או בעזרת האמונות בשאמאנים, בכוהני הדת או במכשפי השבט. החברה ההומוגנית היחידה בעולם, שלא מסוגלת לקיים את עצמה, אלו החרדים בישראל. אין להם חקלאים או תעשייני מזון שמסוגלים ליצר את מזונם, אין להם אנשי צבא שיכולים להגן על עצמם, ואין להם רופאים שיכולים לרפא את עצמם. הם תלויים לחלוטין בחברה אחרת, חיצונית, החילונית, שתספק להם את כל צרכי המחיה שלהם."

"למען הדיוק, יש עוד חברה אחת כזאת בעולם. גם הנזירים הבודהיסטים אינם יצרניים ונתמכים על ידי האוכלוסייה התומכת. אבל כאן טמון ההבדל הגדול - סך הנזירים הללו בתוך כלל האוכלוסייה הוא בסביבות שני אחוזים בלבד. מכאן, שיש שני הבדלים מהותיים בין שתי הדוגמאות. אצל הבודהיסטים, 98 אחוזים מספקים בנקל את צרכיהם של שני האחוזים הנתמכים, שזה סביר מבחינה כלכלית. ובנוסף, האוכלוסייה הבודהיסטית ככלל עושה זאת מרצונה החופשי ובאהבה רבה."

"אצלנו, היחס המספרי שונה לחלוטין. שמונים אחוזים של אוכלוסייה חילונית, נאלצים לתמוך בעשרים אחוזים של חרדים, בניגוד לרצונם החופשי ובחריקת שיניים. הכל עקב כוח פוליטי רב מדי בגלל שיטת משטר מעוותת מדי. וזו כבר מעמסה כלכלית אמיתית, מפני שכל ארבעה חילוניים צריכים לפרנס חרד אחד, מבלי שנשאלו, ובלי הסכמתם. והבעיה היא, שזה לא נעצר במספרים האלה, אלא מספרם של הנתמכים גדל בהתמדה, עד שלא ירחק היום ובו ימצאו את עצמם כל שלושה חילונים נאלצים לפרנס חרד הזר להם באורחותיו, בדעותיו ובמכלול ערכיו ואמונותיו."

"וכאן אני מגיע לעצם הבעיה. לחילוניים לא תהיה ברירה אלא להתאחד ולהתאגד ולנער מעל עצמם את החברה הטפילית הזאת. לא ירחק היום, ושמעתי מומחים שמעריכים שהדבר יתרחש בעשור הקרוב, שהחילוניים יתאחדו מבחינה פוליטית, ישלימו את החוקה בישראל, יפרידו את הדת מהמדינה, באיחור של למעלה מחמישים שנה, ישלחו את החרדים לצבא, שישתלבו סוף סוף

בהגנה על עצמם, וישלחו אותם לעבוד, כדי שיתחילו לפרנס את עצמם. המדינה תפסיק לממן לומדי תורה ומוסדות דת, וכל אחד שיבחר להמשיך לדבוק בדתו ובאמונותיו ובפולחניו יעשה זאת במימונו העצמי. לחרדים יהיה משבר שיאריך שנים מספר, אך בסופו של דבר כל החברה תצא נשכרת, תל"ג המדינה יגדל, לחילונים יהיה יותר כסף פנוי לעצמם, והחיים במדינה הזאת יהיו צודקים יותר והגיוניים יותר."

לאון התלהב מאוד. "יש פתגם סיני שאומר, 'אם אדם יתן לבנו דג מידי יום, בנו יאכל אותו ויחיה יום נוסף. אם האדם ילמד את בנו לדוג, בנו יחיה שנים ארוכות'. הרי מה שמנהיגי החרדים עושים כיום, זה לתת לקהל המאמינים שלהם דג מדי יום. הם אומרים להם, 'אתם רק תלמדו תורה, ואנחנו נדאג לקחת כסף מן החילונים ולהעבירו אליכם. אתם תמשיכו לבחור בנו להנהיג אתכם, ואנחנו נקבע את השיטה הזאת של העברת כספי החילונים לכיסכם. וכן, החשוב ביותר, אתם לא צריכים ללמוד שום מקצוע שיתן לכם סיכוי לפרנס את עצמכם - אנחנו הרי כאן כדי לדאוג לכם'. זו הסיבה שמנהיגי המימסד הדתי מקבעים את הבערות בקרב אנשיהם. איזה סיכוי יש לנער חרדי, שלומד כל יומו רק קודש, תורה וגמרא, להתמודד בחיים המודרניים עם הנער החילוני, שגדל על מתימטיקה, פיזיקה, אנגלית, תוכנה ואינטרנט? גדעון, אהבתי את מה שאמרת!"

ויקטור נהם ברוגזה: "תפוחי אדמה, הא?"

15

יום שני, 17 במאי

רוחו נסערת ונפשו מפוזרת, מבטו בוהה נכחו בלא תכלית, אצבעות ידו הימנית ממוללות את העפרון השחוק, כקדר המררב את החימר או כינוקא את בובת הפלסטלינה, מחשבותיו נשארו שם, משוטטות באולם החתונות מזה שבע יממות תמימות להחסיר שעות, וליבו מלא כרימון ברחמים עצמיים, שירבט על הדף העליון של בלוק הדפים שלפניו גבעול של צמח מכוער ומגושם, פחוס ומשתנץ לצדדיו, עם עלים רחבים ומעוקמים. הספר העוסק בשפינוזה, למרות שהיה פתוח לרווחה בעמוד המדויק, לצד בלוק הדפים, לא זכה ולו להצצה חטופה בודדת מאז שנפתח לפני כמחצית השעה.

וכרגיל, לא הצליח להבחין בה כשתפשה את מקומה מולו משהתפתנה מן העומס הקל שהיתה שרויה בו מאז שהגיע, ופרט לשיגור חיור קצרצר, חטוף, מתוק ומלטף לעברו, לא מצאה לה זמן בעבורו עד עתה. ולפתע החיור הסוכרי והמקסים שלה, הבריק מול עיניו וכוח עלום, מהיר כברק, של שרירים בלתי רצוניים בשפתיו ובלחיו כפה סחט ממנו חיור בתגובה - אך זה נמחה באותה מהירות שהופיע, והלית התאכזבה משהבחינה בגוועת חיורו שלו הבלתי צפויה.

"קרה משהו?"

"כן. לא. זאת אומרת, אני לא יודע בדיוק. אני קצת מבולבל. בעצם, לא קרה כלום. אבל אולי כן קרה משהו."

מבלי שיכלה לשלוט בתגובתה, פרץ צחקוק קצרצר מגרונה. "הבנתי הכל."

הצמח המוזר הלך והסתעף לצדדים, וככל שהתמלא והתעבה כך הפך להיות למגושם יותר ומפליא בכיעורו. במרכז של אצוות העלים הדחוסה והמקומטת הזדקרו לו גבעול דקיק, ובראשו פרח זעיר, כמעט בלתי נראה, משמש נציג בודד של עולם הפרחים הקסום או ניצב כזקיקף משועמם התוהה ומשתומם בליבו כיצד הגיע אל המקום הזה ומה בעצם מעשיו כאן. הלית עקבה בדומייה אחר הציור ההולך ונרקם מולה.

"אז מה בכל זאת קרה?"

"מייד תביני מהציור, אני מצייר את זה בשבילך."

ואז פנה לחלק התחתון של איורו והחל לצייר את השורש של הפרח התמהוני. והחל לדבר בעשותו זאת:

"את לא מבינה. עד לשבוע שעבר, היית עבורי רק בחורה יפהייה, שהכרתי באופן שטחי בספרייה האוניברסיטאית, ושניסיתי להדחיק אותך מתודעתי כדי שלא אלכד בקסמייך ולא אתאהב בך. אסור היה לי להתקשר לאף בחורה, כדי שדבורה לא תשתמש בזה כמנוף נגדי בבית המשפט בפרשת הגירושין. אבל לפני שבוע הפכת למישהי אחרת לגמרי. את ממלאת מאז את כל הראש שלי. כל המחשבות שלי נסבות רק עלייך, התמונה המהממת של הרקדנית הנפלאה והמגרה ביותר בעולם ניצבת חקוקה כל הזמן וטבועה ברשתיות עיני. כל המחשבות שלי הן רק על דמות אחת. כבר חצי שעה אני מנסה לקרוא את השורה הראשונה בספר הזה, ואני לא מצליח לעכל מה כתוב בה. העיניים מעבירות את תמונת האותיות למוח, אבל הוא לא מפענח, והקשרים ביניהם כי הוא תפוס, כי הוא עסוק, וכבוש, ומכותר, וכנוע,

ומכור, ושפוט, ומשועבד לדמות שלך ולהרהורים עלייך. את מתחילה לתפוש את המצב?"

והציור של השורש הלך ותפח והחל להדמות יותר לאדם מאשר לשורש של פרח. היה לו גוף, שממנו התפלגו בתחתיתו שני גזמים כשתי רגליים, ובחלקו העליון ציורו שתי גפיים מעוקמות, כשתי זרועות פרושות באוויר נושאות תפילה או זועקות לעזרה. ובעוד הוא קורם עור וגידים ציינה היא בסיפוק:

"זה דווקא נשמע לי נפלא."

והשורש המוזר בדמות האדם הלך ונבנה והתעבה ולפתע קלטה דבר מה, תפשה את הציור וסובבה אותו אליה, ונוכחה כי אותו שורש פלאי אינו אלא רקדנית, ואותה רקדנית אינה אלא היא עצמה, כפי שדימה במוחו בראותה מחוללת בחתונה.

"הייתי קורא לך בשם חדש, דודאית, שמתאים לך יותר. צמח הדודא הוא משהו מיוחד במינו. השורש שלו נראה כמו אדם קטן השתול מתחת לאדמה. הוא קרוב משפחה של תפוח האדמה, החציל והעגבניה, ממשפחת הסולניים. בימי הביניים ייחסו לו אגדות רבות, אחת מהן שהוא צורח כאשר מעיזים לעקור אותו. הוא גם נחשב כמעורר מבחינה מינית וכמביא לשכרון חושים, ולכן הוא דומה לך בזה, כי בדיוק שני דברים אלה קרו לי כשראיתי אותך. וזה אחרי כמה חודשים ארוכים של תרדמה ויובש כמו מידבר."

"גם זה נשמע לי נפלא."

"וכאן בדיוק הבעיה, אני מניח. בואי אני אספר לך קצת על עצמי: גמלוני, מגושם, בעל שתי ידיים שמאליות, חסר השכלה רחבה, מקצוע לא פופולרי, גרוש טרי פלוס ילד בן שלוש. והדבר החמור ביותר, שאני לא מבין מה אחת כמוך, שיכולה ללכוד בקסמייך כל גבר עלי אדמות, ולהטריף את חושיו, מוצאת באחד כמוני?"

"אתה סתם טיפשוני," הצטחקה, והבחינה בסטודנט הקרב אל מקום עמדתה הנטוש ותר אחריה במבטו, ומתוך חוש אחריות השתלחה לעברו כחץ מקשת, מותירה אותו ללא תגובה למבוכתו, להתערטלותו הפנימית ולמערומיו הנפשיים. ומתוך עקשנות ודחף בלתי נהירים לו עצמו חזר לעטר ולפאר את שורש הרקדנית ולייפות אותו, כראוי למלכת הרקדניות, ועפרונו הנוטה באלכסון החל להשחיר ולהציל את צדדיו הימניים של השורש ולהקנות לו אשליה של שלושה ממדים ותחושה נעימה של עומק בגוון אפור. ושוב לא הבחין בה כשהתיישבה מולו, כי ממילא היא הייתה שם כל העת, לא משה מתודעתו.

"את כאן? אז עכשיו את מבינה מה הבעיה. קיוויתי שנוכל להמשיך ולהיפגש ואולי לצאת יחד, אבל כרגיל, המזל מתחמק ובורח ממני והלאה. אני מרגיש שאנחנו צועדים לקראת נתק, כי את לא צריכה אחד כמוני."

כל העת בת צחוק עדינה העטירה את שפתייה, שעתה, בהיותן ללא איפור ארגמני לוהט, חזרו לצבען הרגיל, שאותו הכיר היטב. "הדבר היחיד שהיה חדש לי, זה שיש לך ילד. איך קוראים לו?" "עומר. חומד של ילד, שדבורה הולכת להרוס."

"אני רוצה לראות אותו," פסקה.

"אני בעצמי לא יכול לראות אותו," לחש, מתקשה להסתיר את עיניו שהחלו מתנוצצות מרסיסי דמעה.

"מה זאת אומרת? יש לך זכות טבעית כאבא לראות את הבן שלך!"

"למה את זורה מלח על הפצעים שלי?" גנח ביאוש, בארשת פנים עגמומית, "להגיד לדבורה את המילה זכות זה בדיחה, פארסה, היא תתפקע מצחוק. היא קובעת את הזכויות ואת הכללים והחוקים. כבר יותר מחודש שלא ראיתי אותה, ואין לי מושג מתי אזכה לראות אותה בעתיד הקרוב..."

הלית השתהתה מעט בטרם שאלה, "אתה אפילו לא יודע באיזה גוון הוא נמצא?"

"בוודאי שאני יודע," השיב. "בגוון תמר."

השתררה שתיקה ארוכה ומעיקה. מתוך המבוכה הזדחלה והתגבשה השאלה הקודמת שטרם באה על פתרונה.

"מה שאינני יודע זה מה את בדיוק מוצאת בי?"

הלית ניצלה את ההזדמנות לשוב לנושא הקודם. "אתה באמת טיפשוני קטן. תאמין לי, אני באמת מכירה הרבה בחורים, מכל המינים ומכל הסוגים. כולם שונים ממך. רק בך אני מוצאת מה שאני מחפשת. ואת מה שאני באמת מחפשת, לא הצלחתי למצוא אצל אף אחד בעולם, חוץ ממך."

עיניו המופתעות התנוצצו כשהקשה, "ומה זה?"

"לא אגלה לך."

"את חייבת לגלות לי."

"יום אחד תבין את זה בעצמך."

"אז איך אני אוכל להמשיך ולטפח את זה אם אני לא יודע מה זה?" ניסה בערמומיות ילדותית.

"תאמין לי, אם יש לך את זה, לא צריך לטפח את זה."

"עשי לי טובה," התחנן כילד קטן, "אני מוכרח לדעת."

"סך הכל אני מאוד מרוצה ממה שקרה," התעלמה לחלוטין

מתחננתו, "כי הייתי רוצה שנמשיך להיות ביחד, וגם לצאת יחד, אבל אתה משום מה לא מציע לי לצאת ולא מזמין אותי לשום מקום, אז אני חושבת שאתה מחכה שאני אזור ואני אציע לך לצאת."

"או, לא, לא...", נחרד, "אני פשוט - בעצם, לא חשבתי על זה, ואולי קצת התביישתי, או חששתי שאת לא תסכימי או שאת לא מוכנה לקשר, את יודעת, את נראית לי כזאת ביישנית או צנועה - לעזאזל, אין לי מושג ירוק למה לא הצעתי לך לצאת!"

"לפעמים אתה נשמע לי אדם חכם מאוד, משכיל כזה, שיועד כל דבר בעולם, ולפעמים אתה מדבר כמו טיפשוני."

"אני? חכם? יודע כל דבר בעולם?" גיחך, חוזר לעצמו, "אם היו נותנים לי אגורה אחת על כל דבר שאיני יודע, כל כדור הארץ היה שייך לי."

הלית התנשפה בהפתעה קלה, ואולם החליטה להתמיד ולא להרפות ממטרתה.

"אז מה אתה אומר על הרעיון לצאת?"

אבל לפני שהיה סיפק בידו להשיב, קפצה ממקומה ונחפזה לדלפקה לשרת שני לקוחות חדשים. ושוב, נשאר עם תגובה תלויה באוויר, עם הצעה לצאת למסעדה שעמדה לו על קצה לשונו ונשארה שם קפואה ומאוכזבת.

והרהר, מדוע לא בעצם, הלוא כבר נחרץ פסק הדין במשפט, וממילא הוא הפסיד כמעט כל מה שיכול היה להפסיד, ודבורה הערמומית והתכנית גברה עליו והביסה אותו בכל נושא שעלה במשפט, ותהה לרגע האם שומה נגזר עליו להיגף תמיד בפני נשים, וממה יש לו לחשוש עתה, הרי המשפט הסתיים ולא יתחדש אפילו אם דבורה תגלה שיש לו אשה נוספת בחייו בשלב הזה, ושנית תהא האם זה נכון והוא אכן יצא מכלל סכנה לאחר שהפסיד או שיתכן המשך לתבוסתו עד לקריסתו הסופית, ועליו להסתיר את הלית בכל מחיר, ואז חשב שבעצם אין לו סיכוי ואפילו תיאורטי להסתיר בסוד את קיומה של הלית מבלי לבצע ניתוח ולהפריד את מוחו ולעקרו מראשו, כי היא כבר נמצאת בכל אחת מאונותיו ובצמתיו ולמעשה מזה כשבוע ימים להחסיר שעה ומחצה היא המכוונת את תנועות הנוירונים בתוך מוחו, שולטת בנוירורנסמיטרים, ומפקחת בעיקר על יצור, ויסות ושינוע הפנולאטילמין, אחד מהחומרים המסתוריים האחראי על תחושות הנפילה לתוך האהבה.

'מה לכל הרוחות היא מוצאת בי', המשיך להרהר בלב חרד וחששני, מנסה להעלות הצעות רציונליות במרכז השיקול של מוחו, השוכן מתחת לחלק העליון ביותר של פדחתו, על מנת לפסול את ההבלים בדרך האלימינציה, לשלול אחת לאחת את כל הרעיונות המטופשים שיעלו מלפניו, אך עדיין אף רעיון וחצי רעיון לא צץ והופיע לשיפוטו כעת, ומרכז השיקול נותר מיותר מיותר לפי שעה, ואפילו רמז לתזה הנכונה לא עלה בדעתו, ושמט את מבטו לעבר חזהו כדי לצאת מתוך עצמו ולהביט בו דרך עיניה ומנקודת מבטה, ולא ראה אלא את חולצתו שרק כעת הבחין בכך שאינה מגוהצת, וצידה הימני מקומט כהוגן. וכבר אמר לציין בפניו את הרעיון הראשון והוא: שהוא הגבר הראשון שהכירה, שמסתובב עם חצי חולצה מקומטת, אבל הדבר נפסל מייד מפני שבפגישות קודמות ברי שחולצתיו לא היו מקומטות בחצין, וזו אינה אלא חריגה רשלנית יוצאת דופן מן הסתם.

'אז מה היא מוצאת בי', לשם שמיים? לא יפה תואר במיוחד. לא גברי. לא סקסי. זה הרי ממני והלאה. לא גבוה מדי. לא חזק, לא חסון, לא שרירי. לא יודע לרקוד. לא יודע לשיר. לא יודע לכתוב שירים. לא יודע לכתוב ספרים. לא יודע הרבה דברים. בעצם, יותר קל לחפש מה כן יודע. יודע קצת פילוסופיה. מכיר הרבה פילוסופים. מבין קצת בביולוגיה. ומעט באנתרופולוגיה. יודע איך להפסיד במשפט את המכנסים ואת התחתונים. יודע לצייר צמח דודא. בעצם, יודע להעתיק ציורים לא רע. צריך להראות לה את ההעתק שעשיתי ל"מלקטות" של ז'אן פרנסואה מילה, שכולם אמרו לי שהוא שתי טיפות מים זהה למקור. כן, אני צריך להזמין אותה אלי הביתה ולהראות לה אותו.'

"בוא נקבע בדירה שלי במוצאי שבת, נצא לבית קפה, ואחרי כן נחזור לדירה שלי," שמע את קולה הענוג. הסכים מייד.

ויקטור חש זאת היטב בעצמותיו. בקרוב יגיע היום, בו תנותב שיחה בנושא האנטישמיות והגזענות. לא יהיה מנוס מסיפורו האישי, אותו סיפור שכה ניסה להסתיר ולהדחיק מעברו, וידע אף ידע שהרגע הזה בוא יבוא, ולא ניתן יהיה ביכולתו למנוע את הדבר.

ומתי וכיצד יגיע אותו יום לא ידע, אולם ברגע ששמע את לאון פותח ומצטט את הקטע הקצרצר מזיכרונו בנושא הגזענות, ידע שזהו זה.

"הפליה גזעית היא דבר נורא, יוסאריאן, באמת. דבר נורא לנהוג באינדיאני הגון ונאמן כאילו הוא כושי מלוכלך, יהודון או מקרון."

אורנה שאלה: "מאיזה ספר הציטוט הזה?"

לילי ענתה מניה וביה, "מילכוד 22, של ג'וסף הלר."

אורנה התפעלה: "יופי של משפט!"

מרים אמרה: "מה שבטוח, שבכל מקרה של גזענות מעורבים בצורה כלשהי גם היהודים, והכל."

גדעון אמר: "את לא טועה בהרבה. כמדומני לקזחים מיוחסת האימרה, 'אנחנו נטביע את הרוסים בדם של היהודים'."

לאון אמר: "בברית המועצות לשעבר היו גילויים אנטישמיים בלי סוף. גם אני אישית נפגעת מזה." ובטרם סיים את המשפט הצטער על כך שנפלט מפיו.

לילי התעניינה:

"מה קרה בדיוק?"

ושמטה את ירחון הנשים שעיינה בו.

לילי - אנוס היה להשיב, וחכך מעט בדעתו, והבליח הצצה אל פניו של ויקטור, והבחין בניצוץ מבהיק באישונו, וידע שהגיע הרגע לספר את המאורע שהיה מעורב בו, שהיה משובץ וטבול בפעולה אלימה, בפעם הראשונה והאחרונה בחייו. וגמלה בו החלטה לפרוק את עצמו, הלוא לא יוכל לקחת עמו את סודו אל הקבר. וידע אף את זאת, שאחרי כן יזכה לשמוע את סיפורו של ויקטור, שניסה בעקשנות ובהצלחה להסתיר עד היום ועם זאת בער בעצמותיו הצורך לספר.

ולאון פתח בסיפורו:

"כאשר התחלתי לחשוב על עליה לארץ, התחלתי לגשש ולברר פרטים על הנושא. עשיתי מחקר קטן בעיקר משיחות עם יהודים אחרים, חלקם בתחילת התהליך, חלקם בעיצומו של התהליך וגם אספתי מידע מקרובים של כאלה שכבר הצליחו לצאת ועלו ארצה. בסופו של דבר, כשעשיתי אינטגרציה מכל המידע התברר לי שהצירוף של שני הגורמים יחד, גם יהודי וגם מהנדס אלקטרוניקה שעובד בבית חרושת בטחוני ליצור מקלטי רדיו - הצירוף הזה משמעו בוודאות סירוב מתן היתר עליה.

"כלומר, באמת הייתי במחלקה של רדיו אזרחי בעליל, אבל באותו בית חרושת יצרו גם מכשירי קשר צבאיים, וגם ראדארים, ועוד סוגי ציוד שלא היה לי מושג עליהם. בגלל העובדה שהכל היה מסווג תחת נושא צבאי ביטחוני, הייתה מובטחת לי תשובה שלילית, לאחר קשיים בשפע ובירוקרטיה ותלאות בלי סוף.

"למרות המידע המרתיע הזה, התחלתי את התהליך. חברים טובים סידרו לי מכתב מפוברק שנשלח כביכול מהארץ, ובו בקשה לאיחוד משפחות. מילאתי את הטפסים הנדרשים והטיפול התחיל, בלי הרבה אשליות, ואכן בשלב די מוקדם נתקע הטיפול עם הודעה על סירוב מתן היתר ליציאה מהארץ. אבל בעקבות המידע המוקדם שהיה לי, החברים הכירו את הפקיד המתאים שאפשר היה לשמן ולקצר בכך הרבה זמן, ריצות, עצבים, אנרגיה. בסופו של דבר, ברוסיה המושחתת הכל התחיל ונגמר בכסף."

ויקטור השלים פרט:

"עד היום."

"עכשיו התחלתי פרשה חדשה, להעביר את הטיפול לאותו פקיד בר שימון. כל המידע היה מוכן לי בכיס, הסכום הנדרש, השיטה המדויקת, הטפסים הממולאים בצורה הנכונה, ורק טופס אחד היה חסר, טופס של הפקיד המקומי שטיפל בבקשה שלי, המפנה את הטיפול למנהל המחוזי. הכל נראה חלק וטוב, והתקדם לפי התוכנית שלב אחרי שלב.

"כמובן, עד שנתגלתה התקלה המכריעה - אותו פקיד מקומי היה אנטישמי מוחלט, פאנאט ללא תקנה. שנא יהודים שנאה יוקדת, עיוורת, והשווה אותנו לכל ההשוואות שרק יכול היה להעלות על דעתו. חזירים מטונפים, תולעים עלובות, לטאות מאוסות, תפוחים רקובים, נחשים ארסיים, כושים, צוענים, ספסרי זונות, מלווים בריבית, סוחרים גזלנים, גנבים בלילה, שודדים וליסטים, רוצחיו של ישו, הכל ביחד וכל דבר לחוד. ואת כל אלה הסביר לי בלי להניד עפעף, בשיחה ישירה, ארסית. בלא שמץ של בושה, כמורה המלמד את תלמידו. והגרוע מכל, אני נאלצתי להנהן כל הזמן, כמבין מה שהוא מואיל בטובו להסביר לי, מה אני ומהו מוצאי הנחות."

ויקטור העיר:

"אני כבר הייתי נותן לו."

"בסוף אותה שיחה, שהתארכה מאוד, וסוף העצבים שלי עומד לפני פיצוץ, הוציא מול העיניים שלי את החותמת מן המגירה, ואני רועד מהתרגשות, זהו, הסבל עומד להסתיים, החרה הזה חותם לי ואני אומר תודה ומסתלק, ורגל אחת שלי כבר בישראל, והשרץ הזה אומר לי בהתרסה, 'אתה רואה את זה? רק זה חסר על הטופס שלך כדי להעביר את הטיפול למנהל המחוזי, אבל אתה לא

תזכה לראות את החותמת הזאת על הטופס. הרי הסברתי לך למה, ואתה, חלאת המין האנושי, הבנת. נכון? ואני נשכתי את השפתיים ואמרתי, 'נכון מאוד, אדוני', ובאותו רגע ידעתי שאחד משנינו לא יוצא חי מאותו חדר.

"הצצתי על השעון, וראיתי שהשעה מאוחרת מאוד. היה ברור שכבר רוב בניין המשרדים היה ריק. הייתי המטופל האחרון לאותו יום, ולא היה איש שהיה אמור להיכנס אחרי. למרות שעכשיו הייתי מחומם כמו שלא הייתי מעולם, חישבתי בקור רוח את הסיכויים שלי, ופעלתי כמו בסרט מתח מדרגה ראשונה. חלצתי את הנעל שלי, ואמרתי לו שבכל מקרה הכנתי לתת לו משהו קטן, איזו מתנה, לפני שאני הולך, והוא התמתח בהנאה למחשבה שהוא מתעתד לקבל שוחד, ולפני שהוא עיכל מה קורה, החץ המתכתי שלי היה נעוץ לו עמוק בתוך המצח.

מרים הלבונה: "אלוהים אדירים! לא סיפרת לי אף פעם!"
כן, ככה זה היה. את כל הריכוז, האנרגיה, המהירות, המיומנות של יותר מעשרים שנים של אימונים, השקעתי בהטלה הזאת. האנטישמי הזה היה מת לפני שהבעת הסיפוק המרוחה על פניו הספיקה להתחלף להבעת תדהמה או פחד של אחד המתעתד להיפיק מן העולם. החזון של אבי והאימון העצמי מוצו לידי מימוש מושלם בפעם היחידה, הראשונה והאחרונה, ועשו חור במרכז המצח, שכמעט ולא הגיר דם, כל עוד לא חלצתי אותו במאמץ לא קטן. אחרי כן מדדתי את עומק החדירה. ארבעה סנטימטרים. לעזאזל, כמה קל להרוג בן אדם, חשבתי, ניגבתי את החץ, החזרתי לתוך הנעל, קשרתי את השרוך, נדהם מעצמי על קור הרוח שבה ביצעתי את הכל, החתמתי את הטופס בחותמת שלי, ניגבתי את טביעות האצבעות מן החותמת, החזרתי אותה למגירה שלו, ושמתיו את הטופס שלי באמצע הערימה שטופלה באותו יום, ויצאתי לי מן החדר, ומן הבניין, והלכתי הביתה. רק שם תפסתי את הראש, ועילתתי איזה מעשה עשיתי, ואיזו סכנה צפויה לי אם יגיעו אלי."

עיניה של מרים כבו ובקרה רחש קצף קר.
"הרי יכלו לתפוס אותך והיו מוציאים אותך להורג! אלוהים ישמרו!"
"בוודאי. אבל זה לא מה שקרה. הטופס שלי הועבר ביחד עם כל הערימה לטיפולו של פקיד אחר, וכשזיהו את החותמת שאישרה את העברת הנושא שלי למנהל המחוזי, הטופס המשיך להתגלגל הלאה, והתוכנית המשיכה בלי פגם. הייתי צריך לתת לעוד מישהו שוחד, לקבל אישור נוסף, ואז היתר יציאה, ואני כאן."

גדעון הקשה:

"נודע לך משהו על החקירה?"

"בשבועות הראשונים לא היה ידוע לי כלום, למזלי לא הצליחו לקשר את מותו אלי. כעבור שבועיים החלו השמועות לפרוח, ובדרך מקרה נודע לי שלאיש הזה היו הרבה שונאים, והיו איומים על חייו מכמה גורמים שונים, והניחו שמישהו מהם ירה בראשו והרגו, כך שכל החקירה הוסטה לכיוון שגוי ואני נחלצתי מהצרה הצרורה הזאת. מכל מקום, הם היו משוכנעים שהוא מת מירי אקדח, בגלל החור העגול שבמצח. מפליא בעיני איך לא גילו שאין בתוך הראש שום קליע, אם הניחו שהיה ירי מאקדח."

מרים פלטה בסערת רגשות מעורבת:

"איזה מזל! אלוהים היה אתך!"

לאון גיחך:

"אלוהים? לא ידוע לי על דבר כזה."

והשתררה דומיה מעיקה למשך זמן מה, בעוד המסובים בוחשים בדעתם לאיזה כיוון שומה עליהם לפנות, כלום לחדש את הוויכוח האינסופי בדבר כבודו של בורא העולמות או שמא להניח לויקטור לספר את סיפורו, ובין כה וכה רשות הבמה הושארה לויקטור לבדו.

והוא פיזר את הדממה:

"גם לי היו כמה מקרים של אנטישמיות."

והוריד קלף, ולגם כוסית, ונהנה בכל מאודו מן ההמתנה המסוקרנת ומן הדריכות למוצא פיו.

"אבל לפני כן, אני רוצה להגיד לכם, שלא יהיה לכם רושם שאני בן אדם אלים. אני באמת משתדל לפתור כל בעיה בצורה תרבותית, ורק כשאין ברירה - אז אין ברירה. לדוגמה, פעם כמעט הייתה לי מריבה על חניה, ולמרות שהייתי צודק, החלטתי לוותר רק בזכות אשתו של הנהג החוצפן, שהייתה בהריון, ולא רציתי להקשות עליה. זה יותר מדי, גם בעל כזה מטומטם וגם בבית חולים. והיה עוד מקרה אחד, שמישהו חתך אותי בעקיפה כמו בשיקאגו, חסמתי אותו ברמזור, יצאתי אליו רק כדי לתת לו איזו סטירת לחי מצלצלת, אבל הוא דיבר כל כך יפה, ביקש סליחה, בסוף אפילו לחצנו ידיים. אבל היו גם מיקרים - מועטים - שהייתי חייב להעמיד מישהו במקום, פשוט לא הייתה ברירה אחרת."

והבמה הייתה רק שלו. גם כשנענע את הכוסית הקטנה ונעץ בה מבט ארוך, למשך את הזמן עוד רגע קט.

"כן. פעם אחת, זה היה בתור לקולנוע. עמדתי בתור כמו כל האזרחים התרבותיים, ופתאום הגיעו שלושה פרחחים, וכמו שאני

רואה אותם אני יודע שיהיו בעיות. יש טיפוסים כאלה, שאתה רואה עליהם שהם מחפשים צרות. הם חיים מזה. זה עושה להם את היום. ואם אני לא הייתי שם, אולי הם היו מצליחים להציק לכולם בלי לקבל שיעור, בלי חינוך, בלי ללמוד לקח. בכלל, קיוויתי שמישהו אחר יתערב וינסה להסביר להם מה זה תור, ומה זה לעמוד בשקט מבלי לנבל את הפה, ואיך מדברים בשקט, בנימוס, ולא צועקים כמו ערסים בשוק."

לאון הפטיר: "זה ידוע שבישראל התור גדל מלפנים."
"ואיזו אשה מבוגרת אחת ניסתה להעיר להם, שיעמדו בתור כמו כולם. אבל הפרחחים האלה, לא רק שהתחילו לצעוק ולקלל גם אותה, פנו לבעלה המסכן והתחילו לדחוף אותו. האומלל הזה רק עמד ורעד, והזיע, וחטף דחיפות ויריקות. וכאשר היא ניסתה להגן עליו, חטפה מאחד מהם מכה בחזה שלה, והיא נפלה אחורנית ונחבטה בברזלים."

"עד כאן, אמרתי, והשתחררתי מהלפיתה של אורנה. היא הבינה בדיוק מה הולך לקרות, וניסתה להחזיק אותי בכוח כל הזמן. אבל הם עברו את הגבול. יצאתי מהתור, התקרבתי אליהם ואמרתי להם בשקט, לכו מכאן, שלושתכם. אתם את הסרט הזה לא תראו היום. ואז הם התקרבו אלי, ואחד אמר בקול מתגרה, דיברת אלינו, סבא? ואז אמרתי להם שוב, בקול נמוך, רגוע, כן, דברתי אליכם, ואני אומר לכם להסתלק מהמקום הזה מיד לפני שאני הופך את כולכם לערמה של חלקי חילוף לצפרדעים."

והתבונן בקלפים, מהרהר בדבר פירוק סידרה אחת לטובת אחרת.

"קיוויתי שהבריון שדחף את האשה יעשה את הטעות וינסה להתחיל איתי, וזה מה שקרה. הוא נתן לי מכה, מהירה, אני מודה שקצת כואבת, אבל לא זזתי כמובן. מכה בעוצמה של משקל זבוב. למשקל חצי כבד, כמוני, זה היה דומה למשב רוח קליל בשפת הים. אבל אז כבר הייתי חם באמת. אם לא הייתי מחומם, הייתי אולי מסתפק בהוק אחד, ומזיז לו קצת את הלסת, אבל נכנסתי להתפרצות שמאל ימין שמאל ימין בהתקדמות ואחרי שסיימתי את הסדרה פחדתי שהוא הולך למות לי שם, והשניים האחרים רק הרימו אותו מהרצפה, וגררו אותו אתם עם הזנב בין הרגליים. בכל אופן, את הסרט הוא לא ראה באותו ערב, כי הוא היה חייב ללכת לרופא שיניים. הרבה מהם לא נשארו לו, זה בטוח."

ושינה קצת את הסדר של הקלפים שבידיו.

"פעם אחת היה מקרה אחר באוטובוס, כשאורנה לא הייתה. היה נהג מוזר מאוד באותה נסיעה. פשוט, נסע לאט מדי. שלושים קילומטרים לשעה כל הדרך. ובכל תחנה, לא התחיל לנסוע עד שכל הנוסעים גמרו לשלם. וגם כששילמו - לאט לאט. בדק את הכסף, מדד את העודף. אני עצמי כמעט יצאתי מדעתי. כבר חשבתי לגשת ולשאול אותו אם הוא לא מרגיש טוב, או משהו כזה. אחרי כמה דקות חשבתי לגשת אליו ולקחת את השם שלו, כדי להתלונן. תמיד שעשיתי את המסלול הזה, הנסיעה היתה נמשכת חצי שעה. באותו יום עברה יותר משעה והיינו בערך רק בחצי הדרך, וספרתי לפחות שלושה אוטובוסים של אותו קו שיצאו אחריו ועקפו אותנו. באמת מוזר מאוד, אני אומר לכם."

"אבל נוסע אחר, בריון צעיר ונפוח, התחיל לצעוק בכל רם, מה דעתו על הנהג הזה. ומצעקות עבר לקללות. וכשנסעת אחת מבוגרת ניסתה להשתיק אותו, התחיל לצעוק ולקלל גם אותה, וגם את כל האשכנזים המסריחים, ושאם מישהו יעיז רק לענות לו הוא יפרק לו את הצורה. באמת, קודם הנהג חימם אותי כהוגן, והבחור הזה ממש הרגיז אותי. ואני רוצה להגיד לכם, אני בן אדם די חזק, אבל כשאני מתרגז, אני חזק פי מאה. באמת."

גדעון אמר:

"זה האדרנלין."

"זה בעיקר העצבים. אז קמתי, ואמרתי לנהג לעצור את האוטובוס, הבריון הזה יורד עכשיו, באמצע הדרך. והדרעק המגודל הזה קם כדי להרביץ לי, בלמתי את המכה שלו ופשוט עם כל הכוח שלי העפתי לו סטירה מצלצלת, להשפיל אותו קצת, שיקבל קצת דרך ארץ. תוך כמה שניות עורו האדים. הוא ירק עלי, וחטף סטירה נוספת, באותו מקום בדיוק, והפרצוף שלו נהיה לא סימטרי, והכרחתי את הנהג לעצור את האוטובוס באמצע הדרך והעפתי את הטמבל הזה מהאוטובוס."

והצית סיגריה. ומזג וודקה.

"אבל רק פעם אחת באמת השתמשתי בכוח. גם כשנתתי פה ושם סטירה למישהו, שמרתי על עצמי לא להתרגז עד הסוף, ולא הפעלתי את כל מה שיש לי. אני יודע שאני צריך להיזהר, כי אני יכול להכאיב יותר מדי, או לגרום לנזק גדול מדי. אבל רק פעם אחת נתתי את כל מה שהיה לי. וזה מה שמחזיר אותי לאנטישמיות. וברוסיה. ואת זה רציתי בעצם לספר לכם."

ולאחר שאיפה ולגימה, המשיך.

"כן. זו הפעם הראשונה ואני מקווה שגם האחרונה שהכיתי מישהו באמת. אבל תאמינו לי, במקרה הזה אפילו גדעון היה יורה בו למוות. בעצם, אני חושב שהמקרה שלי דומה למדי לברנש של

לאון, עם החור במצח. כן, כשאני חושב על זה, ממש קירבת משפחה. זה היה אנטישמי שפשוט התעלל בכל היהודים בשכונה שלנו. איך אומרים? התעלק עלינו והתעמר בנו. הסית נגדנו והלשין, והיכה, וריכל, ושיקר, ומירר לכולנו בשכונה את החיים. "אני אישית לא אוהב שלועגים לי ומשפילים אותי על רקע המוצא היהודי שלי. ושתקתי במשך חודשים ארוכים והבלגתי במשך שנים. אבל הבעיה האמיתית הייתה, שהבחור הזה היה - קשה להאמין - יותר חזק ממני. הוא היה אלוף האגרוף של העיר שלנו, וניצח אותי פעמיים בקרב על האליפות. פשוט, אף אחד לא יכול היה לעשות לאיש הזה שום דבר."

ונשף עשן מצחין, ולגם בשקיקה קולנית.

"הצירוף הזה של מתאגרף חזק ממני ואנטישמי מתועב - הוציא אותי מדעתי. וידעתי שאני אהיה חייב לעשות משהו יום אחד. והייתה עוד בעיה אחת, שהוא אף פעם לא הסתובב לבד - תמיד מוקף בחבורת בריונים גסים, חנפנים ולקקניים. האיש הזה נזהר לא להתקל בי ברחוב לבד. הוא כיבד אותי והעריך אותי, למרות שהפסדתי לו בזירה. גם אני כיבדתי אותו - כמתאגרף, ונמנעתי ככל האפשר להסתבך אתו בקטטת רחוב. הוא היה מוצק מאד, מעט כבד ממני, וגבוה ממני בחצי ראש. היו לו גם ידיים ארוכות, דבר שהפריע לי בכניסות. מה גם, שהטכניקה שלי הייתה הגנה פתוחה, כמעט ולא הגנתי על החלק העליון, וזה הקל עליו לתקוף את הפנים שלי. אבל הוא היה קצת יותר איטי ממני, והימנית שלי הרבה יותר חזקה. ותמיד רציתי לבדוק את הימנית שלי בפרצוף שלו, בלי כפפה."

"וככה זה נמשך, השנאה שלו כלפי והרצון שלי להתנקם בו, במשך שנים. לא יכולנו להיפטר מהקצייה האנטישמית הזאת בשום דרך. כלומר, כמעט בשום דרך. עד אותו יום שנפגשנו בערב, איך שהחשיכה התחילה לרדת, והיינו שנינו לבד. בלי החברים שלו, רק הוא ואני. אף אדם, חתול או לטאה לא היו בסביבה. אפילו הרוח עצרה את נשימתה."

"ואז הוא קרב אלי, וסינן אלי, הנה עכשיו תפסתי אותך, אחד על אחד, יהודון מסריח, עכשיו אני אעשה לך את מה שהיטלר לא הספיק לעשות, וירק לי בפרצוף."

"וזה כל מה שהיה, בעצם. עד כאן הרקע. איך אמרת, האדרנלין? שיהיה. אבל באותו חלקיק של שניה התחזקתי לא פי מאה, פי אלף. כל העצבים שלי, רגש השנאה, יצר הנקמה, התרכזו כולם באותו זמן ומקום. הדם שזרם בעורקים שלי הפך לנוזל הידראולי. שרירי הידיים שלי והאגרופים שלי הפכו לפיסטונים מפלדה. בגלל שהוא היה גבוה ממני, בחרתי בסנוקרת שעלתה מלמטה למעלה במהירות הברק, ובכוח של מכבש שמוער מכוניות, ופגשה את הסנטר שלו. היד עם הסנטר נכנסו עמוק לתוך הלסת, לפני שהמפרקת שלו הספיקה להתכופף אחורנית. הלסת התפצחה בקול חזק, התפוקקה ונשברה, ורק אחרי כן כל הצוואר הוטח אחורנית, וכנראה זה מה שעשה את העבודה, כי המפרקת כנראה נסדקה גם היא. רק אחרי כן הוא נפל אחורה, נחת בכבדות על האדמה, כמו עץ שניסרו אותו. אז הראש שלו נחבט בקרקע בפעם השלישית."

"זהו. הסתלקתי משם, כאשר היד שלי נקועה מעוצמת המכה. שלושה ימים כאבו לי השרירים ומפרקי הבסיס של האצבעות. בהתחלה חששתי ששברתי את היד במכה הזאת. לאחר כמה ימים הופיע לי שטף דם כחול מתחת לעור של האצבעות, ונעלם רק אחרי שלושה שבועות. והוא? אחרי כן נודע לי שבבית החולים הצילו אותו מבליעת הלשון. יכול להיות שהוא גם ספג זעזוע מוח באותה הזדמנות. אבל מה שבטוח, שהוא חירחר שלושה שבועות עם המפרקת והגרוגרת הסדוקות, עד שמת. תאמינו לי, אני ממש שונא כשקוראים לי 'יהודון מסריח ויורקים לי בפרצוף'. וזהו. זאת הייתה הפעם היחידה שבה באמת הרבצתי למישהו."

ועל התקופה ברוסיה, בימי בחרותו, כאשר השכיר את כוחו הרב ומיומנותו הרבה והכה אנשים תמורת תשלום, בחר שלא להזכיר. ותחת זאת סיימ:

"ועוד באותו לילה החלטתי שאני עוזב את המקום האנטישמי הזה, וחייב לעלות לארץ ישראל."

אורנה שמעה את דבריו בדממה וארשת פניה חתומה. היא ידעה את הדבר וליוותה את המקרה בעת התרחשותו, ועודדה את רוחו באותה תקופה, כדרך בת זוג תומכת ושותפה נאמנה.

לילי היתה אחוזת תדהמה, והצטנפה בחלחלה בכורסתה. לא כל יום נזדמן לה להקשיב לשני סיפורי רצח והרג, שבוצעו על ידי אנשים מחוג החברים המקורבים אליה ביותר. וזו לא היתה הפעם הראשונה שלא ידעה כיצד להגיב, ורק חיוורונה העיד על מצוקתה הפנימית.

וביום הזה נתאמתה לה השערות מימים של גדעון, שנבעה עמוק מתוך ביטנו ורבצה לה שם ומעולם לא העיזה לצאת ממקומה, שלא קיים דיבר אחד מן התורה שויקטור לא עבר עליו.

לפני יומיים קיבלה אורנה טלפון מהמוסד בו שהתה אירית. חלה החמרה קלה בבריאותה, והיא חודלת מלתפקד אפילו באותן פעולות פשוטות ובסיסיות שכבר הייתה מיומנת בהן. עדיין יש תקווה שהמצב יחזור לקדמותו, אך זה עדיין אינו ודאי, בכל מקרה המצב כרגע אינו ברור. בשבוע הבא יערך קונסורציום מיוחד של רופאים בעניינה, ועד אז לא יהיה מידע חדש. מכל מקום, על פניו נראה שהמצב מחמיר, ויתכן ויהיה צורך לשנות משהו, אולי גישה טיפולית אחרת, אולי מקום חדש, ההולם את מצבה המשתנה.

* * *

וכדי לפצות עצמו על בעיותיה של אירית, נסע ויקטור בערבו של יום האתמול לבקר את איריס בדירתה.

איריס קידמה תמיד את פניו בעיני לייזר מאירות וממוקדות, בחיך כן הגואה ונובע מתוך החזה השחום והיצוק שלה המאכסן לב אסיר תודות, הפועם בחדווה בלתי מוסתרת, בדופק מהיר וקצבי, ובגל זיכרונות נעימים. הוא כינה אותה 'היצאנית הפרטית שלי', ולעיתים 'היצאנית הפרטית היפהפייה שלי', דבר שהיה נכון ומדויק ומקובל אף על דעתה. הוא אשר חילץ אותה מאשפות, מהמקצוע המנוול, עלוב הנשמה והנפש, הבזוי, הנמוך, המעוות, ששקעה בו בעקבות מצוקתה החומרית.

בתקופת העוברות של יעקב, כאשר אורנה לא יכלה לספק את ההיצע המתאים לביקוש, ובלב כבד, יצאה נפשו לספק את יצרו ופורקנו אצל זונה, למרות שמאז שינה את ההגדרה ל'יצאנית' שהאמין בה כמעודנת יותר, ופגש את איריס השחרחרת והביאה לחדר צנוע ששכר במלון זול. ועד לאותו יום לא ידע כלל שפרוצה יכולה להיות כל כך חטובה ומגרה, ולהביא אותו אל הרקיע בתוך דקות ספורות, ואולי היה זה אות וסימן לכך שזוגתו שלו החלה להטיל עליו שיגרה ושעמום. איריס ביצעה את בקשתו הראשונה בפנים חתומות, אטומות מבע, כדרכה אצל כל לקוחותיה המזדמנים, ואולם כאשר התקלחו יחדיו - משהו בגופו, עד היום לא נתבהרה לו הסיבה המדויקת, שינה בליבה החם את גישה אליו, וכאשר נרגע מעט והתבונן בהתפעלות בשדיה הנפלאים ובמותניה ההדוקים, ובעכזזה התפוחי המושלם, לפתע ירדה למטה, ובתוך שניות ספורות העניקה לו שיא נוסף, כביר ונהדר מקודמו חסר הרגש.

וכאשר השפילה בעצב מיוסר את מבטה וכבשה אותו בקרקע, לסמן שהגיע שעתו לשלם לה כגמולה, שלף מכיסו ערמת מזומנים והעניק לה פי עשרה ממה שסוכם מלכתחילה. וכשפערה עיניים חומות לרווחה כעגילי ירח אמר לה שהיא סיימה להיום, ולקח אותה לביתה, ואחרי כן התיישב והחל לדובבה על הסיבה לבחירת המקצוע הזה, וסיפרה לו על דברים שלא הכיר, על רקע משפחתי אביון ודל, ועל חולי, ועל התעלמות מוחלטת מהממסד, וחוסר עזרה מהשלטונות, ועל חוסר ההגינות והצדק בסיכוי משפחתה להצליח להתרומם, ועל הדעות הקדומות ההרסניות של הסביבה האמונות על הציבור השבע והמפונק, ובו במקום הציע לה עבודה כפקידה אצל אחד הקולגות שלו, במשרד תיווך, ובתנאי שתחדל מעיסוקה זה לעולמים, ובו במקום הביעה את הסכמתה, ומיד הרים טלפון לעמיתו וסגר את כל הפרטים הקטנים.

ולאחר שלושה ימים, זכה להכיר גם את שותפתה לחדר, ציפי.

עד מהרה השתלטה איריס על מלאכת הפקידות והחלה לעשות חיל בעבודתה ולהניב תועלת אמיתית, והחלה לבצע שליחויות קלות למשרדי עורכי דין או לטאבו, ולמדה לעבוד עם מכונת הכתיבה, וכאשר נקלט המחשב לא נרתעה גם ממנו, והכל תוך פיקוחו ועידודו מרחוק של ויקטור, שהחל לבקרה בתדירות הולכת וגוברת בדירתה הקטנה ששכרה. והיא, בזכרה לו טובה וחשה רגש עז לתגמלו על שניתב את דרכה החדשה, העניקה לו ריגושי גוף כאשר אהב, והטריפה את חושיו בעזרת שפתיה ולשונוה. היא הקפידה לקיים את הוראתו, שפרט לחבר או לבעל לא תקיים יותר יחסי מין, והדבר חל בהקפדה אף עליו עצמו, כאמור למעט אותה טכניקה אורלית שסיפקה היטב את שניהם. באחת הפעמים החליט לגמול לה באותה דרך בדיוק, ובאותה עת עצמה כשעבדה עליו, וכך מצאו את עצמם מתגוללים בפוזיציה הידועה של שבעים חסר אחת, ושניהם רטטו מעונג כגוף אחד, על אותו מזרון.

עתה נכנס לבקר את איריס מאירת העיניים, כדי לפצות את עצמו על מצבה המדרדר של ביתו. ציפי כבר עברה לגור בדירה אחרת זה מכבר, בעקבות שיפור במצבה הכלכלי, והערב במחיצתה הצמודה של איריס היה נפלא. בסיומו אף עשתה לכתפיו וגבו עיסוי חובבני, ששיפר בהחלט את מצב רוחו השפוף.

את אירית עצמה ראה בפעם האחרונה לפני שלוש שנים.

צמוד לתוכניתו המקורית, לאספה מדירתה ליציאתם המשותפת הראשונה, החנה את מכוניתו סמוך לבית הדירות האפרורי, זה שלא התבלט בכל אופן שהוא, אלא רק תרם להדגיש את החדגוניות של הרחוב כולו, ולאחר שהציץ שוב בפתקה שבידו ויידא שאכן זה המקום - פסע ונבלע בתוך חדר המדרגות החשוך, חסר הלובי. מאחר וגישש ולא הצליח למצוא את לחצן התאורה, החליט לעלות לקומה הרביעית בחשכה, ואולם כבר בקומה השניה מצא כפתור מואר ולחץ עליו בתחושת הקלה, והתאכזב לראות שהנורה באותה קומה איננה פועלת, שרופה מן הסתם, והמשיך לעשות דרכו כסומא מעלה לקומה השלישית, ושם נוכח שחסרה נורה, ורק בקומה הרביעית הבלתי קרן אור דלוחה וחלושה שסימנה לו את דרכו. וכבר עתה ידע שכרגיל, תוכניתו המקורית תשתבשנה, ורק לא ידע כיצד ומדוע.

ובקומה הרביעית מתח את ראשו לכיוון הנורה ולאורה החיוור קרא את עוצמתה: 25 וואט בלבד, והוא תמה מכיוון שעד כה לא ידע שמייצרים נורות בהספק כה נמוך, ולתומו חשב שנורה בעלת 40 וואט היא הנמוכה ביותר במדרג. משך בכתפיו, והקיש קלות בדלת הסמוכה, והמתין בסבלנות בלב פועם, והדלת נפתחה, ונתגלתה לעיניו אשה כבדה, מאופרת בגסות, בתחילת שנות הזהב שלה, ובסברו שעומד מול אמה שאל: "הלית בבית?" והיא סימנה לו בקוצר רוח לכיוון הדירה ממול, ועתה נוכח שלא טרח לחפש את שמה של הלית ליד הדלת וכמובן, טעה בדירה, והבחין גם בגוון עורה הלבן של האשה שלא איפשר קירבת משפחה כלשהי אליה, והתנצל, והדלת נטרקה מול פניו בגסות, לטעמו, ועתה נפנה לדירתה, והתכוף ויידא שבלחצן הפעמון מופיע שמה.

על הפעמון היתה מהווה כתובת בלתי ברורה, אולם משנשא את עיניו ראה שלט גדול ושובב, באותיות לבנות חרוטות על פרוסת עץ זית, 'כאן גרה בכיף: הלית', ונקש הפעם הזו על הדלת הנכונה.

הדלת נפתחה והלית ניצבה מאחוריה, לרווחתו, והוא כעס על עצמו על ההתרגשות הפתאומית שאחזה בו. הלוא הוא כבר מבוגר, וביישנות הנעורים שלו חלפה זה מכבר, ומדוע לבו הולם בפראות כזו? לבושה היה פשוט וצנוע, חולצת בד כהה, מכנסי ג'ינס נפוצים, ושיערה אסוף היה בגומייה, וליבו פועם בעוז, ופה ושם בלי סדירות.

"היי! היכנס", אמרה בחיוך שהכפיל את נפח ליבו בחזהו, "בוא, שב. אני עוד לא מוכנה, תיכף אכנס לחדר השינה להתלבש, בינתיים אתה יכול לקרוא עיתון, או לראות טלוויזיה. אולי אתה רוצה קפה?"

"לא, זה בסדר, תעשי מה שתכננת לעשות."

הוא לקח אחת מחוברות העיתון והחל לעלעל בה בחוסר ריכוז, בעודה נעלמת בחדר השינה, ומקץ מספר דקות שבה לסלונה הצנוע בחצאית שחורה ואוורירית ובגופיית טריקו אדומה החושפת שתי כתפיים שחומות ומושלמות ומחשוף נדיב המאלץ את עיניו להציץ אליו על מנת לחדור פנימה וליהנות מן העור החלק, החבוי והמגרה. עתה גם הדיפה ריח בושם נעים.

"איך היום מתאים לקרוא לי? אספרגוס?"

"מה פתאום?" תמה אלון.

"לא יודעת", משכה בכתפיה. "הרי הייתי כבר דיקלה והייתי דודאית. כל פעם אני נראית לך מתאימה לצמח אחר."

אלון התחייך. "אם ככה, היום את פשוט שושנה. זה גם על פי הגופייה האדומה שלך, וכן מפני שאת פשוט יפהפיה מהממת וריחנית. ומשום כך, הבאתי לך מתנה קטנה."

ומאי שם, מבלי שהצליחה להבחין מהיכן צץ וכיצד הופיע בידו, הושיט לעברה פסלון עץ מגולף, בגוון חום נוטה לצהבהב, בגודל של אגרוף אדם. היה זה ראש אריה מעוטר חיקוקים וחריצים ותבליטים מעודנים, והיא נטלה אותו בחיוך ובשמחה גלויה, מלווה בתימהון קל.

"אז היום אני נראית לך אריה טורף?"

"לא ולא, הפסלון הזה פשוט מקסים, ויש לו תכונה אחת נוספת - הוא מדיף ריח נעים. אבי הביא לי אותו מאחת מארצות המזרח הרחוק, והוא עשוי מעץ הסנדל, שגדל רק באזורים האלה, ומשמש בעיקר לקישוטי עץ מגולפים ומדיפי ריח. ואגב, הוא מדיף ריח תמידי. הניחוח המיוחד שלו לא יפסק לעולם."

הלית מיהרה וקרבה את ראש הארי לאפה, ורחרחה בסקרנות. ריח מיוחד, מתוק משהו, בלתי רגיל נדף ממנו - והיא פלטה "איזה חומד!" ואימצה אותו בשתי ידיה אל ליבה, ושבה והריחה אותו שוב ושוב בהנאה גלויה. "הריח שלו לא יתנדף לעולם?" שאלה ליתר בטחון, כממאנת להאמין, וכחוששת שתכונה זו תתעמעם ותאבד במשך הימים, ואולם נרגעה כאשר ראתה אותו מניד בראשו בביטחון גמור, ונחה דעתה, ושבה ואימצה אותו אל לוח לבה. ולהפתעתה קמה בפתאומיות והציבה את הפסל על מדף שלא הבחין בו עד כה, ועליו היו מספר אביזרי נוי ומזכרות, והיזהר מעט אגרטל זעיר עשוי חרסינה מצויירת בסגנון סיני ופסלון לבן שעל

טיבו לא יכול היה לעמוד מפאת המרחק והציבה ביניהם את מתנתו. משם פנתה למטבח ונעלמה מעיניו, והוא נשאר עם עיניים בוהות במדף ומחשבותיו מרחפות במעגלים מעליה, ומכרכרים סביבה ועדיין היה מתוח כולו מפאת ביישנות פתאומית שקפצה עליו ושרגז על עצמו בשל כך.

כששבה, נשאה בידיה מגש עץ ובו שני ספלי תה חם, וכמה עלי נענע ופלחי לימון לצדם, ועוגיות חמאה קנויות בצלוחית פלסטיק, והתיישבה לימינו על הספה. לאחר שבחר כוס אחת, לקחה את השניה. היא הקיפה בשתי ידיה את ספל התה, אחזה אותו בחוזקה, גלגלה אותו הלוך ושוב בין אצבעותיה הדקיקות, השברירות.

"למה אתה לא שואל אותי מה המוצא שלי?"

למרות שהופתע מהכיוון החדש, השיב מיד, "מפני שזה לא מעניין אותי."

"זו בעצם השאלה שלי, למה זה לא מעניין אותך? אני בת עדות המזרח."

"אז מה?" נחרד, "מה זה משנה אם הוריך נולדו במרוקו, בעירק או בתימן, או שנולדו ברומניה או בפולניה? אני רואה אותך ומרגיש אותך ובוחר אותן ושופט אותך כמו כל בן אדם, כל אחד הוא עולם ומלואו."

"אני מרוקאית. זאת אומרת הורי ממרוקו, מקזבלנקה. אני נולדתי בארץ."

"יפה. עכשיו אני יודע. איזו מסקנה מיוחדת אני צריך להסיק מזה? איזו השפעה צריכה להיות לעובדה הזאת על ההתנהגות שלי?"

"אני לא יודעת," מצאה עצמה מתגוננת שלא על פי כוונתה הראשונית, "אתה הרי אשכנזי, ואני יודעת שלא כל אשכנזי מוכן לצאת עם בת עדות המזרח."

אלון נשף בבז קל, לראשונה בחייו בחברתה הנעימה. "אז לידיעתך," ועשה אתנחתא קלה, ושאף אויר בשריקה וניפח את ריאותיו עד לסף פקיעה, כאומר לשגר לעברה הרצאה שלמה בנשיפת אוויר אחת בודדת, "אם את מתכוונת לסטיגמות ולסטריאוטיפים הקיימים בציבור על הפער החברתי, הרי שאני אישית לא מאמין בהם, ואני כן מאמין שאלה עומדים להיעלם מן העולם. הדבר הזה יארך זמן. אולי בעוד שני דורות. בעוד חמישים שנה הנושא ימחה וימחק ויעלם כלא היה. נשואי התערובת יבצעו את העבודה. לצאצאי זוג מעורב, שדארווין כינה אותם און-כלאיים, התכונות הטובות, המשובחות והנפלאות ביותר. הם מקבלים את הטוב משני העולמות, וגדלים כחומר משובח, כמלח הארץ."

היא חייכה ולגמה את המשקה החם בלגימות קצרות ואיטיות. "ואני יכול לתת לך הרצאה שלמה בנושא האנתרופולוגיה של המין האנושי. המין כולו הוא אחד ויחיד, ואני לא מאמין שיש הבדלים אמיתיים בין הגזעים השונים. באמת יש הבדל, אבל יש לו סיבות רבות. אם אותן סיבות לא היו קיימות, לא היה הבדל. לדוגמה, היום הכושים נחשבים נחותים לעומת הגזע הלבן. אבל למיטב ידיעתי המצב הזה נוצר רק בגלל התנאים הגיאופוליטיים, של שיעבוד במושבות האפריקניות על ידי עמי אירופה בחמש מאות השנים האחרונות. אם היו להם תנאים זהים לאדם הלבן, גם ההישגים שלהם היו זהים. לדעתי. אז אל תדברי איתי על גזענות, כי אצלי זה לא תופס. מחוץ לתחום."

ורצה לשלוח ידו ולקחת עוגיה, ופגע בחוסר תשומת לב בכוסו וחלק מן התה נשפך על מכנסיו ועל הספה, והניד בראשו לאות אכזבה ויאוש, והיא קפצה ממקומה ואמרה "אין דבר," ולקחה מגבת רטובה וסחוטה וספגה ככל יכולתה את הרטיבות ממכנסיו ומן הספה, ושבה ואמרה "אין דבר, כלום לא קרה," לאחר שרטן על עצמו והסביר לה מה ההבדל בין שלומיאל לשלימזל: שלומיאל ישריט את הקפה על בגדיו של השלימזל. אז הוא עצמו גם זה וגם זה.

"נחכה קצת עד שזה יתייבש," אמרה. "ובינתיים, נשמע קצת מוזיקה."

ואחר ניגשה ובחרה דיסק, והפעילה את המערכת שלה, ומוזיקה שקטה וקצבית כבשה את המקום. כוחו של אלון בדיבורים, ואילו מומחיותה בריקודים, ועתה תורה לגמול לו.

וחרזה למקומה הקודם לצדו. ובעודה ישובה החלה כתפה זעה ונעה, במשרעת בלתי נמדדת, הלוך ושוב במתואם להפליא למקצב המוזיקה. כמו במנותק משאר חלקי גופה, קרבה הכתף השחומה, הנהדרת, הריחנית, וכנמלכת בדעתה נסוגה לאחור בביישנות או בהססנות ילדותית, ומייד אזרה עוז וחרזה וקרבה אל סנטרו ושוב נמלטה בשובבות, כמתגרה, ומבטה עוסק בבקרה על תנודות הכתף, שהלכה וקרבה מדי גיחה אל סנטרו ואיימה להתנגש בו, ועדיין כל גופה קפוא, וכתפיה מרקדות מעצמן, והנענועים גאו וגברו והפכו לגלי ים שוצפים, ואלון המזיע מנסה להצמיד את שפתיו לכתפה ולנשקה בטרם זו נסוגה ומתרחקת ממנו, והוא נכשני בניסיונותיו הראשונים עקב כך שהכתף מתחילה לנוד גם בשני הצירים הנוספים של המרחב, והתמרון להצמיד את השפתיים

השוקקות הופך למורכב יותר ויותר, אם כי לא בלתי אפשרי, ומדי פעם אכן מוכתרים מאמציו בהצלחה ושפתיו נושקות בקולניות לכתפה המתזזת.

ועתה תור הזרועות, והן עוזבות את הגוף הדומם ובוחרות בבירור צד: להצטרף לכתפיים הנהנות בעליל מן המוזיקה, ובעדינות ורוך מתעצמים בהדרגה מתאחדים לשלמות בריקוד המעודן והנפלא הנולד ונרקם על הספה. והידיים עדיין מונחות במנוחה על ירכיה החטובות, השרויות במנוחה מוחלטת, ומבטה עדיין נעוץ בכתפה ושולט בעניינים.

והריקוד מתגבר והולך, וזיעתו של אלון מתרבה אף היא, וידיה מתנתקות מן הגוף ומצטרפות לגלי התנועות המעודנות של הזרועות, המנסות במאמץ להשיג את שתי הכתפיים המחוללות. ועיניה השולטות בריקוד החלו להבליח הצצה אל עיניו הצמאות והרעבות ולחייך בהתרסה לפני ששבו להמשיך למלוך על מעשי הרקדת הידיים.

ועתה הצטרפו גם החזה והמותניים לאחיות המרקדות מעל, ובתוך סערת הנפש ציין לעצמו בצלילות הדעת שסוג כזה של מחול לא חזה מעולם. וידע אל נכון שהערב יטריף ריקודה את דעתו, ואף את זאת, שלא יעשה כל מאמץ למנוע את חושי ממימוש ההנאה שהיא מסוגלת להעניק. עכשיו מילאה את תודעתו רק הדמות הנפלאה שלצדו, והוא ינצל את הרגע עד תום, ובלי שום תחושה של אשמה או רגש חרטה. והבושם העדין של גופה התרכב במינון מוצלח מאוד עם זיעתה, ומולקולות הריח הזעירות שחדרו לנחיריו רק החריפו את תנאי הכניעה המתקרבת לתענוגות הגוף.

ובעודו מוקף ע"י כל כולה, הצלילים והקצב, מוקסם מריטוטי גופה, נכנעה רוחו לחלוטין. עתה הצטרפו רגליה לשאר חלקי גופה והזדקפה וקמה וייעדה והעניקה לו את ריקודה, וככל שגבר ריקודה הזיע הוא יותר. בסגנון חדש רקדה, בסגנון מרגש, מפתה, מסעיר. שריריה המאומנים הרעידו את גופה גלים גלים, וידיה הפכו אותם לנחשולי פיתוי. גופה הפך מול עיניו למכונת ריקוד מדהימה, מרתקת, עוצרת נשימה. רק ליבו חיפה על עצירת הנשימה בקצב פעימות מוגבר. שכבת הקורטקס החיצונית של מוחו, זו של היונקים העילאיים, העבירה את הפיקוד לשכבת הלימבה, זו שהתפתחה בשלב היונקים המוקדמים, המופקדת על אהבה ורגשות שאינם מצייתים לקול השכל וההגיון.

מחולה הלך וגבר והיה למופע אירוטי המעביר אדם מדעתו. ומשהחלו לבצבץ אגלי זיעה ממצחה, שלחה את ידיה, ובתנועה מוצלבת משכה והסירה את גופייתה והשליכה אותה, ונשארה בחזיה שחורה, המהדקת זוג חמוקיים גאים ומתפרצים, וריקודה המשיך להטריף את חושיו.

ולאחר שנכנע לה כליל נכנע אף ליצרו, קם, קרב אליה וסייע לה לקלף את בגדיו, והיא הובילה את ידיו להסיר את חצאיתה ואחרי כן את חזייתה, ובראותו את שדיה המפוארים והמוצקים העביר את השליטה במוחו לשכבת גזע המוח, זו שהתפתחה אצל הזוחלים, החולשת על המימד החייתי של היצור החי, ובלא שהיות נוספות אחז בה והדף אותה אל הספה, הפשיטה, והתאחד עמה, ולא ידע את נפשו.

וכשנרגע מעט, לחש, "עוד לא הכרתי בחורה כמוך מעולם, וגוף כמו שלך לא ראיתי בחיים שלי."

רק עיניה שחקו בהנאה ובעליצות, ולא ענתה. היא ליטפה את כתפיו וחזהו בהנאה, והוא רק לטש מבט בשדיה הנפלאים. בראותה את מבטו, נטלה את ידו והניחה אותו על שדיה, לעודדו ללטפם.

"לא נראה לי שנצא הערב לבית קפה," מלמל.

"לא חלמתי שנצא לשום מקום," הודיעה לו.

עתה ידע, ששוב העביר את השליטה עליו לידי בחורה ללא תנאים. וחש פחד דק בלבו ההולם, כי ידע היטב שכאשר הוא נופל לתוך האהבה ונותן לאשה לשלוט בו, הוא מאבד את שלטון השכל והנזקים המידיים אינם מאחרים לבוא. רמת ריכוזו דועכת, לימודיו קורסים, עצמיותו נמוגה ומתמוססת, רוחניותו מתפוגגת, רצונותיו מתבטלים ונעלמים, וכניעתו לחיי היצר מושלמת.

"זה לא בסדר... אני מאבד את הראש במקרים כאלה..."

"אני יודעת."

"עכשיו את תוכלי לשלוט בי..."

"זה בדיוק מה שרציתי."

ובניסיון נואש להבין מה מתרחש, שאל:

"גלי לי מה את מוצאת באדם פשוט כמוני?"

"לא אגלה לך. ואתה בכלל לא אדם פשוט."

וידע שלא יוכל ללחוץ ולקבל תשובה, כי מעתה שרביט המלוכה עבר לידיה. ופילל שלא תנצל את כוח שלטונה לרעה. ולא נותרה אלא תקווה בקרביו, שאחריתה לא תדמה לפרשת דבורה, האשה הראשונה שנטלה עליו פיקוד.

אלון ידע שלאהבה פנים רבים, ואת זאת שבלב האוהב יש אלף חדרים, ושהגדרותיה כמספר מגדירה, ותיאורים אין סוף לה, ויום אחד קרא פן אחד נוסף שלה, וידע בו ברגע שמצא את המתאים לו

עצמו. האהבה, כך קרא, אינה אלא ביטוי של רגש הפחד מנטישה. ככל שהאדם אוהב יותר, כך חושש יותר מהינטשות על ידי מושא אהבתו.

והלא זו היתה ביסודה מערכת יחסיו מעוררת הרחמים עם דבורה. החל מהפעם הראשונה שאיברו חדר לתוכה, באותו אירוע שהיה גם הפעם הראשונה בחייו לחוות את חיי המין בכלל ואת האורגזמה הנפלאה בפרט, שיתף אותה בתמימותו בהרגשתו העילאית, השמיימית. בתגובה החלה לשלוט בו במישרין, בחשיבה קרה וצלולה באמצעות המין. וכאשר הביע משאלה בקול רם שלא תעזבינו לעולם, הגיבה בקול נטול חום 'אתה תעשה כל מה שאני ארצה'. מעתה ואילך נאלץ לשמש אותה ככלי לסיפוק רצונותיה הכללים ומאוייה המיניים, ושירת אותה בציותנות מוחלטת לכל שגינותיה והזיותיה, ועד מהרה נאלץ ללמוד תנוחות שונות ומשונות, מהן נפלאות ומהן משפילות, ואף גרסה נוספת של מין, אורלי חד צדדי, בו הוא מספק את תאוותה כל אימת שחפצה בכך. האמת חייבת להיאמר, היתה נאה מאוד למראה וגופה מחוטב כהלכה, גוף כזה המעודד והמפתה להתפלש בו ולהתאחד עימו עד לאובדן החשיבה הצלולה. והמין ככל שהיה נשגב, למיד היה מותנה, לעולם היה גמול. היא שקבעה לאן יצאו ומתי, ואת טיבם של הבילויים, מה יאכלו והיכן, מה יקנו ואיפה. והוא רק הסכים עמה בכל, והלך שבי אחר אישיותה הדומיננטית, ורעד מאימה שמא תעזבהו. ומאחר והסכין לחיי זוגיות אלה, אהב אותה ללא תנאי. ובעצם הכל היה יכול להימשך עד קץ כל הדורות, לולא הוברר לו במשך הזמן אופייה הכריזמטי של חמותו, שהיתה לשניהם מה שדבורה הייתה עבורו. וכאשר הכיר בכך שדבורה מקשיבה לאמה בציותנות עיוורת, הבין שעיקר המעמסה נופלת בעצם על כתפיו. ואולם אז היה מאוחר מכדי לנסות ולהימלט מן המלכודת הטורפנית הזו, מפני שבאותו יום הגילוי הזה, חדלו שמונה תאים זעירים בגופה להשתכפל, והחלו להתמיין, מי לתאי עצב, מי לשריר, מי לעצם, מי לעור, וליצור גוש תאים טרום עוברי שקוף תוך כדי מסעו למציאת קפל רחם חמים ומטיב, ושלימים יהיה שמו בישראל עומר.

והלית?

זיעה חמה התלחלה בעורפו והמחשבה הרעידה אותו כאשר החל להשוות את השתיים. דבורה השיגה לעצמה משרת מין, עבד לרצונותיה, וטרם הוברה לו מה הלית רואה בו ורוצה בו. את הסיבה ממאנת לגלות בהתמדה עד עיקשות. אישיותה הנעימה, כישוריה המיוחדים וגופה המרהיב מותאמים בשלמות להכניע ולשלוט בכל גבר. האם נגזר עליו לצעוד פעם שניה לאותה תסבוכת? הפחד הפתאומי התהפך בתהליך מטמורפוזי ללהקת עקרבים הרוחשים במעיו, ובקפיצה מהירה נחפז לשירותים להוציאם מתוכו.

וכשחזר, וראה אותה בפנים בהירים וזכים, בהבעה שוחרת רק טוב ואיננה חורשת כל רע, לבושה שנית בבגדיה הצנועים, ומשלחת לעברו חיוך הנובע מן הלימבה, ושואלת בעניין, וברכות, "אתה מרגיש יותר טוב עכשיו?" והולכת למטבח להכין כוס תה נוסף ולהגיש לו ולראות אותו גומע ממנו בהכרת תודה, נמוגו חששותיו הקודמים והתמוססו להם.

"מה הפקודה הראשונה שלך?" שאל בהכנעה גמורה.

"מה?" פקחה עיני עגל תמהות. "על מה אתה מדבר?"

וכשקלטה, הזעיפה פניה בחינניות. "מספיק! אני לא רוצה לשמוע יותר שטויות מן הסוג הזה!" קראה בקול מצווה, וקצות שפתיה התעקלו כלפי מעלה והפגינו חיוך מקסים.

"בעצם, אולי אתה תוכל לעזור לי בעבודה שאני צריכה להגיש בעוד שבועיים? אני צריכה לכתוב עבודה על שריפת הספרייה הגדולה באלכסנדריה. ויש לי גם לעשות סיכום בנושא יעץ, וגם כמה שאלות במיון... אוי לי, מתי אני אספיק לעשות את כל השיעורים האלה?"

ואלון משך כתפיו ביאוש:

"איך אוכל לעזור לך, כאשר אינני יודע בעצמי את כל הדברים האלה?"

הלית ניפחה את חזה בגאווה. "אתה לא מכיר את הסיפור על הספרייה המפורסמת באלכסנדריה?" אלון הניד בראשו: "אשמח מאוד אם תספרי לי. בתחום הזה הידע שלי דל ביותר."

"באלכסנדריה היתה הספרייה הגדולה והמפורסמת ביותר של העולם העתיק. כל הידע של התרבות ההלניסטית, המתמטיקה, האסטרונומיה, הגאוגרפיה, נמצאו שם בשבע מאות אלף מגילות פאפירוס. המלך תלמי הראשון הקים אותה במאה השלישית לפני הספירה. וכמעט כל האוצר הזה הלך לאיבוד בשריפה מיותרת אחת."

"מה בדיוק קרה שם?"

"התחוללה מלחמה בין יוליוס קיסר לבין אספסוף מצרי מוסת ומשולהב. הלוחמים הרומים המעטים שהגנו על יוליוס נסוגו לנמל אלכסנדריה, ובקושי הצליחו להחזיק מעמד. ואז, כמאמץ אחרון

להינצל, פקד יוליוס להצית אש במספנות העץ של הנמל. מחסום האש מנע מהמצרים להסתער על הלוחמים הרומיים, והצילה את חייו, אבל האש המשיכה להתפשט בלי שליטה עד שהלהבות התחילו ללחך את בית הספרים הגדול של המוזיאון. הדליקה שאחזה בגדולה ובמפוארת שבספריות התבל, חיסלה וکیلנה מאות אלפי גווילי פאפירוס יקרי ערך, ואיתם ירדה לטמיון עבודת איסוף חומר וידע בן מאות שנים..."

"מתי זה קרה?"

"בשנת 47 לפני הספירה."

"הכל הושמד באותה דליקה?" שאל בכאב, "לא נשאר ממנה שריד ופליט?"

"רובה הושמדה באותו יום," השיבה, "חלק קטן מהספרים ניצל. הספרייה נהרסה פעם נוספת לאחר כשלוש מאות שנים, והושמדה כליל בשנת 391 לספירה. יש כאלה שרואים בתאריך הזה את סוף הזמן העתיק ותחילת ימי הביניים החשוכים."

"ואת עוד רצית שאני אעזור לך?" מלמל אלון. "הרי את לימדת אותי עכשיו פרק מאלף שלא ידעתי. בפעם הבאה שאגיע לספרייה, אני אבקש ממך חומר נוסף לקרוא על הנושא הזה." "פיס אוף קייק", אמרה, וקיבלה ממנו נשיקה בלחיה.

* * *

ולפני כעשר דקות זינקו כמאתיים וחמישים מיליון זרעוני ראשנים זעזעריים למסע מרוץ הרפתקני, נפתל וקטלני שבסימו יזכה וינצח רק אחד מהם, בעוד כחמישים שעות לערך, לפגוש במרומי החוצצרה את הגמטה העמיתה וליצור את הזיגוטה. זו תתחלק לשתיים, אלו לארבע ולשמונה, ולאחר מכן יתחילו בהתמיינות לקראת בריאתו של יצור חדש העתיד להיוולד תחת השמש.

18

יום ששי, 28 במאי

האשה התמירה חלפה בפסיעות קצובות ונוקשות על פני שער הברזל החלוד, מתעלמת מהמתרחש באותו רחוב שקט ושטוף שמש, מתנועת הולכי הרגל הדלילה, מהמכוניות המעטות החולפות בכביש, ופרצה פנימה כמסתערת על יעד מבוצר.

מראה בגדיה היה מנוגד לארשת פניה נחושי השיטמה. בגדים רכים בצבעי פסטל מתונים ושלווים, נעלי עקב לבנות ויקריות, מטפחת משי עוטפת את קודקודה ומסתירה את שיערה, שרוולי חולצה ארוכים המצהירים שזמנם אינו מציאותי, בשעת צהרים חמימה זו. ורק כאשר פצתה את פיה קרסה תדמיתה החיצונית המתונה כמגדל קלפים ברוח פרצים.

"איפה עומר?" קראה לעבר העלמה הצעירה שניצבה על סף הגנון. "אני רוצה להגיד לך, שנמאס לי מהמקום המחורבן הזה! הוא סיפר לי שעוד פעם הרביצו לו. למה אתם לא שומרות עליו שלא יגעו בו?"

"אנחנו משתדלות מאוד ועושות כל מאמץ," הצטדקה הצעירה, "אבל אנחנו לא יכולות להיות בכל רגע בכל מקום."

"לא מעניין אותי!" צעקה. "הילד שלי הוא ילד טוב, ולא אוהב להחזיר, אז התפקיד שלך זה לשמור עליו, את מבינה?"

תמר, הגננת, נדעקה לצאת החוצה ולהיחלץ לעזרת העוזרת הנבוכה. "אני מבקשת ממך להירגע. לא צריך לעשות סיפור גדול מדחיפה קלה. הילד שלך הוא ילד נפלא וחמוד. הוא גם חכם ונבון מאוד, אולי יותר מכל האחרים. לכן הם לא יכולים להתמודד איתו בשיכלם, ופונים להיעזר בשפת הידיים..."

"כבר עשר פעמים שמעתי את התירוצים האלה!" צעקה. "בטח לכל אמה אתם מדקלמות את אותו סיפור! תוציאו את האצבעות מהתחת שלכם ותתחילו לעשות את התפקיד שלכם כמו שצריך!"

עומר פסע לאיטו וחצה את הסף לכיוון החצר, ונראה כאחד שלא משתתף במשחק. חולמני, שיערו ובגדיו מלאים בחול צהוב, ומתחת למכנסיו הקצרים נחשפים שתי בירכיים עם פצעים מגלידים מנפילות שובבות שנשטכחו מלבו זה מכבר. בראותו את אמו, חיך וקפץ לקראתה.

"בוא, עומר!" פקדה עליו, חטפה בגסות את ידו, ופנתה לאחור. "כל הילדים בגן הזה לא ראוים להיות חברים של ילד טוב כמוך!" והחלה לצאת מהמקום. "ואת", קראה לעבר בחורה צעירה, בעלת שיער שחור אסוף בגומייה, שלטשה בה מבט ליד השער, "מה את נועצת בי את העיניים שלך, יא מאניקית אחת. מה את, לסבית?" ובפסיעות מהירות גררה את הילדון שלה, שהיסב ראשו לאחור, להציץ בסקרנות בבחורה המתבוננת בו זמן ממושך.

"איזו אשה קשה זאת," נאנחה תמר, "מאז שהתחילה להתלבש כמו חוזרת בתשובה היא רק מידרדרת יותר ויותר."

"ואיך שהיא מדברת, כמו איזו שרמוטה מתל ברוך, ועוד על יד

הבן שלה, "המשיכה העזרת. "איך אפשר?"
"בינינו, היא נשמעת כמו אחת שכבר מזמן לא קיבלה איזה זיון טוב, "אמרה תמר. "אפשר לעזור לך?" פנתה אל הבחורה הצעירה האלמונית שניצבה כל העת בדממה ליד השער.
"לא, תודה, אני רק מחכה כאן למישהו."
תמר והעוזרת שלה נכנסו לתוך המבנה. "רגע, אולי היא איזו מטפלת שבאה לקחת איזה ילד. רותי, צאי בבקשה החוצה ושאלו אותה למי היא ממתינה."
רותי שבה ויצאה החוצה, ומייד חזרה ונכנסה פנימה. "היא כבר איננה. נעלמה כאילו בלעה אותה האדמה," ומשכה בכתפיה בתימהון.

* * *

מרים נעה וזעה בחוסר נוחות בולטת בכורסתה, סימן בדוק לכך שהתרגשותה עומדת להתפרק אחרי שתשגר את המסר שבפיה, תשדר את דבריה לחלל העולם, תחשוף את החדשה לחוג מכריה, תשתף את הסובבים אותה ברגשותיה, ועל פי השרידים האחרונים של ההיסוסים הגוועים כהיטשטשות קרניה האחרונות של השמש בקו האופק המערבי, ידעו אורנה ולילי כי המדובר ברפי.

וקריאת שבר חרישית מפיה לא בוששה לבוא:

"נודע לנו שהוא התחיל ללבוש גארטל."

אורנה שאלה:

"מה זה בדיוק?"

"זו חגורה שחורה, דקה, עשויה מחוטים שזורים, שהחסידיים נוהגים ללבוש אותה כאשר הם מתפללים, אבל הוא החליט ללבוש אותה כל הזמן."

ויקטור החל להתעניין:

"אז מה הסיפור הגדול בעצם? זו בסך הכל חגורה, לא?"

לאון בחר להשלים את המידע החסר לידידיו. "העניין בחגורה הזאת הוא הסיבה ללבישתה. החסידיים מאמינים שהחגורה הזאת חוצצת, מהווה הפרדה בין הראש והלב, לבין ערוות האדם, ולכן הם נוהגים ללבוש אותה בשעת התפילה, כדי לא לערוב, לזהם ולטמא את קדושת התפילה כאשר אברי מינו של האדם נוכחים אף הם במקום הקדוש הזה, ולשם פתרון בעיה חמורה זו נוצרה החגורה הזו. כשהיא על מתניהם, החרדים יכולים להתפלל בשלוות נפש, החגורה מפרידה כהלכה בין הקדושה לבין ערוות המתפללים."

גדעון פלט בלא שמץ של אירוניה: "אוי ועי זמיר."

לאון השלים: "אבל רפי החליט, לפני כשבועיים, מאז אותה ההפגנה שראינו בטלוויזיה, ללבוש את החגורה כל הזמן, להפגין אדיקות רבה וכוונה יתרה בעיני קהילת החסידיים, ועכשיו אתה רשאי להגיד, 'אוי ועי זמיר'."

ויקטור הניח שזה הזמן לגמול לידידו הטוב בעקיצה קלה:

"אני חושב שגם כל העסק הזה קשור בתפוח אדמה."

לאון חרף סערת רוחו בחר להיענות לאתגר.

"זה בהחלט לא. הוא בהחלט כן. דרך אגב, מתי אכלת בפעם אחרונה תפוחי אדמה?"

"היום בצהרים. תפוח אדמה אפוי עם חמאה, וספיייר ריבס. ועכשיו תסביר לי, במטוטא ממך, איך זה קשור לתנ"ך."

"בוודאי. אם אתה תצליח להסביר לי, למה אף אחד בתקופת התנ"ך לא אכל תפוחי אדמה."

ויקטור פרץ בצחוק רועם.

"זהו? חשבת שזה יהיה משהו יותר חזק. מה הקשר למה שאכלו בתנ"ך? ומלבד זה, מאיפה אתה ואני אמורים לדעת מה אכלו שם ומה לא אכלו? ואיך זה מתקשר עם מי שכתב את התנ"ך?"

"אם רק תיתן לי הזדמנות, אשמח להשיב ולהסביר לך הכל. אתה מכיר אותי, ויודע שאני לא מתחמק מתשובות."

ולגם כוסית והמשיך.

"בתנ"ך, במקומות שונים ורבים, מתוארים מאכלים שונים שגדלו בארץ ישראל ומן הסתם הזינו את האנשים שהתגבשו בתקופה ההיא לאחד העמים המיוחדים בעולם. זו הייתה ארץ זבת חלב ודבש, אז מותר לנו להניח שכולם ידעו לחלוב את הצאן והבקר ולהפיק דבש מן הדבורים. זו הייתה ארץ של שבעת המינים, כלומר תושבי המקום ידעו לגדל דגן, חיטה ושעורה, וכן הכירו את הזית, הרימון, התאנה, התמר והגפנים... במקרא נזכרים חמישה דגנים המחייבים בהפרשת חלה: חיטה, שעורה, שיפון, שיבולת שועל וכוסמין. אבל לפעמים הבעיה איננה במה שכתוב, אלא במה שלא כתוב... דרך אגב, אתה מכיר את הסיפורים של שרלוק הולמס?"

ולא המתין לתשובה, והמשיך.

"באחד מהסיפורים נפתרה התעלומה בעזרת כלב. הטרידה את שרלוק הולמס העובדה שהיה שקט בשעת הפשע, או ליתר דיוק מדוע הכלב שהיה במקום לא נבח. ככה הגיע הבלש המהולל הזה למסקנה, שהכלב הכיר את הפושע. זו דוגמה יפה לתגלית על דרך השלילה. דרך אגב, זאת גם הייתה הסיבה לכך שהיה כל כך קשה

לגלות את הויטמינים."

ויקטור נאנח:

"גם זה קשור?"

"בוודאי. בני האדם ידעו שמזונות מקולקלים עלולים לגרום למחלות או למוות. אכילת רעל, חדירת ארס של חיה כלשהי, בקיצור, משהו לא טוב שנכנס כתוספת לתוך הגוף. אבל מחלות שבבעו מחוסר ויטמינים, כמו מחלת הצפדינה, או הברי-ברי, נבעו ממה שהיה חסר בגוף, ולכן התגלו בשלב כל כך מאוחר בתולדות ההתפתחות האנושית. קשה מאוד לאמץ במנטליות את התפישה ההפוכה הזאת.

"ועכשיו, ברשותך, נחזור לתפוחי האדמה. למה לא מוזכרים תפוחי האדמה במקרא כולו? זו שאלה רטורית, אין לי צורך בתשובה. מפני שלאף אחד מן הסופרים של התנ"ך לא היה מושג שקיים מזון מן הסוג הזה. וגם לא פולי קקאו, שמהם מכינים את השוקולד, וגם לא תירס, מפני שכל אלה הובאו למערב מן העולם השני, מיבשת אמריקה שהתגלתה מחדש בשנת 1492. ודרך אגב, גם האורז אינו מוזכר במקרא, כי גם הוא לא היה מוכר לסופרי התנ"ך. האורז היה הבסיס הקיומי בכל מזרח אסיה, אבל היה נתק מסחרי ותרבותי בזמן ההוא וכמובן שבמזרח התיכון לא ידעו דבר וחצי דבר על האורז. אבל אם אלוהים כתב את התנ"ך, הרי הכל גלוי וידוע מלפניו, ומדוע הזכיר סוגי מאכלים ודגנים של ארץ ישראל של התקופה ההיא, ולא לימד את תושבי המקום על מזונות יעילים וחשובים שקיימים גם במקומות אחרים?"

ויקטור רגז.

"זה הכל בגלל הבטאטות."

לאון שאל במתינות:

"אולי תסביר?"

"לפעמים יש לאנשים מסוימים בטאטות בראש במקום שכל."

תם הויכוח.

גדעון בחר להתעלם בתבונה מעשית מן החלק האחרון של העימות, וחזר לחלקו הקודם.

"אני לא מתכוון יותר להגיד כלום, אני פשוט כופה על עצמי ניטרליות, או גישה אדישה לנושא הזה. אחרת הייתי מתרגז לחינם כל פעם, אחרי כל חידוש או ידיעה נוספת בדבר אורחות חייהם. רק דבר אחד אני יכול להגיד - שיחיו הם את חייהם ושיניחו לי לחיות את חיי."

מרים נאנחה, "איזה צרות. איזה צרות."

אורנה נאנחה: "אלה צרות? הצרות האמיתיות הגיעו אלי. המצב של אירית מתחיל להידרדר."

ויקטור הזעיק לרגע את פניו במבט הקצרצר שהעניק לה, מאחר ונדברו מן הסתם להסתיר את הנושא ולא להעלותו מסביב לשולחן, אולם בהבינו שהקרב אבוד מבחינתו עצר בעד עצמו מהתפרצות ונכנע, ובחוכמה נהג, משום שבמהלך השיחות הטלפוניות שנהגו הנשים לערוך מדי יום ביומו ממילא הועברו כל הדיווחים בפרוט רב, דבר שויקטור כלל לא העלה בדעתו שביכולתו למנוע. ונאמן לפתגם השגור בפי לאון, 'לעולם אל תכנס למלחמה אם אינך משוכנע שתנצח בה', בחר להבליג והתמסר לכוסית הוודקה כפיצוי.

גדעון לא היה מעודכן. "קרה משהו?"

אורנה הנידה בראשה בעצב, "היא מתחילה, אני לא יודעת איך לתאר את זה," והשתתקה בכאבה, ואחרי מספר שניות הוסיפה, "בעצם, זה דבר שידענו שיקרה, כי הרופאים אמרו לנו שזה עלול לקרות, אבל חשבנו שזה יקרה רק בעוד כמה שנים ולא כל כך מוקדם. לפעמים יש לה רגעי התפרצות אלימה, והיא מתחילה להשתולל. היא חזקה מאוד, וכאשר היא משתוללת, בקושי ארבעה גברים מצליחים להשתלט עליה ולהרגיע אותה בעזרת תרופות."

ומבע פניה המכורכמים ועיניה הנוגות הורו לגדעון להפסיק לחקור, למרות שתשובה לשאלתו טרם קיבל, והניח נכונה שבמוסד בו שהתה השתנתה ההגדרה הסיעודית בעקבות החמרת מצבה הקליני, ואולם חושיו וניסיונו גרמו לו לתהות על מה ולמה הועלה הדבר לאוויר, מכיוון שעול הטיפול באירית לא הוטל על כתפיהם, ולמיטב ידיעתו שני ההורים לא טרחו כלל לבקר את בתם המפגרת במוסד ללא דרישה מפורשת מן ההנהלה המורה להם להתייצב על מנת להסדיר עניין זה או אחר, ואז הבין שהבעיה, כמו כל בעיה של ויקטור, נעוצה בעצם בכיסו.

ויקטור הפטיר בזעף:

"הנבלות האלה שינו את התעריף, והכפילו לי את הסכום שאני צריך לשלם להם כל חודש."

עדיין תוהה בינו לבין עצמו, כיצד מצליח מוחו של ויקטור להמיר כל בעיה לכסף, ואיך בכלל ניתן להתייחס לבעיות נפשיות, רגשיות או מוסריות ולהמירן בקור רוח ובצלילות הדעת לכסף, וכבר כיהתה בו זוגתו, "איך זה שלא אכפת לך בכלל המצב של הבת שלך?" והוא סיים את כוסו במשיכת כתפיים כמצטדק, "זה לא שלא אכפת לי. ודאי שאכפת לי. מובן שהייתי רוצה לראות אותה מבריאה וחוזרת אלי הביתה ילדה נורמאלית. אבל אני מציאותי. היא פגועת

מוח, והמחלה שלה איננה ניתנת לריפוי, אז מה יעזרו לי צער, רחמים עצמיים, רוגז? על מי אני צריך להתרגז, על אלוהים? על הגן הפגום שמישו משנינו אולי הוריש לה? תאמיני לי, אם הייתי יודע שאיזה בן אדם מסוים אשם במצב שלה, הייתי משגר אליו את ההוק של החיים שלי. הוא היה מוצא את הלסת שלו יוצאת דרך הכתף. אבל אין אף אחד כזה, ואין מה לעשות, רק להשלים עם המצב ולהמשיך לחיות."

גדעון העיר באירוניה:

"מזל של אותו בן אדם שהוא לא קיים."

גם לילי נאנחה בתוך ליבה.

"אילו מחזות קורעי לב אני רואה בבית החולים של אמי."

מרים שאלה:

"מה שלומה?"

"אין שינוי. בעצם, יש שינוי קטן... הזריקות נגד כאבים שהיא מקבלת בקביעות מפסיקים להשפיע עליה, והיא מיום ליום סובלת יותר ויותר... דוקטור גרתי אמר לי שהמצב לא טוב, ושם זה ימשך הם יאלצו להתחיל עם מורפיום, שזהו המוצא האחרון. ולעזאזל, מדובר באמא שלי, שילדה אותי וגידלה אותי, אתם לא יודעים כמה קשה לי לראות את המצב שלה."

מרים נרטטה:

"שאלוהים ישמור."

לאון הרבה בדבריה, ושקל האם שומה עליו להזכיר לה את סיפורו העצוב של אביו, שקמל ונבל מול עיניו עולות הימים, ומצבו היה רע בהרבה בהשוואה לזקנתה המופלגת של אמה, אך העדיף להבליג.

ובחר תחת זאת:

"אילו מחזות קורעי לב?"

"אלה כל כך רבים, שאינני יודעת איזה מהם לספר."

והתלבטה והתחבטה עם עצמה רגעים אחדים.

"אולי המיקרה שהכי נגע ללבי הוא הסיפור של הזקנה מהחדר הסמוך לאמי, ועל הבן שלה נחום. אולי יום אחד אספר לכם. זה קרה בחורף שעבר."

ובמחשבה נוספת, אמרה:

"אולי מוטב שאכתוב סיפור על זה."

את ההנאה של חייה מצאה לילי בקריאת ספרים. מאז שהיתה ילדה קטנה, מגיל שש וחצי בערך, ועד היום, לא היה יום אחד ללא ספר הפוך למראשותיה. היא לא אהבה להיעזר בסימניה כדי לסמן את העמוד בו עצרה, ולקפל קצה דף כלל לא עלה בדעתה. וכך התרגלה להפוך את הספר. בממוצע, סיימה קריאת ספר אחד בשבוע, למרות שבשנים הראשונות סיימה לעיתים שניים או שלושה בשבוע אחד. ועוד תחביב מוזר נשאר לה מימי ילדותה: לספור במדויק את הספרים שקראה עד היום, ולסמן בפנקס קטן שליווה אותה מאז סיום הספר הראשון ועד היום. מבין הדפים המצהיבים עלה המספר 2895 ספרים שקראה עד היום. לעיתים תמחה מה יקרה כאשר תגיע לשלושת אלפים, כלום תעצור במספר העגול הזה? וידעה לבטח שהתשובה שלילית, ולו יכלה הייתה אפילו מכפילה את הסכום הזה. ועוד ידעה, שהסכום הזה אינו יכול להיות מדויק, מפני שכמה ספרים קראה יותר מפעם אחת, ולפעמים גם שלוש פעמים ויותר, ואת אלה לא סימנה בפנקסה. את 'הנסיך הקטן' קראה לפחות ארבע פעמים. את 'עליזה בארץ הפלאות' שלוש. את 'חלף עם הרוח' פעמיים, וכאשר התלהבה מספר מסוים מייד חיפשה בספריה את כל יתר הספרים שכתב אותו מחבר, ולשווא חיפשה ספרים נוספים פרי עטה של מרגרט מיטשל. אבל לאחר שקראה את 'כמעין המתגבר' של איין ראנד התנפלה על 'מרד הנפילים' ועל 'אנו החיים', כמו גם על כל ספריו של גבריאל גרסייה מאראקס לאחר שסיימה את 'מאה שנים של בדידות'. גם מקומם של הסופרים הישראליים לא נפקד ברשימתה: לאחר שקראה את 'מיכאל שלי', בלעה ברעבתנות את כל ספריו של עמוס עוז, 'מר מאני' גרם לה להסתער בשצף קצף על כל ספריו של א. ב. יהושע, ומאז צאתו לאור של 'רומן רוס' היא החלה לשמור אמונים לכל כתביו של מאיר שלו. עולם ומלואו מצאה בספרים. עולם אשר היסב לא הנאה בצד לימוד וניסיון חיים, ויצק לה תוכן ומשמעות לחייה למודי הצער.

וכל אלה עודדו אותה לנסות את כוחה בכתיבה. כן, היא עצמה תנסה לכתוב סיפור קצר על הזקנה מהחדר הסמוך, ובנה נחום.

* * *

ביום שלישי לפני שלושה ימים, התבשר ויקטור שהוא נקי לחלוטין. הדבר אומת על פי הבדיקה מן הסוג השני, והיה דבר זה אמתלה מספקת לחגיגה זוטא, והרים מייד קשר לשני ידידיו הטובים, ומייד לאחריהם יצא ממשדו, משאיר את ציפי החיננית להשגיח על המקום ועל שני הסיידים, המסיימים את עבודותיהם, ועבר ואסף במכוניתו תחילה את לאון ובהמשך את גדעון, והוביל אותם למקום לא מוכר מאחורי בורסת היהלומים ברמת גן,

והכניסם על חשבוננו לבר ספק מהוגן ספק בלתי חוקי, ומשחצו את הבר הגיעו לאולם הימורים קטן, ממוזג, ובו רוחשת פעילות מגוונת, והמשיך לחצות גם את האולם הזה והגיע אל העיקר. חדרוני העיסוי הפרטיים המתנינו לו ולאורחיו, חניסם אין כסף, מאחר והתחייב מראש לשלם את כל ההוצאות על ידידיו וניכר היה שהכירוהו היטב במקום.

לאון נרתע ונסוג בו, והצהיר שהוא מוותר על העיסוי, למגינת ליבו וצערו של ויקטור, שחפץ בכוונה יתרה להנעים את זמן רעו, ואולם לאון התמיד בסירובו ועמד על רגליו האחוריות, עד שלבסוף נכנע ללחץ ונעתר לגלות את סיבת הסירוב התמוה. כשסיפר, שמעולם לא עשה עיסוי - אחזה את ויקטור פלצות. והמשיך וגילה, שהבעיה שלו היא שאינו סובל נגיעת אנשים זרים בגופו. ויקטור ירה מייד את השאלה מה קורה עם רעייתו מרים וכיצד נולד ובא בנם רפי לעולם, ולאון מיהר להרגיעו שהאישה היחידה שבאה בחשבון למגע פיזי הינה רעייתו היקרה, ומכל מקום נסוג מייד לאחור והעדיף להישאר באולם הימורים, להתבוננות בתחום הזה של החיים שכה היה זר לו, ואילו ויקטור וגדעון נבלעו בחדרונים הקטנים לענג את גופם.

ומשיצאו סמוקי גוף ועור רך וארשת תענוג על פניהם, תחילה גדעון ורגעים ספורים אחריו ויקטור, ולאון הכיר מייד על פי זוויות פיו וחריצי עיניו של ויקטור, שהשניים קיבלו תוספת על העיסוי, התעורר חוש המידה והצדק של ויקטור והחליט לשפות בעתיד פיצוי הולם אף ללאון, וחזר והביע פליאה בדבר הגילוי החדש, הכיצד יתכן הדבר אצל בן אנוש, להימנע ממגע עם בני מינו, ולאבד את כל עולם ההנאות הגופניות שמעניקים לאדם חושי המישוש ועצבי המגע הזעזעריים והדקיקים המצויים בכל שטח פני העור החיצוני, ומאפשרים לו לרטוט מתענוגות הבשרים. "בגוף שלי לא נוגעים," חזר וטען לאון בהדגשה, בהתמדה, בעיקשות, וויקטור נואש.

ואמר: אל דאגה, אני אפצה אותך בעתיד."
לאון גיחך: "מה זה עתיד? מה אתה יודע לכל השדים והרוחות על העתיד?"

* * *

ציפי הבינה היטב מהו ייעודו של חדרון המנוחה.
זה עתה הסתיימו כל עבודות השיפוצים במשרד. ציפי עצמה בחרה בגוון קרם בהיר שבו סויידו הקירות הפנימיים של חדר המנוחה. בתחילת השבוע ויקטור רכש ספה רחבה, בעלת ריפוד קטיפתי מלטף, וכורסה תואמת, ושניהם היוו את כל תכולתו של החדרון, למעט תמונת פוסטר של הדוגמנית האהובה עליו, בביקיני נועז, שתלה אותה מול דלת הכניסה. היום בבוקר הגיע המוביל עם הרהיטים למשרדו.

ובאותו רגע אשר אותו מוביל שהביא את הרהיטים עזב את המקום - נעל ויקטור את דלת המשרד, וניתק את הטלפונים. ציפי חיכה והחלה ללכת ולחדש את החדר שנולד זה עתה.

ויקטור אהב את אורנה והעריץ אותה. את יופייה המהמם קשה היה להשוות למרבית הנשים שפגש בחייו. היא גם הייתה אשה נבונה מאוד, בעלת ניסיון חיים רב, ואופי נוח. היא שימשה לו שותפה אמיתית לחיים, והוא העריכה וסגד לה על כך. למעשה, אורנה עלתה על ציפי בכל תחום כמעט, פרט לאחד.

ציפי חיה פחות ממחצית שנותיה של אורנה. בחורה פשוטה הייתה, שקטה, כתומת שיער ומלאת נמשי עד בגוון הדבש, שדומה שהיו מכפילים את כמותם מדי חשיפה לשמש. יודעת את מגבלותיה ומודעת ליתרונותיה. היא התנשאה לגובה מטר שבעים וחמישה, והייתה גבוהה מויקטור בכמה סנטימטרים. היא שקלה כשמונים קילוגרמים, ונראתה מלאה ועגלגלה אולי מעט יתר על המידה הראויה. ברם, מלאה הייתה בשני המקומות הנכונים, שהעבירו את ויקטור מדעתו: בישבנה ובשדיה. עתה פסע מאחוריה והחל להפשט את חולצתה בפראות ובעדינות, בכדי לא לקרוע את הכפתורים - אולם עד מהרה פקעה סבלנותו ושני האחרונים נתלשו והועפו אל הרצפה, ואבדו אי שם. "על כל חולצה שאקרע לך, אקנה לך שתיים," לחש, והיא ענתה "בסדר גמור מצידך," ואחרי כן לחש "ותדעי, שאני אצטרך לקנות לך הרבה מאוד חולצות," והיא ענתה בבת צחוק "אני מתארת לעצמי," והוא נפנה לטפל בסוגרן האחורי של חזייתה, וכאשר השיר את החזייה והשמיט אותה על הכורסה, וסיבב אותה בזרועות חסונות ובעדינות מופלאת כלפיו, ולמרות שהכיר אותם היטב התלהב כל פעם מחדש כשם שחזה בהם בפעם הראשונה. לטש עיניים מתנוצצות במראה המרהיב של חמוקיה הגדולים, המעוגלים, שלעגו לחוקי המשיכה שניוטון סיפר עליהם לראשונה, בהיותם זקופים ובלתי נכנעים לכוח הכבידה, ואמר "את לא צריכה לבוא לעבודה עם חזיות," והיא ענתה ברכות "בסדר גמור, מצידך, לא אבוא יותר עם חזיות," ואז קרב אליה והחל ללטף בחוזקה בידו השמאלית את שדה הימני, ולנשק במרץ את צווארה הלבן, וריח הבושם הנפלא סחרר את חושיו, ובידו

הימנית הסיר את חצאיתה ואחר ניפנה לטפל בתחתוניה, ואמר "את לא צריכה לבוא לעבודה גם עם תחתונים," והיא ענתה בלחש "מציד, לא אבוא יותר לעבודה עם תחתונים," והוא הרגיש כיצד הסרעפת שלו רוחשת ולוחשת את המיית גלי הים ורק עתה שם לב כי איברו עדיין כלוא מאחורי רוכסן מתכתי המונע ממנו לפרוץ החוצה בחדוה אל הדרור והחופש, ואז שחרר את ידו השמאלית ושלח אותה להסיר מעליו את המכשול האחרון. ויקטור ידע שיהיה לו חם מאוד הקיץ הזה.

19

יום שני, 31 במאי

נבוך ונזוף כילד, עמד ותירץ את הסיבה שבעטייה לא התקשר אמש. "במוצאי שבת תכנתתי את מספרי הטלפון והסלולארי שלך בשעון היד שלי, אבל אתמול גיליתי שהסוללה שלו התרוקנה לגמרי, ואיבדתי את כל המידע שהיה בו. החלפתי סוללה, ועכשיו אני צריך לחפש מחדש את כל מספרי הטלפונים ולתכנת הכל מחדש." והוסיף מייד: "דבר כזה יכול לקרות רק לשלומיאל כמוני, כמובן." והיא פלטה צחוק קצרצר, משוחרר ואמיתי, מקרין טוב לב, ולקחה פתקה קטנה ורשמה עליה את מספרי הטלפון שלה, והושיטה אליו.

"עכשיו תשים את זה בארנק, ותשתדל לא לאבד את זה לעולם."
"בוודאי שלא. למעשה, אני מתכוון לחרוט אותם בזיכרוני."
"תחכה לי עד לסוף המשמרת?"
"בוודאי."
"תוכל להתרכז היום בספרים שלך?"
"לא."
"בגללי?"
"כן."
"נהדר. מציתי שתחשוב כל הזמן רק עלי."
"את לא הוגנת."
"למה לא?"
"כי זה חד צדדי."
"מה פתאום חד צדדי?" תמיהה נשמעה בקולה. "גם אני חושבת כל הזמן רק עליך."
"באמת?"

ופער עיני עגל המומות, בעכלו להפתעתו שהקשר הנרקם ביניהם הוא דו סתרי, ובאותו רגע נוכח שהופתע לשווא, כי כך אמור התהליך להתרחש בדיוק, 'אם אין קמח אין תורה, ואם אין תורה אין קמח', שהרי הדברים קשורים ושלובים זה בזה, וחש שדר פנימי, מן רחש קצרצר בתדירות נמוכה, הנובע ממקור עלום באזור הסרעפת, וגואה ומתגבר כלפי מעלה, לאזור הלב והריאות, וקולו אינו נשמע כלפי חוץ אלא רק עובר בדרכי הדם, מובל על ידי נזל החיים או שמא דרך העצמות והפרקים, עד לאוזניו שלו, ושם יוצר קול מרגיע ונפלא של אוושת גלי הים.

"לאן נלך?"
הזדעזע קלות, דמיונו שב אליו מן הים וחזר והתאחד עם גופו הניצב לעומתה.
"ניסיתי לקנות שני כרטיסים להצגה אתמול, אבל איחרתי קצת וקופת הכרטיסים הייתה סגורה." ומיהר להוסיף, "ממש מתאים לשלימזל כמוני."
"אפשר להזמין כרטיסים בטלפון."
"נכון, אבל אני לא רגיל לזה, כי לא עשיתי את זה אף פעם."
"התכוונתי לאן נלך אחרי שאסיים את המשמרת."
"אני מציע שנלך לדירה שלי."
"בסדר."

"ואחרי זה אסיע אותך הביתה... רק רגע, בעצם, את יכולה ללון אצלי הלילה."
"בכלל לא חשבתי אחרת."
"אז מחר אני אסיע אותך לאן שאת צריכה - בעצם, היכן את צריכה להיות מחר בבוקר?"
"יש לי מחר יום לימודים עמוס באוניברסיטה, עשר שעות לימוד ברוטו. אבל אתה לא צריך להסיע אותי, אני רגילה להשתמש באוטובוסים."
"אל תחלמי על זה אפילו."
"אני צריכה עכשיו 'לפזר' את ערימת הספרים הזאת בחזרה למדפים."

קמה אל קבוצת הספרים, ורכנה מעליהם, והפרידה אותם למספר קבוצות משנה, ושלחה קבוצה אחת שכללה שבעה ספרים, והלכה לעבר המדפים המרוחקים, והוא פנה והלך אל מדפי הפילוסופיה וחיפש את מבוקשו, והתלבט קלות, ולבסוף בחר ספר אחד והלך להתיישב בשולחן הסמוך ביותר לעמדתה, זו הפעם הראשונה בכסא הצופה לעברה.

משחזרה ליטול חבילת ספרים נוספת לפיזור, הבחינה בשוני, וקראה אליו בחיור, והנהנה בראשה להביע את שביעות רצונה, ושוב נעלמה מתחום ראייתו. ומשחזרה, הבחין לראשונה ששינתה את תסרוקתה המסורתית בספריה, ופרעה ופיזרה את שיערה הגולש, שהיה אסוף בקפידה עד לפני מספר שניות. השוני שיווה לה מראה מסעיר, ולרגע נחרד למחשבה שהיא מתכוונת להתחיל לרקוד, כדי לגרום לו לאבד את חושיו, אולם נרגע כאשר נוכח שהיא חוזרת ומסדרת את שיערה ואוספת אותו ומחזירה את המצב לקדמותו, לזנב הסוס הצנוע והביישי.

ואולם עתה הבחין בשינוי נוסף - לראשונה הבחין בלבושה וראה אותה בספריה בחולצת טריקו הדוקה, המבליטה והמדגישה את הגוף המרהיב שלה, ונעץ בחולצתה את מבטו, וסרק את כל אחד ואחד מחיטובי גופה, ובראותה אותו בוחן ביסודיות את גופה חייכה והסתובבה בשובבות לכל ארבעת רוחות השמים, כדי שייטיב לצפות. הרשתה זאת לעצמה, כי תנועת הסטודנטים אותו ערב הייתה דלילה למדי, למעשה פרט לשניהם שהו אותה עת רק שתי סטודנטיות נוספות בקצה המרוחק, והן נראו עסוקות למדי במחברותיהן.

ונזכר מה יש מתחת לאותה חולצה, והחל להזיע. עתה נוכח לדעת שלראשונה הופיעה לעבודתה במכנסי ג'ינס קצרים, החושפים את ירכיה החלקות, הארוכות, החטובות. ובראותה אותו סוקר את ירכיה, החלה לנענע את עכוזה וירכיה בתנועות ריקוד הרומבה, כאשר חלק גופה העליון ניח, אינו זע ואינו נע ונראה כיצוק בחלל הספרייה, ואילו חלקו התחתון של גופה רוקד מעצמו, יוצא וחוזר, מסתובב, פורץ הצידה ושב, מסתחרר, מתייצב, וראשה אינו זע ואינו נע, עיניה עוקבות בריכוז אחר מבטו.

וכאשר עיניו עלו למעלה, לעבר פניה, לקלוט את מבטה, להבין את מניעיה, חדל לרקוד חלקה התחתון, ונשאר נטוע במקומו כצמח בעציץ, ואילו ידיה, כתפיה וראשה החלו לרקוד. להשלים את מה שהחסיר פלג זה של גופה קודם לכן. ובאחת קפאה על מקומה וזינקה ממקומה כילד הנתפש בקלקלתו, ובעודו תמה לפשר הדבר הבחין בשני סטודנטים נוספים שחצו את סף הכניסה, ורווח לו לדעת שהקדימה אותם מאחר ולא היה סיפק בידם להבחין בדבר מה חריג.

וכאשר המשיך לעקוב אחריה, חומקת אל עמדתה ומתחילה לשרת את שני לקוחותיה, נוכח לדעת שהשניים אינם ממהרים לעזוב את המקום, אלה ניכר היה שהם נהנים לשוחח עימה. להפתעתו הנעימה, חש שכלל אינו מסתקרן לדעת מה נושא שיחתם ומהן תגובותיה. והיה גאה מאוד בעצמו על שאינו מקנא, כפי שחשש, וסיכם לעצמו שהדבר מעיד על ביטחון עצמי מוחלט ביחסי הקרבה ביניהם, וחש שליבו התרחב והשמיין במי יודע כמה קילוגרמים נוספים באותו רגע.

שני הסטודנטים הללו חתכו בסכין את הפרק הקודם, מאחר וכרכו לצידה זמן ממושך בעליל ולאחר מכן התיישבו בסמוך אליו, בזווית צפייה מעולה כלפי הלית, ויותר משהקדישו תשומת לב לעבודתם הזנוחה הביעו עניין גלוי בספרנית שנראתה עכשיו טרודה למדי בעיסוקיה.

"זאת עשר", שמע את הקרוב אליו מחווה דעה מלומדה.

"לא הייתי זורק אותה מהמיטה שלי", המשיך רעו את הניתוח בדלגו היישר למסקנות ולהמלצות.

"רוצה לנסות את מזלך?"

"איפה! אין סיכוי. אחת כזאת לא משאירים בלי חבר יום אחד."

"חבר זה לא הר. חבר אפשר להזיז."

"עזוב. אסור לי להיכנס לזה, אחרת הלך לי כל הסימסטר במקרה הטוב, או התואר במקרה הגרוע."

"בחייר - מה קרה לך? עם אחת כזאת לא צריך תואר, לא צריך כלום. רק להגיד תודה לאלוהים ולקפוץ וליהנות מן החיים."

אלון שקע במחשבות, כיצד השכן שלו מייחס ללימודיו את המשקל הנכון, שלא כמוהו עצמו, שהצליח לשקוע ברשתה של התאהבות - ולו גם נהדרת מאין כמוה - ולסכן בכך את הישגיו הלימודיים, ואיך איבד את חירותו לאשה בפעם השניה בחייו, לאחר שהסתחררה ועברה דעתו בגין תענוגות בשרים וחיים גשמיים שהיוו ציר מרכזי בשלב ההתאהבות.

כשהסיע אותה אל דירתו השכורה, בחר למלא פיו מים ולא לגלות את אשר רובץ על ליבו.

בכניסתה לדירתו, המחשבה הראשונה שחלפה בראשה הייתה ש'הבחור הזה מטורף על עצים' כאשר חזתה במאות, ולימים יספר לה בניפוח חזה טווי שהכמות המדויקת הינה 256, במטרה ובתקווה להגיע למיליון, פסלוני ומוצרי עץ. ובערך מששים סוגים שונים הגדלים בכל חלקי הפלנטה שלנו. התדהמה הפכה להתפעלות, והיא קרבה אל המדף הקרוב והחלה לסקור את מוצגי המוזיאון הפרטי שלו.

"הפילון הזה עשוי מעץ טיק", סיפר לה כאשר נטלה אחד ובחנה אותו מקרוב, "הביאו לי אותו מהמזרח הרחוק. זהו עץ שאינו נרקב

לעולם." ומשקרה אותו לאפה, הוסיף בצחוק, "לא, לא, לזה אין ריח. רק עץ הסנדל מפיץ ריח נעים." וכך המשיכה וסקרה את פסלוני הנשים המגולפות מי בעדנה ומי בגסות, ראשי האינדיאנים, מסכות האלילים מהיבשת השחורה, מסכות האלילים מאמריקה הדרומית, מסכות האלילים ממזרח אסיה, מסכות האלילים מכל פינות החלד, ולבסוף בחרה להתעכב ליד דגם של רפסודה זעירה. "איזה יופי!" התפעלה.

"זוהי הרפסודה המפורסמת ביותר בעולם, ה'קון טיקי', הסביר. 'קחי אותה בידך ותרימי אותה.'"

היא נטלה את הרפסודה, וקריאת בהלה נפלטה מפיה, כאשר הרפסודה כמעט קפצה מידיה, בעקבות הערכת משקל מוטעית לחלוטין מצידה.

"מה זה, ממה זה עשוי?" תממה. "זה בכלל לא עשוי מעץ. זה קל כמו נוצה!"

"נכון, חייך, 'זה עשוי מעץ הבלזה, הקל ביותר בעולם. העצה שלו חזקה מאוד וקלה מן השעם. הוא מצוי רק באמריקה הדרומית, בפרו ובאקוודור, וממנו בנו את הרפסודה האמיתית." "אני לא יודעת כלום על קון טיקי," אמרה במבוכה קלה.

"מדען נורווגי אחד, אנתרופולוג בשם תור האירדאל, רצה להוכיח תזה מסוימת. לדעתו, העמים הקדומים ששכנו בדרום אמריקה יכלו להגיע לפולינזיה המרוחקת באוקיינוס השקט באמצעות רפסודות פשוטות. כדי להוכיח את התיאוריה הזאת, בנה דובריה כזאת מעץ הבלזה, וקרא לה בשמו של אל האינקה, 'קון טיקי'. יחד עם צוות של חמישה אנשים נוספים יצא בשנת 1947 למסע של שלושה וחצי חודשים, מפרו עד לטהיטי, מרחק של כ- 8000 קילומטרים."

"והוא הצליח?"

"בוודאי. והרפסודה הזאת נמצאת כעת במוזיאון 'קון טיקי' באוסלו, בירת נורווגיה. ודגם מוקטן שלה נמצא כעת בידך הענוגה."

"עוד שאלה אחת: יש משהו שאתה לא יודעת?"

"כן, הזדרז להשיב, "מה את מוצאת בי משהו מיוחד."

"אה, זה... זה ישראלי. לפחות זה, כדי שיהיה בביטחון משהו אחד שאני יודעת ואתה לא."

"גם לרקוד כמוך אני לא יודע."

"את זה אני יכולה ללמד אותך. וגם עוד כל מיני דברים, ועכשיו אני רוצה לראות את חדר השינה שלך."

כאשר נכנסו לחדר השינה, היא הוציאה מתיקה זוג תחתון ורוד, עם כמות בד מזערית, מבלי שתהיה לה כלל כוונה להשתמש בו בסיום הרחצה, וביקשה מגבת למקלחת, ופקדה עליו בטון מצווה לבוא להתקלח עימה, וללא שמץ של עכבה כלשהי פשטה את כל בגדיה והמריצה אותו לעשות כמוה וגררה אותו לחדרון המקלחת, מציצה בחיוך לעבר אברו הזקור. תמה היה בליבו מתי יתעורר מן החלום המשונה הפוקד אותו בימים האחרונים. וצבט את עצמו פעם ופעמיים, ופרט לכאב חד וסימנים אדומים בגבול שבין ירכו ועכוזו לא השתנה המצב במאומה. ולפני שהתעורר מחלומו, חש כיצד היא מסבנת ומקרצפת את גבו, ואחרי כן ידיו שלו עצמו קירצפו את גבה שלה, ובחלומו הממאן להסתיים הוא נצמד אליה מאחור, והמשיך לסבן את מותניה, ביטנה החלקה, ירכיה וישבנה המעוגל, ומשם עלה לעבר כתפיה וירד באיטיות ובתאווה לעבר שדיה, וליטף ועיסה אותם, וסיבן כל מילימטר מרובע, ובשלב כלשהו איבד את ראשו והתנתק מן המציאות, והתעורר בבוקר כאשר הוא מפותל ומכורבל סביב גופה המעורטל והריחני.

הדבר נראה לו מוגזם מאוד עתה, הווה אומר החלום ממאן להסתיים, יד אחת כרוכה הייתה סביב מותנה והיד השניה טמונה מתחת לצווארה, ואפו נעוץ בעורפה, בתוך שיערה השחור, הפרוע והפזור על גבה, והמדיף ריח דק ונעים בצבע טורקיז.

כאשר ניסה לזוז, הבחין שהוא לכוד ואינו מסוגל להניע את ידו שמתחת לצווארה, ועוד נוכח לדעת שהיד שלו רדומה לחלוטין, ואיבדה את תחושתה. בעזרת ידו השניה הדפה קלות, ושחרר את היד הרדומה והחל לנער אותה בכדי להחיש את זרימת הדם. ובמעשה זה ניעורה, הציצה בו בעין אחת והעניקה לו חיוך של שביעות רצון.

"משהו כאן מוזר מאוד," אמר לה, "אני שרוי לצד יצור נפלא שארוז בתוך עטיפה חיצונית מושלמת. אני חולם חלום נפלא, ארוך מאוד, והוא לא מסתיים."

"החלום הזה ימשך עוד הרבה זמן."

היא פקחה עתה את שתי עיניה, הציצה בשעון, והתיישבה על המיטה כשגבה החלק והמחוטב מופנה אליו, לבשה את חזייתה ואחר את תחתוניה, רכנה אל תיקה ושליתה מתוכו מברשת שיניים, ונעלמה לתוך חדר האמבטיה. כשיצאה, חזרה לשבת לידו וליטפה את עורפו ואת שער.

"עוד משהו כאן תמוה מאוד, בחלום הזה," אמר, "אני לא רגיל שכל כך טוב לי, תמיד רק רע לי. בדרך כלל רק צרות נדבקות אלי." "מעכשיו יהיה לך רק טוב."

"אבל למה? מדוע? אני לא מבין מה מתרחש כאן. מה פתאום אני? מה מצאת דווקא בי? אתמול שמעתי את שני הסטודנטים מתלהבים ממך, אז איך זה קרה שאני בר מזל כזה?"

"לא אגלה לך."

"אני פוחד ממך. אני בשלב הסופי של התאהבות בך, בסוף השלב הזה אהיה פשוט שלך, אני מכיר טוב את עצמי במצבים כאלה. כל החיים שלי יהיו מבוססים עליך, והחיים העצמאיים שלי יחדלו לגמרי לעמוד בפני עצמם."

"פשוט נפלא!" פסקה נחרצות. "רק אל תשכח שהקשר בינינו הוא הדדי. גם אני מתאהבת בך לגמרי. אתה היחיד שהתמסרתי לו בצורה מלאה כזאת."

"את לא מבינה," אמר ביאוש, "אני חרד לעצמי, לא לך. הרי יום אחד את תתעוררי, ותנערי אותי. את הרי לא תפגע, כי את יכולה להשיג אלף כמוני. אבל הלב שלי ישבר, כרגיל."

"הלב שלך לא ישבר יותר."

אלון החשה.

והיא קמה, וסיימה להתלבש, ואמרה "תתקשר אלי לסלולארי בסביבות שש. ביי," ויצאה.

"ותפסיק להיות כזה פסימי ובעל רגשי נחיתות!" שמע את קולה מתרחק, מתעמעם, נמוג מאחורי הדלת.

'אבל כזה אני, איך אני יכול פתאום להתהפך? היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו? ואם אני כזה פסימי ובעל רגשי נחיתות, וגם חסר ביטחון עצמי, מה לעזאזל את מוצאת בי?', הרהר ביאוש.

ומששבה אליו רוחו, שם לב שלא הציע לה אפילו כוס קפה, והחל להתייסר בגין כך. ואחז בשפופרת כדי להתקשר אליה ולהתנצל, אבל שניה לאחר מכן נמלך בדעתו כדי שלא להפריעה בצעידתה לכיוון תחנת האוטובוס, שאפילו את הכיוון המדויק לא פירט באוזניה. עכשיו עליו להתנצל פעמיים. ואולי חסר לה כסף לאוטובוס? ובכלל היכן תאכל את ארוחת הבוקר שלה? ונטל את הסדין והצמידו לחוטמו, מאחר וזה הדיף עדיין את ניחוחה העדין והענוג.

והרהר לעצמו, הלוא זו בדיוק אופייה של התאהבות. לא אהבה עדיין, זו תבוא מאוחר יותר. אהבה היא אמנות ההתפשרות, אהבה היא השלמה, קבלת ההרגלים של בן הזוג. אהבה היא שותפות אמיתית. עתה הוא שקוע בה ובכל רבדיה, בגופה, בנפשה, ברוחה, ורק דבר אחד ויחיד בראש מעייניו: שיהיה לה טוב. ומה ניתן לעשות, כדי שיהיה לה יותר טוב. ואולי זו המשמעות האמיתית של נפילה לתוך האהבה. ולמרות שהדבר נשמע אלטרואיסטי, הדבר אינו אלא אגוצנטרי בהגדרה. ומדוע? מפני שככל שיהיה לה יותר טוב, יהיה לו עצמו יותר טוב. משמע, שהוא עושה זאת עבור עצמו, ומטעמים אנוכיים לחלוטין.

יום אחד קרא את משפטו המפורסם של דאנטה, ביצירתו בת האלמוות 'הקומדיה' שלימים הפכה ל'אלוהית', בדבר הכתובת החקוקה על שער הגהינום: 'זנחו את התקווה, אתם הנכנסים'. מאז לא חדל מלדוש באימרה ולדון אודותיה בינו לבין עצמו, מהופנט מיפוייה ומתבונתה. ולבסוף עיבד בהשראתה את אימרתו הפרטית: 'ביום שבו ננטשת התקווה מלבו של אדם, מתחיל הגהינום הפרטי שלו.' ובליבו ולדידו של אלון, לא נמצא מקום ממשי לאלוהים, לא היה קיום פיזי לגהינום או לגן העדן אלא בתוך נפשו ופרי רוחו של האדם. וכאשר רפרפו מחשבותיו מן העיון המופשט ונתקבעו אל החומר והגשמיות, רוצה לומר חיו העכשויים והקמאיים, ידע שכאשר תנטוש אותו הלית יאבד הוא את התקווה, וחרדת מוות נפלה עליו בדמותו את הגהינום הפרטי שלו, שבו הוא עתיד לנפול ולאבד בתהום הנשייה.

והמשיך להרהר, ודמיונו התמלא בדמותה העירומה, וזה התערבב בהזיות מופלאות אשר ימנעו ממנה לנטשו חלילה, ובהן בעודו שוכב מתחתיה ומלכתו יושבת עליו בגאון ובזקיפות גב, ידיו מלטפות כל סנטימטר מגופה ברכות והוא מטביעה בנשיקותיו ואינו חודל לעולם, ורק עיניה העצומות וחיוכה המתוק מעידות ומלמדות אותו שהדבר מסב לה עונג וקורת רוח.

20

יום ששי, 4 ביוני

אורנה סיפרה שפעם אחת איבדה את דרכה כשנסעה לחפש משרד ביטוח אחד בגבעתיים, הסתבכה ברחובות, טעתה ותעתה, ותהתה בלבה איך הטייסיים יודעים את הדרך, להגיע בדיוק אל נמל התעופה, אחרי טיסה ממושכת מעל ים שאין עליו סימני דרך. ויקטור אמר: "יש לטייס מכשירים אלקטרוניים שעוזרים לו." גדעון אמר: "יש במטוס מכשיר ניווט המבוסס על לווינים." ורשות הדיבור התפנתה ללאון, בר הסמך מספר אחד בארץ בתחום האווניקה של מטוסים אזרחיים.

"ליתר דיוק, יש בכל מטוס שקיבל רישוי אזרחי לפי התקן שתי

מערכות ניווט ממוחשבות. אם מערכת אחת קורסת או תקולה, המערכת השניה משמשת לגיבוי. למערכות האלה קוראים 'מערכת ניווט כללית'. כל אחת מהמערכות האלה משתמשות בשני סוגי סנסורים כדי לדעת את המקום המדויק של המטוס במרחב. סנסור אחד נקרא GPS או מערכת מיקום כללית באמצעות לווינים, והמערכת השניה עצמאית בתוך המטוס, והיא מבוססת על העקרון האינרציאלי."

אורנה ציינה: "אבדתי אותך מזמן."

לאון הצטדק.

"כן, אני משתמש במינוחים טכניים מדי. אבל השורה התחתונה היא, שהטייס מקבל כל רגע ורגע מידע היכן הוא נמצא בדיוק." "את זה אני מצליחה להבין, אבל איך הוא מקבל את הנתונים? איך בן אדם יכול לדעת בדיוק איפה הוא נמצא? בעיר יש שמות של רחובות ומספרים. את זה אני מבינה. אבל בשדה? ובמדבר? ובים?"

"אם ככה, צריך לתת לך שיעור קצר בגיאוגרפיה ובניווט. את מעונינת לשמוע?"

"בתנאי שזה יהיה במילים פשוטות."

"בוודאי. נתחיל מזה, שחילקו את כדור הארץ לקווי אורך וקווי רוחב. את זה את יודעת?"

"כן."

לאון הטיל קלף בחיור מנצחים. "אז זה סוף השיעור הארוך והמסובך והמפחיד. לכל נקודה בכדור הארץ יש כתובת מדויקת, יותר משם רחוב ומספר, ויותר ממה שכתוב בטאבו. הכתובת מורכבת משני מספרים: ההצטלבות של קו האורך וקו הרוחב." "אני לא מבינה. הטייס מקבל כתובת חמישים חמישים? ומזה הוא יודע לאן לטוס?"

"מדויק מאוד! לדוגמה, נמל התעופה הבינלאומי שלנו בלוד נמצא בערך בכתובת: קו אורך 35, קו רוחב 32. ככה כל טייס יודע בדיוק מהיכן הוא יוצא ולאן הוא צריך להגיע."

"ובמטוס יש מכשיר שמגלה לו את המספרים האלה?"

"בדיוק נמרץ. אותו מכשיר הניווט שספרתי עליו קודם מציג לטייסים את נתוני הרוחב והאורך באמצעות מספרים."

"ולמה יש שני טייסים? אחד לא יודע להטיס לבד את המטוס?"

"ודאי שכן. אבל בעצם הם שניים בעיקר לצורכי גיבוי. אם יקרה משהו לטייס אחד בשעת הטיסה, השני יבצע בהצלחה את המשך הטיסה והנחיתה בשלום. הסבירות שיקרה משהו חריג לשני הטייסים הוא קטן ביותר. אבל הכללים הנוקשים של הבטיחות מטפלים גם בזה. לדוגמה, אם טייס אחד יוצא לשירותים, השני חייב להשתמש במסכת חמצן כדי שחלילה לא יתעלף. דוגמה נוספת, אסור לשני הטייסים לקבל את אותה הארוחה, למנוע קלקול קיבה לשניהם. אבל מה שמעניין בכל הסיפור הוא, ששני הטייסים בכלל לא מטיסים את המטוס במרבית הזמן. עושה את זה מכשיר אחר, שקוראים לו 'טייס אוטומטי'."

מרים טענה: "עכשיו גם אני כבר לא מבינה כלום. מה זאת אומרת הטייסים לא מטיסים את המטוס?"

"זאת אומרת שהמטוס מטיס את עצמו, והטייסים רק משגיחים על המכשירים השונים שהטיסה תתבצע בהתאם לנתיב המתוכנן בלי שום תקלה. יש רק שני קטעים קצרים של עבודה לטייסים - בהמראה ובנחיתה. את כל היתר מבצע הטייס האוטומטי. הוא מקבל כל הזמן נתונים מחיישנים רבים, כמו גובה, מהירות, זווית ביחס לצפון, זווית התקפה על פרופיל הכנף, ומשווה אותם כל הזמן לתוכנית הטיסה הנמצאת בזיכרון של המחשב, ושולחת פקודות תיקון אוטומטיות להגאים השונים של המטוס, בכל שלושת הצירים."

מרים קבעה:

"מסובך."

אורנה חקרה:

"ומה קורה אם מטוס אחר מתקרב למטוס שלך?"

"ראשית כל, נדיר מאוד שזה קורה, מכיוון שכל רגע ורגע של הטיסה יש בקר קרקעי שאחראי על האזור שלו, שדברים כאלה לא יקרו. הוא מקצה לכל מטוס גובה שונה ודואג שלא יתקרבו כמה מיילים זה מזה. אבל אם בכל זאת משהו משתבש, יש לטייסים מכשיר מיוחד, דומה למכ"מ, שמראה להם מטוסים מתקרבים, ואפילו מתריע כאשר הם קרובים יתר על המידה, ובמקרה של חירום מציע לטייסים על תמרון מומלץ להתחמקות ממפגש בשמיים, למניעת תאונה אווירית קטלנית."

גדעון אמר:

"ספר לי קצת על הנחתת המטוס, שזה בטח השלב הקריטי והמסוכן ביותר של הטיסה."

"לא מדויק. הטייסים עצמם טוענים שהשלב הקריטי הוא דווקא בעת ההמראה, מפני שאז המטוס עמוס במאות טונות של דלק העלול להתלקח. בנחיתה המיכלים של המטוס כמעט ריקים. אבל נחזור לשלב הנחיתה - ראשית, כמובן, כל שלב הנחיתה מבוקר ע"י בקר נמל התעופה, המקצה את המסדרון האווירי לכל מטוס."

שנית, לרשות הטייס שני מכשירים מיוחדים המסייעים להנחתה: לוקלייזר וגליידסלופ. הלוקלייזר הוא קו אנכי המראה לטייס לאיזה כיוון להפנות את אף המטוס, וכאשר הקו בדיוק במרכז המשמעות שהמטוס בכיוון מדויק מול מסלול הנחיתה. הגליידסלופ הוא קו אופקי המראה את גובה האף, כדי שהמטוס יגלוש באלכסון מיטבי כדי לפגוש את תחילת המסלול. כאשר שומרים על קו זה במרכז, הגלישה אידיאלית והמטוס יגיע לקרקע בדיוק במקום הנכון. כמובן שבנמל התעופה עצמו קבועים מכשירים מיוחדים המשדרים אלומות אלקטרומגנטיות מתאימות כדי שהמטוס יעזר בהם. "זאת אומרת שהטייס מסוגל בתיאוריה לנחות מבלי לראות את המסלול?"

"כן ולא. אמת, בתיאוריה קיימת הנחתת מכשירים מלאה, אשר מאפשרת נחיתה בלי לראות את המסלול. בפועל, הדבר תלוי בתשתית של נמל התעופה עצמו, בטיב המכשירים והציוד המותקן בו, ובמידת דיוק הכיול שלהם. באמת בנמלי התעופה הגדולים והמפורסמים קיימת תשתית כזאת, ושם אפשר לנחות בבטחה עם עיניים עצומות, ואפילו את שלב הטכסי, ההסעה על הקרקע אפשר להשלים באפילה מוחלטת. אבל במרבית שדות התעופה התקנות מחייבות נחיתה כאשר הטייס חייב לראות את המסלול החל מגובה מוגדר, בהתאם לטיב הציוד המותקן באותו מקום."

"במילים אחרות, אפשר לסמוך על הטייסים שינחיתו את העסק בשלום."

"כמובן. ובעזרתם האדיבה של המחשבים." אורנה אמרה: "המחשבים האלה משתלטים על החיים שלנו." ויקטור אמר: "מה שקורה כיום זה עוד כלום. בעתיד, המחשבים שיהיו בתוך רובוטים משוכללים יעלו עלינו בכל, ויחסלו אותנו ויחליפו אותנו בתור המין השליט בכדור הארץ."

אורנה נבהלה: "מה זאת אומרת? הם יהרגו אותנו?" ויקטור ענה בנחת: "בוודאי. בהתחלה ניצור אותם כדי שהם יעבדו בשבילנו, אבל לאחר שהם יגיעו לשלב של מודעות עצמית הם ימרדו בנו, ובגלל שהם הרבה יותר מפותחים, משוכללים ומתוחכמים מאתנו, הם יצליחו לחסל אותנו במלחמה וישמידו את כולנו."

לאון אמר: "משפט כזה מסוגל להגיד רק מי שלא מבין במחשבים."

גדעון אמר: "משפט כזה מסוגל להגיד רק מי שלא מבין בביווגיה."

לילי התערבה: "אז מה דעתכם אתם על הנבואות שלו?" לאון השיב: "אנחנו לעולם לא נובס על ידי מוצר שאנחנו יצרנו בעצמנו. כמו שבראנו אותם, כך נוכל גם לנטרל אותם. בני האדם בנו הרבה מכשירים לעזור לנו לחיות. מנוף, לדוגמה, יכול להרים משאות כבדים בהרבה ממה שאנחנו מסוגלים. אז יש סיכוי למנופים למרוד בנו ולהחליף אותנו? מכוניות ורכבות ומטוסים נוסעים מהר מאתנו, אז הם יוכלו אי פעם להתמרד? אותו הדין גם לגבי המחשבים. הם בסך הכל מכונה משוכללת שבינו כדי לסייע לנו לחיות טוב יותר. מכונה כזאת לעולם לא יכולה להבין שהיא חיה. הרבה אנשים לא מבינים את זה. מחשב שמשחק שחמט, לדוגמה, אין לו מושג שהוא משחק שחמט. הוא לא מבין בכלל מה הוא עושה, ולא מבין מה זה בכלל לנצח או להפסיד. זו מכונה אווילית לחלוטין, שהדבר היחידי שהיא מסוגלת לבצע זה חיבור של ספרות בינאריות והשוואות נומריות במהירות עצומה. זה הכל. כל מי שמעניק נשמה למחשב או כושר חשיבה עצמאית, אין לו מושג כמה טעות גדולה."

גדעון אמר: "אם הבנתי נכון את הנקודה של ויקטור, זה החשש שלו שכמה מתכנתים מפלצתיים יכניסו תוכנה כזאת למחשבי על, שיפעלו להשמדת המין האנושי ויגנו על עצמם. בחזון האפוקליפטי שלו, מין של רובוטים עילאיים ינסה לשלוט בעולם במקום בני האדם. וזה עלול לצלוח בידם, לפי דעתו של ויקטור, מפני שבעתיד היכולות שיוקנו לרובוטים האלה תהיינה כל כך גדולות לעומתנו, שלא נוכל לעשות להן דבר, ואילו הם יוכלו להשמיד אותנו, כי כל התכונות שתוארו היו אצלם: מהירות, כוח, כושר חישובי מדהים, ואנחנו בני האדם נהיה פגיעים וחסרי אוניס לעומתם. זו בערך היתה הכוונה שלך?"

ויקטור אישר בהנהון. גדעון היקשה: "איזו סיבה תהיה להם להילחם בנו בכלל? לנו יש סיבה טובה לחיות: אנחנו רוצים להתרבות, ולשם כך אנחנו חייבים לשמור על עצמנו ולשרוד. אבל למוצר מלאכותי אין שום יכולת להתרבות, ואין לו שום מניע להגן על עצמו."

ויקטור הגיב בנחת: "כמו שלנין אמר, 'הקפיטליסטים ימכרו לנו את החבל שבעזרתו נתלה אותם', אנחנו בעצמנו נכניס את המניע הזה לראש האלקטרוני שלהם."

"אם כך, אני רוצה להרגיע אותך, שתהליך כזה לא יוכל להתרחש לעולם. מוצר מלאכותי לעולם לא יוכל לנצח מין ביולוגי חי. הסיבה היא שמין מלאכותי נוצר בתהליך מלאכותי, ומיוצר במפעל המייצר אותו בדגמים זהים לחלוטין, בלא מוטציות טבעיות, וללא שונות בין

מוצר ומוצר. מין טבעי נוצר באורח טבעי, עם מוטציות שגורמות לשינויים ולשונות בין הפרטים של אותו מין. אתן לכם דוגמה: נניח שיופיע וירוס קטלני לבני האדם. המגיפה שתפרוץ תחולל בנו שמות, אבל עקב השונות הגנטית לא כולנו נמות. חלק מהאנושות ישרוד את הנגיף, והמין שלנו ימשיך להתקיים. מגיפת הדבר השחור במאה הארבע עשרה נבלמה, לאחר שקטלה כשליש מכל אירופה. במלחמת העולם הראשונה נהרגו כשמונה מיליון וחצי אנשים בפעולות האיבה המלחמתיות, אבל בשנת 1918 פרצה מגיפת השפעת הספרדית, שכונתה גם שפעת 1918, וקטלה עשרים מיליון איש בתוך פחות משנה. אבל גם הנגיף הזה נבלם ונעלם, והמין האנושי המשיך לשרוד. עכשיו קל להבין למה המחשבים או הרובוטים שלך לא יוכלו לנצח אותנו, מפני שאין להם שונות טבעית. מספיק שנמצא לפחות כלי נשק יחיד שיעיל כנגדם, כדי שנטרל אותם ובעצם נכחיד אותם בין לילה. הרי כולם זהים, ופועלים על חשמל. אז אולי רק נצטרך להוציא להם את התקע מהשקע. אבל זה כנראה פשוט מדי, והם יוכלו להפעיל את עצמם ממקורות אנרגיה שונים ומגוונים. אז אולי נמצא כנגדם מתקן המשדר פולס אלקטרו-מגנטי חזק שינטרל אותם. אולי נמצא שאם פשוט משקים אותם בצינור מים, זה מקצר את המעגלים האלקטרוניים שלהם ומנטרל אותם, וכל מה שנצטרך לעשות זה לבקש מהמנקות לשפוך עליהם את הדלי עם מי השטיפה ולהכחידם. ואולי נמצא נשק אחר: פטיש, שמרסק את הרכיב המרכזי. וככה, בערב אחד יעברו הטכנאים וירסקו עם פטיש את המעבד הראשי, והמין כולו יכחד בבת אחת. לעצם העניין, לא משנה איזה נשק נמצא, אבל כשימצא הנשק הראשון, הוא יהיה גם האחרון, כי הוא יתאים כנגד כולם. זו כוחה ועוצמתה של הברירה הטבעית, שלא קיימת אצל מוצרים מלאכותיים."

ויקטור נהם:

"עזבו את המחשבים ואת הרובוטים, בסופו של דבר שום דבר לא משנה. בכל מקרה בקרוב ינחתו פה חייזרים, ישתלטו על כדור הארץ ויעשו בנו כרצונם."
לאון שאל בהתעניינות:
"ומתי בדיוק הם יבואו?"
"בקרוב."

"ומה הם יעשו בדיוק?"

ויקטור הסביר במתינות ובנועם:

"ישעבדו אותנו, כמובן. הם יבואו כדי לנצל את המחצבים שיש בכדור הארץ, כמו שאנחנו מתכננים לצאת בעתיד הלא רחוק לחלל כדי לחצוב מחצבים במאדים, בירחים השונים של צדק, באסטרואידים, בכל מקום שנמצא חומרים חשובים לנו. כמובן שכאשר ננסה להפריע להם הם יאלצו להשמיד אותנו תחילה. ועכשיו נשמע אותך מסביר למה כל מה שאמרתי לא נכון, כרגיל."
לאון חייך במרירות.

"בודאי שכל מה שאמרת איננו נכון. על כל פנים, עד היום אף אחד לא בא, ועשה את מה שאמרת, נכון? אז בכל מקרה אין לך שום תקדים להסתמך עליו בתזה הפסימית הזאת, או שלפתע שורה עליך הנבואה."

"מי אמר לך שהם לא היו כאן? זה שאתה אישית לא ראית אותם לא אומר שהם לא ביקרו כאן. ומלבד זה, הרבה מאוד אנשים טוענים שראו אותם, ועדויות על מפגשים כאלה בעבר אנחנו מוצאים אפילו בתנ"ך הקדוש."

"ובכן, הקשב. כל התיאורים בתנ"ך וכל הדיווחים מפי האנשים השונים אינם הוכחה מדעית. עד היום לא הצליח המדע לחקור מפגש מתועד אחד ויחיד אפילו, באופן כזה הניתן לאישוש או להפרכה. כל אלה הטוענים שנפגשו בצורה זו או אחרת עם חוצנים או חייזרים או מה שלא יקראו לאורחים הללו, לא יכול היה לשחזר את המקרה מבחינה מדעית או להמציא הוכחות חותכות לאירוע הזה. ואני יכול להעלות בפניך הרבה מאוד הערכות לגבי העדויות האלה. חלקם ניתן לפרש כתופעות טבע או תופעות פיזיקאליות ידועות, כגון השתקפויות של אורות, אורות של מסוקים, בלונים של חיזוי מזג אוויר, ודומים לאלה. חלקם פשוט חלומות שינה תמימים של בני אדם, חלקם גילויים של אינטרסנטים שרוצים להתפרסם וממציאים את המפגשים האלה ומשקרים למען כך במצח נחושה. חלקם גם נופל קורבן לתעלולים ולמתיחות. כשם שאפשר להעלות טיסנים הנשלטים ע"י בקרת גלי רדיו לשמים, אפשר להעלות גם צלחת מעופפת מפלאסטיק עם הרבה אורות ורעשים, מונחת ע"י כמה אלקטרונאים שובבים, ולגרום לאלף אנשים להצהיר בשבועה שהם חזו בצלחת מעופפת אמיתית ואפילו לצלם אותה. אבל צלחת אמיתית וחוצנים אמיתיים עדיין לא יצרו קשר אמיתי עם אנשי המדע שלנו עד היום, ולבטח לא עשו מה שאתה אמרת, השמידו אותנו והחלו לנצל את המחצבים שלנו."

דבריו האחרונים שנאמרו בלגלוג בלתי מוסווה, הכעיסו מעט את ויקטור.

"מי אמר לך שלא השמידו אותנו? הרי המדע עצמו מודה שבכל תקופה מסוימת הושמדו כמעט כל החיים על פני כדור הארץ."

ואפילו יש כאלה שטוענים שזה חל במחזוריות של כמה מיליוני שנים. ההחלפה המפורסמת ביותר היתה לפני 65 מיליון שנים, שאז הושמדו כל הדינוזאורים. אבל גם לפני כן היו השמדות המוניות של היצורים שחיו בכדור הארץ. אתה היית שם וראית שזה לא נעשה על ידי אורחים מן החלל החיצון?"

"לא, לא הייתי שם."

"אתה רואה?"

"דרך אגב, גם אתה לא היית שם, וראית שזה כן נעשה על ידי אורחים מן החלל החיצון. שוב, התזה שלך מעניינת, אבל היא שייכת יותר לאמונה הפנימית שלך מאשר להוכחה מדעית מוצקה." ויקטור נאלץ להסכים.

אורנה שאלה:

"אז מה אתה בעצם אומר, שאין חייזרים בכלל?"

"את זה אני לא יכול להגיד, כי אם אני אומר את זה יוכל ויקטור לטעון בצדק, שגם לי אין הוכחה והדברים שלי לא מדעיים, והוא יצדק ללא ספק. גם זה עניין של אמונה. אני מאמין שיכול להיות שיש תרבויות מפותחות נוספות ביקום, אבל היקום כל כך גדול, כך שהם רחוקים מדי ואין שום אפשרות מעשית שניצור אתם איזשהו קשר, באיזושהי צורה, ושלמעשה לעולם לא נוכל לדעת לבטח על קיומם."

"אבל אולי הם יוכלו לדעת עלינו? או להגיע אלינו?"

"בוודאי שאולי זה תמיד נכון. הלא חזרנו להתחלה. ויקטור מאמין שזה המצב בדיוק. ואני מאמין שאם הם קיימים, הם רחוקים מאיתנו באותה מידה שאנחנו רחוקים מהם. נניח שגילינו שקיימת תרבות מפותחת מאוד במרחק מאה שנות אור מאיתנו, ואנחנו שולחים להם שדר רדיו בנוסח: 'היי, מה שימכם, ומה שלומכם?' וכעבור מאתיים שנים נקבל תשובה מהם, 'קוראים לנו כך וכך, ושלומינו טוב, תודה.' את התשובה יקבל נכדו של נכדו של נכדו של נכדו של המדען ששלח את השאלה. אז אם את מוכנה להאמין בזה אז בבקשה. אני לא מוכן."

מרים בחרה להתעקש.

"אבל אם בכל זאת אתה טועה, וכן יש חייזרים?"

לאון ספק כפיים. שאלת זוגתו התלויה באוויר פינתה את הזירה לגדעון.

"אני אנסה להשיב לך, ברשותך, ותראי כמה שהדברים נראים פשוטים מנקודת המבט שלי. את יודעת מה עושים האנתרופולוגים?"

"לא כל כך."

"האנתרופולוגיה זה אותו נתיב במדע החוקר את התרבויות של בני האדם, מראשית התפתחות המין האנושי ועד היום. הם חוקרים גם את הפרימאטים, קופי האדם, ומנסים להבין איך בדיוק התפצלו מהם והתפתחו למין האנושי. הם מחפשים את החוליה החסרה, מחפשים שבטים פרימיטיביים ביערות העד ומנסים לתקשר אתם וללמוד על אורחות חייהם, וכדומה. למה סיפרתי לך את כל זה? מכיוון שזה החלק המעניין, ובהמשך תראי שזה יהיה דומה לחייזרים. הרי ברור לך, שחבורה של מדענים חכמים ואינטליגנטים, שתמצא שבט פרימיטיבי ביערות הגשם של בורניאו או קונגו, שתנחת שם עם הליקופטר, סביר שהמדענים לא יצאו החוצה ויתחילו לירות ולהרוג את כל השבט הפרימיטיבי רק בגלל שהם יותר מפותחים ובעלי מכוונות ירייה, נכון?"

מרים חייכה:

"בטח שלא!"

"נכון, יותר הגיוני להניח שהמדענים האלה יהיו חמושים במצלמות וידאו, וגם בשפע של מתנות, כדי לנסות להתקרב לפרימיטיביים האלה, להתחבב עליהם, ליצור יחסי אמון. נכון?"

ויקטור התערב:

"נכון, אבל אנשי השבט הזה יכולים לנעוץ חניתות או לירות חיצים מורעלים במדענים ולהרוג אותם."

"הגיוני. זו אפשרות, אבל למעשה המדענים ינקטו את אמצעי הזהירות המתחייבים ממפגש כזה. בתחילה יצפו במרחוק, וילמדו את אורחות חייהם, יבינו את סוגי כלי הנשק שלהם, ילמדו מה חסר להם, ובמפגש הראשון יהיו מצוידים באביזרי הגנה מתאימים. יכול להיות שאפילו יאלצו לשאת על עצמם כלי נשק להגנה עצמית, באם יותקפו. אבל כולנו מסכימים, לפחות בזה, שהמדענים מצידם לא ינסו לפגוע באנשי השבט. הם ינסו ללמוד אותו בדרכי שלום ונועם."

אפילו ויקטור נאלץ להודות: "זה מתקבל על הדעת."

"עוד כיוון אחד יש לי לפני שאני מגיע לעיקר. כולנו מכירים את גני החיות, אמת? האנשים מסתובבים בין הכלובים ונהנים לראות את בעלי החיים השונים. עד כאן בסדר? כאן טמון העוקץ. זה כבר לא כל כך 'בסדר'. הגישה של חיות הכלואות בכלובים אבד עליה הכלח. ככל שגן החיות מודרני ומתקדם יותר, החיות מסתובבות בו משוחררות, בסביבה הדומה ככל האפשר לסביבתם הטבעית. למעשה, בגני החיות המתקדמים ביותר, בני האדם מסתובבים בתוך כלובים, וצופים בחיות משוחררות. דוגמאות טובות לכך אלו

גני חיות הסאפארי. מה שאני מנסה להגיד כאן זה, שהאדם, שהוא בעל החיים בעל דרגת ההתפתחות הגבוהה ביותר בכדור הארץ, כבר אינו זקוק להכרה בכבוד הזה. אנחנו לא מנסים להוכיח לעצמנו שאנחנו חזקים ונבונים מכל החיות, ולא מנסים להוכיח את זה לחיות עצמן. ולכן, התפישה המתקדמת היא, שהבה נכלא את עצמנו בכלובים, רק כדי שלא נפגע מהם בדרך המקרה, ונצפה בהם כאשר הם חופשיים ומאושרים. הרי אנו יכולים לשחק בעבור כל בעלי החיים את תפקיד האלוהים: אנו יכולים לכלוא אותם, להרדים אותם, להמית אותם, לרפא אותם, להאכיל אותם או לאכול אותם. וכאמור, אנחנו ברמה כזאת, שכבר אין לנו צורך להוכיח זאת לאף אחד."

לאון הניע בראשו: "סביר מאוד, עד כאן."

וגדעון המשיך:

"אז אם הטענה היא, שיגיעו לכאן יצורים מתקדמים בהרבה מאתנו, כלומר הם יכולים תיאורטית לפחות, לעשות לנו ככל העולה על רוחם, מתקבל מאוד על דעתי שמי שיגיעו לפלנטה שכוחת האל הזאת יהיו האנתרופולוגים שלהם, שיבואו לחקור אותנו וללמוד עלינו, ולנסות לתקשר עמנו, והם יקיפו את עצמם בכלובים, כדי שבאיוולתינו לא נפגע אנחנו בהם, ובטח שלא יגיעו על מנת להילחם בנו ולשדוד את אוצרות הקרקע שלנו."

לאון אמר:

"יפה דיברת."

ויקטור משך בכתפיו ובחר לא לענות.

* * *

בראשו של אלון חלף הרהור חד, דוקר.

'אתה היחיד שהתמסרתי לו בצורה מלאה כזאת', אמרה לי, ומה אני צריך להבין מזה? שלאחרים היא התמסרה בצורה אחרת? באיזו צורה? ועל כמה אחרים מדובר? וכמה זמן היא כבר מתמסרת לאחרים? ובאיזו צורה ואופן?

וכבר החל לחוש את התחושה הידועה של כאב ראש מציק, היורד מן המצח אל הרקות, בגלים מחזוריים ובמשרעת עולה. לגלות לה את מחשבותיו? להציג בפניה את קושיותיו? לחקור אותה לפשר המשפט הסתום הזה?

וכיצד היא תגיב לעצם העלאת הנושא? ואולי תראה בכך חקירה מיותרת, פלישה לחייה הפרטיים? ואולם הלא חייה הפרטיים כבר שזורים, מאוגדים, ארוגים ורקומים באלה שלו, כך שאין מקום רציונאלי לרוגזה ולקצף, אם יתעוררו?

ומה יכולות להיות תגובותיה? וסימן לעצמו את האפשרויות כדלקמן: 'הניסוח לא היה מדויק. מעולם לא התמסרתי למישהו אחר, אתה הראשון'. לא סביר כלל. תגובה אחרת: 'היו לי כמה מקרים בעבר של חברים, אבל לא משהו רציני'. אפשרות נוספת: 'תשמע טוב. החיים שלי עד שהכרתי אותך היו שלי, ועשיתי איתם מה שרציתי. מאז שהכרתי אותך המצב השתנה, ואין לי מה לחקור אותי על העבר'. ואולי: 'אל תהיה חצוף. אני עצמי צעירה רווקה, די יפה וסקסית, ואתה עצמך אומר שאני נחשקת על ידי הרבה מאוד גברים. ותסתכל על עצמך: גרוש פלוס ילד. גם אני לא מקבלת אותך רווק בתול'.

"על מה אתה חושב כרגע?" שאלה אותו.

התעורר מחלומו בהקיץ. ואולם, חזר עד מהרה להגיגיו, כיון שלכלל מסקנה ופסיקה חד משמעית לא הגיע עדיין.

לסיכום הדיון, הדבר האחרון ששאף אליו אותו רגע הוא להכעיסה או להרגיזה. והטיעונים שלה, שהוא עצמו גרוש ואינו בתול, חזקים למדי, למרות העובדה שהדבר היה ידוע לה וגלוי בפניה לפני תחילת הקשר, ואלו הוא אינו יודע עליה מאומה, עד עצם היום הזה. ומצד שני, גם הטיעון בנוגע לעבר לא מילא כוס מים. אין צורך לפשפש בעברה, אלא רק מיום תחילת הקשר המשותף. מה שעשתה לפני כן איננו מעניינו כלל.

"יותר טוב שלא אספר לך."

"זה קשור בך?"

"קשור בך? את צוחקת. כל החיים שלי קשורים בך. אפילו העיתונים כבר הפסיקו לעניין אותי. אני קורא אותם ולא מעכל מה כתוב בהם. לפעמים אני מוצא את עצמי עובר על אותו משפט עשר פעמים ואין לי מושג מה כתוב בו. אני מקשיב יום יום לחדשות בטלוויזיה באורח כפייטי, ובשבועיים האחרונים אינני יודע מה קורה ומי נגד מי. כל הזמן את נמצאת בתווך, ביני לבין הטלוויזיה, ביני לבין העיתון, ביני לבין הצלחת, רוקדת למבאדא, בשיער פזור, עם סרט אדום, עם בגד ים לבן, עם מעט מאוד בד. אז את שואלת ברצינות אם זה קשור בך?"

"אז למה אמרת שיותר טוב שלא תספר לי? עכשיו אני רוצה שתספר לי. אם זה קשור בי אני רוצה לדעת."

אלון אותת ועקף מכונית איטית ומטרידה לפניו.

"זכרתי במה שאמרת לי ביום שני, וחשבתי כל מיני מחשבות על זה."

"אני חושבת שאני יודעת למה אתה מתכוון," אמרה והשתתקה מעט, "תגיד לי, אתה בגדת פעם בדבורה?"
"מעולם לא. אפילו בחלום לא," ענה ללא היסוס. "אני לא טיפוס כזה. ודבורה הייתה החברה הראשונה שלי. את האשה השניה בעולם שקיימתי איתה יחסי מין."
"הייתה לי הרגשה כזאת."

והחשמה למספר רגעים. והתחוויר לו ששוב הוא מסר את כל המידע מבלי לקבל תמורה כלשהי, והתייאש לגמרי. וכבר עמד להסכין עם המצב החד צדדי הזה, אולם הלית בחרה להמשיך בקול שקט.

"אתה צריך להבין, לא סתם בחרתי באחד כמוך. נכויתי קצת מכמה טיפוסים."

אלון נדר בליבו, שלעולם יותר לא יעלה את הנושא הזה. ושמה בליבו, שעבר את המשוכה בשלום, מבלי להטריד את נפשה ולהכניסה, וקיבל למעשה את כל התשובות שביקש לדעת. כן, היא הודתה שיצאה עם כמה גברים בעבר, ולא מצאו חן בעיניה, ואילו הוא עצמו נמצא בעיניה שונה מהם, ולטובה! והיא בחרה ישרת לב, שהודתה בדבר שבחורות רבות היו מנסות להסתיר.

אכן, מותר לו לאבד את ראשו למענה. ממילא זה אינו אלא דיסוננס קוגניטיבי, אשר בא רק להצדיק את הנעשה לאחר מעשה. ממילא הוא מאוהב בבחורה שלצידו עד כלות נשמתו, ולמענה, ובעבורה, ולפקודתה יציית בלא דיחוי ובלא תנאי ובלא הרעור ויעשה כל מעשה שיהיה לטובתה או כל דבר שיעלה בדעתה.

ורשם לעצמו בסיפוק את ההשערה הבאה, 'אז יתכן שזאת הסיבה שבחרה בי'. ומייד ביטל את הטענה הזאת, מן הטעם שיש עוד בחורים רבים בעולם, ביישנים לא פחות ממנו, ששומרים אמונים לבנות זוגם, ובתולים, כך שגרשו פלוס ילד מהווה חסרון בולט לעומתם, ושוב מצא עצמו אובד עצות.

והלא אוסקר ווילד אמר, 'נשים נוצרו כדי שיאהבו אותן, לא כדי שיבינו אותן', ומדוע שלא יקבל עצת חכמים?
"להכין לך משהו ליום שני?"

"על מה את מדברת?"

"בספריה."

"מה בספריה?"

"איזה פילוסוף אתה תצטרך ביום שני."

"אהה," הבין והשתתק.

איך יוכל להסביר לה? כאשר היה בודד, מילא את עולמו עם חכמי העבר, עטף עצמו בתבונתם ואישיותם המיוחדת, המיוסרת, העריץ את יכולתם השכלית להתעלות מעבר לחיי הדחק היומיומיים וקשיי החומר והגשמיות, משתאה על פנימיותו של סידהארטה גאואתמה שגדל כנסיך התפנוקים, ומרצונו יצא לחיי פרישות וסיגוף, בהמשך הגיע להארה ולבסוף העמיד תורה חדשה, דת חדשה, תלמידים מסורים ורבבות מעריצים. אולם עולמו הרוחני הפרטי שלו התמסר והתמזג עם שלהם כל עוד שרוי היה לבדו עם עצבותו ושברי דעותיו ושאריות רצונותיו ורסיסי חייו. הכל החל להתקבץ מבראשית ולהתאחד ולהתלכד כאשר הופיעה היא בעולמו, כאשר נשלחה אליו על ידי אותו אלוהים, שהוא היסס והתלבט בעצם קיומו.

"את לא מבינה," אמר לה בלחש. "כאשר יפהייה אחת נכנסת ללב, אלף פילוסופים יוצאים מהראש."

הצטחקה ורכנה לעברו והעניקה נשיקה מעודנת לשפתיו המרטיטות.

21

יום ששי, 11 ביוני

לאון סיפר:

"השבוע שבתאי חזר לעבודה. שבתאי הוא קצין בדרגת רב סרן בחיל האוויר שאני עובד מולו. איש עבודה כזה עוד לא הכרתי. עבד כמו שני אנשים. לא, כמה שעות יש ביממה, רק 24? אז כמו שלושה אנשים. משעות הבוקר המוקדמות עד שעות הערב המאוחרות מדי יום, ומה שלא הספיק לקח הביתה והמשיך שם. אני בטוח שהצליח לישון בממוצע שלוש או ארבע שעות בלבד כל לילה. מה שיקרה לו היה כתוב על המצח שלו באותיות קידוש לבנה, ולזכותי יאמר שהזהרתי אותו כמה פעמים. 'שבתאי, האט את הקצב', שמע ממני לפחות עשרים פעם. התגובה שלו הייתה הנפת יד זלזלנית, המביעה ביטול מוחלט של דעתי."

אורנה שאלה: "ומה קרה? התקפת לב?"

"בוודאי. לפני שלושה שבועות הוא חטף. אשתו התעוררה בבוקר, והופתעה לגלות שהוא עדיין במיטה. בדרך כלל היה יוצא מהבית שעה לפני שהתעוררה. אז היא שאלה אותו, 'מה, יש לך היום חופש? אפילו לא סיפרת לי!' בקול מתרעם. הוא לא ענה, והיא שמה לב שהוא ער, חיוור, העיניים שלו היו פקוחות ונעוצות

בתקרה, קרות כקרח, ורק את אישוני יכול היה להטות לכיוון שלה. פתאום קלטה, וצרכה בפחד, שתי הבנות שלהם הגיעו בריצה ושלושתן החלו לבכות. רק אחרי כמה דקות היה לה שכל להרים את שפופרת הטלפון. הוא שכב על הגב, מרותק, כאילו כפאו שד. הלחץ על החזה שלו מנע ממנו לזוז כל אותו לילה, והוא שכב ככה כל הלילה ער, נושק למוות, ואפילו לסמן קלות שהוא במצוקה לא היה מסוגל."

מרים ציינה: "זה אדם שמכור לעבודה. יש הרבה כאלה."

לילי שאלה: "איך זה הסתיים?"

"זו היתה החלמה מהירה מאוד לדעתי. יומיים בטיפול נמרץ, חמישה ימים בפנימית, שבוע שהייה במלון, ושבוע מנוחה בבית. ואתמול הוא שכנע את הרופא להתיר לו לחזור לעבודה לחצי יום. אני לא מבין איך הרופא אישר לו דבר כזה. או שאולי הוא זייף חתימה של איזה רופא. מכל מקום, אתמול חזר לעבודה."

אורנה שאלה: "אבל רק לחצי יום, נכון?"

"חצי יום שלו, לא של אדם נורמלי. זאת אומרת, הוא עבד 9 שעות בלבד, ולא לקח שום שרטוט או דו"ח הביתה."

אורנה חרצה משפטה: "חמור."

גדעון מצא דימוי אחר: "עבודתו הייתה לפילגשו."

אורנה שינתה נושא.

"תמרה, ידידה שלי סיפרה לי על הבת שלה, פנינה. היא סיימה קורסים והסמכה של הנהלת חשבונות ורצתה להתקבל לעבודה במפעל הסתדרותי. היא לא הצליחה להתקבל, כי לא היו לה שם קרובים או חברים טובים. היא סיפרה לנו, שבשאלון הבקשה להתקבל לעבודה יש שאלה שצריך להשיב עליה, 'איזה קרוב משפחה שלך עובד במפעל?' ולא 'האם יש קרוב משפחה שלך המועסק במפעל?' בלי שום בושה!"

מרים הוסיפה ללבות את הסוגייה.

"אז לי יש משהו יותר פיקנטי לספר. דיקלה, הבת של בן דודי, התקבלה לעבוד בעירייה, בספריה העירונית. דרשו ממנה להירשם ללימודי ספרנות, במסלול דו שנתי, על חשבונה, כתנאי להמשך העסקתה בספרייה. בחישוב פשוט של שכר נמוך מאוד לעומת שכר לימוד גבוה מאוד, היא ראתה שלא תוכל לעמוד בנטל הכלכלי. ואז החליטה ללכת למנהלת כוח האדם ולנסות לעבור למחלקה אחרת בעירייה. אחת מפקידות המנגנון אמרה לה את המשפט הבא: 'אני רוצה להגיד לך בכנות, בלי פרוטקציה קשה מאוד לעבור בעירייה ממחלקה למחלקה.' מה תגידו על זה?"

גדעון אמר:

"התמונה הכללית די נכונה. מעשים שנעשו בעבר הרחוק בצנעה, בחשאי, בהשפלת עיניים, נעשים כיום בגלוי ובתרועה רמה. מיקרים דומים לאלה שמעתי עשרות רבות ואפילו מאות, ואף אחד כבר לא מתרגש מזה. מדובר בשיטפון כל כך גדול, שאין שום סיכוי סביר לנסות אפילו לבלום אותו."

לאון המשיך:

"אלא אם כן מדובר באנשי ציבור או מקרים חריגים שהגיעו לתקשורת. במקרים כאלה יש הגשות תלונות, חקירות משטרתיות, משפטים, וקיים גם משפטו של הציבור הרחב, בשיחות הסלון, באירועים חברתיים."

ויקטור אמר בנחת:

"לא יעזור כלום, זה הטבע האנושי. כל אחד מנסה לעזור לקרובים שלו ולחברים שלו, ואי אפשר לעצור את התהליך הטבעי הזה. לא סתם רופאים הם בדרך כלל בני רופאים, פוליטיקאים מפלסים לאחיהם או לבניהם את הדרך לפוליטיקה, בדרנים ואמנים מסייעים לקרובים שלהם להיכנס לעולם הבוהמה, ועוד אלף ואחת דוגמאות. אותו דבר בשלטון: יד רוחצת יד, עזור לי ואעזור לך, סדר לבן שלי ותזכה במכרז, ככה בלי סוף."

גדעון הנהן בראשו:

"היה מנהיג יווני באתונה העתיקה, במאה הרביעית לפני הספירה, בשם תמיסטוקלס. זה היה מנהיג חכם וערמומי. היה לו שכל לשכנע את האתונאים לבנות צי ימי חזק, והצליח לחלץ בזכות זה את אתונה ממפלה לצי הפרסי. אבל באופיו היה נוכל וחסר מוסר, ונהג לקחת שוחד בגלוי ולסדר מישרות והטבות ליקיריו. כשבאו אליו בטענות על הפרוטקציות שלו, אמר: 'מה ערך לשלטוני, אם נבצר ממני להעדיף את ידידי על פני אנשים אחרים?' מה שבטוח זה, שכיום הטיעון הזה לא היה עומד בפני משפט בג"ץ."

אורנה שוב בחרה לשנות נושא:

"השכנה שלי מלמעלה סיפרה לי על שני אחים, אחד היה כשרוני יותר מהשני, למד יותר טוב, השקיע שעות על גבי שעות בלימודים ובעבודה קשה, והצליח להסתדר די טוב בחיים. אחיו היה פחות מוכשר, פחות משקיע, לא אהב ללמוד ולעבוד, ולא הצליח להגיע לכולם. עד כאן זה די רגיל, די צפוי. הבעיות התחילו כאשר שני ההורים מתו, בהפרש של שבועיים. האבא נפטר ראשון מדום לב, והאמא משברון לב. בצוואה שהשניים השאירו הם הורישו לבן העני את רוב רכושם, מפני שהוא הצליח פחות עם החיים שלו. מה אתם

אומרים על זה?"

לילי ציינה: "זה ממש לא הוגן כלפי הבן המוכשר יותר. מדוע היה צריך להיענש על כך שהשקיע בעצמו בכל מאודו? ומדוע הבן קל הדעת היה צריך לקבל פרס על בטלנותו? אני הייתי נוהגת אחרת." מרים הביעה התנגדות. "ההורים רוצים רק להשוות את התנאים של הילדים שלהם. גם אני הייתי רוצה לראות ששני הבנים שלי מצליחים, והיה כואב לי הלב לראות אחד נכשל, והייתי נותנת לו יותר."

גדעון נזעק לסנגר על רעייתו: "לא במקרה של בטלנות וקלות דעת. איזה מסר את נותנת לבטלן? אל תזיע בחיים, בלה בלי דאגות ולבסוף תקבל פרס, מבלי להתאמץ, ירושה נאה? ואיזה מסר את מעבירה לבן המשקיע: למד, התאמץ, עבוד קשה ובסוף תיענש ותנושל מהצוואה?"

לאון נלחץ בין הפטיש לסדן: "יש משהו בדברים שלכם, אבל אני לא מדבר על נישול מוחלט מהירושה. אני הייתי מעניק משהו כמו שישים אחוזים לעני, וארבעים אחוזים לעשיר." אורנה שבה לדיון, לאחר הטלת קלף גורלי: "מרים צודקת אם העושר היה בא בקלות לאחד הבנים, כמו זכייה בפיס או בטוטו. או בזכות כלה עשירה במיוחד. במקרה כזה יש הצדקה לתת יותר לעני."

ויקטור העלה טענה נוספת. "במקרה שסיפרת לנו, רק יתחילו הבעיות. עכשיו האחים יפסיקו לדבר אחד עם השני. האח העשיר יתנכל ויתנקם בעני כי יזכור תמיד שאחיו גזל ממנו את חלקו בירושה."

גדעון: "ממש הוצאת לי את המילים מהפה. גם לדעתי, האח העני זכה בירושת הוריו והפסיד את אחיו." מרים נאנחה: "כל כך קשה לשפוט!"

ויקטור התרברב: "מה הבעיה לשפוט? אני תוך חצי דקה מסוגל לשפוט כל מקרה. רק לפני הפרצוף וההבעה אני מסוגל לדעת מי צודק ומי לא."

לאון חייך במרירות: "אני לא הייתי רוצה להישפט בפניך." גדעון חייך בטוב לב. "למה לא, בעצם? תחשוב על זה ככה: כדאי לך מאוד להישפט אצל ויקטור, כי אתה חבר טוב שלו." ויקטור הסכים. "זה בטוח. אני הרי מכיר אותך מצוין."

לאון התעקש בשלו. "זה בדיוק מה שחשבתי עליך. ואיפה כאן האובייקטיביות? ואולי הצד השני שיטען מולי צודק דווקא?" ויקטור הניף ידו בביטול. "שטויות במיץ עגבניות. אין דבר כזה שופט אובייקטיבי. אובייקטיביות קיימת רק במילון. כל אחד שופט לפי הרגש שלו והתחושות שלו."

גדעון העיר בקלילות: "ורצוי גם קצת בהתאם לעובדות, הראיות וההוכחות, אם אפשר."

ויקטור הבחין היטב באירוניה של עמיתו. "אז אני אספר לכם על מקרה שקרה לי. כשיעקב היה ביסודי, יום אחד הגיע הביתה בוכה ורועד בכל הגוף. שאלתי אותו מה קרה, וסיפר לי שאיזה ילד תפש אותו ביציאה מבית הספר, החרים לו קלפים שמצא אצלו, לקח לו בכוח כסף שתכנן לקנות לעצמו ארטיק, ואמר לו שאם לא יביא לו כסף למחרת, יתן לו מכות רצח. מה אני אגיד לכם, לכו אתם למשפט אובייקטיבי אצל שופט מכובד, תשכרו עורך דין, תמצאו ראיות, יהיה משפט שבע שנים ובסוף השופט יכריח אתכם להגיע לפשרה. אני ידעתי תוך חלקיק שניה מי אשם. בלי מסמכים, בלי הקלטות, בלי לשלם כסף לשום עורך דין. תפסתי את יעקב ביד, וטסנו לבית הספר, ואמרתי לו, אתה רק תראה לי מי זה הילד הזה, ולא תצטרך יותר לפחד ממנו לעולם. וכמו שחשבתי ככה היה בדיוק: הבריון עוד היה שם, נטפל לילדים קטנים אחרים. מה שעשיתי לו לא כל כך חשוב, מה שחשוב הוא, שאחרי זה הילד ההוא פחד מהבן שלי פחד מוות. כל פעם שהיה רואה את יעקב בחצר היה נעלם לקצה האחר של בית הספר. שום שופט בעולם לא היה מצליח לעשות את זה כל כך מהר וכל כך יעיל."

לאון גיחך. "זה בטוח נכון."

גדעון גרס טענה אחרת: "לא התכווני למקרים מן הסוג הזה. זה מקרה קל, שגם לאון וגם אני היינו יודעים לזהות בנקל את הצד הצודק. רק שאני הייתי נעזר במנהלת וביועצת לפתרון הבעיה, ולא מנצל את כוחי הפיזי."

ויקטור נעלב: "מה אתה חושב, שהרבעתי לו? אני לא מרביץ לילדים."

"אז מה היה שם, רק שוחחתם שיחה תרבותית?"

"בעיקרון, כן. בעיקר דברתי איתו. טוב, קצת צעקתי, קצת איימתי, אולי כיפפתי לו מעט את היד, אבל ממש לא הרבעתי. פשוט נתתי לו להבין שהוא חייב להיזהר לא להתקרב אפילו ליעקב, כי בפעם הבאה שיעקב רק יספר לי שראה אותו בקרבתו, אני אחזור אליו עוד פעם והוא יצטער שהוא בכלל נולד. ככה זה פועל. צריך לדעת לדבר בתקיפות, והכל מסתדר."

גדעון המשיך.

"אני רוצה לספר לך משהו אחר, כדי שתבין את כוונתי, עד כמה קשה לשפוט. אחת התמונות המזעזעות ביותר של מלחמת

וייטנאם הייתה ההוצאה להורג של שבוי מול המצלמה. התמונה המזעזעת הייתה של שבוי וייטנאמי שעמד, במבט מושפל של אדם שיועד שנחרץ גורלו וכבר השלים עם גזר הדין, ידיו כפותות מאחורי גבו, ושוברו ניגש אליו עם אקדח שלוף, וירה בו ירייה אחת לראש, מטווח אפס, והרג אותו במקום. מה אתה אומר על זה?" ויקטור ספק כפיו. "גם אני ראיתי את זה. זו באמת הייתה סצינה מזעזעת. אסור היה לירות בשבוי הזה. צריך היה להעניש את היורה."

גדעון המשיך. "גם אני חשבתי ככה, עד שהתבררה לי עובדה נוספת שהייתה חסרה לי. אסור, אני חוזר ואומר, אסור באיסור חמור, לחרוץ משפט כאשר רואים או שומעים רק צד אחד. אותו שבוי שנורה למוות מול המצלמה, רצח לפני כן במו ידיו את אשתו וילדיו של זה שירה בו. מה תגיד עכשיו? אני חושב שאפילו אני עצמי הייתי נוהג אותו דבר, ויורה בשבוי הזה למוות מול המצלמה."

מרים הזדעזעה. "אלוהים אדירים!"

ויקטור לא מצא מילים להגיב.

לאון נאנח: "אני לא ידעתי את זה... באמת, זה משנה את התמונה."

גדעון הוסיף: "אתם זוכרים משיעורי ההיסטוריה את התופעה שהייתה באירופה לפני כמה מאות שנים, בשם 'ציד המכשפות'? כל אחד שהצביע על זקנה שלא נראתה לו, והכריז עליה כעל מכשפה, פשוט העלו אותה על המוקד. ראית? הוכחות? שמיעת טענות של הצד השני? כל זה לא היה ידוע ומקובל בימים ההם. הם רק טרחו לענות אותן כדי לסחוט מהן הודאות שקריות. מאות אלפים אם לא מיליונים של זקנות אומללות נשרפו למוות, מפני שלא היה ביכולתן להפריך את הטענות המגוחכות ואת ההאשמות האוויליות הללו."

אורנה רוותה מהנושא ובחרה נושא חדש.

"מרים, את זוכרת שסיפרת לי על השכנה שלך מלמטה?"

"אוי, נורא, נורא. נורא ואיום."

"אז מה חדש שמה?"

"זהו. זה סופי. בעלה של השכנה שמפסיק לתפקד בהדרגה, הפסיק לשלוט על הצרכים שלו."

אורנה העוותה את פניה בצער כן מלווה בגועל.

"אז מה מצבו?"

"מצבו? זהו, הוא לא שולט יותר על הצרכים שלו! הבעיה שלו סופית. הרופאים לא מאמינים שיהיה שיפור או שיחלים. אבל הצרות עכשיו נפלו על הכתפיים של אשתו. היא מחתלת אותו כמו תינוק. מטפלת בו, מנקה אותו, והכל. שאלוהים ישמור."

"איו לה שום עזרה אחרת? מהילדים, אולי מקופת חולים, מביטוח לאומי?"

"איזה עזרה... הילדים פשוט נעלמו מהשטח ולא רואים אותם בסביבה. שכחו שיש להם אבא ואמא. רק כשהם היו צריכים כסף או הלוואה הם הופיעו. קופת חולים לא מטפלת בדבר כזה. זה לא בסל הבריאות. גם פיליפינית לא מאשרים לה."

לילי הנידה ראשה בתוגה. "לי יש הרבה שעות של בית החולים הגריאטרי, וסיפורים כאלה שמעתי למכביר. אני מסוגלת לספר לכם על צרות! לחתל זקנים תשושים זו אחת הצרות הזוטרות. אחד החולים המאושפזים בחדר סמוך לחדר של אמי החליט שהוא רוצה להעלות לארץ את הוריו. הוא חייב להעלות אותם לארץ. רק על זה הוא מדבר, ורק על זה הוא חושב, ומתכנן, ומדביק את כל הסובבים אותו בלהט דבריו. והיכן ישכן אותם, ולדאוג להם ולטייל בארץ. את הוריו שניספו בשואה, במשרפות של אושוויץ."

* * *

הלית חשה בטוב, כאשר הייתה מכורבלת בתוך ידיו המהודקות. "ספר לי, הפצירה בו, 'ובלי המילה אבל'."

"אבל..." ומשהבחינה בניצוץ שבעיניו, סטרה לו בעדינות ובתנועה ענוגה עם אצבעותיה על מרפקו.

"את מבינה שזה סיפור קצת ארוך, וקצת משעמם."

"ובלי הקדמות מיותרות."

"אני חייב לספר לך את האמת, שעם דבורה הסתדרתי בהתחלה די טוב. אפילו אהבתי אותה, ככה לפחות שכנעתי את עצמי, ורק כעת, כאשר יש לי השוואה לתחושות שלי כאשר את נכנסת לחיי, אני יכול להבין את השוני העצום. זו הייתה אהבה גופנית, היא הצליחה למשוך את המימד הפיזיולוגי שלי, וכל היתר הייתה השלמה או ויתור או פשרה, ובעצם זה מתכון להצלחה בין בני הזוג, כאשר שני האנשים הבוגרים יודעים לוותר ולקבל על עצמם פשרות. בנוסף, דבורה מיהרה להיכנס להריון ולשאת את העובר הנושא את מחצית הגנים שלי."

"אבל עד מהרה ראיתי שהפשרות והווייתורים הם רק בצד שלי, ושלמעשה שנינו רק מבצעים את רצונותיה, מאווייה, דרישותיה. אבל באותה תקופה הייתי מאוהב, כביכול, וחשבתי שמצב היחסים בינינו טבעי - כך זה צריך להיות. וככה, הלכה אישיותי והתגמדה,

רצונותי הודחקו ונמוגו, והיא תפשה עלי פיקוד מלא. איזה ידיד שלי בשם אמנון הגדיר בהומור את מצבי אז עם דבורה כך: כאשר הייתה הסכמה בין שנינו, פעלנו כרצוני. כאשר לא הייתה הסכמה, עשינו כרצונה.

"אבל למען האמת, זה לא היה אכפת לי כל כך. אני יודע שלא קורצתי מחומר של מנהיגים כריזמטיים, והייתי יכול להמשיך ולחיות ככה את שארית חיי, מבלי לדעת שרע לי, ושעשויים להיות חיים טובים יותר. היא טפטפה באוזני ושטפה את מוחי, שיש לפנק ולציית לאשה בהריון ואני קבלתי את הדבר בהסכמה מלאה ובהכנעה מוחלטת."

"גם אני ארצה קצת פינוק כשאהיה בהריון."

"אני רוצה להפסיק לספר לך סיפורים משעממים ולהתחיל לפנק אותך כבר מעכשיו."

"לא. אולי אחר כך. עכשיו תמשיך."

"איפה הייתי - כן. מקור הבעיה היה לא בדבורה עצמה, אלא באמא שלה, שרה. אחרי כמה שבועות התברר לי, שכמו שדבורה שולטת בי - אמא שולטת בה. הילדה הזאת הייתה פשוט גרורה נפשית של אמא שלה. חייה היו מפוצלים לשני אופנים של התנהגות: קבלת הנחיות והוראות מאמא, והעברתם אלי. ניסיתי לרמוז לה בעדינות שהיא יכולה להשתחרר מעט מאמא, שהיא כבר ילדה גדולה, שראוי לה להתחיל לחיות את חייה בצורה קצת יותר עצמאית ויותר בוגרת - וזה היה כמו לדבר אל הקיר."

"וזהו, בעצם. אחרי חצי שנה של הריון, התחיל הגהינום הפרטי שלי, כאשר יום אחד שרה הופיעה בפתח הדירה עם תיק מיושן, נפוח, והכריזה שמעתה היא גרה איתנו, לשמור על הילדה שלה שעומדת להפוך להיות אמא צעירה בקרוב. כל עולמי חרב על ראשי. מספר ימים ניסיתי להתנגד, אבל הקרב היה אבוד מראש. ממילא כבר לא הייתה לי שום מילה בבית, ואחרי חצי שנה של עבדות וחילון היצור הזה מעז לבטא את דעתו בגלוי? להביע דעה סותרת? באותו שלב הן בכלל לא חשבו שתתכן אפשרות מוזרה וחריגה כזאת, והתעלמו מכל דברי בתימהון, כאילו אני איזה פרימאט כמו קוף מקוק שכל תפקידו זה לבצע את הוראות מאמנו ביעילות מירבית ובדומייה מוחלטת."

"כן. ככה זה היה. בדירה חיו שלושה אנשים. אמא שתלטנית, אנוכית, רעת לב, ששלטה ביד רמה בבתה, המהלכת עם בטן תפוחה, והורידה את ההוראות למשרת ממין זכר. לאחר תקופת הסתגלות קצרה, נמאס לאמא שלה להעביר לי את ההוראות בעקיפין והחלה לתת לי פקודות ישירות, כך שהפכתי להיות משרתן של שתי גבירות."

"המצב שלי היה רע מאוד. נאבקתי על כבודי, על חירותי, על חיי. כל הזמן היתה חזית מאוחדת נגדי. כמובן שלא ידעתי לאן יובילו נישואי האומללים האלה, אבל כבר אז מצבי היה כזה, כמו ששמעתי מישוה שמגדיר את זה כך: 'כל שיחה בין גבר לאשתו, איננה אלא הקדמה קצרה של מריבה ארוכה.' זה בדיוק מה שקרה לי, אפילו לא בערך."

"עומר נולד, ולמרות שקיוויתי ללא שום בסיס הגיוני או מציאותי שהמצב ישתפר, שום דבר לא השתנה. נהפוך הוא, המצב הלך והורע על פי מדיניותה ושגיונותיה של שרה, למורת רוחי השפופה. אני זוכר שפעם אחת התרגזתי עד כדי אובדן שליטה על פי, כלומר העזתי להרים את קולי למה שהתפרש כצעקות, כאשר דבורה רשמה את עומר לגן ילדים דתי במקום לגן חילוני, כפי שאני רציתי. דרך אגב, אז זה היה נראה לי כאחד ההישגים הגדולים שלי בחיים, דבורה אכן העבירה אותו לגן חילוני לאחר המריבה הזאת, אבל אחרי כן התברר לי שזה לא היה בזכותי, אלא בזכות שרה, שגם היא הופתעה מהמהלך של דבורה ולא ראתה את העניין בעין יפה."

"ויום בהיר אחד, בעצם אין לי מושג אם זה היה באמת יום בהיר, יותר הגיוני שזה היה דווקא יום קודר במיוחד, החליטה שרה שאני מיותר, שתיהן לבדן תגדלנה את הצאצא, ואין להן עוד חפץ בי, ופקדה על דבורה להתגרש ממני. זה קרה לאחר תקופה של מריבה ביני לבינה, שלא קיימתי עימה יחסי מין. כל המצב הבחיל אותי - רציני את הבת וקבלתי גם את האמא, חיי אינם חיים, רצוני וכבודי רמוסים על הרצפה, ומריבות בלי סוף, כך שהפסקתי לשכב איתה. מאחר ואני חילוני באורח חיי, היא עשתה לי אמבוש בשני כיוונים, בלי שידעתי. במשך כמה שבתות הופיעה בבית הכנסת בשכונה בימי שבת, מבלי שידעתי מאומה על כך. כמובן שלא ידעתי שום דבר על תוכניותיה להתגרש, כי הייתי תמים, לא עירני, ונרדמתי בשמירה. לא צפיתי את המהלך שלה. היא נכנסה לבית דין רבני, ופתחה נגדי תיק על שני נושאים: אני לא מספק את עונתה, ואני מנסה למנוע ממנה חזרה בתשובה. לו יכלו, היו בוודאי הדיינים ההם סוקלים אותי באבנים כמו ידיהם."

"באותו יום, ואני עד היום לא מצליח להבין איך הספיקה האשה הזאת לבצע כל כך הרבה פעילויות ביום אחד - פתחה חשבונות בנק נפרדים, העבירה את כל הכספים המשותפים שלנו לחשבונות החדשים שלה, פתחה לי תיק גירושים גם בבית המשפט הרבני

וגם בבית המשפט המחוזי, והצליחה לקבל צו חסימה של כל חשבונות הבנק שלי. הספק אדיר ממש, עד היום אני מתפעל מזה."

"היא לא עשתה את הכל ביום אחד", אמרה הלית, "היא עשתה את זה במשך הרבה זמן. אתה גילית את כל אלה ביום אחד."

"יתכן. אבל אין דבר. אי אפשר לדעת לאיזה כיוון הגורל מזמן את בן האדם. עומר עצמו לא סובל את הסבתא שלו, ועכשיו דבורה תקועה במריבות בלתי פוסקות עם אמא שלה, ללא בעל כנוע וצייתן ששמע לקולה, ואני כרוך בזרועות הבחורה הכי נפלאה בעולם, ועכשיו התור שלי לקצת נחת וקצת אושר, לשם שינוי."

"בזה אתה צודק", נשקה לו על כתפו, "הגלגל התהפך לטובתך."

"יש לי מזל שאת לא שמה לב לאיזה מקום אני מציץ כל הזמן, התלוצץ."

"לאן?" הפנתה לעברו עיניים פעורות לרווחה.

"לחריץ של החולצה שלך, מהזווית שלי אני רואה מראה משגע, קימור מרהיב, ומתגרה כהוגן."

"אה, לזה דווקא שמת'י לב", אמרה בקול נמוך, ולהפתעתו, ובטרם עלה בידו להניעה, שלחה את ידיה אל רוכסן מכנסיו ופתחה אותו, אצבעותיה החליקו פנימה וחיפשו את אברו, פילסו עברו דרך והובילו אותו החוצה, וכפרח שצולם בחשיפה איטית והוקרן במהירות רבה התעצם והזדקף ותפח אל מול הלמות ליבו הנבוך, ובעודו נאנק בלחש וביאוש "די, די, מה את עושה?" החליקה ועיסתה אותו בעדינות עד אשר עצם את עיניו בבייטות כדי לא לראות אותו בשיאו, ועד מהרה חש את הזירמה החמימה הניגרת מטה ומכתימה את בגדיו.

"עכשיו המכנסיים שלי התלכלכו..." לחש באי נוחות, ליבו הולם בחוזקה, עדיין מסמא עצמו במתכוון.

"יש לי מכונת כביסה", הודיעה לו.

"אבל אין לי כאן בגדים להחלפה", מלמל, עדיין רוטט מעונג.

"בדירה שלי אתה יכול להסתובב בלי בגדים בכלל", החזירה לו.

"עכשיו אני לא אוכל להסב לך הנאה", התאונן בלחש.

"בטח שכן, ובאותה צורה בדיוק", הסבירה לו, ובידה נטלה את ידו והובילה את אצבעותיו שלו מתחת למכנסיה, והמריצה אותו להמשיך ולגשש בחשכה ולהעמיק לרדת, ואז עבר משוכה נוספת, חלף ברכות על פני גבעת ונוס, עד אשר אמתו הגיעה אל המקום הלח המיוחל, שבעתיד הקרוב - כך ידע עתה בוודאות - יהיה מקודש רק לו.

22

יום ששי, 18 ביוני

משום מקום הגיחה התפרצות של רוע. היא חלפה על פני מפתן משרדו של ויקטור בעת שלעולם לא תהיה מתאימה, מאופן טבעה. מקטע בציר הזמן של התרונות הנפש והתרוממות הרוח, שנסתייעה בפורקן הגוף בחסותה האדיבה של ציפי. וכאשר ויקטור היה מוצא עונג ליצרו בעזרת גופה הנדיב והשופע של מזכירתו הנאמנה היה מצב רוחו רגוע ושל, ורוח של עליצות ואופטימיות היתה שורה עליו, ושרוי היה באווירה של נתינה, ולקוח שהיה נכנס בשעת רצון זו היה נתקל ביחס מופלא וזוכה בסיכוי להנחה כספית נדיבה. וכאשר פסע הרוע וחצה את סף המשרד, היה זה בסמוך ליציאתה של ציפי מן המשרד להביא מן הסופרמרקט כמה פחיות בירה, או אז סבר ויקטור לתומו שהנה עוד לקוח תמים מחפש דירה להשכרה או נכס לרכישה, וקידם את פניו במאור עיניים ראוי לשמו. ולא נמדדה דקה אחת תמימה בטרם הבין שהזר גבה הקומה ורחב הכתפיים שבחר לבקרו אינו לקוח אלא עברייני שכל מעייניו אינם אלא לגבות ממנו דמי חסות.

נאמר רק משפט אחד, בתום סקירה בוחנת של הלקוח, בעיניים קשות, אפורות, המכונפות מתחת לגבות עבות, מזדקרות ומחוברות, עיניים צרות, מבשרות רע, שנתקבצו ונתקבעו בהן תשעה קבין של צרות צרורות.

"מקום נחמד, צריך לשמור על מקום כזה מאנשים רעים. יש לי הצעה מעניינת בשבילך."

האסימון נפל כהרף עין, וכטוב עליו ליבו של ויקטור, פסע לקראתו, ובעודו אוטר עליו נעץ במהירות תקיפה של שפיפון היישר לתוך הסרעפת יד מאוגרפת, בעוצמה בינונית, וזאת על שום שבאמת ובתמים לא רצה לפגום בזיכרון המתוק של הפורקן הגופני שחווה גופו לפני מספר דקות, ונשמע קול פקיעה מהירה וחרישית כמו בקיעתה של הצפרדע שהתנפחה עד לקיצה במטרה לגדול לממדי פר ואחריה נשמעה ספק גניחה ספק נשיפת אוויר חלושה, רופסת. הבטן שלא צפתה את הבאות התכווצה כלפי פנים, הגב המגושם התכדר והגוף כולו התקפל, התנווד שניות אחדות וקרט בשאון על הארץ, כנפילת שק תפוחי אדמה, למנוחה ולהתרגעות, ולחיפוש אחר אוויר ולהתייצבות הנשימה. שרירי הבטן המופתעים

החלו לרטוט ולפרכס אחר הטרומה שחוו, וקצות עצבוני תאי העור שידרו אל המוח שדר חד משמעי: כאב חריף, סמך, חד כתר. משהו לא טוב התרחש באזור הסרעפת.

ויקטור אמר:

"טמבל אחד! בפעם הבאה תעשה קצת שיעורי בית ותלמד עם מי אתה הולך להתעסק! היה לי מצב רוח טוב עכשיו, אז אם אתה מסתלק עכשיו אתה יוצא בזול. אני מזהיר אותך, בפעם הבאה שאני רואה אותך ברחוב הזה אני שובר לך את כל העצמות." והזר אסף איכשהו את אבריו הכואבים והזדחל והתרומם על בירכיו ונתמך בשולחן והצליח להתייבב על רגליו, וסקר במבט מושפל ושוטם את המשרד, ודדה משם. בקושי ובמאמץ ניכר, בנשיפות קצרצרות בלתי סדירות, בגוף רכון, ובהליכה כושלת, ללא אומר, ללא ויכוח וללא רטינה. ובחצותו את הסף של המשרד אלי הרחוב, בו האוויר נראה מצוי יותר, נדיב בשפע לריאות המחפשות אותו נואשות, שמע מאחוריו "ואני מציע לך הצעה ידידותית, לעבור לעיר אחרת," בטרם בלעו הרחוב לבלי שוב, "או יותר טוב לארץ אחרת!"

* * *

ובערב, לאחר שמרים נשפה "אלוהים אדירים!", ויקטור שאל:

"מה אתה היית עושה במקרה כזה, גדעון?"

לילי התפרצה לשיחה, כמגוננת על בן זוגה משל היה גוזלה היחיד והיקר:

"אני הייתי אומרת לו לשלם! לא אכפת לי שנרויח פחות. לעזאזל

הכסף, אני צריכה אותו בריא ושלם."

"אני לא נראה לך בריא ושלם?"

"אתה זה אתה וגדעון זה גדעון. כל אחד הוא משהו אחר. לא כל מה שמתאים לך מתאים גם לו. מלבד זה, אתה לא יודע עם מי התעסקת. ואין לך מושג מה הוא עלול לעשות ואיך זה יכול להיגמר. אולי יש לו הרבה חברים? אולי הוא מהעולם התחתון? ואולי הוא יבוא בלילה וישרוף לך את המשרד? ואולי הוא ישלח רוצח שכיר לירות בך מרחוק? איך אתה לא חושב על הנקמה שלו? ואיך את מרשה לו לעשות את זה?"

אורנה עטתה על צווארה רדיד משי עטור בפרחי לילך, וצבע עיניה היפות הפך לגוון שבין כחול וסגול. "איך אני מרשה לו? הוא כבר ילד גדול, ויש דברים שהוא לא מתייעץ איתי." והוסיפה חרש: "הרבה דברים."

ויקטור אמר בנחת:

"אל תדאגו, הוא לא יעבור יותר ברחוב שלי. על כל פנים, אני לא אראה אותו יותר לעולם."

"איך אתה יכול להיות בטוח בזה?"

"יש דברים שאני פשוט יודע."

גדעון חש צורך להשיב:

"יש הרבה מאוד מקרים ומצבים בחיים שאין לי מושג איך אני אגיב ואתנהג. אז אתה יכול להוסיף לרשימה גם את המצב הזה."

והמשיך לאחר מחשבה נוספת:

"יכול להיות שאחת התשובות לבעיה הזאת היא בצורת פרנסתי כשכיר. לשכירים זה לא קורה, זה עלול להתרחש רק לבעלי עסקים בעלי כתובת מוגדרת."

ולאון שהחריש עד כה תהה בליבו כיצד הוא עצמו היה נוהג, ולא הגיע לכלל הכרעה מגובשת והעדיף להישאר בערפלי בין הערביים של חוסר הוודאות. מרים פלטה פעם נוספת "אלוהים אדירים!" ונעצה בבעלה מבט שואל, מנסה לשווא לתאר לעצמה את התשובה שגם בעלה לא ידע להשיב לעצמו. אבל החליטה להבליג ולהישאר באי ידיעה ולו גם בכדי הובלת הנושא לידי גוויעה.

מרים בחרה להקדים ולהגיש עתה את שפע המאכלים, כדרכה להעמיס על אורחיה המועדפים את מיטב המטעמים שביכולתה, וזר לו נכנס לסלון בשלב הזה סבור לתומו שנקלע לעיצומה של ארוחת ערב מפטמת ומתקשה לראות את הקלפים על השולחן. מעולם לא הרשתה לעצמה להיעזר בשירותי קייטרינג, בניגוד לאורנה שהייתה מתעצלת או מתפנקת מכדי לטרוח ותחת זאת פתחה לרווחה את ארנקיה, שממילא היה תפוח יותר.

לילי סיפרה במרירות:

"כמעט לא יכולתי להגיע הערב. כל הבוקר ואחרי הצהריים הייתי ליד אמי, המצב שלה הולך ומידרדר. קבלתי טלפון בחמש בבוקר, שהיא עברה כנראה אירוע מוחי קל, כאילו לא היו חסרות לה צרות גם ככה, והיא מונשמת בעזרת מכונה. לפני שבועיים חיברו אותה לזונדה, אז היום הוציאו צינורות מסוג אחד והחליפו בצינורות מסוג אחר."

מרים לאטה: "מה את אומרת!"

"אחד האחים ראה אותי יושבת ליד מיטתה, מיואשת מהחיים, בטח גם זלגו לי דמעות פה ושם, עד שבסוף ריחם עלי וממש גירש אותי משם. אמר לי שאני לא יכולה לעזור לה בזה שאני יושבת שם, ובעצם הוא חושב שמעתה רק אלוהים יכול לעזור לה."

ויקטור העיר: "הוא צודק. הכל מוכתב מלמעלה. הכל מאלוהים."
לאון אמר: "מה לעזאזל אתה יודע על אלוהים."
ויקטור השיב בנחת: "רק זה שהוא ברא את הכל והכל נהיה בדברו."
לאון התעניין: "ואיפה הוא נמצא? אפשר לראות אותו, או לשוחח עמו?"
ויקטור ענה בחיוך: "אתה לא, אני כן. הוא נמצא בכל מקום, בלבבות ובמוחות של כולם, חוץ משלך כנראה."
לאון עטה חיוך צונן: "חבל מאוד, באמת, שהוא דילג עליי."
ויקטור הגיב:
"הוא לא דילג על אף אחד. הבעיה פשוט שאתה לא מצליח לראות אותו, להרגיש אותו, להבין, לקבל."
לאון התריס: "ומאיפה אלוהים שלך צץ והופיע? מי בדיוק ברא אותו ומתי?"
אורנה כיהתה בהם: "די מספיק, מתווכחים כמו שני תרנגולים מיוחמים!"
גדעון אמר: "תרנגולים לא מתווכחים, למען הדיוק. נהפוך הוא, לו ידעו להתווכח יתכן ולא היו מנקרים אחד את השני עד מוות."
מרים ניסתה להסיט את הנושא. "לא ידעתי שתרגולות מנקרות אחת את השניה עד מוות."
גדעון הסביר: "לא אמרתי תרגולות, אמרתי תרנגולים. בכל אופן, קרב כזה חזיתי במו עיני בתאילנד. שני תרנגולי מלחמה, בצבעים אדומים, ג'ינג'ים, חומים ושחורים, מסתערים אחד על השני וקורעים נתחי עור, בשר, נוצות וכרבלות אחד משני, ועד כדי כך המראה הזה אכזרי שחשבתי לרגע לגשת ולהפריד ביניהם לפני שאחד מובס ומתפגר, אבל חששתי מהקהל המשולהב שיקרע אותי לגזרים תחתם, כך שהדבר היחיד שיכולתי לעשות זה לחמוק משם בשקט."
מרים פלטה: "זוועה!"
לאון העיר:
"על זה את אומרת זוועה? ומה תגיד על הרומאים, שבמסגרת המוטו שלהם 'לחם ושעשועים' ערכו קרבות בין בני אדם לבין חיות טרף, ובין עבדים, בדרך כלל שבויים, לבין עצמם? ובתוכם גם אלפי יהודים שנפלו בשבי, גם אחרי המרד הגדול וגם אחרי מרד בר כוכבא, שנמכרו לעבדות ונאלצו לסיים את חייהם בזירה, בקוליסאום המפורסם, או כטרף לנמרים ואריות או מומתים ביד אחיהם?"
אורנה נאנחה:
"אוי, באמת, איך אפשר לאכול כאשר מדברים על זוועות כאלה?"
ויקטור הסכים:
"מה לעשות, אנחנו חיים בעולם מחורבן."
לאון קפץ כמוצא שלל רב:
"מעניין מאוד, שאלוהים שלך ברא עולם מחורבן. ומלבד זה, אני לא מבין איך אתה מרשה לעצמך לתאר או להעביר ביקורת על מעשה בריאתו של הבורא הכל יכול."
ויקטור חייך במבוכה.
"אתה מקרה אבוד. אתה לא מסוגל לברוא אפילו נמלה, ואתה יוצא נגד מי שברא את הכל, בדרך שהוא בחר לעשות את זה, שלא חייבת תמיד למצוא חן בעיניך."
לאון הפטיר בחצי פה: "הוא לא בחר שום דרך, הוא לא ברא שום נמלה, הוא לא ברא שום עולם, הוא מעולם לא היה קיים."
ויקטור עקץ: "מעניין, אותו אלוהים שלא קיים לקח לך את בנך לזרועותיו."
לאון נדם.
גדעון תרם את חלקו לנושא, ונראה שהפעם הזו בחר להעביר משקל יתר לכיוונו של אחד מהם, תחת לפשר בין השניים כדרכו.
"כבר שמעתי פעם את הטענה המעניינת הזאת, שהמדענים קוראים לה 'טיעון השעון'. זה נשמע די הגיוני ונעול בפני ביקורת. כמו שאת השעון, שהוא מכשיר די מורכב, יצר ששן - הרי אותו, שאנחנו יצורים מורכבים פי כמה וכמה, יצר בורא כלשהו, שהוא האל. ובאמת, כשאנחנו לומדים איך האדם בנוי, איך פועל המוח, הלב, מערכת העצבים, איך פועלת מערכת הדם, מערכת העיכול, או איזה תהליכים מופלאים מתחוללים בהריון ובלידה, זה כל כך מרשים ומדהים עד שממש קשה להאמין שאין איזה גורם עליון, מהנדס מופלא, שתכנן בקפדנות ובגאונות כל פרט ופרט וברא אותנו, פשוט עולם מושלם."
ויקטור הבלתי חיוך לעבר לאון, כחוגר וכמנצח. וגדעון המשיך:
"אבל הטיעון הזה פסול מיסודו, כמובן."
חיוכו של ויקטור נמחה מעל שפתי, עפעפיו הצטמצמו וגביניו התכווצו.
"וזאת משתי סיבות עיקריות. סיבה אחת היא, שהעולם כלל וכלל לא מושלם, כמו שראינו, והחלטנו שיש בו הרבה זוועות ואפילו ויקטור אמר עליו שהוא מחורבן. למען האמת, המוות וההכחדה שכיחים בהרבה מן החיים והשרידה. כיום חיים על פני כדור הארץ הרבה מאוד מיליונים של יצורים שונים ומגוונים, כידוע. אבל כל

אלה הם פחות מאחוז בודד מהמינים שאכלסו את העולם מאז שנוצר. כלומר, הרבה יותר מינים לא הצליחו לשרוד ונעלמו לעד, בשמשם מזון למינים אחרים, מפותחים או מוצלחים מהם. והסיבה הנוספת נוגעת בתחום המוסרי. למה העולם שנברא על ידי בורא, יש בו כל כך הרבה פשע, אלימות, שחיתות, עוולות, חוסר צדק? למה קמו רוצחים בסדר גודל של סטאלין או היטלר? מדוע נכנס אדם רע למשרד שלך ורצה לגזול ממך את הכסף הפרטי שלך, ללא שום סיבה מוצדקת? למה הזאב צריך לחיות על חשבון אכילתו של הטלה? והאריה של הזברה? במה זכותה של הזברה לחיות את חייה השלווים פחותה מזו של האריה לחיות את חייו הוא? אז אם באמת הבורא ברא עולם כל כך מושלם, איזה אופי מוסרי יש לאותו בורא?"

לילי הוסיפה:

"ולמה נגזר על אמי לסבול כל כך? יש אנשים שזוכים בבריאיות ובאריכות ימים, ויש אנשים שזוכים למות מיתת נשיקה, מהירה, ללא סבל. ויש אנשים שחיים בעושר כזה שופע שהם לא מסוגלים לבזבז אותו על עצמם, ומצד שני חולי, סבל, עוני, איפה כאן הצדק? ולמה אבא שלך היה צריך לסבול בשואה מרעב, מכות ומקלחות שלג? ומדוע אבא של לאון לא זכה בקורטוב של נחת בימי חייו, וסבל כל חייו ממלחמות, פציעות, ניתוחים, ובמקום גמול של חיים ארוכים קיבל מחלה ממארת וסופנית בגיל כל כך צעיר? ומדוע אלוהים הניח לנאצים לרצוח ששה מיליון יהודים, מהם מיליוני ילדים קטנים החפים מכל פשע?"

גדעון אמר:

"איני זוכר אם סיפרתי לכם. אבי היה הבן הבכור במשפחה שלו, אבל בגיל עשרים נודע לו, שהיה לפניו אח שלא זכה להכיר אותו, והוא בעצם רק הבן השני. הוריו סיפרו לו שהוא מת בגיל שבעה חודשים. הם גרו אז בהרי אורל. יום אחד התינוק חלה בשפעת, ואמא לקחה אותו לבית החולים, ושהתה למראשותיו יומיים רצופים. ואז היא סיפרה שעזבה אותו לעשר דקות כדי לעשות את צרכיה, וכאשר חזרה לא מצאה אותו יותר. 'היכן הוא?' שאלה, 'מת', ענו לה. 'אבל רק לפני עשרה רגעים היה כאן', 'מת', התעקשו. 'היכן הגופה?' 'קברנו בשלג', ענו לה. עכשיו, לך תדע מה האמת. האם באמת הוא נפטר ומישהו ערך לו קבורה מזוהרת בשלג? האם נגנב ואומץ על ידי משפחה אחרת?"

ויקטור האדים. "מה זאת אומרת נעלם? למה היא לא צעקה ועשתה שם מהפיכה? איך אפשר לוותר על ילד בקלות כזאת? למה היא לא נלחמה על הבן שלה?"

גדעון הניד בראשו. "ברוסיה ההיא לא ניתן היה לעשות כלום. חוץ מזה, הורי מעולם לא נלחמו על שום דבר."

"אני הייתי נלחם שם עד שהיו מחזירים לי את הילד, או עד שכל המקום הזה היה נחרב עד היסוד. כל העיר הזאת היתה הופכת לעיי חורבות. האנשים שם היו מצטערים שהם בכלל נולדו, עד שהייתי מחזיק שוב את הבן שלי בזרועותי!"

גדעון המשיך במרירות:

"איני זוכר אם סיפרתי לכם על אחי הצעיר אלון, זכרוננו לברכה. כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים, היה רק מספר ימים בטירונות. הצבא, שהיה בפאניקה, החליט להעביר את הטירונים האלה לחזית המצרית, לתגבור הכוחות המידלדלים והנשחקים. אני לא משוכנע שהוא ידע בשלב הזה אפילו לפרק ולהרכיב את הרובה שלו כהלכה. אולי עשו להם איזה מטווח אחד או שניים, לפני שהעמיסו אותם על משאיות והסיעו אותם לסיני. ואז, כשהגיעו, התחילה לפתע הפגזה ארטילרית. הפגז הראשון נחת בפגיעה ישירה על המשאית שלו, וכל החיילים במשאית נהרגו מייד, מבלי להבין מה הרג אותם. אפילו לא שמעו את קול ההתפוצצות של הפגז! למה זה היה צריך לקרות לילד טוב ותמים בן שמונה עשרה? למי הוא עשה רע בחייו? למה ניטלו חייו בגיל כה צעיר? מדוע לא זכה כמו אנשים אחרים לחיות, לראות זריחות ושקיעות, לצחוק, ליהנות, לממש את שאיפותיו? איך אפשר לעררב במקרה כזה מושגים של גורל עלום וטראגי כזה לאיזה צדק אלוהי או סיבה מכוונת לגורל של בן אדם? ודרך אגב, את אלון שלי קראתי על שמו, כמובן."

ויקטור האדים מעט, ופתח במגננה אופנסיבית.

"כולכם לא מבינים כלום. אתם בעצם שואלים את השאלה שאיבד כבר שאל את עצמו, אבל שכחתם את התשובה. מי אנחנו ומה אנחנו שנבין את גדולתו של האלוהים? את הצדק שלו? ובכלל, הוא יצר עולם ונתן לנו לחיות בו בחופשיות, ואנחנו אלה שהרסנו את הכל. מי יצר את כלי הנשק והמשחית? בני האדם. ומי מזיק למי? בני אדם לבני אדם. מה הקשר בכלל לאלוהים? הוא מכריח אותנו להילחם זה בזה? הרי יכולנו לבחור לחיות בשלום האחד עם השני, והכל היה נראה אחרת. המדען יוצר כלי או ממציא המצאה, כמו פצצה למשל, אבל מי שקובע איך ינצלו את ההמצאה או איך ישתמשו בכלי אלו בני האדם בעצמם, בדרך כלל פוליטיקאים מושחתים. נובל עצמו שהמציא את הדינמיט חשב שחולר הנפץ ישמש לצורכי שלום, ולמה הוא משמש כיום? לבני אדם, על מנת

לקטול בני אדם אחרים. אז מה אתם רוצים מאלוהים?"

גדעון הפטיר ביבוסת:

"לא שכחנו את איוב, לא שכחנו גם את התשובה של אלוהים, ולא שכחנו גם את מה שלימד אותנו מאיר שלו. חבל רק שאלוהים שיקר לאיוב, או סתם לא סיפר לו את האמת, כפי שאנו הקוראים מכירים אותו. הוא לא גילה לאיוב שכל העסק מקורו בהתערבות קטנונית עם השטן. שהכל בעצם ניסוי, שעל מנת לערוך אותו, אלוהים המית את כל ילדיו והשמיד את כל רכושו. האם לזה בדיוק התכוונת כשדברת על הצדק האלוהי?"

ויקטור שתק בפנים חמוצים.

לאון העיר בציניות מובלטת:

"אתה יודע איזה מקרה מוזר ומעניין התרחש ביום שבו רפי חזר בתשובה? צאצאי, יוצא חלצי, בשר מבשרי, דם מדמי ונושא את מחצית הגנים שלי? ובכן, דבר מאוד מופלא התרחש בין לילה. בני הוא נזר הבריא, ומוצאו מיצירת כפיו של האלוהים, ואילו אני אביו מולידו איני אלא אבק כוכבים, ומוצאי מן הקוף, ומן האמבה הפרימיטיבית שנוצרה לפני כמה מיליארדי שנים."

מרים שאלה: "בשביל מה בכלל נוצרו הדתות? איך זה שבני אדם התחילו פתאום להאמין באלוהים? הרי אף אחד לא ראה אותו." לאון נטל לעצמו את הזכות להשיב ראשון לרעייתו.

"קרל מארכס אמר שהדת היא אופיום להמונים, וזו אחת הדעות הבודדות שאני מסכים איתו לחלוטין."

גדעון הגיב. "זו טענה קצת מוגזמת. האמת קצת פחות ברורה וחד משמעית כמו שאתה מנסה לטעון. אבל אני יכול לספר לכם מה שכיום מקובל על דעת האנתרופולוגים. בכלל, אני ואלון היינו שנינו צריכים לבחור להיות אנתרופולוגים, כי זה מושך את שנינו ומתאים לאופי שלנו. אז לעניין, החיים של האדם, או בעצם של כל החברה האנושית, מתנהלים פחות או יותר על פי החוקים של הביקוש וההיצע. כל עוד יהיה ביקוש לאתרי סקס באינטרנט, לרכילות על סלבריטיז בעיתונים, לתחזיות האסטרולוגיה, למאכלים חריגים כגון חרגולים מטוגנים או לישות אנימיסטית כגון אלוהים, יהיה מי שיספק את ההיצע לביקוש הזה. במילים אחרות, אם נוצר ביקוש למשהו, אם יש צורך בדבר מה, ימצא היצע מתאים לאותו צורך, שיספק את הביקוש. וזה מה שקרה גם עם הדתות הרבות, השונות והמגוונות. האנשים - בכל העולם, בכל התקופות, היו זקוקים לדת, לאמונה בדבר מיסטי, הנשגב מבינתם, ולכן אנו מוצאים את מגוון הדתות והאמונות שקיימות. ואין זה משנה כלל וכלל מה שמו של האל, או כיצד על האנשים להאמין בו, לרצות אותו, לסגוד לו. וכמובן, אין זה משנה אם האל הוא גשמי, כמו הפסל, החתול, הפרה, השמש, או רוחני. ואין זה משנה אם שמו מורדוך בבבל, רע במצרים, זאוס ביוון, קון טיקי של האינקא, קונגו של מאמיני הוודו, שיווא, אשתר, ועוד אלף ואחד שמות. במשך כשלושים וחמש אלף השנים האחרונות היה צורך באלים ובאמונות אנימיסטיות ולכן הם הופיעו ומילאו את הדרישה לצורך הזה. ובשלב מתקדמים יותר, שתחילתם אגב ביהדות, כבר החלו להבין בחלק מן התרבויות שהאלים הגשמיים אינם מתאימים יותר, ועברו לאמונה רוחנית, באל יחיד, הבורא האולטימטיבי, שהמשיך לספק את הצרכים של התרבויות המתקדמות יותר, דבר שאומץ בהדרגה כמעט בכל יתר התרבויות."

לאון הקשה:

"מדוע היה מעבר מאלים חומריים וגשמיים לאלים רוחניים? למה

הם נחשבים למתקדמים יותר?"

"זה פשוט מאוד, לדעתי. ככל שהידע האנושי התקדם, ובני האדם למדו להוכיח דברים ולאושש אותם, להיווכח על ידי ראיות ועובדות ויותר חשוב, למדו להפריך עובדות מוטעות, שקריות או אוויליות, כך הפסיקו האלים הגשמיים למלא את תפקידם. חתול או פסל כבר לא יכלו למלא את התפקיד הזה, כי קל היה להוכיח את המגוון שבדבר. לכן היה צורך להמציא אל רוחני, שיכולותיו דמיוניות ומופשטות. פשוט, אין אפשרות לסתור דבר או להפריך דבר מיכולותיו. לכן, מפני שאין אפשרות להוכיח או להפריך, כל מה שנדרש הוא רק להאמין. ולכן כל הדתות המודרניות אימצו לעצמן בהתלהבות רבה את הפתרון המתקדם והיעיל הזה."

לילי שאלה:

"אתה מדבר על ביקוש והיצע, ועל צורך. אבל מהו הצורך הזה - עדיין לא ענית. לשם מה האנשים היו צריכים את הדת או את האל?"

"זוגתי היקרה, הפסקת אותי בדיוק בנקודה שבה עמדתי להסביר לכם את הצורך. האל פתר לאדם שתי בעיות חשובות ביותר, ומשום כך האל - בצורתיו השונות ובשמותיו השונים - קיים עד היום וכנראה ימשיך להתקיים גם בעתיד. הבעיה הראשונה היא חוסר הידע של האדם, וחוסר האפשרות לחזות את הגורל, את העתיד, את התוצאה מבלי שידועה הסיבה. בני האדם לא יכלו להבין למה קורים אסונות, מדוע יש מחלות או פורצות מגפות, למה מתים. איך זה שאחדים מצליחים ואחרים נכשלים. כאשר יש לנו אל מיסטי, נפלא, נסתר, בעל יכולות בלתי מוגבלות, ניתן

לתלות בו כל דבר שאינו מתקשר במישרין לידע שלנו או להגיון הפשוט שלנו. זה פותר בבת אחת אין ספור בעיות ואת התעלומה של האקראיות. אם אני לא יודע למה קרה הדבר, אז הוא בטח יודע. ואם התרחש המקרה האקראי המסוים, זה בוודאי בהוראתו. ואם אינני מסוגל להבין איך נוצרה הנמלה, הרי הוא יצר אותה. ואם אינני יודע איך התחילו החיים, או איך נברא העולם, או מהיכן צצו האנרגיות האדירות ביקום, הרי הכל נפתר ומסתדר להפליא, כאשר האל הכל יכול נמצא בסביבה. בקיצור, את כל חוסר הידע של האדם השלים האל. אבל זה לא היה הצורך היחיד. הצורך השני, שהוא התחמקות מאחריות אישית, היה לדעתי חזק ממנו. האל מאפשר לאדם הפשוט להתחמק מנטילת אחריות להחלטותיו ולמעשיו, להעביר את האחריות לאחרים, בדרך כלל לכוהני הדת, וזה ממש הקל את החיים להרבה אנשים. הדבר חוסך הרבה מפח נפש, אכזבה, הרגשת כשלון ומפחית את הדיסוננס הקוגניטיבי, מפני שבדרך כלל האדם טועה ושוגה בהחלטותיו ונכשל במעשיו. וכאן בדיוק עוזר האלוהים - למנוע את תחושת הכישלון. ההיסטוריונית ברברה טוכמן, בסיפורה המשובח 'מצעד האינולות', כותבת ש'הדת, בבואה לעולם, החזירה את האחריות האישית לידי מה שמחוץ לטבע, כלומר לאלוהים'. הביקוש לצורך הזה - בריחה מאחריות - היה עצום ואדיר, ושימן היטב את גלגלי הדתות. אדם מתלבט בין כמה חלופות, כמה טוב עבורו ללכת ולשאול את הרב? כך לא יצטרך להתמודד עם הכישלון האפשרי בבחירה, לו יכשל. גם לרב עצמו אין אחריות אישית והוא לא ידרש לעולם לתת את הדין על הצעתו, כי עשה זאת בשם האל, והוא כמובן מיסטי, כוונותיו נסתרות, אין אפשרות להבינו, אין יכולת לבקר אותו, אין אפשרות להקים ועדת חקירה. פתרון פשוט, קל, נפלא. ולכן הוא שריר וקיים."

ויקטור נאנח.

"לפי מה שאמרת, אין לך אלוהים בכלל."

"אינני יודע אם אין לי אלוהים, אני קטן מדי להבין בזה. יכול להיות שיש, יכול להיות שאין. יתכן והוא אכן ברא את העולם, ויתכן שהוא אינו קיים, והעולם נברא בדרך טבעית כלשהי, שעדיין אינה נהירה וברורה לנו במדויק. אבל מה שבאמת אין לי, זה את שני הצרכים הבסיסיים שספרתי עליהם. מספרים שנפוליון שאל את לאפלאס, אחד הפילוסופים הגדולים בתקופתו, 'איך משתלב אלוהים בתמונת היקום שלך?' ולאפלאס השיב לו, 'אין לי שום צורך בהיפותזה הזאת'. התשובה המופלאה הזאת מתמצתת את הכל. האלוהים הוא השערה של בני האדם, שלא ניתן לאוששה ואף לא להפריך אותה. וכל מי שיש לו צורך להאמין בהשערה הזאת, מאמין בה. וכל מי שאין לו צורך - איננו מאמין. אין לי צורך לדעת הכל, ואני לא מתבייש להודות שהרבה דברים אני לא יודע, ולכן אני לא צריך להסביר דברים שנסתרים ממני באמצעות אל דמיוני, וכן אני לא מנסה להתחמק מאחריות לחיים שלי ולהחלטות שלי, כך שאין לי צורך לפנות למישהו אחר או למשהו הנשגב ממני כדי שיעזור לי לחפות על הכישלונות והטעויות שלי."

ויקטור נשאר איתן בדעתו: "בקיצור, אין לך אלוהים."

לילי שאלה:

"מהי המגמה הצפויה בעולם בעתיד הקרוב? התקרבות או התרחקות מהדת?"

אורנה העירה:

"גם אני רציתי לשאול את השאלה הזאת בדיוק."

ומרים:

"וגם אני."

"למען האמת, אני לא כל כך מוסמך לענות... המצב כיום אינו ידוע בדיוק, כי קשה למדוד בצורה מדויקת את האמונות המצויות במוחותיהם, או שמא בלבבותיהם של בני האדם. קשה לקרוא מחשבות, ואם אתה עורך סקר, בלתי אפשרי לדעת מי ענה בכנות, מי שיקר, מי תאר עמדות מסורתיות ומקובלות רק מפני שהן מקובלות, מי פוחד לצאת נגד המוסכמות, מי חושש מחרם ונידוי, או אולי מאמונות טפלות, וכדומה. לכן אינני יודע מהו המצב כיום. התוצאות תלויות גם באזור הגיאוגרפי. תוצאות שונות נמדדות אם הסקר נערך ברוסיה שכפתה אתיאזם על אזרחיה, או באמריקה הפלורליסטית, או במדינות קתוליות. מכל מקום, מוסכם בקרב המדענים שקיים כיום רוב למאמינים. בארצות מוסלמיות המדובר ברוב גדול מאוד. בסקר שערכו באירופה המערבית, כשני שלישים האמינו בישות אלוהית זו או אחרת. אבל אם אתן שאלות על המגמה, הרי התשובות תהיינה שונות, בהתאם לתפישת עולמם של המשיבים. גם האנתרופולוגים עצמם חלוקים בדעותיהם. אנתרופולוגים המאמינים בעצמם באלוהים יחוו דעה שהאמונה תתרחב ותתגבר ומספר המאמינים יגדל, ואחרים יעריכו שהתופעה תלך ותקטן, וכמות האתיאיסטים תגדל דווקא. אני יכול רק לספר לכן מה דעתי האישית, אבל בתנאי שתבינו מראש שהיא איננה חייבת להיות דווקא הנכונה והמדויקת, ועלולה להיות שגויה לחלוטין."

לאון: "ומה?"

"לדעתי האישית, ככל שהידע יכנס יותר לתוך מוחו של האדם, יידחק ממנו האלוהים החוצה. ככל שהמדע יתקדם בידיעותיו, יכיר טוב יותר את חוקי הטבע והפיסיקה, יבין את התהליכים הפועלים בעולם, יפצח את צפונות האטום והקוורקים, את מבנה החומרים, את סודות הצופן הגנטי, ידע לטפל בחומרים ברמת המולקולות והאטומים, ידע לשבט, לסנטז ולהנדס יצורים חדשים ותכונות חדשות בהנדסה הגנטית, כך תידחק ותצא לה האמונה מליבו. להערכתי המגמה תהיה, בניסוח פשטני, ככל שהמדע יתקדם ויתרחב, האמונה תיסוג ותצטמצם. זו אחת הסיבות שהדת המסורתית כל כך מתנגדת לתגליות המדעיות, עיין ערך הכנסייה הקתולית במאות הקודמות. כמה צרות הם עשו לקופרניקוס ולגליליאו! כאשר גילה כימאי יהודי בשם פול ארליך את התרופה כנגד העגבת, הכנסייה הקתולית רתחה מזעם. הם האמינו שהמחלה הזאת היא עונש מאלוהים לחוטאים בניאוף. אז מה פתאום אדם מוצא תרופה יעילה למחלה הזאת, שנשלחה מן השמיים להעניש את בני האדם? דבר אחד בטוח: עד שלא הופיע האדם המודרני בכדור הארץ, לא היה אלוהים. כל בעלי החיים שרדו והתקיימו בלי להאמין ובלו להזדקק לאל. האלוהים צץ והופיע רק במאה אלף השנים האחרונות, יחד עם בני האדם."

ויקטור נהם: "אפיקורוס". והבין, מהיום הם שניים נגד אחד. לאון הבחין במבע פניו הנסערות של ויקטור, בשפתיו הקפוצות והחתומות, ובאצבעות ידיו המתפקרות, ובחר להוסיף שאלה אחת: "יכול להיות שאתה טועה ובעצם הצדק עם ויקטור?" גדעון ענה בנחת: "בוודאי. כל ההשערות שלי, שמבוססות למעשה על ההשערות של האנתרופולוגים, הם אד הוק. נכונות להיות. אין ספק שיכול להיות שמחר יתגלו דברים חדשים, עובדות נוספות, שיפריכו את כל הידע שלנו כיום, ויהפכו את הקערה על פיה. כבר אלפיים שנה שאלוהים לא מדבר אתנו. אבל לא מן הנמנע שמחר יחדש את הקשר. או בשבילך, שהמחר אינו קיים, אולי עוד היום. ואפילו שאינני יודע אם זה באמת יתרחש, אני כבר עכשיו מוכן להכריז על עצמי כאוויל משריש. אני לא יודע בוודאות מוחלטת שום דבר, לדעתי."

עיניו של ויקטור אורו. לילי שקעה בהרהורים, ואחר פנתה אל בעלה: "אם אתה טוען שלא היה שכן, או מהנדס גאון כמו אלוהים שברא את האדם, אז איך באמת נוצר לנו גוף כל כך מתוחכם? כיצד יש לנו לדוגמה עיניים כל כך משוכללות?" גדעון השיב: "אלון שלך יודע להסביר טוב ממני את התשובה לשאלה הזאת. כל מה שאני יכול להמליץ לך זה לבקש ממנו לחזור על ההסבר שלו, על הכשל של טיעון השעון. אני משוכנע שאת תהני כשם שאני נהנית."

* * *

רפי התקשה למצוא את עצמו. לפני מספר שבועות, בשיחת טלפון קצרה עם אמו, בפעם הראשונה בחייו היא טרקה את הטלפון בפרצופו ברוזגה רבה. היא שאלה, 'איך אתה רואה את עצמך בעוד עשר שנים בערך?' והוא השיב, 'תלמיד חכם, נשוי ועם עשרה ילדים'. והיא חקרה, 'ואיך בדיוק אתה מתכוון לפרנס אישה ועשרה ילדים?' והוא ענה, 'מה זאת אומרת? המדינה מפרנסת. הביטוח הלאומי משלם הרבה כסף על עשרה ילדים', והייתה שתיקה מעיקה, ממושכת, שבסיומה שמע את אמו רוטנת בזעף 'גם אביך וגם אתה שניכם מטורפים. הוא היה צריך לשאול אותך את השאלה הזאת לפני חמש או עשר שנים, אז אולי לא הייתי זוכה לשמוע ממך תשובה מטופשת כזאת!' ולתדהמתו טרקה בפניו את השפופרת.

מאז אותה שיחה, התחיל להרהר רבות על עתידו, אבל מצבו לא השתפר כמלוא הנימה, אלא רק החרף והלך. תהיות ולבטים רבים לא הובילו אותו לשום מסקנה תכליתית. חיפושים אחר משמעויות חדשות עלו בתווה. כאשר החל לחקור את עמיתיו לשיבה בדבר עתידם, נחרד לדעת שהם מתחמקים מתשובות, ובעצם הם מתחמקים מלהקדיש מחשבה לנושא, מחשש שהדבר לא יהיה לרוחם של הרבנים והקהילה בכללה. אסור באיסור חמור, רחמנא ליצלן, לסטות מן התלם אפילו על ידי שאילת שאלות וקושיות. לכן גמר אומר בנפשו לנטוש את השיבה הזאת, ולעבור לשיבה אחרת.

וכך, תוך חריש ודיש מעמיק במחשבות בדבר משמעות חייו ועתידו, גמר אומר בדעתו שברצונו להיות רב גדול בתורה, וזו שם פעמיו מזרחה ועלה לירושלים לשיבה במאה שערים, במבנה קטן ודל, ובו רק עשרה תלמידים חכמים ועילויים, אבל ניכר עליה שתקציביה מדוידים ודלים למדי, והחל לישון על הרצפה, מפני שמיטות לא היו מצויות בה כלל, ורק מספר מזרונים מרופטים שנתרמו על ידי משפחות עניות בסביבה האוהדת. גם המזון פחת הן בכמותו והן באיכותו, ורפי התקשה אפילו להגיע לטלפון כדי לספר להוריו היכן מקומו החדש.

חלפו שבועיים של חיי לימודים אינטנסיביים, שכללו תפילות ותלמוד, בעיקר שיעורי גמרא, מלווים בחיי סיגוף גופני, תזונה לקויה ומיעוט שעות שינה, ורפי נואש מן הישיבה הזאת, במיוחד לאחר ששם לב לכך שהוא מפגר מאוד בלימודיו ובהתקדמותו לעומת השותפים שלו באותה ישיבה, שהפגינו ידע ובקיאיות מעמיקים ומקיפים מאוד לעומתו, ומטרה חדשה החלה להתגבש ברוחו ובתודעתו: הוא יהיה רב גדול בתורה, העוסק בקבלה, ועתידו להיות אחד מגדולי המקובלים בישראל.

ובעקבות החלטתו זו, הצפין לישיבה אלמונית בצפת, בהתאם להמלצה של אברך אחד, שהתחבר עמו. וכך מצא את עצמו בישיבה שכוללת בנוסף לתפילות בכוונה יתרה, גם לימודי תלמוד מורחבים וגם לימודים בספר הזוהר. המעמסה הרוחנית במקום החדש היתה רבה יותר וכבדה יותר מן הישיבה הקודמת, ורפי חש שהוא עומד בפני התמוטטות רוחנית. משהו היה חייב להשתנות כדי שיוכל להצליח להגשים ולממש את שאיפותיו הרוחניות הנעלות. דבר זה נמצא דווקא במימד הגשמי, שהחל להיחשף אליו לראשונה בחייו, לחומר לבן שעזר וסייע לאחדים מהאברכים שאתו, שהפכו להיות ידידיו ורעיו החדשים, באוויר הצח והטהור של הרי צפת סחופי רוחות הקיץ המלטפות.

* * *

לילי קבלה את עצת בעלה ובקשה מבנה הסבר על טיעון השעון בכלל, ועל התפתחות העין האנושית בפרט.

ואלון אמר: "תיאולוגים רבים אוהבים להשמיע את הטענות הזו כהוכחה לקיומו של אלוהים. בישוף צרפתי בשם ניקול ד'ורסם, בסוף המאה הארבע עשרה הטיף לקהל שומעיו את משנתו, שכשם שקיים שען שיצר את השעון, כך קיים אל שיצר את האדם, שהוא כמובן מכונה הרבה יותר מורכבת, מסובכת ומתוחכמת מן השעון. באם נחזור לדוגמת העין, הרי שהעין האנושית לא הומצאה בין לילה מדף חלק. האדם הינו יונק עילאי שהתפצל ממין קדום יותר, שגם אצלו היו עיניים יעילות למדי, וזה עצמו התפצל מיונק קדום עוד יותר, שגם לו היו עיניים יעילות. כל מין שקיים כיום, נוצר כשיפור קל ממין הקודם לו, ולא יש מאין. כך שאם נבחר לתאר רק מערכת אחת, של התפתחות הראיה, נוכל לתאר שלבי התפתחות איטיים וארוכים כאשר כל שלב הוא רק שיפור קל של השלב הקודם. האם היה גם תהליך הפוך של נזק והרעה? ובכן, היה גם היה, אך כל מוטציה שהרעה והזיקה, בעליה נענש במוות. זו אופייה של הברירה הטבעית: אלפים ומיליונים מתים, ורק מעטים או בודדים זוכים להישאר בחיים, ואלה הם הבסיס לשיפור הבא.

"אנסה לתאר את התפתחות הראייה כך: התהליך התחיל לפני מיליארדי שנים, כאשר חיו רק יצורים פרימיטיביים ללא מערכות ראייה בכלל. כתוצאה ממוטציה גנטית באחד מהיצורים, תא או קבוצת תאים הפכה לרגישה לאור, והיצור הגיב בהתכווצות שריר שדחף אותו לעבר האור (או לכיוון החושך). נניח שאלה שנדחפו לכיוון האור זכו ביתרון הישרדותי (מזון משופר? תוספת אנרגיה? המלטות מיצורי חושך אימתניים במיוחד?) לכן, כל אלה שנדחפו לאור שרדו טוב יותר והעמידו צאצאים מוצלחים יותר, שגם להם היו אותם תאים רגישים לאור שעברו בירושה. הקבוצה האקראית ההפוכה ששריריה התכווצו ודחפו אותם לכיוון החושך, יתכן ומתו כולם ונכחדו. אולי שם, בחושך, מצאו פחות מזון, אולי קיבלו פחות אנרגיה מהשמש, אולי נתקלו ביצורים גדולים מהם שטרפו אותם. כך נשארו בחיים רק אותם יצורים שזיהו אור ונעו לכיוונו. זה התרחש כמובן במקרה, כי אף אחד בטבע לא מודע לגורלו.

" בשלב הבא, כתוצאה ממוטציות, החלו להתכדר התאים הרגישים לאור. חלק הפכו לקמורים, וחלק הפכו לקעורים, וחלק נשארו ישרים, כנראה. עכשיו יכלו להיות כמה וריאציות של הישרדות. אלה הקמורים (שמהם התפתחו כנראה החרקים) רואים בצורה שונה את האור, קולטים אותו טוב יותר ומהר יותר, ויתכן וזה המפתח להישרדות טובה יותר באותה סביבה. אלה הקעורים (שמהם התפתחו כנראה הזוחלים, העופות והיונקים), מצליחים לראות את האור בזווית ברורה יותר, כלומר מזהים גם את כיוון מקור האור, ויתכן שאף כאן יש ערך הישרדותי יעיל. ויתכן, שאלה שנשארו בעלי תאים שטוחים דווקא עתה הפכו לנחותים ביותר, ולכן אלה מתו ונכחדו, וגן התאים השטוחים מת ונעלם מהעולם, ולכן אנו לא מוצאים כיום יצורים בעלי עיניים שטוחות.

"השלב הבא היה כנראה קרום חלבוני שקוף שהגן על התאים הרגישים לאור. אולי הוא לא הועיל ולא הזיק, ולכן המשיך להתקיים מבלי להעניש את היצור שבו התחוללה המוטציה הזאת. אולם כאשר החל להתעבות והחל להשתנות לצורה מעין עדשה, השתפרה העין מפני שכעת יכלה לזהות טוב יותר את כיוון האור, מיקוד ואולי אף צללים. ברור, שבכל שלב ושלב הופיעו מאות ואולי מוטציות שליליות. יתכן והופיע קרום חלבוני אטום לאור על התאים הרגישים לאור, ואז היצור כמובן מת כי אותו גן מוטציוני למעשה עיוור את בעליו. כך דאגה תמיד הברירה הטבעית שרק הגנים

המוטציוניים המוצלחים יותר ישארו וישרדו, ולכן כל שינוי שחל בעין היה רק לטובה. אתן כמה מספרים דמיוניים להמחשת הדוגמה של העין: יתכן ומספיקים אלף מוטציות בכיוון החיובי כדי להגיע מתא פרימיטיבי הרגיש לאור ועד לעין האנושית. באותו פרק זמן, אני מניח שהיו מיליונים של מוטציות בכיוון השלילי אשר המיתו את בעליהן, וכל המיליונים האלה מתו ונעלמו מהשטח.

"הבנת התהליך הזה מאפשרת להבין את השגיאה של טיעון השעון. לא בורא מתוכם ברא יצור עם עין מופלאה ומרשימה כמו זו שלנו, אלא ניסוי וטעייה ארוך - בן מיליארדי שנים - של ברירה טבעית ואכזרית, אשר הרגה וחסלה מיליוני תוכניות לא מוצלחות של מערכות ראייה.

"בנוסף, אלו האוחרים בטיעון בשעון לא מבחינים כי הם מעצימים את התעלומה תחת פתירתה. אם אכן היה בורא כל יכול שתיכנן ויצר את המכונה המופלאה כמו האדם, מי יצר אותו עצמו? מהיכן צצו לו כוחות אדירים כאלה, של יצירת מסות, או אנרגיות ליצור את הדברים? ומהיכן שאב וינק את הידע שלו לבצע דברים כה מורכבים? ובאיזו סביבה אבולוציונית הוא עצמו גדל? ואולי היה בורא אחר, גדול ממנו, שברא אותו עצמו? ומי, אם כן, ברא את בוראו של הבורא? ומה הסיבה שהוא רצה לברוא אותנו? הלא לשען שיצר את השעון היתה סיבה: להשתמש במוצר כדי למדוד את הזמן שחלף. מכל מקום, המוצר הזה ששמו שעון איננו חי ואינו מתרבה מעצמו. איזו סיבה היתה לברוא לברוא יצור חי המתרבה בעצמו ושאינו לו שימוש עבורו עצמו? ושרק לאחר ארבעה מיליארד שנות אבולוציה יגיע אחד מהיצורים לדרגת התפתחות גבוהה כזאת, שיצליח להבין את תהליכי האבולוציה? בהימלטות אל הישויות האנימיסטיות, שמחוץ לטבע, הבעיות רק מחריפות ולא נעלמות. לכן ראוי ללכת לפתרונות מן הצד הפשוט יותר של הסקאלה, במקום לקפוץ לפתרון מן הצד המורכב יותר."

לילי התמוגגה מנחת.

23

יום רביעי, 23 ביוני

"איך זה קרה שאת יודעת לרקוד כל כך יפה?"

"יש מקרים כאלה," השיבה בקול חולמני, מתרפק, "אמי סיפרה לי שרקדתי כבר בלול, עוד הרבה לפני שידעתי ללכת. איך שהייתי שומעת מוזיקה ברדיו, הגוף שלי היה מתחיל לרקוד. יש אנשים שידועים לרקוד מגיל צעיר. זה כנראה בדם שלהם."

"בגנים שלהם," תיקן אותה.

"אני לא מבינה בגנים שום דבר."

"אני מייד אסביר לך."

"אל תתאמץ, ניסיתי כבר לקרוא בספר ולא הבנתי, ואיזה סטודנט ניסה, וחבל על המאמץ."

"יש לך טעות. צריך לדעת איך להסביר. כאשר אני אסביר לך, תביני. ואיך אני יכול להיות בטוח בזה כל כך? כי אני בכלל לא הולך לדבר על מילים מפוצצות, לועזיות, תהליכים מדעיים, חומצות אמינו, די אן אי ואר אן אי שליח, חלבונים ואנזימים, ציטופלזמה ומיטוכונדריה, הומוזיגוטים והטרוזיגוטים, שיבוט או אלל. תאמיני לי, אף מילה כזאת. ובגלל כל המילים האלה, אף אחד לא מבין כלום. אני אסביר לך את זה בצורה פשוטה שאת יכולה להבין. בעזרת עוגה פשוטה. את מבינה בעוגות, נכון?"

"בעוגות כן."

"אז זו כל התורה! בדיוק כמו שעושים עוגה, או תהליך הכנת העוגה מחיפוש המתכון ועד לסיום האפייה, כך הכל מתרחש במדויק בטבע. כל היתר זה רק מילים מסובכות ותו לא."

ועשה הפסקה ארוכה, עד אשר פקעה סבלנותה:

"נו?"

"מה נו? סיימתי את ההסבר. זה כל הסוד."

"תודה רבה, באמת!" הזדעפה. "אז יש לי הודעה בשבילך, אני כנראה ממש סתומה, כי עדיין לא הבנתי כלום."

ושלחה את ימינה, ולפתה את אצבעה ואמתה סביב אפו, וצבטה אותו. וזכתה לקבל אגב כך נשיקה חפוזת על גב ידה, מאחר וזה נמצא בשעת מעשה סמוך מאוד לפיו.

"מה לא הבנת, הא?" אמר והשים עצמו כמשתומם, הלא הכל ברור כשמש בצהרים. "בואי נחזור לעוגה שלנו, בסדר? נתחיל מזה, שקנית ספר של מתכונים לעוגות בשבוע הספר שהסתיים לפני כמה ימים. עד כאן הכל מובן? אם כן, ספר המתכונים כולל הרבה מתכונים של הרבה עוגות, מתכון אחד מתאים לעוגה אחת. עד כאן מובן? אז עכשיו נשאר רק להחליף קצת את השמות: המתכון הוא בעצם הגן, והעוגה היא בעצם החלבון, אבל לא רציתי לסבך אותך עם השמות המדעיים. אז בעצם, הגנים הם התוכנית ומתכונים, והחלבונים הם העוגות האפיות. הגנים הם התוכנית המדויקת שעל פיה נבנים החלבונים של הגוף שלנו. אבל לא רק

שלנו, גם של החיות, העופות, הדגים, הזוחלים, החרקים, החיידקים, העצים, הפרחים, כל הצומח והחי בכדור הארץ. הכל באותה שיטה של גנים שמתורגמים לחלבונים."

"בסדר, בסדר, את זה אני מבינה, אבל איך זה נעשה בדיוק?"

"זה פשוט מאוד, אם נחזור לספר המתכונים שלנו. בואי נפתח מתכון אחד, ונקרא בו. הוא מורכב ממילים וממשפטים, נכון? 'קחי ארבע ביצים, כוס סוכר, נכון? אבל לא נוח לעבוד עם הספר במטבח. צריך להעתיק את המתכון על נייר, אולי לצלם אותו במכונת שיכפול, כדי שהספר לא יתלכלך, נכון? אז נניח שהעתקנו אותו לפיסת נייר, והחזרנו את הספר למדף הספרים. רק כדי שהספר, או המקור, ישמר לפעמים הבאות. עד כאן הכל מובן?"

"בוודאי."

"אז יש לנו כאן בסך הכל עוד שתי מילים חדשות: המתכון שנמצא בספר נקרא די. אן. אי, והוא נשאר באותו מקום, בתוך הספר שעל המדף, או בתוך גרעין התא. והדף שהעתקנו, ואתו אנחנו מתכוונים לעבוד, נקרא אר. אן. אי שליח. נעבוד עם הדף, ובסוף נוכל אפילו לזרוק את הדף, כי המקור שהוא הספר נשאר אצלנו נקי ולא מקומט, במצב טוב. עד כאן הכל בסדר?"

"די בסדר."

"אז זהו. עכשיו יש לנו מתכון של עוגה. את קוראת מה שכתוב במתכון, לוקחת חומרים, מערבבת, מכניסה לתנור, נכון? אז זה בדיוק מה שמתרחש בגוף החי, רק במילים שונות. מי שיודעים לקרוא ולבצע את העבודה נקראים אנזימים. הם יודעים לקרוא מה שכתוב באר. אן. אי ולבצע. ומאיפה הם לוקחים את החומרים? מהאוכל שלנו, שאנו אוכלים בתיאבון בערך שלוש פעמים ביום. האוכל מפורק בתוך הגוף שלנו לרכיבים יסודיים, לחלבונים יסודיים שקוראים להם חומצות אמינו. ביצה בעוגה משולה לחומצת אמינו אחת בגוף, סוכר משול לחומצת אמינו אחרת, וכך הלאה. בסך הכל יש בערך 20 חומצות אמינו שונות. אבל הצירופים ביניהם כל כך רבים, שאפשר לבנות את כל החלבונים שקיימים בעולם החי והצומח. אפשר לעשות איתם רקמת עור, עדשת עין שקופה, ציפורן או מקור של עוף, שן טוחנת או ניב אימתני של נמר, תא שריר, תא עצם סידי, תא עצב, תא מוח, תא שומן ראוי לשמצה בהווה ולברכה בעבר, עלה וגבעול של כל פרח, גזע של סקוויה. בקיצור - הכל. אפשר לבנות הכל עם עשרים יסודות קטנטנים אלו. עד כאן הכל בסדר?"

"אבל איך זה יכול להיות?"

"מדוע לא? כמה עוגות שונות אפשר לאפות, מאה? אלף? יותר? כמה חומרי יסוד את מכירה? לא יותר מעשרים. תעשי חשבון: קמח, סוכר, ביצים, שוקולד, גבינה, וניל, קינמון, ועוד כמה תבלינים שאני לא מכיר. או קיי. שלושים, ארבעים חומרים. אבל מכל החומרים האלה אפשר לעשות אלפי עוגות שונות. הכל רק עניין של צירופים שונים, מינונים שונים, כמויות ושף יצירתי. את יודעת מה? בואי ניקח בניית בניין. כמה אבני יסוד יש? חול וסיד, מלט וחצץ, בלוקים ומרצפות, זכוכיות, חרסינות וקרמיקות, קורות עץ, מוטות פלדה וצינורות פלסטיק. ברגים, מסמרים, וכמה סוגי צבעים. וכמה סוגי בניינים אפשר לבנות עם אבני בניין אלה? מצריך עלוב ועד לגורד השחקים 'סירס' בשיקאגו. והכל בעזרת אותם אבני בניין. הכל תלוי אך ורק בתוכנית של המבנה, במקרה של בניינים, או בקוד שכתוב בדי. אן. אי, במקרה של יצורים חיים."

"בסדר, בסדר. אבל לא את זה אני לא מבינה. תסביר לי איך עובד הדי. אן. אי שלך, ואיך האנזימים יודעים לבנות לפי התוכנית את החלבונים. ובכלל, מה הם האנזימים האלה, גמדים? יצורים קטנים בעלי מוח? יש להם כלי עבודה? מלחם? פטיש? מברג?"

"כן ולא, זאת אומרת... תני לי להסביר. עכשיו נראה איך כתובה התוכנית לבניית הגוף, או בשם המדעי: הצופן הגנטי. ובכן, בדיוק כמו בשפה העברית, רק שכרגיל, השמות אחרים, מסובכים יותר. דרך אגב, כמה אותיות יש בשפה העברית? את ספרנית, את צריכה לדעת."

"יופיי... לעגה לו בטוב לב. 22."

"או. קיי, שיהיה. אם לא סופרים את האותיות הסופיות. אז בשפת הטבע, יש רק ארבע אותיות בלבד. ובני האדם קראו להם בשמות ארוכים, שאף אחד לא צריך באמת לזכור אותם, ואפשר לזכור את הקיצורים שלהם: אי, טי, סי וג'י. רק 4 אותיות בשפת הטבע. וכמה מילים יש בשפה העברית?"

"מי יודע? המון."

"מדויק. למרות שההגדרה המון זה אי דיוק מוחלט, התשובה שלך הייתה מדויקת, כי לא התכוונתי שתמציאי לי מספר. אבל, כמו שאפשר לכתוב המון מילים שונות מ-22 אותיות בלבד, כך אפשר לכתוב הרבה מאוד מילים בשפת הטבע, מאותן ארבע אותיות יסוד, ששם המדעי היא נוקליאוטידים. אבל הטבע המציא מילים בעלות אורך אחיד - כל מילה מורכבת משלוש אותיות בלבד. לא יותר ולא פחות. כל רצף של שלוש אותיות מרכיב מילה בשפת הצופן הגנטי. שלוש אותיות כאלה, נקראות במדע: קודון. וכך הטבע יודע לצרף אותיות למילים, ומילים למשפטים, ומשפטים

לפרקים כדוגמת המתכון של העוגה שלנו, זוכרת? כל משפט בשפת הטבע נקרא גן, כי הוא תוכנית לבניית חלבון מסוים. וקבוצה של גנים יוצרת איבר שלם, וכל הגנים יחד יוצרים גוף שלם. כך שמתוכנית אחת יוצא אדם, מתוכנית אחרת יוצא בצל, ומתוכנית שלישית נוצרת סנדלית זעזערת, שהיא יצור חד תאי שמצוי בשלוליות. דרך אגב, לכל שלושת היצורים האלה יש אותה כמות די אן אי, ורק שבגלל שהקודים כל כך שונים, יוצאים יצורים שונים.

"ואיך אותם אנזימים יודעים לקרוא מה כתוב בגנים?"

"זה אולי יהיה קצת קשה, כי כאן אין לי דוגמאות פשוטות, נאנח. תארי לעצמך, שיש הרבה סוגים של אנזימים. האנזימים הם בעצם חלבונים זעזעריים, שמסוגלים לבצע עבודה או 'תססים' בשפה המדעית. דמייני לעצמך שכל אנזים כזה, נושא על גבו איזושהו חלבון מאותן אבני יסוד, חומצת אמינו. לכל אנזים יש רצף אותיות שרק אותן הוא מכיר: לדוגמא, שלישית אותיות ג'י-ו-ג'י, שיהיה נוח להסבר. כל מה שאותו אנזים יודע הוא, לחזול על הרצף של האותיות, של אותו אר. אן. אי שליח, ולחפש את הרצף שהוא מכיר. ככה הוא זוחל וזוחל, ומחפש את שלושת הג'ים המיוחלים, כדי לפרוק את המטען שלו. והוא מחפש עד שהוא מצליח למצוא. וכשהוא מוצא, הוא פשוט מניח את המעמסה שעל גבו, אבן היסוד של החלבון המדויק, ואנזים שכן מגיע ופורק את חלבוןו הוא, וככה כל אבני היסוד מוצאים את מקומם ומשתלבים ומשתבצים לחלבונים מושלמים, חלבונים מצטרפים לחלבונים, ובסוף מרכיבים את הרקדנית הכי מוכשרת ונפלאה ביקום כולו."

"איזה מותק אתה!" הצטחקה וזיכתה את אפו בצביטה נוספת.

"אז הבנת הכל?"

"לא הבנתי כלום."

"אז יש לי רק עוד דבר אחד להסביר לך. אני מאוהב בך עד כדי טירוף, וזה בדיוק מאותו רגע שראיתי אותך בפעם הראשונה."

"את זה אני יכולה להבין."

"ואני רוצה להתחתן אתך."

"אני יודעת."

"אז מתי? חבל על הזמן. מחר נלך לרבנות להירשם."

הלית התמתחה קלות, קימרה את גבה ונקשה בקצה אפו. "סבלנות, חמוד שלי, הרי ההורים שלי בכלל לא מכירים אותך וההורים שלך בכלל לא מכירים אותי."

"יש לך טעות, ההורים שלי כן מכירים אותך."

"איך?"

"בחתונה, זוכרת?"

"אה, נכון. סיפרת להם שזאת אני."

"סיפרתי להם הכל עלייך. בהתחלה הסתרתי את זה שראו אותך בחתונה ההיא, ורק תיארת אותך כספרנית צנועה, ואמרתי להם ששאיפת חיי זה להתחבר אליך ולחיות אתך עד יומי האחרון, ולשם כך אהיה מוכן ללכת אחריו לכל מקום בעולם שתבחרי לחיות. והם כבר התחילו לנוד לי ולגורלי, שככה אני נכרך אחרי הנשים שבחיי, כמו שפוט, אבל תאמיני לי שזה בכלל לא אכפת היה לי. וכאשר גיריתי את סקרנותם, וגיליתי להם שזאת אותה רקדנית מופלאה, כשרונית בחסד עליון, החטובה בתבל, שניהם הבינו ותמכו מייד בעמדתי."

"ומה עם הורי?"

"מה שתגיד - אעשה. רק תאמרי לי היכן ומתי. ורצוי כמה שיותר מהר. מחר עדיף, כמובן."

והלית נזדקפה ונתיישרה, וארשת מבטה הרצין, כנעלבת קמעה על שבקשה כל כך מכובדת הועברה לה כלאחר יד, כמעט כדרך אגב, ולא בנסיבות הראויות לאירוע, כשם שציפתה שיתרחש וכך הוכנה על ידי אמה.

"אצלנו חייב להתרחש התהליך המלא בלי קיצורי דרך", אמרה בנחישות, "הכרת ההורים, ארוחה משותפת, טבעת אירושין, טכס ה'חינה', ורק אחרי כן חתונה."

אלון הישיר בה מבט, ואמר אף הוא בפסקנות:

"גם אם התהליך הזה יארך ארבע עשרה שנים, כפי שארך ליעקב, זה יהיה בעיני כימים אחדים, הלית. טוב לי אתך, אני רוצה אותך, אני חושק בך, אני חושב רק עליך, אני רוצה לחיות רק במחיצתך, אני בוחר בך כשותפה לחיי, אני שואף לעשות אתך צאצאים, אני מעוניין להזדקן יחד אתך. ואין לך מושג ממת. אני יכול לספר לך שזה היה לפני שידעתי שאת בכלל רוקדת."

הלית חזרה והתרפקה עליו. "אני יודעת בדיוק ממת, ציינה."

"נו, נראה. ממת?"

"מהיום הראשון שהגעתי לספריה, ושאלתי אותך על הקטלוג."

"נכון מאוד..." הפטיר במבוכה. "ואין לי מושג איך הצלחת להבין את זה כל כך מוקדם..."

"אתה באמת לא יודעת?" תמיהה נשמעה בקולה.

"את לעולם לא תנחשי מה חשבתי בלבי ברגע הראשון שראיתי אותך."

"אני לא צריכה לנחש, אני יודעת בדיוק מה חשבתי."

"לא יכול להיות. אין סיכוי. בחיים לא!"

"חשבת: 'אלוהים, מה הבאת לי...'".
"איך את ניחשת כל כך מדויק?" נדהם.
הלית הצטחקה בשובבות, ועיניה השחורות התנוצצו, "ראשית כל, אמרתי לך שלא ניחשתי, אלא ידעתי. ושנית, כנראה שיש לי הפתעה בשבילך: אתה לא חשבת את זה בלב, אתה שאגת את זה בקול אדיר!"
אלון נדדעזע כאילו ספג מכת חשמל: "מה?"
"מה שאתה שומע. לא רק אני שמעתי את זה, כל הסטודנטים שהיו בספריה שמעו, הרימו ראש, הסתכלו עליך כאילו יצאת מדעתך, ואני הסמקתי כמו סלק, ואתה כרגיל ריחפת בעולם הפנימי שלך ולא שמת לב לכלום."
"מה את אומרת..." מלמל, נבוכ לחלוטין.

הלית קמה להכין תה.
"יש לי עוד שאלה אחת." היא דלתה ממאגר זיכרונה משפט אחד מדבריו. "כשדברת על תאי השומן אמרת, שהם ראויים לשמצה בהווה ולברכה בעבר. לא הבנתי את המשפט הזה."
אלון הרהר שניות ספורות בטרם השיב. "הגיד נא, יצא לך כמה פעמים להיות רעבה?"
"כמה פעמים? המון פעמים. כמעט לפני כל ארוחה אני גוועת ברעב."

"אז יש לי חידוש בשבילך: את לא היית רעבה באמת אפילו פעם אחת בימי חיך. אין אצלנו דבר כזה 'רעב אמיתי'. שמעתי פעם הרצאה מאלפת בנושא הרעב מאמא שלי. הסיבה היא, שתחושת הרעב כביכול היא התעוררות הרגש עד לשעה שנגיע אל המזווה המלא שלנו או המקרר העמוס מכל טוב ונאכל למעשה כמה שאנחנו רוצים. אין לנו הגבלה על הכמויות, כי תמיד כמות האוכל שיש לנו - אם לא במקרר בבית אז בקיוסק הסמוך, או באלפי המסעדות, גדולה יותר ממה שאני מסוגלים להכניס לקרבנו. אז מהו רעב אמיתי? מי שהתעוררה אצלו תחושת רעב, אבל אין לו ארוחה מזומנת בעתיד הקרוב, ואותו אדם לא יודע מתי זכה לאכול את ארוחתו הבאה, אם בכלל. זהו מצב של רעב אמיתי. כיום הוא לא קיים, לפחות לא במדינות השפע המערבי. אולי באזורים נרחבים באפריקה כן, אולי באזורים מסוימים באסיה. אבל לא בישראל."

"ואיך זה מתקשר לשאלה ששאלתי אותך?"
"הקשר הדוק מאוד. תאי השומן הינם מחסן המזון של הגוף. כשיש רעב אמיתי, הגוף משתמש במאגרי חירום אלה וממשיך לחיות, כדי להגדיל את הסיכוי של היצור למציאת מזון, ובמילים אחרות - לשרוד. אבל כיום אין לנו שום צורך לחפש אחר מזון, הוא מצוי בשפע במטבח שלנו או בסופרמרקט הקרוב, ולכן תאי השומן כיום אין להם תפקיד אמיתי מבחינת השרידות שלנו, ולכן האדם חדל לראות בו משהו בריא והחל לסלוד ממנו. אבל בזמנים הקדומים, כשהמזון לא היה מצוי וזמין בדומה למצבינו כיום, דווקא היה לשומן שהצטבר בגוף יתרון מכריע לשרידות. שמן נחשב לבריא, ומכאן שמן נחשב ליפה. אבל מעל הכל, השומן היה חשוב לשרידות של הפרט. ולזה בדיוק התכוונתי במשפט ההוא."
ואלון זכה בצביטה נוספת באפו והיא בנשיקה נוספת על גב ידה. והלית הוסיפה לשאול:

"תמיד אני שומעת על המימד הרביעי, ואני לא מבינה מה זה."
אלון הרהר מעט. "ושלושה מימדים את מבינה?"
"זה כן. אורך, רוחב וגובה. נפח."
"אם כך, המימד הרביעי הוא הזמן."
מידת אכזבה נפלטה מגרונה. "זהו? זמן? איך זה מתקשר לנפח בכלל?"

"סבלנות, סבלנות, גנח בעיניו נפש, "תני לי לחשוב איך מסבירים דבר כל כך מסובך. זה כל כך מסובך, שרק איינשטיין היה הראשון שהסביר את זה, ואני, כידוע, רחוק מאוד מלהיות איינשטיין..."
"בשבילי אתה האיינשטיין הפרטי שלי, ציינה.
ולהפתעתה, אורו עיניו.

"הרגע נתת לי רעיון - זהו. את בעצמך פתרת את הבעיה. עכשיו אני יודע בדיוק איך להסביר לך!"
"אני?" אישוניה השחורות הבריקו.

"הרגע אמרת, שאני, אלון, האיינשטיין הפרטי שלך. אני אדם העשוי משלושה מימדים, מנפח, נכון? אבל כשאת אמרת 'אלון', התכוונת ל'אלון ברגע זה'. אין שום משמעות לאלון ללא ציון זמן, כי בכל זמן זה היה אלון שונה לחלוטין. אלון לפני 28 שנים זה לא אלון של היום. ההוא היה תינוק בחיתוליו. אלון של לפני חודשיים היה אלון אחר, מדוכא, אומלל, עולמו חרב עליו, בתהליכי פירוד, כבודו רמוס, ואילו אלון של היום זה יצור אחר, חופשי, מאושר, מצוי בחברת היצור הכי נפלא בעולמי העולמות. את מתחילה להבין? גם כשאומרים 'כדור הארץ' האמירה חסרת משמעות ללא ציון הזמן. הוא נע בחלל ללא הרף. כל שבריר שניה הוא מצוי במקום שונה במרחב. גם מצבו עצמו משתנה כל הזמן. אותו כדור הארץ שלנו, שמאפשר לנו לחיות על קליפתו, היה כוכב שונה מאוד לפני ארבעה מיליארד שנים. הוא היה במקום אחר לגמרי,

האטמוספירה היתה שונה, החיים - אם היו בו כבר אז - היו שונים לגמרי מהחיים שאנחנו מכירים אותם. לכן, זהו המימד הרביעי. כל תאור של יצור או חפץ בעל שלושה מימדים מקבל את המשמעות המדויקת והחד-ערכית רק כאשר מוצמדת אליו תגית זמן". וקיבל צביטה נוספת באפו, שערכה באותה נקודת זמן לא יסולא בפז.

* * *

בסוף האשמורת הראשונה של הלילה המהביל והדביק, מעט אחרי חצות כאשר ויקטור טווה את קורי החלום שהשתלב בו להפליא צלצול הטלפון, נייער, והתחוויר לו שזו הפעם המי יודע כמה שהחלום מתחבר בצורה מסתורית למציאות, ובאמת גדעון הסביר לו פעם שהחלום משכו קצרצר, ממש כהרף עין, ובמקרה של צלצול הטלפון החלום מתחיל לאחר שהצלצול מהדהד כבר בחלל החדר, ואותו החלום עצמו שדומה שנמשך שעה ארוכה נדחק ונדחס כולו לאותו מרווח של הצלצול גופו. וראיה נוספת להשתלבות המוזרה של הצלצול בחלום היתה בהתעוררותה של אורנה לצידו.

ואורנה צפתה בו, בשיער סתור כשושנת ים משחרת לטרף, נוטל את השפופרת שלמראשותיו, מקשיב תחילה בהבעה סתומה, בעיניים ממוסכות בדוק של קורי שינה, ובהמשך קופץ כנשור נחש למצב של ישיבה ומפיו נפלטת גניחת זעם, ועיניו מתעוררות לחלוטין ועוטות ארשת חדשה, של חרון וחרי אף, ועיניו מצטמקות לחרכי ירי של מבצר צלבני עתיק המשגר דרכם חיצים בוערים.

ולבסוף פלט: "אני בא מייד", וטרק בחמה שפוכה את השפופרת ושלח יד אל החולצה שפשט שעתיים לפני כן - דבר שמעולם לא עשה, מעודו לא לבש אותה חולצת כותנה פעמיים ללא כביסה וגיהוץ מפרידים - ואחר מיהר ורכס את מכנסיו ורכן לעבר סנדליו ובלהטו הצליח לשמוע את שאלתה של אורנה רק לאחר שנשאלה בפעם השלישית:

"מה קרה, למען השם?"

"התקשרו ממכבי האש, הם מנסים לכבות את הדליקה במשרד". אורנה הבינה מייד. אבל היא לא הצליחה להבין לשם מה הוא צריך למחר לשם.

"אבל במה אתה יכול לעזור להם? ומה שכבר אבד, יחזיר לך הביטוח".

ויקטור היפנה לעברה מבט כבד, כבוי, שמגלה טפח ומסתיר טפחיים, ופלט בנוקשות רק זאת: "אני מוכרח ללכת!"

ונסע למשרד, אי שם לפני אחת בבוקר, בלילה לח של שמים אפורים כהים, ותאורה חשמלית המתערבבת עם תאורת המאור הקטן, והכל נעטף תחת אושרם של אלון והלית, ונמזג עם העשן הדליל המתאבך מעל השכונה, ומתערבל בזעמו הגואה של ויקטור המגיע למשרדו המפוייח והמפוחם, ומתוך הכבאית הבודדת שנמצאת בחזית הבניין יוצא כבאי גבה קומה ומעדן אותו בפרטים, דהיינו הם הצליחו להשתלט על האש ולבלום אותה, ואף דייר לא נפגע, רק האלמנה הישישה שאפה קצת עשן ואפילו לא היה צורך לפנות אותה למיון, וויקטור רק הנהן בראשו בחוסר סבלנות וכאשר היפנה הכבאי לרגע את ראשו לשגר הוראה לעבר אחד מעמיתיו ניצל את ההזדמנות וחמק פנימה, היישר אל המגירה התחתונה של שולחנו המפוייח, שהיה עשוי מתכת ועורר תקוות בלבו של ויקטור, ולמרות היותה נעולה פתח אותה במשיכה חזקה ונוכח לחדרתו ולאכזבתו שכל שישים אלפי הדולרים שהיו בה, שש מאות שטרות ירוקים שלא שולמו עליהם מיסים, לא נותר מהם אלא ערימת אפר שחור מצמית לב.

ומאחר והוא היחיד ביקום שידוע על קיומם, לא יוכל לתבוע אותם מאיש.

וכף ידו נתאגרפה והחל להשתעשע בדמיונו מה היה עולה בגורלו של אותו ברנש עלוב נפש, שרצה לשמור עליו ונתקל בסירוב, לו היה מזדמן כעת דרך מיקרה למקום.

וחש לראשונה את תחושת הצביטה בלב, שעליה רק קרא בספרים ומעולם לא הבין את משמעותה. תחושה חריפת עוצמה של אכזבה וחידלון, של חוסר אונים. של הבנת הטעות מבלי להכיר בה. או הכרת הטעות מבלי להבין אותה. על המזל הרע שבחר לאחוז דווקא בו בציפורניו הארסיות. היכן טעה? היה צריך לשלם? הן לא היה מאבד סכום כה גדול בשלושים שנה, לו בחר לשלם. היה צריך להרוג את הברנש? ממילא יעשה זאת לו יגיע פעם נוספת לטווח ראייתו. היה צריך לשמור על המקום? כיצד, לישון בתוך המשרד? איך ניתן לחזות מתי זה יהיה, הרי זה חסר הגיון לעבור לגור במשרד. להוציא את הכסף המזומן לכספת בבנק? הרי אפשר להיתפס עם המכנסיים למטה בשעת מבצע לפתיחת כספות. היכן הטעות, אם כן? הייתכן שלילי צדקה? אכן, היה זה הרוע הטהור שהגיא אותו יום ששי ארוך לתוך משרדו. ויקטור ידע שמעתה יחפש ללא ליאות את הבריון בנרות עד אשר

יום ששי, 25 ביוני

"רק פעם אחת אמי עשתה טעות שכמעט ועלתה לה בחייה. זה קרה בחורף, כשהאח שלנו התקלקל. אני לא זוכרת בדיוק מה קרה לו, אולי סתימה בארובה, אולי נשבר שם משהו, אינני יודעת בדיוק. אז הגיע בנאי אחד, דווקא איש די צעיר, גבוה ורחב, עם שער חום, הוא נראה לי בהתחלה מאחת הפרובינציות של אסיה, על כל פנים בוודאי לא מאזור אוקראינה. הוא עבד שם שעה ארוכה, ואולי יותר, והייתי אז ילדה קטנה, הסתכלתי עליו כל הזמן כשעבד, כאילו שמרתי עליו שיעבוד כהלכה, ולא ינסה לסדר אותנו, שלא יתבטל, שלא יחסוך בחומרים, וחלילה שלא יגנוב דבר מה מהבית. ואני זוכרת, כאשר הוא גמר את העבודה, הוא קרא לאמי ואמר לה שצריך להדליק את האש כדי לבדוק שעכשיו הכל בסדר."

התרגשותה של מרים גברה והלכה ככל שקרבה לשיאו של הסיפור, ואולי מן העובדה שלא היתה מורגלת ד"ה לשאת נאום כה ארוך בפני קהל שומעים.

"אני זוכרת את מה שקרה שם כאילו זה היה אתמול. היא אמרה לו שזה בסדר מצידה, ושהוא יכול להדליק את האש, אבל הוא אמר לה שאין לו במה להדליק, והיא - מבלי לחשוב הרבה, בלי לחשוב בכלל, לקחה את העיתון שהיה מונח על השולחן לידה, גלגלה אותו כמו סיגר עבה, ונתנה לו כדי שישתמש בזה להדליק את האש. אבל לפני שהוא הצית את האש, הוא חשב לרגע, ואז החזיר את העיתון לקדמותו, יישר אותו ופרש אותו בידיו, והחל לדפדף בו, ואיך שהציץ מהצד השני של הדף, ראיתי איך אמא שלי משנה צבע, מחווריה כמו הירח. על כל העמוד הייתה תמונה ענקית של סטלין. גם הוא בעצמו היה המום, מבולבל, ולא ידע מה לעשות. אמי לקחה בעדינות את העיתון, בידים רועדות, וביקשה סליחה ומחילה על השגיאה הנוראית, ואמרה שזו הייתה טעות בתום לב, רק מקרה מצער וחלילה שלא יעלה על דעתו שזה היה במתכוון, ושהיא מתביישת בעצמה על שהעזה לחשוב על עיתון כל כך מכובד, כל כך קדוש, לצורך הבערת אש באח, לאחר ששלושה ימים קפאנו מקור בבית הקטן שלנו, ואז היא סילקה אותי מן החדר, וחשבה שלא ידעתי שהציעה לו סכום כסף נאה כדי לשכוח מהמקרה המביש והמצער הזה. ובהתחלה הוא היסס אם ללכת ולהלשין, דבר שהיה גורם להוצאה להורג באותו זמן, או לשתוק ולקבל כסף. ובסוף, אחרי הרבה מחשבות החליט לקבל את הכסף. כעבור שבועיים הוא הגיע פעם נוספת, כדי לקבל מנה נוספת של כסף, והפעם אמי הוסיפה לכסף גם את תכשיט הזהב הכבד ביותר שלה, ואחרי כן לא ראינו אותו יותר."

מרים לא התמחתה בדיבור רהוט בפני קהל. מנגד, ניחנה בחוש מעשי לחיות את חייה וחי בעלה ושותפה לחיים. לאון לא היה בעל קל כלל ועיקר. חריף שכל וחד מענה היה, ורק מספר תאים גוועו וכבו במוחו העירני, אותם אלה שגרמו ללשונו לבטא תכופות את המשפט:

"איך אני יכול לדעת מה יהיה מחר?"

לבסוף, אחרי ששמעה פעמים אין ספור את משפט המוטו שלו, הרימה מרים את ידיה. כבר חדלה מוויכוחי הסרק, סיימה להקניט אותו על שגעונו, ולמדה לקבלו כפי שהוא: ביום שהשכר נכנס לבנק, היה מעיין בקפידה רבה בעיתון אילו הצגות מועלות הערב, מחפש אחר קונצרט או אופרה, לובש את בגדיו היפים, מאיץ בה להזדרז בהכנותיה, נוסעים למגרש החניה הקרוב לאולם, נעטיפים בהנאה וצוללים לתוכה. ולמחרת היום היה מעיין בעיתון, קובע יעד חדש וחוזר חלילה, וביום שהיו יוצאים למסעדה טובה היו פוסחים על הסופרמרקט הקרוב, מפני שלא היה צורך לרכוש אוכל עבור אותו ערב. במקרה ובמקפא היה מזון לאותו יום, כל עוד היה הדבר תלוי בו בלבד, ואולם בדרך כלל היתה מרים מצליחה לרכוש מצרכי מזון שיספיקו ליומיים או שלושה. וככל שתמה והשתומם על פשר מנהגה המוזר, נאלץ אף הוא להתרגל למעשיה התמוהים של רעייתו. ביום שאורחים היו צפויים להגיע, יצא לקנות פיצוחים וכיבודים ומשקאות וכל אשר חפצו השניים להעלות על השולחן. כך יכל לחיות את חייו ולא אחרת.

אורח החיים הזה העלה קשיים רבים למרים. העיקרי שבהם היה חוסר וודאותה לגבי הבטחת עתידה הכלכלי. בחשבון הבנק שלהם היה כסף רק להווה, לאון לא החזיק מניות ולא חסכונות ועל קיומן של קופות גמל לא ידע כלל. כאשר הציעה פעם לפתוח תוכנית חסכון, כמעט התפלץ. אז לראשונה עיכלה את גודל הבעיה. מאז לא חזרה להעלות נושאים מן הסוג הזה, אולם בחשאי פתחה חשבון חסכון על שם שניהם מבלי שידע על כך, והורתה לבנק להפריש סכום קטן ממשכורתה, כמורה לאנגלית בבית ספר תיכון.

לאון לא הרגיש בדבר, מאחר וסידרה שהבנק לא ישלח שום דף עדכון חשבון. לו היה עולה בידו לגלות את החשבון הזה, היה דורש לממש מיידית את כל הסכום ולצאת לטיול לחוץ לארץ, דבר אשר העז לחלום עליו בקול אולם מעצם שגיונו לא יכול היה לממשו לעולם. מעולם לא אגר סכום כסף כה רב שיאפשר טיול כזה. פעם ניסתה לשכנע אותו לצאת לטיול ולשלם בתשלומים, במשך החודשים הבאים.

"מתי?" חזר ושאל, ולא הצליח להבין למה כוונתה. ונואשה גם מזה. והחלה לרכוש כרטיסי פיס ולוטו, שהיו הסיכוי היחידי בחייה לצאת ולהינפש אי פעם עם בעלה. כנגד זה זכתה לשמוע את כל הקונצרטים שהועלו בארץ, לחזות בכל האופרות, לראות את כל ההצגות ולאכול במרבית המסעדות הטובות. בכל זאת, לאון בורך ע"י האל, שבו לא האמין, ברזון בולט מבלי להתחשב בכמות או סוג המזונות שבאו אל פיו ונבלעו בתוך קירבו. נהג לאכול כרגיל כמו שלושה אנשים, ולא העלה גרם אחד נוסף על משקלו הקבוע, ולא הוסיף ולו גם מילימטר בודד להיקפו. ויקטור וגדעון קינאו בו קינאה מופגנת על יתרונו זה. ואכן, הוא נהנה לתאר להם בהרחבה את ארוחותיו הרבות, ואת הכמויות שאכל, מפני שהתגאה ביתרונו היחסי דן. לאחר שבועיים ימים אצל הכסף שבאמתחתו, והוא ומרים חזרו לחיות בצנעה ובחסכנות, כאשר עליה היה מוטל לארגן את החישובים הכספיים בתבונה כלכלית רבה על מנת לסיים את החודש בהצלחה. אתמול הסתיימו בעבורם השבועיים הטובים.

לאון השמיע הערב את המשפט הזה כתגובה לדברי אורנה. היא הציעה לצאת מחר לשיט ביאכטה של חברים, מהמרינה בתל אביב עד לקפריסין וחזרה. הוא משך בכתפיו נבון ואובד עצות. הוא יודע מה קורה עכשיו. הוא יודע מה היה אתמול. מה זה מחר? אורנה תהתה בקול רם: "איך אתה מסתדר עם השיגעון הזה שלך בעבודה? הרי יש תכנונים ותוכניות למחר, לעוד שבוע, לעוד חודש. הרי אתה צריך להכין תוכנית עבודה לרבעון, לא? הרי צריך להתחייב ללקוח על מועדי אספקות. לשם מה עשו לוחות שנה, אם לא לתכנן קדימה בעתיד?" ומרים הוסיפה: "ואיך החזאים יודעים את מזג האוויר שיהיה, והכל?" בניסיון נואש, אחרי האחרון, לבצע את הבלתי אפשרי ולהחיות את אותם תאי מוחו שמתו ביום מותו של אביו.

לאון אמר: "אני לא מבין על מה אתם מדברים, בחיי." לילי נרתמה למאמץ המלחמתי. "היום יום ששי, העשרים וחמישי ביוני, נכון?"

לאון ענה בנינוחות:

"בודאי."

לילי המשיכה בקו האסטרטגי הזה:

"ומחר יהיה יום שבת, העשרים וששי ביוני, נכון?"

לאון השיב בניחותא:

"בתיאוריה הכל יכול להיות. אבל מעשית, איך אפשר לדעת מה יהיה מחר? אולי לפני שיגיע מחר תתרחש התפוצצות קוסמית וכל כדור הארץ יהפוך לאבק? אפשר להניח כל מיני הנחות, ושיש בהן הגיון, אבל איך אפשר לדעת בוודאות משהו על העתיד?" "ביום ראשון אתה תלך לעבודתך?"

"איך אפשר לדעת? אולי כן. אולי לא. אולי אדרס לפני כן? אולי אחלה? אולי אטבע בים, בדרך לקפריסין? אולי מטוס יפול לי על הראש?"

"אתה באמת מאמין בכל ההבלים האלה?"

"אני אינני מאמין בשום דבר. רק באקראיות של החיים. גדעון צדק בדבריו, שהאקראיות המדכאת הובילה את האדם להמציא את הדת. אני מאמץ בהתלהבות את תורת הכאוס. זה מתחיל מהדבר הקטן ביותר בטבע: אלקטרון בודד יכול להימצא בו זמנית בשני מקומות. אי אפשר לנבא היכן הוא בזמן נתון. אני צופה בהרבה סרטי טבע, ואני רוצה להגיד לכם שגם בטבע הכל אקראי. נחש נפגש עם עכבר באופן מיקרי ביותר, וזוכה לאכול את ארוחתו. באם לא היו נפגשים, יתכן והעכבר היה חי והנחש היה גווע ברעב. גם אצל הדגים והחרקים זה אותו דבר. כל אחד אוכל או נאכל בלי שום סדר, הגיון, תבנית, פרדיגמה. גם אצל בני האדם הכל אקראי לחלוטין. ואני לא מדבר רק על מי יחיה ומי ימות. גם מי יתעשר ומי יהיה עני מרוד. מוכשרים כמו ביל גייטס יש הרבה בעולם, אבל רק מזלו איתרע לו להתעשר כל כך. בסך הכל הוא היה מתכנת מוכשר בשפת בייסיק אבל במקום הנכון ובזמן הנכון, וכל היתר שייך לספרי ההיסטוריה. גם מי יהיה מלך ומי יהיה עבד. מי רעב ומי שבע. כולנו שווים מן הבחינה הזאת, של האקראיות בחיים. אבא שלי מת בגיל צעיר, אבל בנסיבות שונות כחוט השערה יכול היה לזכות בחיים ארוכים ושלווים. ואיך אני יודע את זה? בגלל שהוא עצמו סיפר לי את זה. הספיק לספר לי לפני שמת, על ערש הדווה. היה שכיב מרע כשקרא לי ודיבר. איך ולמה החליט להיות חייל. התלבט בין הצבא לבין לימודים. רצה ללמוד חשמל, לעבוד

כחשמלאי. תמיד ריתק אותו הנושא הזה, התחום המסתורי הזה, איך אפשר לעשות דברים כמו אור, חום, הנעת מנועים, באמצעות הדבר הפלאי הזה. לבסוף, משסיים להתלבט והחליט ללכת ללמוד, הודיעו לו שאיחר את המועד, והרשימה מלאה. זה שנרשם לפניו היה האחרון. אבי עמד אחריו בתור להירשם, אבל הרשימה נתמלאה. איחור של שלוש דקות. והאירוניה היא, שאת החשמלית הקודמת איחר בחמש שניות. לולא איחר, היה נרשם ללימודי חשמל, וכל גורלו היה שונה. לא היה הופך למכונת לחימה, לא היה נפצע, לא היה מעשן בשרשרת, ולא היה גווע מול עיני הכלות מגידול ממאיר בריאות. תחשבו טוב על מה שאמרתי, תמצאו שגם הגורל של כל אחד ואחד מכם נקבע אותו דבר, באקראיות מוחלטת. מה רציתם להיות, ומה אתם כיום? איך השתנו התוכניות שלכם? אני יכול לספר לכם על מה שקרה לי עצמי: אני, שרציתי להיות קצין בצבא, והפכתי להיות מהנדס אלקטרוניקה. בדיוק ההפך מאבי. רציתי לעשות קריירה בצבא כקצין טכני בחיל האוויר. התקבלתי לקורס, ועפתי ממנו בגלל פליטת פה אווילית. צחקתי על כושרו הגופני הנמוך של הקצין הבוחן שלנו, באוזני חבר שלי, ולא שמתי לב שהוא מאותת לי ביאוש בעיניים שלו, בעפעפיים שלו. רק אחרי שסובבתי את ראשי הבחנתי שאותו קצין שצחקתי עליו היה סנטימטר אחד מאחורי, ושמע הכל. יומיים אחרי כן הודחתי, ואז החלטתי להשתחרר מצבא הקבע וללכת ללמוד בטכניון."

לגם מעט מים קרים והמשיך:
"אני לא יודע מה יהיה מחר, אבל אני יכול לספר לכם מה קרה אתמול. בהחלט יכול גם יכול. אתמול נודע לי לראשונה בחיי למה רפי שלי חזר בתשובה..."

מרים הזדעזעה:
"לאון! הוי, אלוהים אדירים..."

גדעון חשב להתערב ולעצור את שטף דבריו של לאון, אך משראה כי מרים מנענעת בראשה לאשרו שהיא בסדר, בניגוד לשפת גופה ששידרה מצוקה ומבוכה, בחר להבליג. הוא תהה אם מרים ידעה את הדבר או שלאון מתעתד לחדש לה; אולם מבטו הנחוש של ויקטור שכנע אותו לאפשר ללאון להמשיך בדבריו.
"אתמול במקרה מצאתי איזו מחברת שרפי כתב לעצמו, אפילו לא הייתי מכנה אותה יומן, אלא סתם רשימות פרטיות על כל מיני נושאים שקשורים לחייו. אפילו מכתב שקבל מאיזה חבר בח"ל היה מקופל שם, ולא יכולתי שלא להתאפק ולהציץ בחומר ולקרוא. ואני יודע רק מאתמול מה קרה באמת לבן שלי."

"גרישה עלה מאוקראינה לבדו, והשאיפה הגדולה שלו בחיים הייתה להביא את כל בני המשפחה שהשאיר אחריו. הוא היה החבר הכי טוב של רפי. כמעט כל ערב ששי, כאשר גרישה חזר מהגדוד בלבנון, גדוד הנדסה קרבית כמדומני, נפגשו לבילוי משותף. כל פעם שגרישה חזר חי. אבל לילה אחד, כאשר צעדו באחת מדרכי הכורכר הסלעיים והחשוכים באזור הביטחון, התפוצץ מטען צד בערך חצי מטר ממנו. אספו את מה שנותר מהעצמות שלו ואת שאר האברים שלו בפינצטה. אלה שצעדו לפניו או אחריו, רק נפצעו קל. הרי לכם כוחה של האקראיות. עשרה מטרים לכאן או לשם, איחור או הקדמה של חמש שניות, גרישה היה נשאר בחיים וכל מהלך החיים של רפי היה שונה לגמרי..."

"ויואב, חבר נפש נוסף, נסע לילה אחד לאילת, ונהרג בתאונת דרכים מחרידה. הרכב שנסע מולו סטה פתאום מהמסלול והתנגש בו חזיתית. בחקירה התברר שהנהג ממולו נרדם על ההגה, מפני שנהג במשאית שלו יותר מארבע עשרה שעות ברציפות, בניגוד לחוק. השותף שלו חלה בשפעת, ולא היה מי שיחליף אותו, אז הוא עצמו נהג שתי משמרות רצופות. אז הנה לכם: נהג אחד נעדר מעבודתו עקב שפעת, אקראיות ראשונה. השני נהג יותר מדי והתעייף, ונרדם על ההגה, שניים. יואב נסע ממול, בדיוק במקום ובזמן הלא נכונים, שלוש. שוב: עשרה מטרים לכאן או לשם, איחור או הקדמה של חמש שניות, יואב היה נשאר בחיים ועתידם של רפי ורוני היו שונים. רוני, חבר נוסף מהחבורה המגובשת הזאת, נשבר ראשון וירד מהארץ. נסע למזרח הרחוק, לחפש את משמעות החיים בפילוסופיה הבודהיסטית."

ולאחר הפסקה ארוכה ונשימה עמוקה, סיים:
"ורפי שלי נשאר בארץ. והחליט לחזור למקורות."
לראשונה מזה זמן רב שויקטור וגדעון לא העלו טיעוני נגד.
"והסיפור של העיתון עם התמונה של סטלין, איננו כזה? הרי כמעט אבדתם את החיים שלכם בגלל האירוע האקראי הזה."
לילי גם רצתה להוסיף דבר, לחזק את הרעיון. היא עצמה חוותה את האקראיות על בשרה, בקריאת ספר אחד, ספר ששינה את אורח חשיבתה והשפיע על מהלך חייה. אבל מאחר והמאורע הזה - השפעת ספר על חיי אדם - היה זניח בעיניה לעומת מה שסופר עתה, בחרה בשתיקה.

גדעון שאל ברכות: "אתה מכיר את המילה עתיד, נכון?"
לאון ענה בנוקשות, בלי לחייך: "תאר לעצמך."
גדעון המשיך בנחישות בקו החדש. "אתה יכול לבוא מה יקרה בעתיד?"

"כולנו נגיע לאותו מקום."
אורנה פערר עיני עגל: "מה?"

ההפתעה היתה בכך, שזו הפעם הראשונה שמישהו הצליח לשמוע מלאן ניבוי על העתיד. ומאחר והתחיל, בחר להמשיך. מלותיו הבאות היו שלוות כשם שהיה מתאר את מזג האוויר או משוחח על ההצגה האחרונה שראה. "בסוף כולנו נמות".
גדעון התעקש להמשיך. "זה די ברור. שאלתי מה יהיה, לא אצלנו באופן אישי. מה יקרה לדעתך לאנושות, לטבע, לכדור הארץ."
לאון המשיך בקול שלו, רגוע, "אתה יכול להיות בטוח שגם אני התכוונתי לזה. ואם אתה מנסה לבחון את מידת השיגעון שלי, תאמינו לי כולכם שאני יודע בדיוק מה זה עתיד, רק שאני בניגוד אליכם, לא נותן בו אמון ולא מתעניין בו יותר מדי. פשוט, הוא בלתי צפוי, נפתל ובוגדני. אף אחד לא יכול לסמוך על העתיד, שיתאים לתוכניות האישיות שלו עצמו. וזה שאמרת שכולם ימותו, התכוונתי לכל המין האנושי, לכל החי והצומח בכדור הארץ הנפלא שלנו. ואני גם אסביר לכם את הסיבה, היא פשוטה יותר ממה שאתם חושבים. היא כל כך פשוטה, שאתם תתאכזבו לשמוע אותה. ואחרי שתשמעו אותה, תגידו לעצמכם בהינף יד מבטל וזלזלני, 'זה הכל? שטות כזאת!' ואני אגיד לכם בכל זאת, רק שתדעו. הכל בגלל חוק מרפי. לא, בעצם ליתר דיוק, הכל בגלל שחוק מרפי כל כך עובד, כל כך פועל, כל כך מדויק. החוק הכללי טוען, ש'כל דבר שיכול להשתבש - אכן ישתבש', ועוד לא פגשתי מישהו בחיים שלי, או מישהו שמכיר מישהו אחר, שלא נשבע שהחוק הזה נכון, ופעל עליו פעמים רבות. פשוט, אין אדם כזה. כל אחד יודע ומבין שהחוק הזה נכון. אז למה האנשים לא מבינים, שבמוקדם או במאוחר ישתבש משהו הקשור בכלי הנשק האולטימטיביים שהמציאו בני האדם? הרי משהו יכול להשתבש שם, לפחות בתיאוריה, נכון? אז אם החוק נכון, הרי זה יקרה ביום מן הימים. אין לי מושג, כמובן, מתי, האם במוקדם או במאוחר. לאף אחד אין מושג. כמו שאמר ברנארד שו, 'קשה לנבא', ובעיקר את העתיד. אבל אין ספק שזה יתרחש, מפני שאם יש אפשרות תיאורית לשיבוש, הרי זה יקרה, מכוח ההגדרה של החוק. ואני גם לא יודע לספר לכם, אם מה שישתבש יהיה נשק גרעיני, או נשק ביולוגי או מולקולארי, או נשק גנטי, אבל ברור שהאנושות תשמד את עצמה, ויחד עמה ילכו לאבדון כל בעלי החיים והצמחים בכדור הארץ. אבל לטבע לא יקרה כלום. לטבע לא אכפת משום דבר. הוא ימשיך להתקיים, להשתקם, לבנות את עצמו מחדש. אותם תהליכים שהתחילו את החיים באופן טבעי בפעם הראשונה יתחילו אותם פעם נוספת. אנחנו קטנים מדי וחלשים מדי בשביל להשפיע על הטבע, אבל חזקים ויעילים מספיק בשביל להרוס את עצמנו."

מרים הזדעזעה. לראשונה שמעה את בעלה מדבר על העתיד, בנימה כה קדורנית וחסרת תקווה.
לאון המשיך. "האדם הופיע כמטאור בכדור הארץ ובאותה מהירות יעלם. מטאור מגיע במהירות עצומה, ונשרף ומתאייד ונעלם במהירות עצומה. רציתם לדעת מה דעתי על העתיד? קיבלתם את מבוקשכם."

* * *

את יום המחרת, יום שבת, לא ישכח ויקטור לעולם. ביום הזה יעבור את טלטלת חייו, אירוע בסדר גודל קוסמי, שיתיר בו תחושה אדירה של אמונה ותקווה בתחילתו ופצע פעור לעולמים למחרתו. ביום הזה יקשיב, ממש כשם שההרגל אחז בו, לשידורי תוכנית הרדיו, ולפניו הטפסים הרבים של הטוטו, שממלא היה בקביעות מדי שבוע בסכום שעולה בהרבה על משכורתה החודשית של רעייתו, מבלי שזו מסוגלת היתה להבחין בדבר, והפעם הזו, בשבוע ששיגע את כל המדינה, סכום הפרס החריג יעמוד על ששה מיליוני דולרים, מפני שכל סכום תורגם באופן אוטומטי למטבע היחיד שהחשיב באמת, דומה ששער החליפין המעודכן פשוט נקבע אל מוחו מאז שזכר את עצמו, מהפעם הראשונה שנטל והחזיק בידו שטר ירקרק. וכל משחק שיחתם מחר יחסיר פנימה אחת מלבו, וכל משחק נוסף שיסתיים יגביר את עוצמת הלמות פעימותיו, וכל זאת מפני שבטור יחיד באחד הטפסים יתרבו סימוני העיגולים בעיפרון, ובסיומם של כל המשחקים ליבו ייעצר סופית מלכת, וקרבו יתהפכו בתוכם בשאון ובעוצמה של מערבל בטון, ומגרונם תבקע קריאה לחלל היקום, 'עכשו אני מבין, לקחת לי שישים אלף כדי להחזיר לי ששה מיליון', ובלהט לא יבחין בפרשנויות שברקע, שידברו על טופס קל, שיצינו מחזור נטול הפתעות, והוא יעזוב את הכל וילך אל הים, להביט אל המים המאפירים ועל השמים המשחירים של שעות הדמדומים המאוחרות ולנשום את האוויר המומלח הצלול והטהור, מאכל המתכות, ויהרהר שם על עתידו, ויתלבט בין קנדה, אוסטרליה או ארצות הברית, ואולי דרום אפריקה, ריו דה ז'אנירו גם איננה נפסלת על הסף, ויתחיל לתכנן תוכניות השקעה ראויות לעיון

ולהערכה, וכיצד ינצל כהלכה ובהצלחה מירבית את מכלול ידיעותיו בהשקעות בנדל"ן ובבורסות העולמיות, ויתכנן את חייו החדשים בלא רעיותו, בלא נשים כלל, אולי בשלב כלשהו יכניס לחייו צעירות חדשה, איזו מולאטית יפהפייה ושזופה, בעלת מותניים מעוצבים כהלכה ועכזים בשרניים, שדיים מתפרצים קדימה ושיער גלי שחור הגולש לתפארת עד למותניים, ואפילו לא יודיע לאורנה היכן הוא, פשוט יקנה כרטיס בכיוון אחד, והיא לעולם לא תדע שזכה, היכן הוא, מתי יחזור, ואפילו מה שמו החדש, ולא רק היא, אלא כל בני האדם שהכירו אותו עד היום ימחקו מחייו בפרק הנוכחי, ולא ימצא להם מקום בפרק הבא, ובטרם יסכם לעצמו סופית בדבר המדינה שישתקע בה ויתחיל לשלש ולרבע את הונו יקח לעצמו שלוש שעות רצופות של איור ים נטול פחמן דו חמצני ושאר הרעלים הבוקעים ממפלטי כלי הרכב המזהמים, וכשיחזור בלילה, לא יגלה דבר וחצי דבר לזוגתו, אשר כבר רגילה לשגיונותיו, להעלמויותיו התדירות הבלתי מוסברות. רק ביום המחרת הוא יום ראשון בשבוע הבא יחזור עולמו להיות כשהיה מימים ימימה, לאחר שהמהלומה שיספוג תפיל אותו ב'נוק דאון' לקרשים, הלא גודל האכזבה כגודל הציפייה, כאשר יעכל שהצטרפו אליו לא פחות מאשר מאה שישים וחמישה שותפים בלתי קרואים ובלתי רצויים לחלומותיו הרקומים ולתוכניותיו המפורטות.

25

יום שלישי, 29 ביוני

"נו, דחק בה, אז מתי מתחתנים? חבל על הזמן."
 "עוד לא התארשנו... עוד לא היה טכס החינה... סבלנות, חבוב."
 אלון גהר מעליה והגיב נשיקה למצחה.
 "אני מבקש מראש סליחה על בורותי, אבל מה זה בדיוק טכס החינה?"

"זו חגיגה גדולה בהתאם למסורת שלנו, במרוקו. לפי הסיפורים ששמעתי, אני יכולה לספר לך קצת על הטכס הזה. בדרך כלל עושים אותה כמה ימים לפני החתונה. זה נעשה בדרך כלל בבית של הכלה. מזמינים את כל הקרובים, השכנים, החברות של הכלה, מלבישים את הכלה בכפתאן, שמלה ארוכה יפה, מקושטת ברקמות של חוטי זהב, ושביס גדול על הראש, שנראה כמו כתר מקושט ביהלומים, זהב, כסף, פנינים או אבני חן אחרים. החתן חובש תרבוש מסורתי. מושיבים את החתן והכלה בכיסאות מיוחדים, מפוארים, וצובעים את כפות הידיים בחומר מיוחד שנקרא חינה, בצבע צהוב כתום, שנשאר כמה ימים לפני שהוא יורד במקלחות. צובעים גם את הידיים של האורחים. האורחים מבשמים את הכלה במי ורדים, מביאים מתנות צנועות, ויש הרבה אוכל, בעיקר דברים מתוקים כמו עוגות ביתיות, ריבות מענבים, תפוזים, תותים ואפילו מחצילים, וכל מיני מרציפנים, סליטים, פיצוחים, דבלות, בצק מגולגל בדבש, וכמובן גם דגים ועופות. בטכס הזה החתן והכלה נותנים מתנות זה לזה. אני כבר אגלה לך מה אני אביא לך: השעון שלך נראה לי מיושן, לא אופנתי, ואני אקנה לך שעון חדש. אתה תוכל להביא לי תכשיט. בטכס הזה יש הרבה מוזיקה, תופים, שמחה ויללות של אושר."

"הטכס הזה הוא חובה?" שאל בקול נמוך. "אני לא כל כך בנוי לצרמוניות מן הסוג הזה... מה קורה אם החתן מבקש חתונה צנועה בלי הטכס המקדים הזה?"
 "זה אפשרי, אבל תגיד לי, אתה רוצה להתחיל במריבה עם המשפחה שלי?"

"חס וחלילה. אני לא רוצה לריב עם אף אחד," הזדעזע, משתומם בכלל על הרעיון הנואל לריב עם מישהו באופן כללי.

כאשר היה בן שבע לערך, נהג לקבל את פני אביו המגיע מן העבודה בדילוגים מרגל לרגל על המדרכה, בחזית הכניסה לבניין. ויום אחד, כאשר גדעון קרב מרחוק הבחין לחרדתו כיצד ילד קטן מידות, כבן חמש בלבד, מרים את ידו ומכה את אלון. הוא קפא לרגע על מקומו, תוהה בלבו לתגובת בנו, ולאכזבתו נוכח שאלון נסוג לאחור, נדחף שנית על ידי הזאטוט ונופל ארצה כבול עץ, המשבר הראשון בחיי התום והזכות שלו. היה רך ועדין, טוב לב, מופתע ונדהם לרגל הגילוי הפתאומי של אלימות, תגרה או קטטה. וגדעון ההמום והמבועת נחרץ בדעתו ורשם את אלון לאימוני ג'ודו.

חמש שנים תמימות ליווה אותו גדעון במסירות, בהתמדה ובאהבה רבה לכל האימונים. אלון למד להתגלגל, לבלום, לפול ארצה בחבטת בלימה, לרתק יריבים על המזרון המאובק, בצבע הבוץ, המעלה צחנה מחמת ההזנחה ורגליהם המיוזעות של הספורטאים הצעירים. גדעון זכר שדמע מאושר כאשר ביצע בנו לראשונה את ההטלה המושלמת באחד האימונים.

זה

אפס, בכל חמשת השנים הללו, לא הצליח אלון לנצח ולו גם בקרב אחד בודד. בכל קרבות האימונים ובתחרויות הפול, רותק, הפסיד, הובס. 'אפילו לא ניצחון דחוק אחד בנקודות, אפילו לא תיקו', חשב לעצמו במרירות ובתחושה חמוצה במעיו. ומשכלתה רוחו, ניגש בסוף השיעור האחרון אל המדריך להודיע לו שבנו מסיים להתאמן, ואמר לו:

"הגד לי בבקשה, מדוע אלון שלי לא מצליח לנצח אף פעם?"

המאמן נעץ בו מבט חצי משועשע, חצי משתתף בצער.

"מפני שאין בו רוח קרב", השיב.

גדעון הנהן בראשו.

"יש ילדים כאלה. לא הרבה, אבל יש. הוא ילד טוב. עדין. הוא לא רוצה להרביץ לאף אחד. לא רוצה להתאכזר לאיש. לא מעוניין לנצח אף אחד. אני רוצה להסביר לך משהו. יש ילדים מסוג אחר, שגדלים בשכונות, ברחובות. מגיל אפס מרביצים להם, ומגיל אפס הם מרביצים לאחרים. כל החיים שלהם זה מאבק על הקיום, על ההישרדות. הם שונאים את כולם, והם חדורי רוח קרב. ילדים כאלה כל החיים שלהם זה לתפוש ילדים אחרים ולעשות מהם קציצות, לכסח ולשבור ולרסק לכולם את העצמות. ואם אני מקבל במקרה ילד כזה ליד, אני מלמד אותו שלוש שנים טכניקה, ועושה ממנו אלוף ישראל בג'ודו. אבל הילד שלך? אין בו טיפת שנאה. יש בו רק אהבה."

גדעון הנהן שנית בראשו. הוא ידע היטב ממי ירש אלון את התכונות האלה.

ואלון נחפז להוסיף הבהרה: "נהפוך הוא! אני מתכוון להתחתן אתך אפילו אם יגידו לי לעבור עשרה ריבוא של טכסים כאלה."

"ספר לי עד כמה אתה אוהב אותי. עוד לא סיפרת לי את זה עד היום", התאוננה בהתפנקות.

אלון נבעת. לא על דבריה, כמובן, אלא על התרשלותו חסרת האחריות. איך העז להגיע למצב שכזה, שיש בידה לחלום להוציא מפיה משפט אומלל, מבחינתו, כמובן, מעין זה.

"אני... אני..."

לרגע קט נשתתק כדי לערוך סדר במחשבותיו, על מנת לנסח תשובה לעניין. תשובה שתשלב שכל ורגש, מוח ובטן.

"התשובה שאני אגיד עכשיו, יש לה תוקף מהיום הראשון שראיתי אותך, ושאגתי מה ששאגתי, ועד ליומי האחרון שבו אפרד מן העולם," אמר בקול שקט, מודד את מלותיו בקפידה. "ותצאי מתוך הנחה, שכל בוקר ובוקר אני רוצה לומר לך את הדברים האלה עוד לפני שאני מברך אותך בברכת 'בוקר טוב'. אני רוצה שתלושי אותי כמו פלסטלינה, ותעשי בי כרצונך. הייתי רוצה שתתני לי הוראות ופקודות, ואני אבצע אותם במהירות, ביעילות, בשלמות, בתענוג עילאי - בשבילי, מהטעמים שלי ומהמניעים שלי. אבל היות ואת בחורה נפלאה, שלא חולמת לנצל את הכוח הזה שניתן לך, הרי ברור לי שאת לא תצווי עלי מאומה. את רק תביעי בקשות או משאלות. אז כתחליף מספיק טוב בעבורי, הבקשות והמשאלות שלך יהיו עבורי צווים ופקודות והוראות, שאני אהיה מאושר למלא אותם במלואם, במחשבה ובידיעה שעשיתי לך טוב בזה וגרמתי לך עונג ושמחה. זוהי התכלית שלי בחיים: לעשות לך טוב בכל רגע, בכל יום. כי זה מה שעושה לי טוב, בכל רגע, בכל יום. ככה אני יודע לאהוב. והלואי ורק הייתי יודע, איך את אוהבת..." ונדם.

הלית נרעדה קלות, והשיבה בעיניים קורנות ומאירות:

"ממש הוצאת לי את המילים מהפה."

ורכנה לעברו, והוסיפה: "ועכשיו אחזיר לך אותם, בדרך שלי." והצמידה את פיה אל פיו, והוא חש כיצד שפתיה מתהדקות בחוזקה על שפתיו המופתעות, ולשון לחה וחמימה מבקעת אותם וחודרת פנימה ומשרה בו תחושה של עונג המתפשטת ומרטיטה את כל גופו ולימיו, משניסה לשחזר לעצמו מה ארע לאחר מכן, באותו בוקר, לא הצליח לזכור מאומה. אולי מפני שבאותו בוקר סבתו עצמה את עיניה בפעם האחרונה.

* * *

כל ההלוויות אותו דבר, וכל הלוויה שונה בתכלית האחת מרעותה. המקום אותו מקום קדורני, הטקס אותו טקס, קריעת כנף הבגד, אמירת הקדיש, התהלכה הקודרת, טמינת הגופה, אתים ומעדרים, זרי פרחים, אבנים קטנות על גבעת האדמה הטרייה.

אבל האדם הנטמן באדמה תמיד שונה - אחר - עולם ומלואו שהלך לעולמו ונפרד מיקיריו לנצח. ותמיד הכאב הנותר בלבבות שונה מפני שקרובי הנפטר שונים. ולפעמים המוות הוא בטרם עת, והצער מרובה ומיוסר ובלתי נתפש בעוצמתו, והבכי מר וקולני במיוחד. ולעיתים המוות צפוי מראש, והרגשות אינם מופגנים בעוז כלפי חוץ. וכאשר המוות נוטל חיי אדם סובל ומקל בכך על המשך חיי עינוי חסרי תכלית ותקווה, ההלוויה נערכת בדומיית מוות ממש כמו המת עצמו.

ויש הלוויות עם תהלוכות ארוכות, של מאות או אלפי מלווים בדרך

האחרונה. ויש הללויות שבהם מתקשים להשלים מניין לתפילה, ויש צורך להזעיק כמה זכרים, יהודים כשרים, עובדי חברת קדישא של בית העלמין.

בהלווייתו של יהודית צעדו עשרה קרובים בלבד, אך היה צורך לגייס חמישה יהודים נוספים למניין עקב אמונתם העמוקה שחובה על עשרה זכרים לכל הפחות להיות נוכחים בעת תפילה ציבורית. לילי צעדה לימינו של גדעון, עטופה במטפחת משי שחורה ובמבט כבוי, ולימינה אלון, הנכד הרגשן, היחידי שהזיל דמעה על הסבתא, יותר על הסבל שסבלה עד כה, ופחות על המוות שגאלה מיסוריה. בסמוך אליהם צעדו שתי נשים נוספות: אורנה ומרים. מעט מרוחקת יותר מהן פסעה הלית, שהיוותה מושא למבטי הערצה ותדהמה, לאחר שנחשפה לראשונה כידידתו החדשה של אלון. ויקטור ולאון צעדו אף הם בזווית צפייה מיטבית לחיטוביה וקימוריה של הלית, שהיתה קרן האור המאירה היחידה בשטח ההוא באותה עת. וויקטור, שהתאהב בה לאחר שתי שניות ראשונות וחמד אותה בלבו כעבור שתיים נוספות, העריך לעצמו שלא רק באותה עת, אלא מאז ומעולם. הוא ציין בלבו שהבחורה הזאת, - בעלת התנוחעס של צמד חצאי האפרסקים המושלמים ביותר שאי פעם התגלגלו מצפון אפריקה לארץ הקודש, - פשוט מושלמת, ולא הצליח להסביר לעצמו כיצד זכה בה בחור פשוט ואפרורי כמו אלון שמעולם לא העריכו במיוחד. גם אחיה ואחותה של לילי השתתפו בהלוויה, בגפם, והשלימו את עשיריית המלווים.

בתום ההלוויה השקטה הזאת, האילמת, שבו הכל למגרש החנייה, התניעו את מכוניותיהם הפרטיות ונסעו כל אחד לדרכו. לילי הצטרפה לאחיה, לשבת שבעה בביתו, לישיבה הפחות עצובה שהשתתפה בה בחייה. שבעה שנכנסה אליה בנפש נכאה, ויצאה ממנה בעיניים בורקות, בוהקות, מתנוצצות ומאירות. אבן כבדה נגולה מעל ליבה. ירושה לא הייתה, ועליה ועל שני אחיה הוטל לשלם את הוצאות הקבורה. ואולם מבעד לעננה השחורה המתפוגגת לאיטה הופיעה באופק שמש אביבית מאירת פנים, מלטפת, צופנת בחובה בשורת התאחדות, חיים חדשים, תקווה לתמורה להתחדשות.

* * *

לפני מספר חודשים, באחד מערבי שישי, שאלה לילי באנחה:

"למה אנחנו מזדקנים? מדוע אנו בכלל מתים?"

בעוד ויקטור ולאון שואלים בדעתם את התשובה, התנדב גדעון לסבר אוזני רעייתו: "אלון יודע את התשובה, כנראה. הוא למד את הנושא באחד הקורסים באוניברסיטה, והצליח לשכנע אותי שהוא באמת יודע את התשובה לשאלה הזאת."

ויקטור עוזדו להמשיך: "ובכן?"

"הוא התחיל את ההרצאה שלו במספר דוגמאות בטבע. בדוגמה הראשונה כיכב דג הסלמון. אלה נולדים בנהרות המתוקים של אמריקה הצפונית, שוחים ויוצאים לים המלוח, שם תופשים אותם דייגים ואוכלים אותם בתיאבון. ולקראת זמן הרבייה שלהם, הם חוזרים את כל הדרך למקום בו נולדו, שוחים במעלה הנהרות והמפלים, שם תופשים אותם הדובים ואוכלים אותם בתיאבון. על כל פנים, אלה שנותרים בחיים מגיעים בדיוק למקום שבו נולדו, הנקבות מטילות את ביציהן או הזכרים מזריעים את הזרע שלהם, וכולם מתים מייד לאחר מכן."

"הדוגמה השנייה היתה של האלמנה השחורה. נקבת העכביש הזאת גדולה פי כמה מהזכר, וכשמגיע זמנו להזדווג אתה, הוא דואג להביא לה שי, איזה חרק שצד עבורה. הוא מזדווג אתה, ומייד לאחר מכן הוא מנסה להימלט על נפשו מאימת מלתעותיה הענקיות. לפעמים הוא מצליח להימלט, לפעמים היא טורפת אותו וזוכה בארוחה מזינה על חשבון בעלה, שסיים את תפקידו באבולוציה, בטבע. ומכאן גם שמה של העכבישה הזאת, אלמנה שחורה."

"הוא סיים את הדוגמאות בגמלי השלמה. גם שם, הנקבה גדולה וחזקה מן הזכר. שם גורלו של הזכר תמיד למות מייד ברגע ההזדווגות. פשוט, כחלק מתהליך העברת הזרע שלו לנקבה, היא נוגסת את ראשו וממיתה אותו. לאחר מכן היא מסיימת לאכול את גופו, וזוכה במנת חלבונים מזינה."

מרים נבעתה: "אלוהים אדירים!"

אורנה קבעה: "מזעזע ממש, כמה שהטבע יכול להיות אכזרי."

גדעון המשיך: "אכזרי זה מונח אנושי. אבל בטבע הכל טבעי. אף יצור איננו אכזר, פרט לאדם. כל יצור חייב לעשות מה שהוא עושה, כי זו דרכו היחידה לשרוד. אבל הרעיון המרכזי של כל הדוגמאות האלה, הוא שלטבע לא אכפת מה קורה עם היצור לאחר שמילא את חובתו הביולוגית, כלומר להתרבות, להעמיד את הדור הבא של צאצאיו. לכן, הפרטים יכולים למות מייד לאחר שהביאו צאצאים. המין עצמו חייב להמשיך לשרוד, ולא הפרט הבודד. זו הסיבה שכולם מתים בסופו של דבר, כי הברירה הטבעית לא מטפלת בבעיות שנוצרות אחרי ההתרבות."

לילי תהתה: "כלומר, אנחנו צריכים למות מיד אחרי שאנו יולדים את ילדינו?"

גדעון חיין. "מייד תבינו הכל, אחרי שאשלים את ההסבר. מה שהתכוונתי לומר עד עכשיו, שאם היינו מתים לפני ההתרבות, הרי שהמין כולו היה נכחד. ואם יש בני אדם כיום, משמע שהמין שלנו מתקיים בהצלחה. הגנים שלנו, התוכנית שלנו, מוצלחת מאוד, ויש מעט מאוד גנים פגומים בתקופה שלפני ההתבונה והולדת הילדים. זו התקופה שאנו די צעירים ודי בריאים, בדרך כלל.

"עכשיו, בואו נניח שמתחוללת מוטציה רעה מאוד אצל תינוק שנולד, שאומרת: בגיל עשר תלקה בשבץ מוחי, ותמות. מה יקרה לאותו תינוק? הוא יגדל כהלכה עד גיל עשר, ואז יקבל שבץ וימות. במותו, ימות איתו הגן הפגום, המוטציוני, והוא לא יזכה להעביר את הגן הזה לדור הבא, מפני שבגיל עשר עדיין לא נישא לאישה והוליד צאצאים. ככה מטפלת הברירה הטבעית בגנים פגומים: היא מסלקת אותם מן העולם לפני שיעברו לדורות הבאים.

"אבל נתאר עכשיו דוגמה נוספת: מתחוללת מוטציה דומה אצל תינוק, שאומרת: בגיל חמישים תלקה בשבץ, ותמות. מה יקרה הפעם לאותו תינוק? הוא יחיה חיים טובים למדי, ישא לו אשה בגיל שלושים, ויוליד כמה ילדים. הילדים הללו יקבלו ממנו בתורשה את אותו הגן הפגום הזה, שאומר שגם הם עצמם ילקו בשבץ בגיל חמישים, וימותו. וכך, ממשיכה הבעיה עד אין קץ, בדוגמה שלנו: כולם מעתה יעמידו צאצאים, שכולם נושאים את הגן הפגום הזה, וכולם ימותו בגיל חמישים! הברירה הטבעית לא מסוגלת לטפל בגנים פגומים ומזיקים לאחר גיל ההתרבות!"

מרים נשתנה: "איום ונורא, ריבון העולמים!"

"בקיצור, זו הסיבה שאנו מזדקנים ומתים. במהלך מיליוני שנות האבולוציה, הצטברו בגנים שלנו עשרות, מאות ואולי אף אלפי גנים מזיקים, אחרי שכבר סיימנו להביא ילדים לעולם, ולגדל אותם בהצלחה עד שיגיעו אף הם לבגרות. וככה, כאשר אנו מזדקנים, יש לנו צרות בלי סוף: בריחת סידן, סקולרוזה, פרקינסון, אלצהיימר, הפסקת התחלקות התאים, סרטן, ועוד אלף אחד צרות. כל אחד מאיתנו מוריש את כל הצרות האלה לילדיו. יכול להיות שבכל אחד מאיתנו יש גן כזה, של הפסקת החיים בגיל 113. משהו כגון הוראה ללב או למוח להפסיק לפעול. וכל אחד העביר את הגן הזה לילדיו ולנכדיו, ולכן כולנו נמות, בסופו של דבר. בגלל אותו גן שהברירה הטבעית לא סילקה מהגנום האנושי."

לילי לאטה: "אז אין לנו מה לעשות..."

"טעות! דווקא לאחר שבני האדם הבינו את התהליך הזה, יש תקווה רבה לאנושות. לא לנו, אלא לנכדים ולנינים שלנו. אלה יזכו לחיות חיים ארוכים יותר, אולי עד גיל מאה וחמישים, באיכות חיים של גילאי שלושים או ארבעים. הרעיון פשוט מאוד. בעזרת הטכניקות של ההנדסה הגנטית, נמצא את הגנים המזיקים האלה, ונסיר אותם מהגנום שלנו כבר בשלב הראשוני של הפריית הביצית. את התהליך הזה בדיוק הצליחו כבר המדענים לבצע בהצלחה אצל זבוב הפירות ואצל סוג מסויים של תולעת, שאורך החיים הנורמלי שלהם הוא שבועיים ימים. הם מצאו את הגנים הגורמים לתאים שלהם להזדקן, ופשוט הסירו אותם. אותם זבובים ותולעים נולדו בלי הגנים המזיקים האלה, ובכך התארכו החיים שלהם כפליים, לעשרים ושמונה ימים. תארו לעצמכם את התהליך הבא, שעכשיו יראה לכם כמדע בדיוני, אך בעוד מאה שנים או אולי מאתיים זה יהיה מאוד אמיתי. מייד לאחר קיום יחסי מין לצורך הולדה, תיטול האשה גלולה מיוחדת. הגלולה הזאת תתבייט על הביצית המופרית, ותשחרר אלפי אנזימים מיוחדים, שלכל אחד מהם תפקיד מוגדר: כל אחד יחפש גן מזיק מסוג אחר, וכאשר ימצא אותו, יקטע אותו מתוך הכרומוזום, מתוך התוכנית. אנזימים אחרים יחברו מחדש את הכרומוזומים, והעובר שיתחיל את חייו יחיה אותם ללא שום גן מזיק, שיגרום לו מחלות, הזדקנות או מוות."

ויקטור חיווה דעה: "חזון אחרית הימים."

מבע פניו של לאון נשאר אטום וקפוא. מאז מות אביו עליו מיעט להשתתף בחזונות לעתיד.

ההרצאה הזאת, שנחקקה מאז בתודעתה של לילי, סייעה לה לעכל את האובדן של האשה, שהורשה לה אך ורק מחצית מן הגנים שלה, וקצת חובות.

* * *

גופו של רפי התקשה להסתגל לכימיקאלים החדשים שקיבל מידידיו האברכים, חכמי התורה והמקובלים לעתיד, ואמבולנס נאלץ להסיעו לבית החולים. שם אושפז מספר ימים, והועבר למוסד סמוך לגמילה. לשוא ניסו אנשי המנהלה בבית החולים או במוסד הגמילה לאתר את קרובי המשפחה שלו, אפילו קצה חוט או צל של רמז לא היה בידם. לאון ומרים מצדם סירבו להרים טלפון לישיבה בה שהה, למיטב ידיעתם עדיין בבני ברק, וזאת עקב הרמיסה הגסה בכבודם בכך שעליו לכבד את הוריו ולהתקשר

אליהם לפחות על מנת לדרוש בשלומם. לא, הם לא ינסו לאתרו, היוזמה חייבת לבוא מצדו. למרות שהדבר האחרון שעלה בדעתו בעת ההיא, בעודו רועד מהתהליכים הכימיים המתרחשים בגופו, בזה באישונים מורחבים בתקרה המסוידת בלבן, ותוהה מן הסתם בדבר עתידו ויעודו הרוחני הנעלה, הדבר האחרון שעליו חשב בזמן הזה היה ליצור קשר עם הוריו. ומנקודת מבטו שלו, דווקא על הוריו היתה מוטלת החובה לנסות לאתרו ולסייע לו ברגעים הקשים שלו, שבהם הוא נזקק נואשות לכל בדל ופיסת עזרה שעשויה להיות מוצעת לו.

אך לאון לא הרבה עתה בבנו מסיבה נוספת, והיא ששמו נכנס לרשימת הפורשים מאונס עקב הצמצומים שעובר מפעלו בימים הקשים האלה. מבין כל האגפים במפעל דווקא המחלקה שלו נבחרה להיסגר על ידי ההנהלה כחלק מתוכנית ההבראה. המשמעות המעשית היא, שמתחילת יולי הוא מתבקש שלא להתייבב יותר במקום העבודה, והוא יוצא לשלושה חודשי הסתגלות, כלומר יקבל את משכורתו אך מוטל עליו למצוא לעצמו מקום עבודה חדש. הנה, אין אפשרות אמיתית לחיות ללא התחשבות בעתיד.

* * *

מחר בבוקר ויקטור יכנס למשרדו, ובטרם ישגר את ברכת ה'בוקר טוב' לעבר פניה המאירות והמחייכות של ציפי יבחין כי היא איננה במשרד, כהרגלה, ובמקומה מונח בקבוק 'אמאריז' כמעט מלא ומתחתיו מכתב, במרכז שולחנה המיומם. וכאשר יתחיל לקרוא את תוכן המכתב, יחוויר. לראשונה יודע לו, שמזה זמן מה יש לה חבר, שמוצאו ומשפחתו בצרפת, ולאחרונה התארסו, ואתמול בערב המריאה יחד עמו לפרז' לחיים משותפים וארוכים, ושצר לה על הפרידה הפתאומית ושהיא מאחלת לו את כל הטוב שבעולם והצלחה בכל דרך אשר יבחר וילך בה. ולכשיסיים את המכתב, יקמט אותו בעוצמה רבה, ויאדים ויחוויר ויזיע חליפות, וימאן להירגע במשך זמן ממושך.

26

יום ששי, 2 ביולי

מרים, שהתרשמה מאוד מהמקרה שסופר לה על ידי שכנתה, בחרה לשתף אותו עם גרעין ידידיה המסובים לצידה, הטורחים והטורדים כל אחד מי בלגימה מן האספרסו הריחני תוך כדי הצצה לתוך קערת הפיצוחים, מי שקוע בשינון היד שלו ומי בהתלבטות על קלף זה או אחר, זו בטעימת עוגה מרהיבה, ריחנית ועתירת קלוריות, ואחרת בעיון במוסף השבת של אחד מעיתוני הערב.

"רק אתמול נודע לי לאן נעלם יוסף. יוסף הוא הבן של גברת גרינשפאן. זאת השכנה שלי מהבית ממול. הוא היה קצת רפה שכל לא עליו. לא משהו חריף מדי. כמעט אי אפשר להרגיש עליו שהוא לא בסדר. בעצם הוא די רגיל כזה. בחור פשוט. לא יפה מדי ולא מכוער מדי. מאז שהוא השתחרר מהצבא לא עשה כלום ורק גר עם הוריו. בערך לפני חמש שנים נעלם מהשכונה ועד אתמול לא ידעתי מה קרה לו.

"בצבא לא עשה כלום כי הרבה כישורים לא היו לו. כל מה שהוא עשה זה היה לשמור על מקום שיש בו תחמושת באיזה בסיס בנגב, או משהו. היא ספרה לי שבסך הכל היה מסתובב סביב גדר תיל שלוש שנים. וגם כשיצא לא חיפשו לו עבודה כאילו התייאשו מהיכולת שלו לתרום לחברה. הוא פשוט שרץ בבית של אמא ואבא. וזהו.

"עכשיו לא תאמינו. התברר לי איזה סיפור מיוחד יש לגורל. או אולי יד אלוהים בדבר? מסתבר שליוסף היה - זאת אומרת יש בן דוד בשם צביקה. והצביקה ההוא באמת מוכשר. היה מהנדס אזרחי ורווק די מבוקש. יום אחד שמע עליו איזה יהודי עשיר שגר בדרום אמריקה, אבל מבקר הרבה פעמים בארץ, והשניים נפגשו לדבר על הצעה מעניינת. ליהודי העשיר הזה, היו שלושה בתי מלון גדולים בריו דה ז'אנירו. אני חושבת שבקופאקאבאנה. וגם עוד כמה בתי מלון נוספים במדינות אחרות. בוונצואלה, בארגנטינה. בצ'ילה. היתה לו, זאת אומרת יש לו גם בת, אבל זו לא הייתה מושכת בכלל גברים, מפני שהייתה מכוערת ושמנה מאוד.

"אותו יהודי עשיר ניסה להציע לצביקה להתחתן עם הבת שלו. שיביא לעולם נכדים, ובתמורה יקבל המון כסף. בית מלון אחד ירשם בבעלותו עם החתונה, ולאחר כל לידה יקבל לרשותו בית מלון נוסף. העסקה הייתה פשוטה מאוד: עושר, חיים טובים ומשרתים תמורת חתונה קרה לאשה דוחה. עסקה לכל דבר.

"צביקה ביקש לראות את התמונה שלה. ומייד כשהציץ בה ידע שהוא לא יהיה מסוגל להתחתן עם אחת כזאת. לא יוכל לבצע את חלקו בעסקה. אבל הוא היה פיקח. לא פסל את הרעיון על הסף

וביקש זמן לחשוב על העניין. האבא היה כל כך מאושר מהתשובה, שהגיע לו בו במקום צ'ק פתוח לרכישת איזו מכונית שירצה, אם השיחה הזאת תסתיים בחתונה - ואפילו עם מישהו אחר, שצביקה יציע כתחליף, ובתנאי שיהיה יהודי. ואז צץ בראשו של צביקה הרעיון לספר את ההצעה הזאת ליוסף. גם ככה הסיכוי של יוסף למצוא בכוחות עצמו אשה היה קטן ממש כמו הבת של היהודי העשיר. וגם צביקה אמר לכולם, שהוא יתחתן רק מאהבה ולא מעסקה.

"יוסף היה אחד כזה שלא מסוגל להחליט. אפילו לא ידע מה זה להתלבט. אמא שלו גם כנראה דחפה אותו קצת. אז לפני חמש שנים התחתן אתה, וקיבל לנהל בית מלון בברזיל. מאז נולדו לו שני בנים ויש לו כיום שלושה בתי מלון, וכל תפקידו בחיים זה לטייל בין כמה ארצות. להתארח בחינם במלונות שלו, כאילו הוא בא להשגיח שהכל בסדר. וצוות של עוזרים ומשרתים דואגים לו, והכל. מה תגידו על זה?"

ויקטור נשף בבוז.

"מעניין מה אותו צביקה אומר על זה."

"צביקה קיבל מכונית חדשה על התיווך שלו בעסקה המוצלחת. אחרי שנה הוא גם הכיר בחורה נאה בחוג לריקודי עם. והתחתן איתה. חתונה מאהבה ולא מעסקה. אבל הוא לא הצליח כל כך כמו בן הדוד שלו. הוא עבד בחברת הנדסה קטנה שפשטה את הרגל. ולאחר חצי שנה שהיה מובטל מצא עבודה בחברה אחרת. ושם הוא עובד לא במקצוע שלו והוא מתלונן כל הזמן על המשכורת הנמוכה שלו ועל רמת החיים הנמוכה במדינה הזאת. ואתמול השכנה שלי סיפרה לי הכל, כי שמעה את צביקה אומר במרירות, שאם היה הגורל מזמן לו הצעה נוספת כזאת, הפעם הזאת לא היה מסרב, אלא קופץ עליה בשתי ידיים."

ויקטור הצהיר:

"אני לא הייתי מחמיץ את ההזדמנות הזאת בפעם הראשונה."

אורנה כיהתה בו בהזעפת פנים.

לילי, חרוצת הקמטים שחרשה העצבות שדבקה בה כספחת, שכבר עלה בידה לשכוח בת צחוק מהי, שארשת פניה הנוגה כבר קנתה לה שליטה על קימוטי זוויות פיה הנוטים תדיר מטה, מיוסרים, מזעיפי הבעה, למודי סבל, וחיוורון פניה קנה לה שם דבר, הדגימה בקצב מעורר השתאות את המטמורפוזה שהחלה לחול בה, בדומה לחרק המתכדר והמתגלם כזחל דוחה ומגייח כיצור מרשים בעל כנפים מרהיבות. בתחילת הערב חייכה לשמע הלצה של ויקטור, בהמשך צחקקה להערה מבודחת של לאון, והחינה להשמיע קול צחוק קליל ומשוחחר כאשר אורנה עקצה באירוניה את בן זוגה.

ועתה החלה לקרן ממנה הילה של אור בהיר, זוהר, צח כשלג. קומתה השחוחה נזדקפה בגאון. שיערה סורק בקפידה זו הפעם הראשונה מזה זמן רב. מרים ואורנה הבחינו אף שהפעם הזאת גם שפתיה זכו לשפתון שקוף, שהעניק לה ברק צנוע מדי פעם. ואכן, כך ראוי היה לה, שנדמה היה כי השתחררה מעמסה של טונות רבות מעל כתפיה למודות הכאב. מאז ההלוויה דומה שחץ הזמן החליט להטיב עמה, תחם את עונשה ופסק בנחרצות על הקלה מואצת.

לילי אמרה:

"יש כאן כתבה מעניינת... בדרך כלל לא התעכבתי על נושאים מן הסוג הזה, ועכשיו פתאום אני מוצאת כוחות מחודשים. טיול שערכה משפחה אחת, מגובשת היטב, לשלושה חודשים באוסטרליה, בניו זילנד ובמזרח הרחוק. בחיי, הרפתקאות מופלאות, מעניין מאוד."

אורנה שאלה בהשתוממות:

"את כבר מתכננת טיול לחוץ לארץ?"

ומרים הוסיפה בתרעומת:

"למה לא? לא מגיע לה?"

ואורנה התגוננה:

"לא התכוונתי לזה... אדרבא, הגיע הזמן! אני שמחה בשמחתה."

לילי התחייכה במבוכה.

"לא, אין לי שום כוונות בעתיד הקרוב לטייל בחוץ לארץ. יש לי תוכניות לראות שהבן שלי מסתדר. עד אז לא בא בחשבון שום טיול."

אורנה חשה בניצן ראשון של תמורה וסימנה לעצמה כמטרה לברר את העניין לאשורו.

"משהו חדש אצל אלון? למה הכוונה שהוא יסתדר?"

גוון פניה של לילי הבהיק וזרח, כאשר נכנעה והשלימה עם חשיפת החדשה האחרונה.

"בעוד כחודשיים יש לנו טקס חניה, ומספר ימים אחרי כן אלון שלי מתחתן..."

הידיעה נחתה על ראשו של ויקטור כרעם ביום בהיר. החתיכה המדהימה היא בהלוויה איננה סתם ידידה, אלא רעייתו לעתיד של הבחור הפשוט הזה! ונשף בחמיצות: "מזל טוב לשניכם!" וחטף בגסות את ידו של גדעון ללחיצה כוחנית שעוררה גניחה חלושה

מצד קצות השפתיים, ללמדו עד כמה הוא משתתף באושרו וכן ללמדו לקח על שהסתיר ממנו חדשה מרעישה כזאת. וגם אורנה ומרים קמו ממקומן לנשק ללחייה של לילי ולהושיט ידיים מעודנות אל ידו המחוצה והכואבת של גדעון. ואחרון חביב לחץ לאון בחמימות את ידי ההורים, כמתנצל על החובה ועל הטרדה שבדבר. ועד מהרה עמדו באוויר בליל של משפטים ושיחות מוצלבות ופתיות וודקה חדשה והרמת כוסיות לכבוד האירוע הממשמש ובא ופה ושם הובעה אף תרעומת על הניסיונות הנואלים להסתיר דבר משמח כזה דבר שלא יעשה בקרב חוג חברים כה מגובשים, ויקטור החל להתעניין בנכסי דלא נידי של הזוג הצעיר והצהיר שהוא ישמח לעזור להם בחפץ לב, אולי יש משהו כדי למכור ולרכוש משהו באמת טוב, אולם אז נזכר בכוחות עצמו שאלון הפסיד את דירתו לדבורה ועתה הוא מתגורר בשכר דירה, וירד מן הרעיון בצער, ולאון התעניין לפרטי פרטים בדבר טיבה של הרעיה לעתיד, ועיקם את אפו כאשר שמע על מיומנותה הרבה בריקודים ואולם ישר אותו במהרה כאשר נודע לו על עבודתה ולימודיה כספרנית, מרים הביעה את הסתייגותיה בדבר מוצאה של הצעירה ואורנה ולילי הסתייגו מדבריה של מרים.

* * *

ולבה של אורנה נצמת בקרבה, כאשר העיתוי של הידיעה שעמדה להשתחרר ממנה עבר וחלף מן העולם, מכורח הנסיבות, ונשאר אצור בביטנה. יעקב נטל חופשה מלימודיו ונסע ליערות הגשם של קולומביה בעקבות חברתו, הגויה החיננית, הסקרנית והפעלתנית, סטודנטית צעירה מהפקולטה הזואולוגית, ללוותה במחקרה אחר היגואר והאנקונדה, הארמדיל והתמסח. לחרדתו, נאלץ לחזות במו עיניו כיצד אהובתו, אשר התאהבותה בו עצמו גרמה לה להזנחה רשלנית של מסכת ידיעותיה, נמשכת לפתע בעיניים מבריקות לעבר צפרדע קטנטנה בעלת צבעי אדום וצהוב קורנים ובולטים למרחקים, ממש כשם שנהגה לתפוש פרפרים בארצה שלה, וגוחנת ומרימה אותה בידיה החשופות, ומקץ שניה אחת צונחת תחתיה ונופחת את נשמתה מול עיניו הנדהמות. והוא רק יכול היה לקפוא על עומדו בחוסר יכולתו להושיעה ולהציע לה ארוכה. המעשה הנמהר והמר הזה התרחש במהירות כזו, שלא היה סיפק בידי שני המלווים המקומיים להזהירה מבעוד מועד להתרחק מאותה מלכודת מוות. לאחר מעשה, כשרוחו דואבת וקמלה, ומבלי שנכון או מסוגל היה להקשיב ללהגי השניים, ניסו לספר לו שהשבטים המקומיים נוהגים למשוך את קצות חיציהם ברעל הקטלי ששל גב הקרפדה הארסית בעולם. ובתמונת זווית זו שנתקבעה לעולמים ברשתיות עיניו חזר שפוף, דהוי ומהוה לאנגליה, ומצא לו מפלט זמני בטיפולים אצל שלושה מטפלים פסיכיאטריים שהובילה להתמכרות טוטאלית לאחד מהם.

* * *

המידע הזה שהועבר לאורנה מויקטור היה נכון ומדויק אומנם, אך למספר חודשים אחרנית. ויקטור נהג להעביר לה מידע בלתי מעודכן בכדי לא להעציבה, על מנת שלבה לא יתעמת עם ידיעות מדכאות ומצמיתות לב, אלא טיפין טיפין, באופן מרוכך ומעודן, להרגילה לחדשות הרעות במדרגות קטנות ככל האפשר. ולא היה בנמצא מי שיגן על ויקטור עצמו, ויחצוץ בינו לבין המידע האמיתי והמעודכן המגיע מחוץ לארץ. וזה היה אכזרי, קשוח, זרם של ידיעות שהוא יסן וישחרר לאורנה רק בעוד מספר חודשים, ובאופן מבוקר כמו בניסוי מדעי מתודולוגי. אכן, יעקב התמכר לאחד ממטפלו, והחל להתמכר גם לסמים. כסף לא היה לו, מעבר למה שויקטור נהג לשלוח לצורכי לימודיו ומחיתו, והיה צורך דחוף להשיג מקור מימון נוסף לרכוש את החומר המנובז ההוא, שמשבוע לשבוע לא ניתן היה להמשיך ולחיות בלעדיו. הגניבה הראשונה היתה באקראי, משישה שהוציאה כסף בבנקומט, ולמרבה הפלא היתה קלה למדי, ומימנה מנת סם במאמץ מגוחך ממש. עד מהרה החל לאמץ את מקור המימון הנוסף הזה כשיטה, ולאחר מספר הצלחות נוספות הופעל אחד החוקים של מרפי ומשהו השתבש, ויעקב מצא את עצמו במעצר באשמת שוד קשישה באלומות. משם ההידרדרות היתה מהירה למדי, משפט מכוער, כאשר ויקטור נאלץ לממן שכירת עורך דין מקומי, שלמרות שמו ומיומנותו והכשרתו המלומדת לא יכול היה למנוע את גזר דין המאסר בפועל, דבר שהיה צפוי לכל בר-בי-ר. ומאז, ליאושו של ויקטור, שטף הידיעות שהגיע אליו רק הורע והחריף מיום ליום, על מצבו של בנו בתוככי הכלא הבריטי.

לפנים, כאשר מילא את חובתו האזרחית ושירת במילואים, נהג להודיע לאורנה מדי פעם על יציאות לשלושה ימי מילואים, ומייד המריא לבנגקוק דרך אירופה ליממה של עינוגי גוף. בפועל, השתחרר ממילואים בגיל צעיר באמצעות מסמכים רפואיים כוזבים, שהמציא לצבא בסיוע רופאיו. לאחר שהגיע לגיל סביר של פרישה

למילואים, ערך חפיפה מסודרת עם נסיעות קצרות בני שלושה ימים לצורך עיסקות נדל"ן בחו"ל, עד אשר לא הזדקק יותר לשירות מילואים ככיסוי, והודיע לה חגיגית על סיום פעילותו הצבאית. מעתה, נסע מדי מספר שבועות לתאילנד כל אימת שחשק בכך, כמעט בגלוי, מפני שתמיד כרטיסי הטיסה היו דרך אירופה. אולם בשבועות האחרונים נאלץ לצאת תדירות ללונדון, לסייע ליעקב, ולחזות בכאב לב בתהליך דעיכתו של בנו האהוב. ובנוסף לכל, ראשו היה טרוד במחשבות כל העת, מתי וכיצד יודיע לאורנה את המתרחש, ונפשו נסערה מפני שפתרון ראוי לא היה בנמצא. ויקטור בער בתוכו פנימה בעודו צוהל בשמחתם של גדעון וליילי. וכמוהו בערה גם נפשו גם לאון, חיזור מתמיד בגין פיטוריו הממשמשים וקרבים, ואשר כמעט ולא השתתף הערב בשיחה, בעוד גופו משתתף בשמחת הזוג המאושר.

* * *

אלון והלית שכבו על גבם, זה בצד זה, ובהו בתקרה בחוסר מעש. בגדיהם מוטלים היו בערימה על השטיחון הבלוי בחדרו, עדות למה שהתחולל במקום לפני רגעים מספר, על מיטתו הצרה. הלית כיסתה עצמה בסדין הלבן, ושיערה השחור היה פזור בפראות מרהיבה על פני הכרית הלבנה. דופק ליבם של השניים שב זה מכבר לקצבו הרגיל. ידו של אלון חיבקה את עורפה, מתחת לכרית הרחבה.

"למה אתם, הגברים, כל כך מטורפים על שדיים?" שאלה.

"מפני שאנחנו יצרנו אותם," השיב.

"מה זאת אומרת?" השתוממה.

אלון הציץ בה, מחייך. "את שואלת ברצינות?"

"כן," השיבה, "למה לא? זו שאלה לא טובה?"

"להפך, זו שאלה מצוינת," נחפז להשיב, "ואני חושב שאני יודע את התשובה, אבל זה יהיה קצת ארוך, אם את מוכנה להקשיב."

"בטח."

"בעצם," פתח, "השאלה צריכה להיות אחרת: איך בכלל נוצרו שדיים מפותחים ובולטים כל כך אצל הנקבה האנושית. למה לקרובי המשפחה שלנו, כמו לשימפנזה ולגורילה, לא התפתחו שדיים כאלה ויש להן פטמות שטוחות ולא בולטות?"

"הסיבה היא, שכאשר התפצלנו מהשימפנזים, לפני ארבעה או חמישה מיליון שנה בערך, בחרו אבותינו הקדומים לחיות בשיטה המונוגמית. השיטה הזאת היא המוכרת לנו כיום: זכר בוחר בנקבה כבת זוג לכל החיים, ויחד הם מביאים צאצאים לעולם, ושניהם משקיעים בכוחות משותפים אנרגיה, זמן ומשאבים כדי לגדל את הצאצאים האלה בהצלחה עד שיגיעו לבגרות מינית."

"אפשר להפריע לך לרגע?" קטעה אותו. "יש לי שאלה נוספת."

"בוודאי."

"איך בכלל התפצלנו מהשימפנזים?"

"גם זה די פשוט, למי שמכיר את תיאוריית הברירה הטבעית של דארווין. לא סיפרתי לך, אבל אני למדתי באוניברסיטה גם קורס בביולוגיה הדארווינית. בכל אופן, הסיפור מתחיל בכך, שלפני תשעה מיליון שנים, לא היו בכלל בני אדם בכדור הארץ. היו רק שלושה סוגי פרימאטים עילאיים: אורנג אוטנגים באסיה, וגורילות ושימפנזים באפריקה."

"מה זה פרימאטים עילאיים?"

"קופי אדם. Apes באנגלית, להבדיל מהקופים הרגילים, Monkeys באנגלית. מכל מקום, אז היה הנוף באפריקה שונה מהנוף של היום. אז היו יערות גשם בכל איזור הקו המשווה, מהחוף המערבי ועד לחוף המזרחי, ובכל יערות הגשם האלה חיו בהצלחה רבה השימפנזים ממש כמו שהם חיים כיום."

"ואז, לפני כשמונה מיליון שנה בערך, זיעזע השבר הסורי האפריקני את אפריקה. זה היה המשך לשבר הגדול, זה שיצר בשעתו גם את ים כנרת, בקעת הירדן וים המלח שלנו, ואת ים סוף מיליוני שנים לפני כן. אבל רעידת האדמה שהתרחשה לפני שמונה מיליון שנים, התחוללה באפריקה ויצרה נתק פיזי בין מזרח אפריקה למערבה. כתוצאה מאותו רעש אדמה אדיר זה גם האקלים החל להשתנות בהדרגה באזורים כמו אתיופיה, קניה וטנזניה למה שאנו מכירים היום: הסאוונה. גשמים פסקו לרדת שם, והעצים גוועו ונכחדו, והשיחים תפשו את מקומם."

"דארווין לימד אותנו, שתחילת הפיצול ממין אחד לשניים הוא נתק גיאוגרפי, וזה מה שקרה לשימפנזים: היתה הפרדה בין השימפנזים שמצאו את עצמם ממזרח לשבר, לבין אלה שנשארו ממערב לשבר. בצד המערבי, הסביבה לא השתנתה בכלל. האקלים נשאר רטוב ולח וגשום כמו שהיה, ולכן השימפנזים נשארו כמו שהיו לפני כן. לא הייתה שום סיבה לשימפנזים להשתנות, והם נשארו קופי אדם, שמדלגים בזינוקים עליזים ובקפיצות שובביות בין ענפי העצים, ומקלפים בננות ושורדים."

"אבל אותם שימפנזים שמצאו את עצמם במזרח אפריקה, ובמציאות של סביבה משתנה, בה העצים גוועים ונעלמים ושיחים

תופסים את מקומם, ניצבו מול בעיה אמיתית, קיומית. היה עליהם להיפרד מן העצים האהובים והבטוחים, ולהתחיל ללמוד ולשרוד על הקרקע. במצב זה, לימד אותנו דארווין, היו אפשרויות רק שתי ברירות: או שלא יצליחו להסתגל לסביבה המשתנה וימותו, או שיצליחו וישארו בחיים.

"לפי מה שאמרת הרגע," אמרה הלית, "האימרה שאבותינו ירדו מהעצים לא נכונה. בעצם יותר נכון לומר שהעצים עזבו את אבותינו."

"מדויק מאוד!" התלהב אלון. "הסוד הגדול שהפך אותם משימפנזים לבני אדם, היה בצורת ההיפרדות מהעצים לחיי הקרקע. בערך באותה תקופה, גם הבאבונים נאלצו לעזוב את העצים ולשרוד על הארץ, אבל הבאבונים בחרו לעשות זאת על ארבע רגלים. הבחירה הזאת, הלא מודעת, הועידה את גורלם להישאר קופים. אולם השימפנזים, כאשר 'ירדו' מן העצים, בחרו לשרוד על שתי רגלים בלבד, ולכן הפכו לבני אדם, ולשליטי העולם."

"אני לא מצליחה כל כך לראות את הקשר."

"מייד תיראי את הקשר, הרי אני לא בורח לשום מקום. כאשר אותם שימפנזים ירדו על שתי רגלים, פתאום גילו שתי ידיים, יעילות ומפותחות מאוד, שאפשר לעשות איתם כמעט כל דבר. לתפוש וללפות עצמים, לנופף באבנים ובמקלות, לזרוק אבנים וסלעים, לנעוץ, להטיח אבן באבן וליצור בהן קצוות חדים, בקיצור, המוח של אותם יצורים החל לחשוב מה אפשר לעשות בידיים כל כך כשרוניות, והמוח והחשיבה החלו להתפתח!"

"בקיצור, מה שקרה הוא שאותם שימפנזים שירדו מהעצים על שתיים, לא רק ששרדו היטב, אלא הם שרדו הכי טוב שיכול היה להיות בכדור הארץ באותו זמן. תארי לעצמך אריה. האריה הרי הרבה יותר חזק מאותה שימפנזה. אבל כאשר הוא רצה לטרוף אחת מהשימפנזות כדי להשביע את רעבונו, ופתאום הוא מצא את עצמו מול שלושים או מאה כאלה, שמקפצים, מייללים, צורחים, מנופפים בידיהם בענפים ובזרדים, וזורקים עליו אבנים וסלעים, ואולי אפילו מצליחים לפגוע בו ולהכאיב לו - ואז הוא חשב לעצמו: מה אני צריך את זה, לעזאזל! מוטב לי להמשיך לרדוף אחרי הזברות. הן רק בורחות, ולא זורקות עלי שום דבר. וכך, השימפנזים האלה פשוט שרדו באופן יוצא מן הכלל."

"לפי ההגדרה של דארווין, מין נחשב שהתפצל למין אחר, כאשר יצורים משני המינים לא יכולים יותר להזדווג יחד ושהצאצא יהיה בריא וכשיר ללדת בעצמו. חלפו ארבעה מיליון שנה, ואם היינו לוקחים עכשיו שימפנזה רגילה, כזאת שנשארה במערב אפריקה, ומנסים לזווג אותה עם השימפנזה החדשה, שהסתגלה לחיי הסוואנה במזרח אפריקה, הרי שלפני כארבעה מיליון שנה הם לא היו מצליחים כבר להזדווג יחד, ולכן אני כבר מכריז שזה מין נפרד, הוא אבי האדם, או האדם הקדמון, בשפה פשוטה. גם הגנטיקה תומכת בזה: לשימפנזים, לגורילות ולאורנג אוטנגים יש 48 כרומוזומים בגרעיני התאים שלהם, ולאדם יש 46 כרומוזומים. אבל נעזוב את הגנטיקה, ונחזור לאפריקה. כאשר גילו את שרידי העצמות של יצור דמוי אדם, נקבה שקיבלה את השם לוסי, שחייתה לפני שלושה מיליון שנים וחצי בערך, היא כבר דומה פחות לשימפנזה ויותר לבני אדם."

"וככה אנחנו יכולים לזהות כמה שלבי התפתחות, או אבני דרך, בהתפתחות האדם. דרך אפראנסיס, הומו האביליס, הומו ארקטוס, ועד להומו סאפיינס."

"אני רוצה להגיד לך, שאני מאמינה באלוהים," אמרה בקול שקט, "ובמה שכתוב בתורה."

"לא חלמתי לשכנע אותך לשנות את האמונות שלך," הזדרז להשיב, "כל מה שאני אומר לך לא מנוגד בהכרח למה שאת מאמינה. להיפך, יש הרבה מדענים גדולים שמאמינים גם במדע וגם בדת. אמונות לא בהכרח סותרות את מה שידוע לנו מן המדע. אפשר לחיות מצוין עם שני הדברים האלה יד ביד."

"אז למה יש כל כך הרבה בעיות בין דתיים וחילוניים?"

"אני לא מסכים עם ההנחה שלך, שיש בעיות בין דתיים לחילוניים. הבעיות הם בתחום אחר לחלוטין. הרי כל אחד חי טוב מאוד עם עצמו, בין אם הוא מאמין בדת או דוגל במדע. הבעיות נוצרות כאשר צד אחד מנסה לכפות את דעתו, את אמונתו ואת אורח חייו על הצד האחר. כאן טמונות הבעיות, כי בני האדם רוצים להיות חופשיים בבחירת אורח החיים של עצמם, ומתנגדים, ודי בצדק, כשמנסים ליטול מהם את זכות הבחירה החופשית. אבל אנחנו גולשים הצידי ואני מציע לחזור לשאלה המקורית שלך. איך נוצרו השדיים?"

"ובכן, השיטה שבחרו אבותינו באפריקה לחיות לפיה היתה השיטה המונוגמית. אבל בשיטה הזאת יש בעיה גדולה לזכר: הוא צריך להסתכן ולהמר, האם האשה שבחר באמת בריאה, פורייה, ותוכל להיות אם יעילה לצאצאיו. ואיך הוא יכול היה לעשות את זה? איך הוא היה מסוגל לדעת מראש מי בריאה ופורייה? הרי הוא לא יכול היה לשלוח את האשה לבדיקות רפואיות בבית חולים, של

דם, שתן, שיקוף ריאות, בדיקה גניקולוגית או גנטית, נכון?
"אז מה שכן הזכרים יכלו לעשות, זה לחפש איזה איבר באשה, שיעיד עליה שהיא בריאה ופורייה. האיבר שנבחר היו פטמות ההנקה של האשה, שזה בעליל מעיד על פרייה, על הפקת חלב, על יכולת הנקה והזנת הצאצאים. ואבותינו אלה החליטו, משום מה, שככל שהפטמות הללו יותר בולטות, יותר תפוחות, כנראה יש לנקבה שם יותר חלב, והיא יותר פורייה. היא כנראה תהיה אם טובה יותר, ומוצלחת יותר לגידול תינוקות ולשרידתם."
"והם צדקו?"

"בוודאי שלא. היום אנחנו יודעים לבטח שאין שום קשר בין גודל השד או צורת השד, לבין כמות החלב או איכות החלב. כל אשה בעלת שדיים גדולים או זעירים, מסוגלת להניק כהלכה. אבל אבותינו הקדמונים לא ידעו זאת. והם החליטו לחזר אחרי נשים בעלי הפטמות הבולטות יותר. למען הדיוק באופן עקיף, אכן היה ערך לפטמות תפוחות יותר, כי זה העיד שלאשה יש כמות שומנים רבה יותר בגופה, ולכן יש לה סיכויי שרידה טובים יותר כאשר תהיה שנת בצורת או מחסור זמני במזון. לרשות יותר יש פחות שומן, כלומר מחסן עתודות אנרגיה קטן יותר. אבל נחזור לשדיים.
"עכשיו החל תהליך הברירה הטבעית לפעול על גודל השדיים, לטובת השדיים הגדולים וכנגד השדיים השטוחים. תהליך הברירה הטבעית תמיד מתחיל משונות בתכונות. הרי גם כיום, יש אנשים גבוהים ויש אנשים נמוכים. כלומר, יש שונות בתכונת הגובה של בני האדם. אלא שהברירה הטבעית לא פועלת בעד התכונה הזאת ולא נגד התכונה הזאת, כי אין לה ערך גדול לשרידת המין. גם אנשים נמוכים וגם אנשים גבוהים הצליחו למצוא את מזונם ולהגן על עצמם ולהתקיים בהצלחה.

"בדומה לגובה, גם לגודל השדיים היה שונות טבעית. חלקם היה גדול מהממוצע, וחלקם קטן מהממוצע. והזכרים העדיפו לחזר ולהזדווג רק עם בעלות השדיים הגדולים מהממוצע, ובכך, אותן נשים בעלות פטמות שטוחות לא זכו בבעל, לא העמידו צאצאים, ומתו ואתם מתו הגנים של שדיים שטוחים. ככה נותרו רק הנקבות עם הגנים של שדיים בולטים יותר.

התהליך הזה לא קרה בין לילה, כמובן. זה קרה במשך מאות אלפי שנים, והוא בעצם נמשך עד היום. לאט לאט הלך הממוצע וגדל, כי אלה שנולדו עם שדיים מתחת לגודל הממוצע מתו מבלי להעביר את הגנים האלה הלאה. וכך הגענו עד היום, שחזה האשה התפתח לזוג שדיים מרהיבים ונפלאים. אנחנו, הגברים, יצרנו את השדיים האלה במשך ארבעת מיליון השנים האחרונות, ולכן אנחנו כל כך אוהבים אותם."

"או קי, נניח שיצרתם אותם, אבל למה זה מטריף לכם את החושים?"

"מפני שזה כבר מוטבע בגנים שלנו. ארבעה מיליון שנה אנחנו מסתכלים עליהם, בוחנים אותם, מעריכים אותם, זה משמש לנו קנה מידה לבחירת בת זוג לכל החיים. ככל שהם גדולים ויפים יותר, הם מעידים על אשה בריאה יותר. בטבע, יופי הוא בריאות, ובריאות היא יופי. לכן, מה שטבוע בנו כל כך הרבה מיליוני שנים, לא יכול להעלם במהרה."

"לא כל כך הבנתי את המושג 'טבוע בגנים'."

אולי את תביני את זה בניסוי מעניין שעשו על גוזלי ציפורים, אינני זוכר מאיזה סוג בדיוק, שזה עתה בקעו מהביצים. המדענים גזרו דמות של עוף מקרטון, שמצד אחד שלה היא נראית כמו אווז עם צוואר מוארך, ומהצד האחורי שלה הזנב צר ומחודד. העבירו מעל לקן הגוזלים את תדמית הקרטון, כאשר הצוואר הארוך נע קדימה. במצב כזה נראה הקרטון כאילו הוא אווז שמעופף מעל הקן. הגוזלים לא הגיבו, לא זזו. ודי בצדק: מי מפחד מאווזים בשמיים? אחרי כן, החליפו את כיוון אותו קרטון, כאשר החלק הצר והחד נע קדימה. עכשיו תדמית הקרטון נראתה דומה יותר לנץ. הגוזלים בקן התחילו לצרוח, לצווח, לרעוד ולהשתולל בקן שלהם. איך אפשר להסביר את הניסוי הזה? הרי הם נולדו רק לפני מספר שעות, ולא ראו מעולם לפני כן לא אווז ולא נץ! ההסבר הוא, שבגנים שלהם מוטבעת תדמיתו של הטורף הטבעי שלהם, הנץ. הם נולדים כשיש להם מידע במוחם איך נראה הטורף הטבעי שלהם, מפני שזה הועיל לשרידת המין שלהם. מדוע בני האדם נרתעים באופן טבעי מפני נביחות ושיניים חשופות של כלבים? מפני שארבעה מיליון שנה נשכו הזאבים את אבותינו, וזה מוטבע בגנים שלנו: שורד טוב יותר זה שנשמר משיניים חשופות! ולמה הכלבים נרתעים בבהלה ובפחד מפני תנועת זריקת אבן לעברם? מפני שארבעה מיליון שנים אבותינו זרקו עליהם אבנים, וזה מוטבע בגנים שלהם. אותו הגיון חל גם על שדי האשה."

"אז עכשיו תסביר לי, למה לשימפנזים ולגורילות לא התפתחו שדיים."

"הסיבה פשוטה מאוד. בואי נתחיל עם השימפנזים. אצלם השיטה להזדווג אחרת לגמרי. אף זכר לא מתקשר עם אף נקבה באופן קבוע. כל הזכרים מזדווגים עם כל אחת מהנקבות המתייחמות. פשוט כך, הם עומדים בתור, בלי לדחוף ובלי לקלל,

ומזדווגים עם הנקבה המיוחמת. זו הסיבה, שעול הגידול של הצאצא מוטל אך ורק על כתפי הנקבה: רק היא מגדלת את הגור שלה, מפני שאף זכר לא יכול להיות בטוח שהמדובר בצאצא שלו עצמו. זו גם הסיבה, שאף זכר בוגר לא פוגע או מתנכל לאף גור בלהקה, כי יכול להיות שזה דווקא כן הגור שלו. אבל נחזור לרגע לשדיים: היות והזכר לא צריך לנבא מי מהנקבות פורייה ומי לא, לא היה הכרח לבחור איבר מיוחד לניבוי בדבר בריאות או פריון או יכולת הנקה. ממילא הוא מזדווג עם כל נקבה מיוחמת בשטח. ולכן הברירה הטבעית כלל לא פעלה על גודל השדיים.

"אצל הגורילות לא התפתחו שדיים גדולים מסיבה שונה לחלוטין. שם השיטה מבוססת על זכר שליט. הזכר הגדול והחזק ביותר מכריע בכוחו את האחרים, הטוענים לכתר, עד שהוא מנצח את כל מתחריו ומוכרז לשליט. מרגע זה ואילך כל הרמון הנקבות שייך רק לו, ורק הוא רשאי להזדווג עמו. לכן, לא היה לו שום צורך לחפש ולנבא ולהעריך מי מנקבותיו בריאה או פורייה: כולן הרי שייכות אך ורק לו. ואם מתוך עשר נקבות רק תשע פוריית, מה בכך? לכן הברירה הטבעית לא פעלה בעד הגדלת השדיים אצל השימפנזים ואצל הגורילות, והן נשארו שטוחים ומנוונים ממש כמו אצל הזכרים".

"ומה קורה אצל האורנג אוטנגים?"

"אצלם זו שיטה שונה, מרתקת בפני עצמה, הסביר אלון. שם הנקבות רוצות להזדווג רק עם זכרים שהשתלטו על שטח משלהם ויש להם בעלות שלמה על נחלה פרטית. אבל הזכרים לא מעונינים להזדווג עם כל אחת, אלא רק עם נקבה שהוכיחה שהיא פורייה, כלומר שיש לה כבר צאצא. לכן, הנקבות נמצאות במילכוד 22: הן צריכות להוכיח שיש להן כבר צאצא למרות שאין להן, מפני שהן רוצות רק צאצא ממי שיש לו נחלה. איך נפתרת הבעיה? ע"י תהליך אונס, בין היחידים שמתועדים בטבע. הזכרים הצעירים שעדיין לא עלה בידם להשיג חזקה על נחלה משלהם, פשוט אונסים בכוח את הנקבות. עתה מקבלת הנקבה כרטיס כניסה למועדון הזכרים המבוקשים. הנקבה יכולה להופיע בפני הזכר בעל הנחלה ולהציג לו את פרי ביטנה: 'הנה ההוכחה שאני פורייה, ועתה אני מעונינת להזדווג אתך, זכר חזק שביכולתו להגן על שטחו, וכך גם יש סיכוי סביר לצאצא שלי להיות חזק ומוכשר כמור'. ולכן לא היה צורך לשדיים להתפתח אצל האורנג אוטנגים: ההזדווגות מותנית בהוכחת פריון, ואין צורך לחפש איבר בגופה שיעיד על פריונה."

לפתע חש בתזוזה פתאומית. הלית הסירה את הסדין ובתנועה זריזה התיישבה על ביטנו. המראה שנתגלה לעיניו היה מהמריבים בימי חייו. גופה החלק, השזוף, שדיה הנהדרים ומותניה הצרים, מעולם לא חזה בהם מזווית ראייה זו. קצב פעימות ליבו הוכפל בבת אחת. היא רכנה מעט קדימה, כאשר פיטמתה הימנית הזקורה קרבה לפיו. קווצות שיערה השחור והריחני גלשו בשובבות וליטפו את מצחו, לחייו וסנטרו.

"תפסיק לנאום, פקדה, ותתחיל לנשק!"

מוחו החל לנהל את העניינים ביעילות ובמהירות הברק. ידייו ליטפו ברוך את מותניה המושלמים. שפתיו נצמדו לפיטמתה, הדם הובהל מחלקי גופו השונים והוזרם בלחץ לאיברו שהזדקף והתקשה. קצב הלמות ליבו שולש והתעצם. אגנה גלש לאחור במורד בטנו עד אשר איברו חדר בעדינות לתוכה. גיווה הזדקף, שפתיו איבדו את פיטמתה. גלים גלים רקדה עליו, ראשה מוטה לאחור, עיניה עצומות, בעוד ידיו מלטפות את שדיה המוצקים והנהדרים בעדינות. אכן כן, זה המראה המרהיב ביותר אשר זכה לחזות בו מאודו, אל נכון.

שרעפי חורף מאת: לילי הראל

מה כבר נותר לה, מלבד הרהורים?

הרהרה בדבר השיטה הטובה ביותר להתעטף בשמיכה האפורה הסוכנותית המאובקת שלאחרונה החלה להדיף ריח טחב בשוליה המרוחקים, אלו שסמוכים לרגליה, בכדי להתגונן מפני הצינה שהלכה והתעצמה בד בבד עם התגברות הטפטוף מעברו החיצוני של התריס המוגף. עדיין לא היה זה הכפור העז האמיתי, אלא קור החימום של תחילת החורף, כזה שמתגבר רק בדמיון, וכל הוויתו מתקיימת רק כאשר הטיפות נשמעות בבירור כשהן פוגשות את הפחון המחליד שמעל החלון. אך מכיוון ששמיעתה נחלשה זה מכבר, נראה שגם תחושת הקור נתעמעמה משהו. אולם הרעש הנוקשה והקצבי של הנקישות גבר לפתע, ודמה להקשה בתוף מרים, ובעקבותיו אפפה אותה תחושת המראה של גל קור מחליא שבחר להתמקם דווקא ברגליה. אולי אם אפשר היה לקפל את השמיכה לשתיים, היהיה חם יותר? אולם ממילא הייתה זו מחשבת סרק, כי לא יכלה להזיז או ליישר את קצה שמיכתה אפילו כהוא זה.

הרהרה בדבר השמיכה שנחום הבטיח לקנות ולהביא לה

מתנה. הוא השיא את הבטחתו כבר לפני חודשיים, אבל הוא ממתין לחורף אל נכון, כי באמת ובתמים לא הייתה נזקקת עדיין לשמיכה נוספת עד לפני כמה ימים, עוד בטרם החלו הטפטופים והקולות על הפחון. אולם בוודאי כבר באחד הימים הקרובים, יתכן אפילו בסוף השבוע הקרוב הוא יביא לה כמובטח את השמיכה החדשה. ואז יהיו לה שתי שמיכות, וממילא לא תצטרך להיטרד ולהתחבט עוד בשאלה של קיפול השמיכה לשתיים. אומנם איננה מסוגלת לבצע את התמרון המורכב הזה אך תקווה ודאי תדאג לעשות זאת. חשבה איזו שמיכה תהיה תחתונה, צמודה לגופה, ואיזו עליונה, והגיעה לכלל מסקנה שעדיפה השמיכה החדשה להיות הצמודה לגופה, מאחר וללא ספק זו תהיה רכה יותר ונקייה ללא רבב.

הרהרה על נחום הקטן, על לילות החורף התת-קוטבי האימתניים, על רתיעתו מן הכניסה למיטה הקרה, על סירובו העיקש לעלות על משכבו בעטייה של הפגישה הצוננת עם מיטתו, ועל ניסיונותיו למשוך את שעות עירותו עד אין קץ עקב הקור עד אשר היה נרדם על רגליו והיא הייתה נושאת אותו בידים אמיצות ומסורות ומטמינה אותו בעדינות בין השמיכות וטופחת על כל חלקי גופו בכדי לחממו עד שיום אחד נעור בעת מעשה ההשכבה הזה וכל כך התענג על המעשה עד אשר הפך את המעשה להרגל קבע ומאותו ערב חזר להקדים את שעת השינה ולו רק בכדי לזכות לאותם רגעים בודדים של טפיחות ולחיצות וליטופים ועינוגי מגע ידיה האוהבות.

הרהרה על העיתון הישן ששמרה בקפידה רבה, שישמשה לבידוד מן הקור. שמעה פעם בתוכנית טלוויזיה שאפשר להכניס גיליונות או גזרי עיתונים בין השמיכות ואז יעילות בידוד החום גוברת, אך לפני שלושה ימים נכנסה טובה'לה המנקה לחדר ועשתה את עצמה מנקה ואולי בעצם באמת ניקתה מעט, וזאת על פי הרעשים והקולניות של פעילותה, לבטח לא יכולה הייתה לדעת כי באותה שעה הייתה מוטה על צידה כלפי הקיר ולא יכלה להתבונן במעשיה, אבל לאחר מספר שעות כאשר תקווה האחות הפכה אותה הבחינה שהעיתון איננו. טובה'לה זרקה אותו כנראה. חבל שלא שאלה את רשותה, הייתה מבקשת ממנה להשאיר את העיתון הישן הזה מקופל בפינת החדר, באותו מקום שנחום הניח לפני כמה שבועות. הרי לא הפריע לאיש, הלא כן? קצת כעסה על עצמה שלא אזרה עוז בנפשה לבקש ממנה את הדבר מבעוד מועד.

הרהרה על אותם רעמים אשר הטילו מורא על נחום הקטן, שניסה למצוא את מקומו בדומה ליונקים הקטנים הנסים על נפשם בעת רעידת אדמה מבלי לדעת בעצם כלל וכלל לאן הם נמלטים ואנה מועדות פניהם. פעם אחת הבחינה שניסה להסתתר מתחת למיטה, ופעם אחרת ניסה לחזול מתחת לשטיח, וברעם אחר מצא את עצמו בתוך ארון הבגדים וברי היה שכל מקום מפלט או מסתור היה גרוע מקודמו, בעוד היא עצמה יושבת נינוחה על הספה וסורגת סוודר מצמר זול וגס במסרגות עבות ושוחקת על ניסיונות הסרק שלו עד אשר ברעם אחד נצמד אליה עצמה וטמן ודחק את ראשו בכוח רב במרווח הצר שבין מסעד הספה לבין גופה השעון וכך מצא את מקומו בעת סופות הרעמים מרגע זה ואילך במשך מספר חורפים עד שבגר מעט ופחדיו נסתיימו או שמא ביישנותו התגברה עליהם.

הרהרה על הפעם הקודמת שטובה'לה נכנסה בשעות אחר הצהרים לעשות ניקיון, והיה זה אחרי שתקווה לא הופיעה באותו בוקר בכלל, והרגישה רעב מדכא, משפיל, וחשה עוד יותר את הצמא המציק והמאיים להכריעה, וביקשה מטובה'לה להגיש לה כוס מים, אבל טובה'לה התפרצה בזעם שהתפקיד שלה הוא רק לנקות ולא להאכיל את הפציינטים, וגם ככה לא משלמים לה מספיק, היא עובדת ממש בחינם, ובאמת, היא עושה מעל ומעבר, ואולם לבסוף נתרצתה לאחר ששמעה שתקווה לא הגיעה באותו בוקר משום מה, והסכימה לדווח על כך למזכירות המוסד. והכירה לה טובה על כך, והודתה לה מראש, ואולם רק בשעות הערב הגיעה אחות חדשה, מרוגשת, רועדת קלות בקולה ולחיייה חיוורות, ומתנצלת שטעתה ולא נכנסה לחדר הזה כי אמורה הייתה להחליף היום את תקווה שיצאה לחופשה ועקב אי הבנה נשמטו מרשימתה מספר חדרים ששומה היה עליה לפקוד.

הרהרה כמה טוב היה לו נחום היה מגיע לבקר ומביא לה מתנה, שמיכה או אולי אפילו מעיל. לרגע התבהלה קלות על חוצפתה, כי מצבו הכלכלי של נחום ממש לא טוב, כמו שסיפר לה לפני חודשיים, הוא עומד להשיא את אסף, ויש לו הוצאות רבות להחריד. אולי מפני זה הוא אפילו איננו מטלפן, ממעט מאוד בביקורים ואף הפסיק להביא פרחים, כפי שנהג לעשות בערבי חג ומועד. הייתה גאה על כך שיכלה לעזור לו. מאז שהיגיעה לכאן נשארה הדירה הישנה והקטנה שלה בדרום תל אביב ריקה ויתומה מאדם וחפץ, חסרת תועלת, ונחום צדק כשחזר וטען שצריך וחובה למכור אותה בכדי שתביא תועלת. הוא גם סיפר לה שכמה מהחברים הטובים ביותר שלו קיבלו מההורים שלהם את הדירות

במתנה, ורק הוא היחיד שנאלץ לראות את הדירה שלה עומדת ריקה וזה מוציא אותו מדעתו!

נזכרה בימי ילדותה, בשלגים הנפלאים של עיר הולדתה, בבגדיה העבים והחמים, בכובע הפרווה היפהפה, בכפפות הצמר הלבנות שלה שהתלכלכו והאפירו מייד אחרי כל יציאה מן הבית, ובקור העז שהכה בלחייה החשופות ובאפה החמוד, הסולד מעט, המאנפף והשואף לתוכו פרודות קפואות של אויר צח ורענן, חופשי מעופרת אגוזי המכוניות, ובפתאומיות של הניגוד בעת הכניסה לבית החמים, המוסק באש הגלויה של האח, והמאלץ את הנכנסים למחר ולתקלף מכל שכבות הבגדים ולמרות הזריזות תמיד מתחילים להזיע ולהתלחלח משל היה מסך קיטור והבל לבן ודקיק מפריד בינה לבין העולם כולו, ואהבה במיוחד את המגע של ידה אשר חולצה זה עתה מתוך הכפפה - ולמרות זאת הייתה קרה כקרח - עם האריחים הסמוכים לאח החמימים והנעימים והמענגים. את חמימות הבית ואת עליצות האש שאיכלה בתיאבון את העצים. ואת התענוג של הכניסה מאוויר מקפיא עצמות לחדר חמים אהבה בעוצמה עזה, והדבר נחרט בזיכרונה ככתובת החקוקה בשיש.

הרהרה על החורף הישראלי השונה תכלית שינוי בכל תחום וצורה שניתן להעלות על הדעת. על ימי הקיץ החודרים והפורצים לתוך ימי החורף ומתעתעים בגופם של האנשים ובהכרעות לגבי לבישת מלבושיהם; על חסרונם של השלגים והקור העמוק, על הלחות הגבוהה וההתערבבות של הגשם עם הברד ועם השמש לסירוגין, ועל הפעמים הרבות יותר מדי של 'נשיאים ורוח וגשם אין', ועל אמצעי החימום המודרניים שכמותם לא נראו במחוזות ילדותה, ומרוב ריבוי אמצעים טכנולוגיים מתוחכמים ושיטות חימום רבות ופוטנטים ומקורות אנרגיה רבים ומשונים וטכניקות חדשניות ונהדרות שומה עליה לסבול מן הקור של החורף. רשויות המוסד אוסרות על הכנסת תנורי גז לחדרי הפציינטים מחשש לדליקה, וכבר היו דברים מעולם, ותנורי החימום החשמליים אסורים מפאת החשש מהתחשמלות, וקרו גם מקרים כאלה, ומזגנים אינם באים בחשבון עקב חוסר תשתית חשמלית מתאימה במבנה המוסד המיושן, והמפלט האחרון והיחיד הוא בשמיכה הישנה שהחלה להרקיב בקצותיה. אמצעי חימום נפלא כמו האח הזכור לה מבית ילדותה לא ראתה בישראל מעולם.

הרהרה על כך שבתחילה הייתה אטומה, קשת עורף, והתנהגותה אנוכית וחסרת הגיון. נחום חזר וגרס שהיא סתם עקשנית 'כמו פרדה', וכשהדירה סתם עומדת מפסידיים לחינם כסף רב, הון תועפות. ברם אז עדיין סברה והאמינה באמת ובתמים שהיא עוד תחזור, והשהייה בבית החולים אינה אלא זמנית. אפס, אחרי הניתוח, כשהחלו פצעי הלחץ להגביל את תנועותיה והיא הועברה למוסד הזה, כבר הכירה היטב בכך שלא יסתייע בידה לחזור לשם יותר, אבל עדיין נאחזה בעיקשות בדעה שכל אדם צריך שיהיה לו מקום לאן לחזור, אפילו הדבר יאריך ויתעכב. אבל נחום רק התרגז והאדים והרים קולו כל אימת שדברה על זה, ולכן הפסיקה להגיד לו את דעתה, ורק נסוגה, התכרבלה והסתגרה בשתיקה אילמת וקדורנית.

הרהרה על הגשם המתחזק והמתגבר, ועל הקור העז שחשה ברגליה. כאשר תקוה תכנס בעוד כמה שעות, תבקש ממנה לכסות טוב יותר את הרגליים, כיוון שהשמיכה קצת התעקמה שמה, והרגליים אינן מכוסות כהלכה. אמנם תקוה הליבישה את הגרביים לפני יומיים, אבל אין הן מספיקות בכדי לחמם את הרגליים, וצריך גם לסדר את השמיכה. אולי תקוה אפילו תהדק קמעה את השמיכה ותסב לה תחושה נעימה מאוד לרגע קט. לפני עשרה ימים עשתה כך, ורטט של תענוג חלף בגופה. ועד עתה לא ידעה לבטח באם מקורה של תחושת עונג זו הייתה מן החמימות הרגעית ברגלים או מתשומת הלב בו זכתה במפתיע.

הרהרה על המעשה שעשתה לפני חודשיים. כל ערב שבת היה נחום מגיע לביקור, ואינו מדבר אלא על הצורך למכור את הדירה. בפעמים האחרונות היה ממש מתרחק, וצועק, ומנופף בידיו כשהוא סמוק כסלק, ולבסוף הבינה שהיא טועה לחלוטין, והנידה בראשה שבסדר, אפשר למכור, ואז מצב הרוח שלו השתפר לאלתר, רוחו נרגעה, החל לחייך, ולפני שהלך נתן לה אפילו נשיקה במצח! וכאשר אזהר עוז בנפשה וסיפרה לו שהיא חוששת שיהיה לה קר בחורף הקרב, הבטיח לקנות לה שמיכה במתנה. וכבר כעבור יומיים ביום ראשון בשבוע הגיע אליה לביקור נוסף, שלא כמנהגו, והציג בפניה כמה דפים, ובסבלנות רבה ובעדינות רבה העביר אותה למצב ישיבה, וקיבע עט בידה, ועזר לה לחתום בכמה מקומות על הניירות שהביא, ובמצב רוח מרומם קיפל את הניירות והטמין אותם בתיקו, וסייע לה בחזרתה למצב שכיבה, והעניק לה נשיקה נוספת!

הרהרה מדוע הוא לא הגיע לביקור מאז אותו יום, ולא הצליחה להגיע לתובנה. ידעה היטב שהיו לו המון סידורים, גם למכור את הדירה וגם לחתן את אסף, אין אלו דברים של מה בכך, זו אכן עבודה רבה וריצות וסידורים ופעולות, ויש מן ההגיון שאין הוא מצליח להתפנות ולמצוא זמן לשוב ולבקרה. אמנם לפני חודשיים

סיפר לה שיש לו המון פעילויות ועבודות ושאלו לו זמן, ובכל זאת מצא פנאי מדי ערב שבת להגיע לביקור ולדרוש בשלומה ויותר מכך בשלום דירתה. בכל ערב חג הקפיד להביא לה זר פרחים, אבל זה התרחש רק כאשר גרה בדירתה, ובאמת אין הרבה מן ההגיון להביא פרחים למוסד מן הסוג הזה.

הרהרה בילדותה, בחורפים הקפואים של וילנה, על אהבתה הגדולה בימי ראשון בשבוע. עת שכבה במיטתה תחת שמיכת הפוך הנפלאה, העוטפת והמלטפת, והמשרה חום מענג, כאשר הטבע מפגין את כוחו העצום מן העבר השני של שמש החלון, ובו מתערבבים מטחי גשם בתוך זרזיפי שלג או כדורי ברד לפרקים נדירות המפריים את שלווה פתיתוני השלג הסימטריים המרחפים בתוך צינתו המקפיאה של הבוקר. מקור עונג עילאי היה זה עבורה להתכרבל בשמיכתה בתוך חורף משתולל ולהקשיב למהומה הקפואה המתרחשת בחוץ. ולעיתים היה נערם השלג על מפתן הבית ומונע בכך את האפשרות לצאת החוצה, ואולם מעולם לא חששה ממצב הכליאה הזה כלל - נהפוך הוא, עלזה וששה מאוד לקראתו! אבדן ימי הלימודים נחשב הישג גדול בעיניה, שווה בעוצמתו למתנת יום הולדת, והיה ברור שהחירות שנשללה ממנה הנה זמנית בלבד ולמרבה הצער תחלוף בתוך מספר שעות או ימים.

הרהרה על הכליאה הכפויה עליה כאן במוסד זה. האשמה איננה במוסד אל נכון, כי אם בנייתו שכשל והפגיעה בחוט השדרה חוללה 'נזק בלתי הפיך' כפי שנטען על ידי הרופא המנתח, שטרח להסביר לנחום בדיוק איזו הסתבכות הייתה וכיצד עמלו שלושה רופאים מן המעולים שביניהם במשך שעה ארוכה והצליחו במקום אחד יותר ובמקום אחר פחות, והציגו בפניו צילומי רנטגן, ואחרי שבוע של שיתוק החלו פצעי הלחץ ועקב שביטת האחיות שפרצה בדיוק אז הייתה הדחייה בטיפולי הפיזיותרפיה בעוכריה עד שהיה מאוחר מדי בכדי להציל את המצב ולהחזיר את הגלגל אחורנית ומצבה הידרדר למה שהוא כיום.

הרהרה בקשיים הכספיים שהתגלו כאשר הוכנסה למוסד וכיצד נמצאו כל הפתרונות, כל חסכוניותיה הזערוריים הועברו מן הבנק לטובת המוסד, וכל תשלומי הפנסיה הצנומה שלה ממפעל הסריגה שבו מצאה את פרנסתה במשך עשרים השנים האחרונות, וכל התשלומים המצומקים מן הביטוח הלאומי, וכל אלה בדיוק סיפקו את רצון המוסד ולטוב המזל נחום לא נפגע מן ההסדרים הכספיים ולא הוטל עליו להשתתף אחרת הייתה שואלת את נפשה למות. מאז ומעולם רק חפצה להעניק לו ככל שידה הדלה הייתה משגת ולא חלמה בדמיונה על האפשרות המאמללת שתאלץ לקבל ממנו דבר מה.

יחלפו עוד מספר שעות עד לביקור הבא של תקוה, ונותר לה עוד כל כך הרבה על מה להרהר. רגליה קרות מאוד עתה, ממש קופאות, ותקוה תסדר לבטח את קצה השמיכה שם למטה, ואולי גם תהדק ותטפח מעט בידיה הזריזות והמיומנות. דרך החלון התגברו הקולות של הנקישות על הפחון המוחלד, כהלמותם של מאות תופים בשבט אפריקאי עלום שם, ויחד עם הקולות התעצמה מאוד תחושת הקור וצמרמורות אחזו בכל חלקי גופה הכחוש. נוסף לכך, הגיעה גם השעה להחליף את שקית הנוזלים שהתמלאה. יתכן אף, כמובן, שהיום יגיע נחום בהפתעה עם השמיכה החדשה. מה כבר נותר לה, מלבד הרהורי החורף האחרון.

27

יום רביעי, 7 ביולי

"מה נשמע?"

"מה חדש אצלך?"

"חשבתי כבר שמשוהו קרה. כמעט כל השבוע לא שמעתי ממך."

"ואני חשבתי אותו דבר לגבייך! אז מה קורה?"

"אין הרבה חדשות. ומה אצלך?"

"את יודעת... כרגיל... שוב הלכתי לדוקטור וינטרוב, ואני אומרת לך שאני חושבת שאני הולכת לעזוב אותו. בזמן האחרון היחס שלו הפסיק להיות יחס."

"מה את אומרת! אחרי כל השנים האלה!"

"זה מה שהפתיע אותי ומה שהרתיח אותי! אחרי כל כך הרבה שנים, והכל... חוץ מזה, קיבלתי המלצות מאחת החברות הותיקות שלי, את לא מכירה אותה, על רופא צעיר, חדש, מה זה טוב."

"מי זה?"

"אני עוד לא יודעת עליו הרבה, אבל אני מוכרחה לנסות. את יודעת, כמו שאומרים, 'מטאטא חדש מטאטא טוב', שמעתי עליו ביקורות מצוינות."

"אבל עכשיו לעזוב ולעבור למישהו חדש? וינטרוב כבר מכיר אותך, מכיר את כל הבעיות שלך, כדאי להתחיל עם מישהו חדש הכל מההתחלה?"

"זהו בדיוק, כאן אני מתלבטת מה לעשות. מה את היית עושה במקומי?"

"אני לא יודעת מה לייעץ לך, בחיי! מצד אחד, הרופאים הוטיקים כבר לא כל כך יודעים על כל החידושים האחרונים, אבל יש להם ניסיון עצום. מצד שני, הרופאים הצעירים לומדים על כל החידושים המודרניים ברפואה, אבל חסר להם את הניסיון של הרופאים הוטיקים."

"אז מה דעתך?"

"קשה להגיד. הנה, אני בעצמי עברתי את ההתלבטות הזאת לפני שנתיים בערך. אפילו לא סיפרתי לך. החלטתי להחליף רופא שינים שעשה לי כתרים בפה, ועברתי לרופא יקר יותר, שהיה מפורסם מאוד. זה אותו אחד שעשה לי את ההשתלה לפני חצי שנה, את זוכרת שסיפרתי לך. ממש לא הצטערתי שהחלפתי רופא."

"אז אני חושבת שגם אני אלך על השינוי. מה כבר יכול להזיק לשנות רופא? במקרה הכי גרוע, אפשר לחזור לרופא הראשון." "זה נכון, אבל אז זה כבר לא בדיוק זה. את מבינה למה אני מתכוונת."

"נכון. וחוץ מזה מה חדש?"

"אל תשאלי איזה סיפורים חדשים שמעתי. מה אני אגיד לך. מישוהו שאני מכירה?"

"אני לא חושבת. שכנה אחת של ידידה שלי. איזה סיפור יש לה עם כלתה." "נו?"

"השכנה הזאת, נתנה לבן שלה ולכלתה לגור אצלם בבית אחרי החתונה. את יודעת, שיחסכו קצת כסף ולא יזרקו אותו על שכר דירה. הכלה נכנסה להריון, והזוג הצעיר החליטו לעזוב את ההורים ולשכור דירה חודשיים לפני הלידה. עברו החודשיים, והכלה ילדה בן. פתאום משהו קרה לכלה, והיא לא מרשה להורים של הבעל, זאת אומרת לשכנה שלי ולבעלה, להתקרב לתינוק. הם ממש משתגעים מהדבר הזה, שהם לא יכולים להתקרב לנכד שלהם. מה תגידי על זה?"

"אבל למה? מה היא אומרת?"

"אני לא מבינה למה זה, היא כנראה השתגעה או נכנסה לדיכאון. אני לא יודעת בדיוק את כל הפרטים. אבל מה המבוגרים יכולים לעשות?"

"אני במקום ההורים הייתי מדברת עם הבן. אין לו מילה להגיד בנושא הזה?"

"זה בדיוק מה שגם אני יעצתי לידידה שלי, להגיד לשכנה שלה. את יודעת שאני דוגלת בשיטה של תקשורת נכונה ופתוחה. על כל נושא צריך לדבר."

"גם אני שמעתי על סיפור דומה. איזה חתן אחד שהסתכסך עם ההורים של אישתו, ולא מוכן להכניס אותם אליו הביתה. אשתו מסכנה, נקרעת בין שני הצדדים. מצד אחד רוצה להמשיך ולחיות עם בעלה, מצד שני לא יכולה לחיות עם הסבל והבעיות של ההורים שלה. במיוחד נשבר לה הלב על מה שעובר על אמא שלה שלא יכולה לראות את הנכדה שלה."

"אז איך היא יכולה להמשיך ככה?"

"אל תשאלי. היא מתמרנת בצורה בלתי אפשרית. כל פעם שהיא יכולה להתחמק ממנו, היא מביאה את הילדה לסבתא. אבל אני אומרת לך שהחיים שלה בלתי נסבלים."

"מה אני אומר לך, לא חסרים משוגעים בעולם, ואין גבול לצרות."

"אז מה ככה?"

"בשבוע האחרון העליתי קצת במשקל, לפחות קילו אחד. אני כבר מתחילה להרגיש את הבגדים לוחצים עלי."

"מה את אומרת! את מוכרחה לשמור על עצמך. דווקא הגיזרה שלך נראית די טוב."

"תודה רבה! אבל כנראה התחלתי לאכול קצת יותר בזמן האחרון."

"אל תעשי את זה! את יודעת כמה שחשוב לשמור. קל מאוד לעלות, וקשה מאוד אחר כך לרדת, כמו שאומרים."

"בטח שאני יודעת, אני יודעת את זה מצוין. הרי אני תמיד אומרת את זה לאחרים. אבל זה קצת קשה כשמדובר בעצמי. קל לתת עצות לאחרים, וקשה לבצע את אותן עצות לגבי עצמנו. הרי את יודעת איך זה."

"נכון. אבל את מוכרחה לשמור על עצמך. אל תרשי לעצמך לעשות את הטעות הזאת."

"אתמול כבר לא יכולתי להתאפק, והלכתי לקנות לי בגדים חדשים."

"באמת? איפה?"

"לא במקום מסוים, סתם הסתובבתי בחנויות לראות דברים חדשים. את יודעת, הרבה זמן לא הסתובבתי בחנויות והרבה זמן לא קניתי לעצמי כלום."

"אז מה ראית? קנית לעצמך משהו?"

"לא עדיין לא, אבל קיבלתי כל מיני רעיונות. אבל עוד לא החלטתי

אם ללכת על שמלה קיצית או על חליפה אורירית ואלגנטית.
 "מה הכוונה? את מדברת על משהו מיוחד?"
 "לא, לא, סתם חשבתי לי..."
 "את מדברת על אירוע מסוים?"
 "לא, ממש לא, למה את שואלת?"
 "אז על איזה בגד את בדיוק מדברת?"
 "אני דברתי רק באופן כללי."
 "אבל שמלה חדשה או חליפה חדשה זה לא סתם!"
 "דווקא כן, אני פשוט התחלתי להסתכל על כל מיני בגדים. גם חולצות פשוטות, חגורה אופנתית, את יודעת. הרי כל אחת מסתכלת על הדברים האלה כשהיא עוברת ליד חנויות ראווה."
 "כן, את צודקת... עכשיו, כשנגמרו הצרות שלך את יכולה להרשות לעצמך..."
 "כשנגמרו הצרות שלי? למה את מתכוונת?"
 "..."
 "למה את התכוונת?"
 "לא, לא, לא הבנת אותי. הרי עכשיו את עדיין בתקופת האבל..."
 מה שהתכוונתי זה שבאמת הגיע הזמן שתחילי לדאוג לעצמך כמו שצריך, לפנק קצת את עצמך, לחשוב על עצמך, והכל... את הרי תמיד חושבת רק על אחרים, ודואגת רק לאחרים, וחיה את החיים שלך רק בשביל אחרים. אז רק לזה התכוונתי."
 "נגמרו הצרות שלי?"
 "נו באמת, אל תהיי כזאת פדנטית! את יודעת שאני לא עושה עין הרע לאף אחד. את יודעת שאני מאחלת לך רק כל טוב."
 "בואי נחליף נושא. מה קורה עם ערב שבת? סיכמנו שאני מארחת."
 "אני זוכרת, אבל, אולי השבת הזאת חשבתי לבטל..."
 "לבטל? מדוע לבטל?"
 "לא סיפרתי לך, אבל לבעלי יש איזו בעיה בעבודה... אני לא מבינה מה קורה לו בזמן האחרון. או שהוא מתוח מדי, או שיש עליו לחץ גדול מדי, הוא ממש השתנה. אני כבר לא מכירה את ההתנהגות שלו. כאילו יש לי בן אדם זר בבית... אני ממש דואגת לשלומי."
 "שמתי לב לשינוי שחל בו בערב השבת האחרונה... הוא נראה לי די חיוור ומסוגר, מכונס בעצמו... הוא לא מרגיש טוב? הוא הלך להיבדק אצל רופא?"
 "לא, לא. זה לא עניין לרופא. דווקא התוצאות של הבדיקות מלפני שבועיים היו טובות מאוד, והרופא שלו היה מרוצה מאוד. זה פשוט, אני לא יודעת איך להסביר את זה בדיוק, אני הייתי רוצה לתת לו לנחם, לצאת מהשגרה, להירגע קצת, וחשבתי שלא יזיק אם נבטל את המשחק השבוע."
 "חשבתי שהמשחק בכל ערב שבת מוציא אותו מהשגרה, ומשחרר ממנו את הלחצים והמתחים מהחיים."
 "אני לא יודעת... אני מעדיפה לחכות ולראות מה קורה אתו לפני שאני מחליטה משהו."
 "או קי, כרצונך. תמסרי לו דרישת שלום ממני. אז כשהיה משהו חדש תירמי אלי טלפון."
 "תמסרי ד"ש חמה גם לבעלך. ביי ביי."
 "להתראות."

* * *

"היי! מה שלומך?"
 "היי! טוב לשמוע אותך."
 "מה חדש? הכל בסדר אצלך?"
 "כן, הכל יחסית. בריחת הסידן הזאת... אני צריכה להתחיל להתרגל לרעיון שאני הולכת להתמכר לתרופות..."
 "אמרתי לך שהשד לא נורא כל כך. הבעיה הזאת קיימת גם אצלי וגם אצל עוד הרבה מאוד נשים בעולם. אני חושבת שזה קיים כמעט אצל כל הנשים בגילנו."
 "כן... מה אפשר לעשות?"
 "צריך ללמוד לחיות עם הבעיות. כבר אמרתי לך את זה הרבה מאוד פעמים. לא כל בעיה אפשר לפתור בקלות. לפעמים צריך לדעת להפסיק להילחם בבעיות, והשיטה היא ללמוד לחיות אתן."
 "כן, כן. נכון. ומה חדש אצלך?"
 "אצלי אין הרבה חדש. למה לא שומעים ממך בזמן האחרון?"
 "לא משהו מיוחד. שלשום הלכתי לנחם אבלים, מישהי מהקאנטרי, שאני בדרך כלל מבלה אתה במועדוני הבראות, במכון הכושר, עושה איתה מסאג'ים. את לא מכירה אותה. אמא שלה נפטרה."
 "ממה? באיזה גיל?"
 "או, היא כבר היתה ממש זקנה. היא נפטרה בבית אבות. דווקא עד הימים האחרונים הייתה בהכרה מלאה, ומתה כמו שאומרים בשיבה טובה. אני חושבת שהיא עברה את השמונים."
 "מוות זה תמיד נושא עצוב."

"אל תשאל, כבר בשבעה התחילו לריב על הירושה. משהו! הזקנה השאירה דירה בת ארבעה חדרים בגבעתיים, וקצת כסף בבנק. קופות גמל, חסכונות סגורים, דברים כאלה. הזקנה לא רצתה בשום פנים ואופן לכתוב צוואה. הבנות שלה חושבות שזה היה בגלל פחד מעין הרע, שמיד אחרי עריכת צוואה יתפוש אותה המוות, למרות שאני מאמינה שהסיבה הייתה אחרת, כי היא פשוט התכוונה שהחלוקה תהיה שווה, בדיוק חצי חצי."

"אז על מה יש לריב אם צריך להתחלק בדיוק שווה בשווה? אני לא מבינה. הרי זה צריך להיות קל ביותר והוגן ביותר."

"כאן בדיוק הבעיה, שבת אחת, זו החברה שלי, בהרבה יותר עשירה מאחותה. לכן אחותה חושבת שמגיע לה חלק גדול יותר בירושה. מצד שני, החברה שלי טוענת שבשנים האחרונות היא הייתה יותר קרובה לאמא, ביקרה אותה יותר פעמים, סייעה לה יותר בסידורים, ובעצם מגיע לה עצמה יותר מחצי. וככה התפתח ריב והשתיים האלה יושבות בחדר אחד וכמעט ולא מדברות זו עם זו. ממש כואב הלב לראות מה ירושה יכולה לעשות לשתי אחיות, שעד עכשיו היו ביחסים טובים פחות או יותר."

"אני יכולה להגיד לך שלפי דעתי הוויכוח הזה באמת מיותר, כי לפי החוק באמת הכל צריך להתחלק ביניהן שווה בשווה. שוני מהנוסחה הפשוטה הזאת יכולה להיות רק אם יש צוואה מפורשת."

"זה גם מה שאני חשבת ורציתי להגיד לה, אבל לא חשבת ששכדאי להעלות את הנושא הזה בביקור הניחומים."

"את צודקת מאה אחוז! ואני רוצה לספר לך, שהמצב שתיארת פה הוא ממש פשוט. אני שמעתי על מצבים הרבה יותר מסובכים, והרבה יותר מכוערים. אחים וקרובי משפחה רבים על ירושות, מנתקים יחסים, תובעים למשפטים, ומוציאים אחד לשני את הנשמה ואת המעיים כדי לקבל קצת יותר. ממש החיים בשיא כיעורם. יש אימרה שאומרת, 'לעולם אל תאמר שעמדת על טיבו של אדם בטרם חילקת אותו ירושה'. אלה החיים, מה לעשות."

"את לא סיפרת לנו מה קורה אצלך. הכל היה בסדר עם האחים שלך?"

"בוודאי, בוודאי! במקרה של אמי הייתה צוואה מסודרת, אבל היא כתבה אותה לפני שנים רבות ולא היתה מעודכנת. היא ביקשה פשוט לחלק את כל רכושה שווה בשווה בין שלושת הילדים. למרות, שאת בוודאי יודעת, שההגיון היה מחייב דווקא אותי לטעון לחלק גדול יותר בירושה, כי רק אני סעדתי את אמי בשנותיה האחרונות והקשות. אבל... את יודעת, לא היה לה שום רכוש ולא כסף להורשה... כך שבמקרה שלי לא היה בכלל על מה לדבר... אבל אם אכן היה משהו לרשת, לא הייתי חולמת להעלות את הנושא הזה, וכל אחד היה מקבל את חלקו בדיוק כפי שמגיע לו."

"אני מכירה אותך, את אשה הגונה. הלוואי וכולם היו כמוך."

"ואתמול, למה לא הרמת טלפון?"

"אתמול, מה היה אתמול? אה פשוט לא הרגשתי טוב. המיגרנות האלה, חצי ראש כואב, מתי כבר ימציאו תרופה למחלה הזאת?"

"שאלה טובה. שאלה טובה יותר, מה הסיבה של המיגרנה. קראתי איזה מאמר, שרוב המיגרנות קורות בגלל מתחים בחיים. צרות, דאגות, לחץ. כעסים, התרגזויות. מי שמפחית את כל אלה, מפחית גם את המיגרנות שלו."

"איך אפשר להפחית את זה? אני לא מבינה. אפשר להזמין את זה בדואר? אני רוצה שכל הדאגות בחיים יעלמו לי. יש למישהו איזה פטנט? את מכירה פטנט לא לדאוג? מישהו המציא איזה כפתור שאפשר ללחוץ עליו וכל הבעיות יעלמו?"

"לא, אני לא מומחית בפסיכולוגיה ולא בפסיכיאטריה, אבל מה שניסיתי לומר זה שמי שכן מצליח בכך, אולי על ידי שינוי אורח חיים, שינוי מקום עבודה, שינוי מקום מגורים, אז יש לו סיכויים טובים להיפטר מהמיגרנות שלו."

"את יודעת שזה לא כל כך פשוט."

"בוודאי שזה לא כל כך פשוט. שום דבר בחיים לא פשוט. אולי יש פתרון לבעיה הזאת באורח החיים של האנשים החיים במזרח הרחוק. את יודעת, טכניקות להרפיה או להתרגעות כמו יוגה, מדיטציה, דברים מן הסוג הזה. לאנשים האלה אין מיגרנות, אני חושבת."

"יכול להיות. את יודעת, דווקא היום רציתי להתקשר אליך, אבל את הקדמת אותי."

"נו, אז מה חדש? מה שלום בעלך?"

"תודה לאל. בתקופה האחרונה הרבה יותר טוב. לפני כמה שבועות הוא היה שונה לגמרי, כמו איזו חיה נרדפת, או משהו כזה. היה מתהלך עצבני וסרורי בבית, המחשבות שלו היו במקום אחר. ממש פחדתי להגיד לו מילה. אבל התקופה ההיא נגמרה, תודה לאל. עכשיו הוא נראה לי הרבה יותר רגוע."

"אולי הוא עבר את משבר גיל הארבעים, שהתאחר אצלו ביותר מעשור שלם."

"מי יודע? אני לא מבינה בזה, ואני לא מדברת איתו על שום נושא

כשהוא כל כך עצבני או נסער. ומה עם שלך?"

"שלי, ברוך השם, בסדר גמור. עובד רגיל, מרוצה מהעבודה שלו, כרגיל. בחיי, הבעל שלי הוא בחור חכם. צריך ללמוד ממנו איך לחיות. בכל מקום או בכל מצב הוא מנסה למצוא רק את החלקים הטובים והמהנים, ומתעלם מהבעיות והצרות, או שמצליח להדחיק אותם החוצה באיזו שהיא צורה. הלוואי וכולם היו יודעים להצליח בזה כמוהו. היו הרבה פחות חולים, הרבה פחות סובלים, הרבה פחות גרושים, התאבדויות. כל דבר פותר בשלווה, בצורה מציאותית, עניינית, שקולה. לא נכנס ללחץ. בטח אף פעם לא הייתה לו מיגרנה וגם לא תהיה לו."

"הוא משהו! הלוואי עלינו!"

"נו, אז מה קורה?"

"מה קורה?"

"מה התוכניות?"

"תוכניות?"

"מה לגבי ערב שבת?"

"אה, מה... רגע, לא דברת עם..."

"דווקא כן, שוחחתי אתה, והיא הציעה לדלג על השבוע הזה."

"כן, חשבתי שלא יזיק..."

"למה, משהו מיוחד קרה?"

"לא, לא קרה כלום, אבל חשבתי שאם לא נוח אצלה וגם אני ובעלי מוזמנים לשיט בשבת, מוקדם בבוקר, אז כדאי להישאר ולנוח בבית ביום ששי."

"או קיי! אין שום בעיות. פשוט זה נראה לי קצת מוזר, שאחרי כל כך הרבה פעמים רצופות נקטעת השרשרת במין פתאומיות כזאת..."

"לא, לא, אל תקבלי את זה ככה, אל תקחי את זה בצורה כזאת..."

"לי אין שום בעיה, אני מבטיחה לך."

"אז להשתמע."

"מתי נשמע אותך?"

"את יודעת, רגיל, אני כבר ארים טלפון בהזדמנות."

"או קיי. אז להתראות עד לפעם הבאה."

"ביי."

* * *

אלון לימד אותה פעם, שכל תכונה אנושית שקיימת כיום, יש לה כנראה סיבה טובה לעצם קיומה. היא קיימת מפני שהיה לה ערך אבולוציוני שסייע לשרוד באופן ישיר, ולהתפתחות המין האנושי באופן עקיף. ונתן לה כדוגמה את הקנאה. מדוע היא קיימת בעוצמה כזאת אצל בני האדם? מפני שהיא סייעה לאדם המקנא ברעהו לשרוד טוב יותר. היא הדוחפת לשאיפה ולרצון להשיג את ההישגים וההצלחות של האחר והשונה. והיא בעצם המנוף והדלק אדירי העוצמה ששימנו והניעו את היצר והדחף להתקדם, לעבור ולחלוף על פני הזולת במאמץ הבלתי נלאה והבלתי מתפשר של ההישרדות.

ועכשיו תהתה, איזה אירוע מיוחד צריך לקרות כדי שהיא תוכל אי פעם לראות שוב את חברותיה הטובות ביותר.

28

יום שלישי, 13 ביולי

עדי שמיעה סיפרו ששמעו ארבע יריות. אחרים אמרו חמש או שש. היה המון דם.

29

יום רביעי, 14 ביולי

הבלוטות שיבשו זה מכבר, כמו נייעורו ושביו לחיים. כנראה שהמקור ממנו שופעות הדמעות אינו אכזב לעולם. בלוטות דמעה כה זעירות, בגוף של אשה, עשויות להניב ספיקה העולה על זו של האמזונס.

כל ההלוויות אותו דבר, וכל הלוויה שונה בתכלית האחת מרעותה. המקום אותו מקום קדורי, הטקס אותו טקס, קריעת כנף הבגד, אמירת הקדיש, התהלכה הקודרת, טמינת הגופה, אתים ומעדרים, זרי פרחים, אבנים קטנות על גבעת האדמה הטרייה. אבל האדם הנטמן באדמה תמיד שונה - אחר - עולם ומלואו שהלך לעולמו ונפרד מיקיריו לנצח. ותמיד הכאב הנוטר בלבבות שונה מפני שקרובי הנפטר שונים. וכאשר המוות הוא בטרם עת, הצער מרובה ומיוסר ובלתי נתפש בעוצמתו, והבכי מר וקולני במיוחד.

והצער? והכאב? והסבל? היש להם גבולות?

לא, אין להם. הרי רק לפני שבועיים נדמה היה שזה היה הגבול העליון של הצער והיגון, לראות סוף עגמומי לפרשת סבל ועינויים של שנים של אמא יקרה ואהובה הגוועת מול עיני בתה כצמח נובל ומצהיב, כאשר תחושת חוסר האונים המוחלטת לעזור מנקרת באכזריות בתודעה ומגבירה את הסבל והכאב והיגון עשרות מונים. וכבר אחרי שבועיים ימים, האירוע ההוא מתגמד ומתאדה לעומת מה שארע אתמול. האירוע ההוא מתפוגג, ונמחק כלא היה. אז האם יש גבול לסבל שאשה יכולה לשאתו? ומה הם בכלל רצו?

ועכשיו כבר הכל יצא מכלל שליטה, והדמעות הזולגות הן רק דמעות זולגות אולי, אבל הן בפירוש לא. כל דמעה רותחת, וחורצת בנתיבה כלפי מטה חריש עמוק בעור, בבשר, ויוצרת צלקת עד בגודל של קניון או שמא מכתש. והן חמות מאוד, הדמעות, ומותירות כאב צורב שאין כמותו בעולם, אבל הכאב הזה לא מורגש, כי יש כאב גדול ממנו שמאפיל בעוצמתו על כאבי הדמעות ומגמד אותם. והכאב הגדול ההוא מיוחד במינו, כי לא רואים אותו מבחוץ. ואולי כן.

ומה הם רצו בסך הכל?

וגדעו? מה יהיה עליו? מה הוא מרגיש?

איך הוא יתמודד עם זה?

מבעד למסך הרטוב של עיניה ראתה את כולם ולא זיהתה אף אחד. העולם החיצוני היה דומם, אילם, למרות שהיו פיות רבים שגעו וזעו, ודברו ומילמלו, אבל קולם לא נשמע משום מה. לפעמים זה קורה גם אצל חיילים, והפסיכולוגים קוראים לזה 'הלם קרב'. אבל זה קורה לא רק במלחמה, זה קורה גם כאן ועכשיו.

מה הם רצו בסך הכל? למה זה הגיע להם?

כמה אנשים מסביב. המון. חלקם נוגי מבט, חלקם שמוטי מבט, חלקם בעלי עיניים לחות. חלקם בעלי עיניים מושפלות. חלק מדברים. בשקט. לואטים. חלק פוסעים הלך ושוב בעצבות. למה, למען השם, לא שומעים את הקולות? מישהו סיבב על כפתור הווילונים אחורה והשתיק הכל?

ולמה זה היה צריך לקרות דווקא להם?

בצער הזה יש אבן כבדה, אולי סלע ענק או הר, שנכנס לתוך הגוף, מתחת לריאות, ומעל לסרעפת, ופשוט רובץ שם באפס מעשה. מעניין עד מתי. מתי הוא יצא משם ויפרד מהגוף? ויחזיר לסרעפת את היכולת לנשום, וגם נטל המשא הכבד על הגוף יפסק?

ומה הם רצו בסך הכל, להתבודד?

יש גם מכבש על הראש, רק שלא רואים אותו. לחץ מקצה הקודקוד כלפי מטה, לכיוון האדמה. כאילו שמו לך סלע גדול, או הר, על הראש. עד מתי הגוף יוכל לשאת את המשקל הזה? עד מתי הרגליים הדקות יחזיקו מעמד תחת הלחץ הנוראי?

ובכלל, למה בחורשה ההיא?

גם השמש לא תורמת ולא מסייעת היום. תלויה מעל הראש, היא לא רק מחממת מחוץ לגוף הדווי, אלא גם מבפנים. הכל רותח: העור החיצוני, והעור מצידו הפנימי, והדם בתוך העורקים, והשרירים, והעצמות, מאין יש לשמש עוצמה כזו, יכולת כזו, לחמם הכל גם מבפנים?

האם הם עשו למישהו רעה שזה הגיע להם?

עמוק בבטן, בתוך המעיין, נכנסו הרבה סרטנים ועקרבים ומחוללים שם שמות. כאבי תופת. הבטן מתהפכת. סכיני גילוח זעירים מסתובבים שם וחורצים בבשר מבפנים. אולי מישהו הדליק שם נרות זעזעורים והאש חורכת את פנים המעיין. כל כך חד שם, דוקר, שורף. אולי זה מהארס של העקרבים, או נדלים, או נחשים. האם הם הכירו את הרוצחים? האם הם דיברו אתם? מה הם חשבו לפני שהרוצחים לחצו על ההדק? האם הכל קרה במהירות? האם הוא סבל לפני שיצאה נשמתו, או שהוא נפרד מהעולם במהירות מבלי לחוש כאבים?

הרי רק תחושת האימה בשניה שלפני המוות, היא היא הכאב הגדול ביותר שיכול להיות. כנראה.

השוטרים עדיין לא יודעים מי עשה את זה. הם רק משוכנעים שזה היה יותר מאחד, כי יש עקבות של שניים לפחות. הם הבטיחו שהחקירה תהיה מואצת. גם ראש הממשלה הבטיח שיעשה הכל כדי למצוא את הפושעים ולהעמיד אותם לדין.

למה זה היה צריך לקרות דווקא לו? מה הם רצו בסך הכל, להתבודד בחורשה ההיא. חורשת המוות, הרוע. אבל לך תדע איפה ממתין לך הגורל. הרי זה היה יכול להיות גם בכל מקום אחר. הרי יש גם אנשים שיוצאים לדרכם ברכבם ולא מגיעים ליעדם, כי גורלם פוגש אותם בדרך.

שני אוהבים שרצו להתבודד, לתכנן את החתונה, לתכנן את גודל המשפחה, לחשוב היכן להקים את ביתם, ואולי גם איך הוא יראה. איזה רהיטים יקנו לסלון. איזה צבע יהיה המטבח. למה חם כל כך? למה הלחץ הזה על הראש? מה זה המשקל הזה הרובץ על החזה? מה הדקירות האלו בבטן? למה הכל כל כך שקט מסביב? כל כך הרבה אנשים! הגיעו גם קרובי משפחה וידידים רבים שלה,

למרות שהיא נשארה בחיים. היא בבית חולים, ומצבה יציב. היא מתאוששת יפה מהניתוח שהוציא לה את הכדור מהחזה. הרופאים אמרו שהיה לה נס. הכדור עבר כמה מילימטרים מעל הריאה הימנית. איזה קשקוש. זה לא היה נס, זה היה כדור של מרצח. גם אורנה ומרים נמצאות כאן. גם ויקטור ולאון. אי אפשר לזכור עליהם. פשוט אי אפשר. בכלל, אי אפשר זה לא בעברית תקינה, ואי אפשר להגיד אי אפשר. אבל אפשר. הנה: אי אפשר לזכור עליהם, כי פשוט אין כבר כוח לזכור. כל הכוחות כלו ואינם. המשאבים החומריים תמיד מוגבלים ולעולם אינם אינסופיים, כך גם המשאבים הנפשיים. כנראה.

צריך ללכת אל הים וללמוד ממנו. הוא כל כך גדול, כמו הצער והכאב והסבל. כמו המכבש והסלע והבעירה הפנימית. צריך להסתכל על הגלים. הם מופיעים ונעלמים, חיים ומתים, ושוב נולדים. והם שוטפים הכל, כולל את עצמם, גוועים ונולדים וצומחים רק כדי לשתוף הכל ולגווע, בטרם יוולדו מחדש. אולי באמת צריך ללכת אל הים. אחרי השבעה, כמובן.

אמרו בחדשות וכתבו בעיתון, שזה יכול להיות על רקע פלילי או על רקע לאומני. איזה מילים איומות. החיים שלו ניטלו על רקע. הוא לא יזכה לחייו יותר, לצחוק לשמע בדיחה, לחבק צאצא, לקרוא ספר טוב, לעולם - על רקע. לא יוכל יותר לשמוע מוזיקה נפלאה, לצפות במחזה מעולה, לראות את הזריחות והשקיעות, להריח פריחת הדורים, הכל בגלל איזה רקע.

רקע פלילי זה אולי שודד שרצה את כספם, מבלי לדעת שאין להם כסף, או שיכור או מסומם, לך תדע. כמה עיתונאים זריזים הסיקו כבר מסקנות ראשוניות שזה לא על רקע פלילי, כי אין סימנים המעידים על כך. הראייה - לא הוציאו את הארנק מהכיס.

אותם עיתונאים נחפזו לפרסם מסקנה שהרצח היה על רקע לאומני. השוטרים סירבו להכחיש או לאשר כל עוד החקירה בעיצומה. אבל אחד העיתונאים חשף שנאמר לו שלא לציטוט, שכיוון החקירה אכן מתמקד במישור הלאומני.

מה זה הדפים שדחפו לי ליד? אחד השוטרים נתן לי כמה דפים מקופלים ואמר לי לשמור עליהם. מישהו אמר שמצאו אותם באחד הכיסים שלו. כנראה משהו שהוא כתב. למי יש כוח או עצבים לקרוא מה כתוב בהם? אולי הוא התכוון להקריא לה אותם בחורשה ההיא?

מישור לאומני. איזו סיבה למות. מישהו מהשכנים שלנו, שלא אוהב אותנו, והחליט לקחת את החוק לידיו, ולרצוח אדם חף מכל פשע, שאותו הוא לא הכיר, ושלבטח לא עשה לו שום דבר רע לפני כן. זהו איש שהדת שלו מתירה לו להרוג ולרצוח. מוזר, כי בדרך כלל הדתות מטיפות לא לרצוח. יתכן באמת שהדת שלו מטיפה לא לרצוח, אבל ברפיון שיכלו הוא לא הבין את זה, או שהצליח להבין את ההיפך.

ומה יצא לרוצח מכל זה? הבעיות האישיות שלו נפתרו? עכשיו הוקל לו וטוב לו בנשמתו, אחרי שרצח באכזריות ובדם קר יצור נפלא וזך וטהור? עתה נפתר הסכסוך הממושך של מאה השנים ברצח הזה? האם בעקבות הרצח הזה נפתרו בבת אחת כל בעיות הכלכלה והחברה והתעסוקה והכבוד של עמו של הרוצח? האם הרצח הזה באמת ובתמים הועיל לעמו?

ולעצמו? מה יצא לו עצמו מכל זה? אולי יתפשו אותו, ואולי לא. רוב הסיכויים שיתפש ויושלך לכלא. מה אז? נסתיימו כל בעיותיו וצרותיו? לזה ייחל ופילל? לשבת מאחורי סורג ובריח לכל ימי חייו? בכך יעשה את משפחתו למאושרת, ואת הוריו שבעי רצון? השוטרים אמרו, שכאשר היא תחלים היא תוכל לספר מה קרה, והעדויות שלה תסייע לחקירה, ואולי תוביל ללכידתו של הרוצח.

אמרו שהיא ניצלה בזכות התבונה שהיתה לה להתחזות כמתה. הרוצח הנתעב ירה בה רק קליע אחד, ובו את כל היתר. אולי זה קרה להיפך. אולי הוא קודם כל ירה בו כמה יריות, ורק בסוף פנה לעברה, ונשאר לו רק כדור אחד. ואולי היא לא התחזתה, אולי היא באמת התעלפה, כי כשמצאו אותה היא הייתה חיה, אבל מחוסרת הכרה. אם היו מאחרים להגיע במספר רגעים, היא היתה מתה מאובדן דם.

ומתי כבר הוא ילמד, או מישהו ישכיל ללמד אותו, שהעט חזקה מהחרב? שהוא יכול היה לפתור את צרותיו על שולחן משא ומתן חמוש בעט ולהצליח הרבה יותר מאשר בשדה הקרב חמוש ברובה? למה הוא לא מצליח לראות שמנהיגי עמו הצליחו להשיג הישגים גדולים וכבירים פי כמה בהסכמים ובחוזים מאשר הצליחו להשיג בכל המלחמות שלהם גם יחד?

למי היה נחוץ הרצח הנתעב הזה?

אולי הרוצח היה זורק אבנים בילדותו? ואולי הוריו אשמים יותר ממנו? אם ההורים מבקשים מהילד שלהם לזרוק אבנים על ישראלים במקום ללכת לבית הספר, אז אולי האשמה היא בהם יותר מאשר בו? מדוע לא הורו לו ללכת לבית הספר וללמוד? הרי זה תפקידו, ללמוד כדי להצליח. כדי להשיג משהו בחיים. איזה כלים יש לילד שגדל על השלכת אבנים, להתמודד עם ילד שלמד מתימטיקה, ופיזיקה, ואנגלית, ומחשבים, איזה סיכוי יש לו למצוא

את הצלחתו בעולם המסחרי, התעשייתי, המדעי? התחרות?
אז מה הועיל לו הרצח המיותר הזה, לרוצח? משהו מסוגל
להסביר לי?

ובכלל, איזה עם הורס כך את עתידו שלו? הרי עתיד העם מצוי
בגידול ילדיו, הדור הצעיר. עם שמנחה את ילדיו להשליך אבנים
במקום לפקוד את בית הספר, חורץ את גורלו לאבדון.
חם. שורף. לוחץ. כבד מנשוא. דממה ואלם.

הוא פעם סיפר לי על המחזוריות האינסופית בטבע. הצמחים
מקבלים את האנרגיה שלהם מן השמש ומינרלים ומזונות מן
האדמה. בעלי החיים הצמחוניים אוכלים את הצמחים. החיות
טורפות הבשר אוכלות את בעלי החיים הצמחוניים. ולבסוף,
התולעים והחיידקים החיים מתחת לאדמה מפרקים את המתים
ומחזירים לאדמה ולצמחים את המינרלים. שום דבר לא הולך
לאיבוד בטבע. הוא רק משנה את מקומו ומצבו. כמו הגלים בים.
נולדים בחדווה, שוטפים בצהלה, גוועים בדומייה דקה רק כדי
להיוולד מחדש.

אבל בטבע יש גם דברים מאוד לא טבעיים. כשהורים קוברים את
ילדיהם, זה לא טבעי. זה לא צריך להיות ככה. הביולוגים אומרים
על הטבע שהוא בעצם אכזר מאוד. הטבע נוטף דם משיניו
ומציפורניו. כל בעל חיים מתקיים על חשבון בעלי חיים אחרים. כדי
שהאריה יחיה, חמש מאות זברות צריכות למות. זה או הוא או הם.
כדי שכן אדם יחיה, בערך ארבעת אלפים תרנגולות צריכות למות.
אבל הטבע לא התכוון שהורה יטמן את בנו מתחת לאדמה.
והטבע גם לא התכוון שמישהו יהרוג מישהו אחר שלא למטרת
אכילה, אלא על רקע.

איזה גורל מוזר, אין אפשרות להבין אותו. צדק לאון. האקראיות
היא שאחראית לזה, ואין את מי או את מה להאשים. בטח לא את
אלוהים. אם הם היו מחליטים ללכת לקולנוע במקום להתבודד
בחורשה הארוכה ההיא, לא היה כל כך חם עכשיו, לא היה שורף,
לא היה הלחץ הבלתי נסבל הזה על הראש, הסלע לא היה נכנס
לתוך החזה והעקרבים היו במקום אחר, ולא בתוך המעייים. והכל
היה שונה. אולי הייתי מחייכת במקום לבכות.

פעם שוחחנו יחד על תכלית החיים. סיפרתי לאלון על רפי, החוזר
בתשובה, שמצא את תכלית החיים בשמירת המצוות ובעבודת
הבורא. ואלון שלי אמר לי אז, שאיין ראנד, בסיפורה המשובח 'מרד
הנפילים', לימדה אותנו לבדוק תמיד את ההנחות שלנו. ומי ששואל
מהי תכלית החיים, טועה כבר בהנחת היסוד של השאלה עצמה,
שיש בכלל תכלית לחיים. ולפי אלון, התשובה העגומה היא
שבאמת אין שום תכלית לחיים. לא הייתה כוונה, לא מטרה, לא
תכלית, החיים פשוט התרחשו מכוחם של חוקי הטבע, בעל
כורחם. חומרים כימיים וראקציות כימיות יצרו את חומצות האמינו,
הסביר, ואלו נצמדו והתחברו יחדיו, בתהליכים כימיים, למולקולות
חלבוניות, ואלו החלו להשתכפל מכוחה של הכימיה, ועל פי אילוצי
הברירה הטבעית. ושום מטרה או תכלית לא הייתה בתהליך הזה,
ולכן טועה כל מי שמחפש תכלית בחיים. וזו בדיוק העובדה
שמוציאה משלוותם ומשיווי משקלם את בני האדם שאינם מבינים
כיצד הטבע באמת פועל, ומחפשים מתחת לאדמה וגם מעבר
לשמיים תשובות שאינן קיימות פרט לאמונות העמוקות הטבועות
בדימונם.

איזו דממה מסביב. מנין השקט הזה?

הכל רק כימיה. הביולוגיה איננה אלא כימיה שנכפפה לעקרונות
הברירה הטבעית.

השערה על האבולוציה של הדבורנית ממשפחת הסחלבים
כתב: אלון הראל

אחת התופעות המרהיבות בעולם הצומח הינה ללא ספק
ההתפתחות המופלאה של פרח הדבורנית ממשפחת הסחלבים.
הצמח הזה נחשב בפי רבים כאלוף ההתחפשות וההונאה: הוא
דומה באופן מדהים לדבורה, בגופה, בעיניה, במיחושיה ובנפיה,
ואפילו מפיץ פרומוני ריח של נקבה בעונת ההזדווגות. עד כדי כך,
שהצמח הזה מצליח להוליך שולל את הזכרים אשר מנסים להזדווג
עמו. בעשותם כך, הם מאביקים אותו ומסייעים לסחלב דגן להעביר
את הגנים שלו לדור הבא, ובמילים אחרות לשרוד בהצלחה.
החידה הגדולה היא, כיצד ארע הדבר. הדמיון שלו לדבורה מעלה
שאלות ותהיות רבות: כיצד ידע הצמח הזה להתפתח בצורה
המדויקת של הדבורה? האם יש לו עיניים לראות את צורתו? האם
הוא יכול בכלל לקבוע את גורלו? האם יש באפשרותו להשתתף
בקבלת ההחלטות בדבר עתידו? על כך בדיוק מנסה המאמר הזה
להשיב.

לתהליך האבולוציה, או בשמו הדארוויניסטי "הברירה הטבעית",
יש למעשה רק כלי אחד: מוות. מות הפרט, או הכחדת המין. השם
התמים הזה טומן בחובו ברירה מרה ואכזרית לכל יצור חי, בין אם

הוא צמח או בעל חיים: מי שמותאם לסביבתו - יצליח להישאר בחיים, דהיינו לשרוד. מי שאינו מותאם לסביבתו - ימות כפרט, או יכחד כמין.

לדוגמה, נניח שצ'יטה אחת, אשר הישרדותה מותנית בכושר ומהירות ריצתה, נולדת עם פגם ברגליה, והן קצרות במחצית מהממוצע של בני מינה. ברור שהפגם הזה נובע ממוטציה גנטית: פגם בהעתקת הקוד הגנטי גרם לתוכנית הרשומה ב-DNA להשתבש, והחלבונים שניבנו על פי התוכנית המשובשת, בדוגמה שלנו, גרמה ללידת הצ'יטה בעלת הרגלים הקצרות. מה יקרה לצ'יטה? אם אמה לא תדחה אותה ותתנכר אליה, היא תמות בגיל צעיר, מייד לאחר הגמילה מחלב האם. היא לא תצליח לרדוף אחרי האנטילופות, ולא תוציא את ימיה עד לגיל הבגרות המינית. ובמותה מבלי להעמיד צאצאים, ימות אתה אותו הגן הפגום, זה שאחרי על יצירת הרגלים הקצרות. כך מסלקת הברירה הטבעית את הגנים הפגומים ומשאירה רק את בני המין הבריאים ביותר, והמותאמים כהלכה לסביבתם הטבעית, הוא בית גידולם.

אולם לברירה הטבעית עוד כלי אחד, עקיף. הכלי הוא - מי לא יוולד. הכלי הוא החיזור, בו נקבע מי יזכה להזדווג ולהעמיד צאצאים, ומי ימות ערירי מבלי להעמיד צאצאים ולהעביר באמצעותם את הגנים לדורות הבאים.

בכל אקט של חיזור בטבע, מה שמבוצע בפועל הוא הצגת מכלול התכונות של הזכר המעוניין להזדווג, בפני הנקבה. וזו מחליטה באיזה זכר להשקיע, כלומר אילו תכונות היא מסכימה להעביר לצאצאיה שלה, שהם בעלי סיכויי השרידה הנאותים ביותר מבחינת מינה. וכך, כאשר עוף מבצע ריקוד חיזור מול הנקבה, למעשה מתקיימת השיחה הבאה:

"אני מסתובב לפניך, ראי היטב כי כולי שלם, בריא, כל אברי במקום, בגודל ובצורה הנאותים. אין אצלי קמטים, כתמים, פגמים, משמע שאני בריא. הביטי היטב בריקוד שלי: אני גמיש וזריז. יש לי חוש מעולה לשיווי משקל. אני מציע לך לבחור בי להזדווגות, כי החלבונים שלי עשויים כהלכה, כלומר התוכנית הגנטית שלי מוצלחת מאוד. לכן, אם תבחרי בי, אעביר את הגנים המשובחים שלי לצאצאים שלך, ויהיה להם סיכוי מצוין לשרוד, ממש כשם שאני שרדתי בהצלחה מרובה עד עצם היום הזה."

ואם, כתוצאה ממוטציה גנטית, יופיע מול הנקבה זכר עם פגם קל: רגליו עבות פי שניים מהממוצע של בני מינו. למרות נכותו, עדיין הוא פועל על פי הדחף הביולוגי לשאוף להפיץ את הגנים שלו לדור הבא, ולכן הוא מנסה את מזלו בחיזור אצל הנקבות מבלי שתיפול רוחו. הסבירות היא שהנקבה תדחה אותו בשאט נפש. למעשה, בסירובה היא אומרת לו כדלקמן:

"אני מצטערת, אבל אין סיכוי שאבחר בך. הרגליים העבות שלך לא מוצאות חן בעיני. הן בוודאי מונעות ממך לבצע זינוקי המראות בחירום, או לתמרן בתעופה מול טורפים אוויריים. למען האמת, אינני מבחינה איך הצלחת לשרוד עד היום. אבל בכל מקרה, אין לי שום עניין שלצאצאים שלי יהיו רגליים עבות כל כך, כמו שלך, ולכן אין לי כל כוונה לבחור בך להזדווגות. לך ונסה מזלך אצל אחרות, ואני אבחר לי זכר יותר מושלם ממך." אותה נקבה החליטה מי לא יוולד, ותרמה בכך למנוע מגן פגום מלהמשיך להתקיים ולהשאיר רק את מיטב הגנים הבריאים והנורמאליים במאגר הגנטי של בני מינה.

בהבנת שני הכלים הללו של הברירה הטבעית, ניתן לחזור לדבורנית, ולהציע תאור של מהלך האבולוציה המדהים והמרשים שלה.

ראשית יש להקדים ולומר, שאצל הצמחים אין שום מערכת עצבית, או מוח, המאפשר לקלוט מידע מחושים כלשהם, לעבד את המידע ולהחליט החלטות כלשהן. אין לצמחים גם מערכת ראייה כלשהי, והם אינם יודעים כיצד הם נראים. למעשה, אין הם יודעים דבר וחצי דבר: אין להם כל הכרה או מודעות עצמית, הם לא יודעים שהם חיים בכלל, ואין להם מושג מה קורה בתוכם או בסביבתם החיצונית. הם רק מכונות שרידה של הגנים שלהם. אותם גנים בראו את מכונת השרידה הקרויה בפניו צמח אך ורק בכדי לשכפל את עצמם.

מכאן נובע, שכל האבולוציה של הצמחים הינה פסיבית לחלוטין. מישוהו אחר, חיצוני, קובע בעבורם כיצד הם ישרדו, אילו תכונות מועדפות יתקיימו וישרדו ואילו יגוועו ויכחדו, מה יהיה צבעם, צורתם, גודלם וריחם. הצמחים, מצידם, אחראים אך ורק על יצירת השונות הטבעית בתכונות, שבעזרתה תקבע הסביבה החיצונית המשתנה, מי יחיה ומי ימות, מי ישרוד ומי יכחד, מי יזכה להעביר גנים לדור הבא ומי יגווע ללא צאצאים ואיתו יגוועו הגנים שלו.

מכאן נובע, שהתהליך היחיד שהתרחש מצד הסחלבים, הינו המוטציות הגנטיות שיצרו את השונות הטבעית בין פרח לפרח. מדי תקופת מה, ותקופת מה עשויה להיות אלפי שנים, עשרות אלפי שנים, מאות אלפי שנים או מיליוני שנים, חל שינוי פשוט, בכל אחד מהפרמטרים האפשריים לשינוי. מצבע אחד הופיע צבע שונה, מגודל מסוים הופיע גודל שונה, מצורה מעוגלת הופיעה

צורה מוארכת, מריח מסוים הופיע ריח שונה. כל זה נעשה מבלי דעת, מבלי מודעות, מבלי תכנון מושכל. מה ששולט בקיום המוטציות היוצרות את השונות, הגיוון והואריאציה הן הטעויות האקראיות בשיכפול המידע הגנטי, והזמן הרב של התהליך, שהוא מעבר לכל דמיון אנושי. יתכן ובין שינוי אחד לשני חלפו מיליון שנים. אנחנו יודעים מה זה מאה שנים, וקשה לתפוש ולעכל מהם מיליון שנים.

מי שעיצב את צורתה הנוכחית של הדבורנית, אלו כמובן הדבורים עצמם. להם יש עיניים וחוש ריח, והם, בהחלטותיהם איזה פרח לפקוד ואיזה לנטוש הן מפרים ומאביקים פרחים מסויימים ובכך חורצים את גורל הצמחים, איזו מהמוטציות תמשיך להתקיים ואיזו תגווע ותעלם מן העולם.

ולאחר כל ההקדמות האלה, זה התהליך שאני מציע להתפתחות הדבורנית. למרות שלא ניתן לקבוע רגע יחיד כהתחלה, מפני שהכל בטבע רציף ומשתנה, הרי לצורך התיאור אתחיל משפע של צמחי סחלבים, שכולם אדומים מעוגלים וגדולים. ברור שההנחה הזאת מוטעית לחלוטין, ולא כך ארע במדויק, אולם ההנחה השגויה הזאת משרתת היטב את תאור התהליך, דווקא מפני שהיא המקשה עלי ביותר, והתנאים ההתחלתיים הללו שבחרתי הם המכבידים עלי ביותר כנקודת מוצא לתהליך.

בשלב הזה מבקרים אצל הסחלבים חרקים רבים וממינים שונים ומגוונים. והנה השינוי הראשון: הופיע פרח צהוב בין האדומים, כתוצאה ממוטציה גנטית, כמובן. הצבע הצהוב משך את תשומת הלב של הדבורים, שחיבבוהו והרבו לבקרו, ובכך – להאביקו. החל להתפתח, אם כן, זן חדש, נוסף, של סחלבים צהובים לצד האדומים.

חלפה תקופת מה, (אלף שנים? שישים אלף שנים?), והנה מוטציה נוספת, אקראית לחלוטין: כתמים שחורים. עתה, הדבורים החלו להעדיף דווקא את הפרח החדש, שמשום מה דומה לעצמם יותר מן הצהוב המלא. עתה הוא מואבק ולאט לאט מופץ יותר ויותר, ותופש את מקומו לצד הצהובים. יתכן, והוא כל כך מוצא חן בעיני הדבורים, עד שסר חינון של הצהובים בעיני הדבורים, והם מעדיפים לבקר אך ורק את הצהובים - שחורים, ובמשך הזמן (עשרת אלפים שנה?) נעלמים וגוועים הצהובים, ומעתה יש אך ורק צהובים עם כתמים שחורים. את האדומים של תחילת התהליך, ממשיכים להאביק כמובן חרקים ממינים אחרים.

כמובן, שיתכן ובמשך הזמן היו מוטציות צבע אחרות: יתכן והופיעו כתמים סגולים, או נקודות לבנות, אך אותן מוטציות לא זכו להצלחה בקרב הדבורים, וגוועו במהרה. ואולם, יתכן ומין אחר של חרקים אימץ דווקא את המוטציות ההם, שנידחו על ידי הדבורים, וענף אבולוציוני אחר יצא לדרכו, והיום הוא סחלב שונה מאוד בצורתו, בגודלו, בצבעיו ובריחו. אך מאחר ובדבורים עסקינן, נחזור לדבורניות. הנפוצות ביותר מעתה צבען צהוב עם כתמים שחורים.

חלפה תקופה נוספת. (מאתים וחמישים אלף שנים?) הופיע לפתע מוטציה חדשה: צורה מוארכת, אליפטית, בצד העגולות השולטות. הדבורים קיבלו בהתלהבות את הצורה המוארכת, הדומה יותר לעצמן, והחלו לזנוח את הפרחים העגולים המושלמים ועד מהרה (חמישה עשר אלף שנה?) שלטו בשדות רחבי הידיים רק סחלבים מוארכים, בעלי צבע צהוב ועם כתמים שחורים. במיוחד אהבו אותם הזכרים, מפני שהם החלו להזכיר בצורתם החיצונית את מלכות הדבורים מצד גבן.

חלפה תקופת מה. (שבעים אלף שנה?) יתכן ובתקופה זו היו מוטציות רבות: בצורה, בגודל, בכתמי צבע, אך הן לא שבו את לב הדבורים ואלו נעלמו ונכחדו. אבל הופיעה פתאום מוטציה ממש שובת לב: הופיעו פרחים קטנים יותר, ממש בגודל של דבורה רגילה. הדבורים נהנו להתחכך בה, משל התחככו בבנות זוג! ועד מהרה, (לאחר שלושת אלפים שנים?) כמעט ונעלמו כל הסחלבים הגדולים, ונשארו בשדות רק הפרחים הקטנים, בערך בגודל ובצורה ובצבע של הדבורים עצמם. בשדות היתה חגיגה מלאה: כמעט קשה היה להבחין בין הדבורים לבין הצמחים החדשים.

ושוב חלפה תקופה. (מאתיים שנים? מאתיים אלף שנים?) והופיעה בעולם מוטציה נוספת: הדפת ריח המגרה את הדבורים. אומנם, היו מוטציות ריח רבות כאלה בעבר, והרבה פרחים הדיפו הרבה ניחוחות שונים ומגוונים. רובם של הריחות לא היו מושכים במיוחד, והם נכחדו. חלקם היה נעים למדי, והם שרדו בין בליל ומגוון הריחות. אבל עתה - לפתע פתאום פרח אחד גירה אותם במיוחד, עקב דמיונו המפתיע לריח הנקבה בעונת ההזדווגות. עד מהרה (חמישים שנה?) נטשו הדבורים את ביקוריהם בפרחים האחרים, והעדיפו רק את זה הריחני והמגרה במיוחד. בעלי הריחות האחרים גוועו לאיטם ומתו. לא היה מי שיאביק אותם. עתה החל לשלוט רק זן אחד, והוא: פרח צהוב בעל כתמים שחורים, בגודל ובצורה של דבורה, ומדיף ריח נקבה. ברור שהזן הזה שרד במקביל לעשרות זנים ומינים של סחלבים אחרים, ששרדו בנתיבים אבולוציוניים מקבילים, שזכו להאבקה על ידי חרקים ממינים אחרים, אשר מכלול העדפותיהם היה שונה בעליל

מזה של הדבורים, כמובן. וכך אני מגיע לסופו של התהליך. בסיכומי של דבר, בתוך כמה עשרות או מאות מיליוני שנים, הועדפו על ידי הדבורים כמה עשרות או מאות של מוטציות, שכל אחת מהן תרמה תרומה כלשהי להפיכת סחלב הדבורנית לצורתו הנוכחית. בצד אלה, נוצרו אלפים ואולי מיליונים של מוטציות נוספות, באותו פרח עצמו, שגוועו ומתו, מאחר ולא נמצאו מתאימים לסביבתם הטבעית, דהיינו לא נשאו חן בעיני הדבורים שבחרו לא להאביקים. בתהליך הזה עשויות להתעורר מספר תהיות. מדוע חרקים אחרים לא התערבו בתהליך האבקת הדבורנית, והשאירו את הזירה לדבורים בלבד? תשובה משוערת יכולה להיות, שאכן בתחילת הדרך סביר שחרקים אחרים תרמו להאבקתם של הסחלבים, אך ככל שאחד מהם התקרב בצורתו לצורת הדבורים, העדיפו החרקים האחרים לזנוח את הפרח דמוי הדבורה ולהאביק צמחים אחרים, מפני שכל סחלב דמוי דבורה נראה להם כתפוש ע"י דבורה הנמצאת עליו דרך קבע. לכן הושארה הדבורה בודדה בזירת האבקת הדבורניות. קושיה נוספת העשויה להישאל, מדוע אין אנו מוצאים בטבע סחלבים נוספים דמויי חרקים אחרים? על כך ניתן לשער מספר תשובות; יתכן ואנו עדיין לא רואים סחלבים דמויי חרקים נוספים מפני שעדיין הם לא הגיעו לשלב עיצובם הסופי, ובעוד תקופת מה (שני מיליון שנה? עשרים מיליון שנה?) אכן יסיימו סחלבים אחרים את תהליך עיצובם המוגמר. השערה נוספת היא, שפרחים אחרים מואבקים על ידי מספר רב של חרקים, שכל אחד מושך לכיוון אחר, ולכן צמחים נוספים לא כונו לצורת חרק מסוים יחיד.

זו דרכה של האבולוציה, וזו דרכו של הטבע. הוא אלים ואכזרי לאלה שאינם מותאמים כהלכה לחיות בסביבתם הטבעית, ורק מינים זנים בודדים זוכים לשרוד, מבלי שתהיה בתהליך שום יד מכוונת, מטרה כלשהי או תוכנית אב. הכל אקראי לחלוטין, מיקרי ובלתי ניתן לצפייה מראש.

מעבר למותו של צמח זה או אחר שלא נמצאו לו מתנדבים להאביקו, או למותו של בעל חיים שנולד עם פגם זה או אחר, האבולוציה ממיתה אלפים, מיליונים או מיליארדים של מוטציות, שנמצאו בלתי מוצלחות, והזיקו לנושאים אותם. אותה אבולוציה העדיפה מוטציות בודדות שהיו מוצלחות והועילו לנושאים אותם. הועילה עד כדי כך, שאותו גן מוטציוני פשט באוכלוסייה בקרב אותו מין ודחק את הפרטים האחרים שלא נשאו את אותה תכונה מוצלחת, עד שנעלמו מבימת החיים. כל התהליך הזה משמעו מוות של פרטים רבים בתוך המין, או גוויעה איטית כתוצאה מאי הזדווגות.

מכל האמור לעיל עולה מסקנה מדכאת מבחינה אנושית: המוות הוא התופעה השכיחה, והחיים הם החרג, היוצא מן הכלל. מרבית המינים שחיו אי פעם בכדור הארץ נכחדו, וכל המינים החיים כיום הם מיעוט שבמיעוט. גם שעתם של אלה תגיע והם יעלמו מן העולם, וחדשים, מוצלחים, מותאמים יותר, יתפשו את מקומם. אנשים רבים מסרבים לאכול תרנגולות מטעמים מוסריים. זה נורא ואיום, לטענתם, לגדל תרנגולות על מנת לשחוט אותה ולהגישה לצלחתינו. הדבר נכון מנקודת מבט של כל תרנגולות ותרנגולות, כמובן. אף אחת לא ששה להגיע לצלחתו של אחר, וכל אחת היתה מעדיפה להמשיך ולחיות את חייה עד תומם הביולוגי. אולם מנקודת מבט של מין התרנגולות, שזוהי נקודת מבטו של הטבע, המין עצמו הצליח לשרוד בהצלחה רבה דווקא בזכות האדם. מעוף זניח וחסר חשיבות שניקר ברקבוביות של יערות הודו, שהיה עלול להיכחד כמו שארע למינים דומים רבים, דווקא בזכות היותו טעים וערב לחיכם של בני האדם, הפך העוף הזה להיות המין הנפוץ ביותר מבין העופות החיים כיום בכדור הארץ. וזה מה שחשוב, בעצם לתרנגולות: הגנים שלהם הם השורדים ביותר מקרב העופות, ואת המין עצמו לא מעניין מה קורה לפרט זה או אחר ובלבד שהגנים שלהם ימשיכו להיות מופצים לדורות הבאים. לו היו גנים שונים לתרנגולות, המתנגדים להתביות על ידי בני האדם, יתכן והמין היה נכחד מזמן. דווקא הגנים שתרמו לצייתנות שלהם להתביות, הוכחו כמנצחים הגדולים בקרב כל מיני העופות. ולכן, אנו יכולים להמשיך ולסעוד את ליבנו בתיאבון ומבלי יסורי מצפון חסרי שחר ותכלית. בזה שאנו אוכלים אותם, אנו תורמים לשרידת מינם. ביום שנפסיק לאכול אותם, נפסיק להגן עליהם מפני טורפיהם הטבעיים, ונעזוב אותם לנפשם למאבק הישרדות אלים ופרוע, נקל לשער שיכחדו בתוך תקופה קצרה מאוד. סביר להניח, שהשועלים, התנים והזאבים רק מייחלים לרגע בו יחול שינוי מעין זה בטעמם של בני האדם ובהעדפתם הקולינארית.

מבחינתנו, כבני אדם, הנושא מצער במיוחד, מפני שהאינטרס של בני האדם מנוגד לאינטרס של הטבע. עבור כל אחד מבני האדם חשובים חיי הפרט, שלו עצמו, כמובן, ופחות מעניין את האדם הפשוט מלול המאגר הגנטי של המין האנושי. רק בני האדם עוסקים בתכנון המשפחה וממציאים אמצעי מניעת הריון, בניגוד

גמור לצו הגנים שלנו; ואולם הרצון של הטבע גובר על רצונו של האדם: האדם הוא בן מוות, וגילו כמה עשרות שנים בלבד. ואילו הגנים הינם בני אלמוות, וגילם הוא כגיל שרידתו של המין. במבט גלובלי, זה מה שחשוב. חלק מן האדם שמת, אותה תוכנית שבנתה אותו מלכתחילה, נשאר בן אלמוות, כאשר הוא מועבר דרך צאצאיו לדורות הבאים.

(טייטה – להעביר לפרופסור לעיון)

אפילוג

"מספיק. זהו, אינני יכול יותר. דף זה יהיה האחרון ביומני האישי, אותו יומן שאיש מעולם לא ראה ואיש לעולם לא יראה. למרות שאני עדיין לא מת, ולא מעוניין להיפרד בקרוב מן העולם. אולי רק רוחי מתה. כבתה בי שלהבת המוטיבציה. יתכן והגעתי כבר לגיל, שאנשים אינם כותבים בו יותר יומנים. ואני עדיין לא מבין, לשם מה אני חי. ולא רק אני, גם רבים אחרים אינם מבינים, מה הטעם לחיים? שמעתי הרבה פעמים את השאלה הזאת, ושמעתי גם, שמספר התשובות כמספר המשיבים. מכאן אני מגיע למסקנה, שאין לאף אחד מושג באמת מהו טעם החיים. וכמובן, גם לי עצמי אין מושג מהו טעם החיים.

"יש טעם לחיים, כנראה, ואלון שלי, זה שכבר איננו בין החיים, חשב לתומו שהוא יודע מהי התשובה. איזה תום, איזה עלם חמודות הוא היה. בתחילה טען שהשאלה עצמה שגויה. מי אמר שיש בכלל טעם לחיים? בטבע אין לחפש שום סיבה, תכלית או מטרה. הכל מתרחש באופן טבעי. למרות זאת, בהמשך מצא תכלית. ישנו הטעם הביולוגי, אמר לי. זו הסיבה היחידה לחיים על פני כדור הארץ. הגנים שלנו יצרו אותנו כדי שנפיץ אותם הלאה, והם יזכו להיות בני אלמוות. לכן, הטעם לחיים הוא לקיים את הצו הגנטי שלנו, ולהעמיד צאצאים לדורות הבאים. וזה הכל, זה כל טעם החיים, טען. ואז הוסיף, דבר זה נכון לגבי כל המינים בכדור הארץ עד היום, כל הצמחים ובעלי החיים הקיימים. אבל לגבי האדם זה היה נכון רק עד לפני כשלושים וחמש אלף שנים, כאשר החל תהליך שהאנתרופולוגים מכנים אותו 'ההמראה התרבותית', כלומר החלה תרבות האדם להתפתח בצורה מואצת. מאז, נוסף רובד נוסף לטעם החיים, שהוא בתוקף אך ורק לבני האדם.

"רובד שני זה, אליבא דבני היקר, זכרוננו לברכה, הוא בהשגת האושר. והנוסחה לאושר היא, המשוואה: חיבור בין עניין והנאה. אושר שווה מעניין פלוס מהנה. אדם יחשב למאושר, אם הוא מוצא לעצמו נושא או תחום או מעשה שמעניין אותו מאוד, ובו זמנית הוא מספק לו הנאה רבה. והכל סובייקטיבי, כמובן, אמר, אחד ימצא לו עניין בחקר פרפרים והעיסוק הזה יהנה אותו מאוד, אחר ימצא עניין בשליטה על בני אדם והעשייה הזאת תהנה אותו מאוד, והשלישי ימצא עניין רב בשירות האל וזה יגרום לו הנאה מרובה, אחר ימצא את אושרו בספורט, או אולי במרדף אחר הכסף וההון, ורבים ימצאו את אושרם בגידול ילדיהם. וכולם יחשבו כמאושרים.

"דוגמה נאה נוספת הביא: מי שמתפרנס מתחביבו, יחשב למאושר, שהרי מתקיימים כאן הצירוף של שני האיברים במשוואה שלו. וזה די מדכא, מפני שרק מיעוט בקרב בני האדם זוכה להתפרנס מתחביבו. הרוב הגדול אינם זוכים לכך, הם בדרך כלל מוכרחים להתפרנס מעבודה שעלולה לשעמם אותם, לאכזב אותם, אינם מוצאים בה עניין רב או הנאה כלשהי, והיו מחליפים אותה ללא היסוס לו רק הייתה הבחירה בידם. מכאן נובע שמרבית בני האדם אינם מאושרים כלל ועיקר. ויש גם כאלה שעבודתם משרה עליהם אך דכדוך ודיכאון.

"נובע מכך, טען אלון, שהטעם לחיים של בני האדם הינו בעל שני רבדים: הביולוגי, דהיינו להמשיך את השושלת ולהעמיד צאצאים, והתרבותי, לחפש את אורח החיים שיגרום למירב העניין וההנאה. ודווקא הוא לא זכה להיות מאושר על פי הגדרותיו שלו עצמו במרבית ימי חייו הקצרים. אני מקווה שהוא זכה לכך לפחות בשבועות האחרונים לחייו, בהם הוא מצא עניין והנאה עצומה בחברתו המקסימה הלית, המחלימה בימים אלה בבית החולים, והרופאים נאבקים להציל את חייו של העובר שנתגלה ברחמה.

"יש לי יסוד סביר להניח שאלון שכח או לא ידע שיותר מדי תכונות של בני האדם נועצות מקלות בגלגלים של משוואת האושר שלו. אולי אני אצטט כאן את עצמי, ברשימה הקודמת שכתבתי כאן לפני מספר חודשים. והתכונות? רק נקוב: כבוד. שנאה. רוע. טיפשות. קנאה. כל אותן תכונות מופלאות, אשר רוממו את האדם מעל לבהמה. אין לי מושג אם קיים גן העדן, אבל אין לי ספק, הגהינום הוא כאן, בכדור הארץ."

***** בעצרת הזיכרון נהרגו 14 ילדים, ב- 5.6.2000; באותם ימים מתו בממוצע 8 ילדים מדי יום ברעב, לאחר שהאו"ם והעולם החלו בסיוע. 8 מליון אתיופים היו באותה עת בסכנת רעב במחוז אוגאדן.

[חזרה לדף התוכן](#)

[חזרה לדף הבית של אתר שלהבת](#)